

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૭૫૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પદ્ય = મીરાંબાઈ

વિષય ૫ - ૩

ૐ

તત્ સત્ પરમાત્મને નમઃ
પ્રભુ પારાયણ,
શ્રી ગિરિધરલાલજીનાં પ્રેમી ભક્ત,
પવિત્ર.

મીરાંબાઈ

નાંવેલ-જીવન ચરિત્ર.

૨મી પ્રસિદ્ધ કર્તા.

દલાલ જેઠાલાલ વાડલાલ.

નરસીંહ મેહેતા નાંવેલના કર્તા.

આવૃત્તિ ૨ જી

પ્રત ૫૦૦૦.

કોહરો.

પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિથી, વશ કીધા કિરતાર;
ધન્ય ધન્ય મીરાંબાઈને, ગિરિધરલાલશું પ્યાર.

અમદાવાદ.

ધી ડાયમન્ડ જ્યુબિલિ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પરી. દેવીદાસ જગનલાલે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૬૩.

સને ૧૯૦૬.

શુદ્ધ્ય ફક્ત બાર આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૭૫૬

ગ્રંથ સ્વામીત્વના સંધર્ભા હક કર્તાએ પોતાના સ્વાધીન
રાખ્યા છે.

૧૮૬૭ ના ૨૫ મા ઑક્ટ પ્રમાણે રજીસ્ટર
કરાવી છે.

અર્પણ પત્રીકા.

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષના અધિપતિ

ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીની

પવિત્ર શેવામાં.

, ક્ષમા, અને દયાની મુર્તિ, આપની સુપ્રેરણાથી

કેત માર્ગ દર્શાવી જન્મ સંકળનું કલ્યાણ કર-

નાર આપનાં પ્રેમી ભક્ત સાક્ષાત લક્ષ્મીજીનો

અવતાર મીરાંબાઈનું નોંધેલ યાને જીવન ચ-

રિત્ર તમારા દાસે લખ્યું, તે શ્રમ આ-

પનીજ કૃપાવડે સરળ થયો, તેથી

આ તમારાં ભક્તનું જીવનચ-

રિત્ર યાને નોંધેલનું લઘુ પુસ્તક

આપનેજ સમર્પણ કરી

અત્યાનંદ પામું છું. તો

મુજ રંકની આ અ-

લ્પ ભેટ સ્વીકારી

કૃતાર્થ કરશેજી

લી. દાસનુંદાસ

જેઠા.

શ્રીનાથજી.

પ્રસ્તાવના.

મીરાંબાઈ નૌવેલ યાને જીવનચરિત્ર સંસારમાં કહેવાતા દરેક મનુષ્યના ઘટમાં ધર કરી રહેલા સાચા અરિ કામ ક્રોધ, મદ, મોહ, લોભ, અહંકાર તેને હાંકી કાઢનાર બોધ રૂપી લાકડી રૂપ છે.

પ્રભુના પરચાનું મનન કરવાથી આત્મબોધ મળે છે. અને તેના ઉપર પાકો વિશ્વાસ બેસે છે. તે શીવાય અજ્ઞાની મનુષ્યોને ભક્તિનું હ્રસ્વ વાંચવાથી, તેમના મન ઉપર ભક્તિભાવનો અસર થઈ ચોરી, ચાડી જરી વીગેરે પાપ કર્મ કરતાં પ્રભુથી ડરી તેવાં પાપ કર્મથી મુક્ત થાય તે તેમનું રહેજમાં કલ્યાણ થાય તે માનવા રૂપ છે.

ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીએ મીરાંબાઈને તેમના પ્રેમલક્ષણા ભક્તિથી વશ થઈ, જે જે પરચા બતાવ્યા છે. તે સર્વે પરચા નાસ્તીક અને અજ્ઞાની મનુષ્યો પણ કમુલ કરી ભાક્ત માર્ગે દોરાયા શીવાય નહીજ રહે.

તુળશીદાસનો સંવાદ, અકબરશાહને આપેલો મીરાંબાઈએ બોધ, વૃજમાં રૂપ ગોસાંધ સાથે મીરાંબાઈનો સંવાદ, એવા ઘણા દાખલાઓ વાંચવા લાયક છે; અને તેમ ક્રેટલોક આત્મબોધ દર્શાવેલો હોવાથી, દરેક મનુષ્યોને અતિ ઉપયોગી છે, તે બોધ વાંચવાથી આસ્તા ચોટી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા શિવાય નહીજ રહે.

આવાં પ્રેમી ભક્તનું ચરિત્ર લખવા ઇશ્વરે મને સદ્બુદ્ધિ આપી, તેથી હું તે દીનદયાળ નોધારાના આધારને આભાર માનું છું. અને તેમના ભક્તજનોને તનમનથી પ્રણામ કરું છું. પ્રભુએ મને મીરાંબાઈનું નૌવેલ યાને જીવન ચરિત્ર લખવા સુપ્રેરણા દીધી તેથી અવતાર સરળ માનું છું.

મારા લખાણમાં લખાણની તથા પ્રૂફ સુધારવાની રૂઢી જામીને માટે ક્ષમા માગું છું.

લી. શેવક

દલાલ જેઠાલાલ વાડીલાલ.

કૃષ્ણ—રાધા

ॐ तत् सत् परमात्मने नमः

પ્રભુ પરાયણ.

શ્રી ગિરિધરલાલજીનાં પરમ ભક્ત
પવિત્ર

મીરાંબાઈ

નાવેલ યાને જીવનચરિત્ર.

મંગળાચરણ.

सर्व वेदान्त सिद्धान्त गोचरं तम गोचरम् ॥

गोवींद परमानंद सदगुरु प्रणतो स्मय हम् ॥

અર્થ—ઉત્તમ ગોવીંદ કે જે સધળાં વેદાંતોના સીદ્ધાંતોના વિષય રૂપ છે, પરમ આનંદ રૂપ છે, અને વાણી તથા મન આદિથી જાણી શકતા નથી, તેમને હું તન મનથી પ્રણામ કરું છું.

धृश्वर स्तुती.

કર્તા—

ગાયન.

પ્રભુ જય જય ગિરિધર સ્વામી—

મયા કરો મોહન મેરલીધર, વંદુ વિષ્ણુ શિર નામી.—પ્રભુ ભક્ત તમારાના ગુણ ગાઉ, જે અગણીત ગુણ ગામી; કૃપા કરોને કૃપાળુ કેશવ, વિદ્ય સકળ જાઉં વામી —પ્રભુ બાઈ મીરાંનો ચિતોર, જે છે ભક્તિ પ્રેરનાર;

આતા પ્રત્યે જૂકુ બહાર, સાક્ષ માણુ કીરતાર.—જય

પ્રકરણ ૧ હું.

ભવિષ્યની ચિંતા.

આજે ગ્રીષ્મ રૂતુ હોય, મધ્યાત્ર કાળ વિલ્યાબાદ, બાર ઉપર જે વાગવાનો સમય છે, તે આરસામાં એક રાજવંશી પુરૂષ વિચારના વમળમાં ગોથાં ખાતો પોતાના રાજ બગીચામાં દ્રાક્ષના મંડપ નીચે મુખમલ જડીત કાચ ઉપર બેઠેલો છે. તેનો એહેરો જોડે શાન્ત છે, પરંતુ ઘાડી ચિંતાથી શીઘ્ર પડી ગયેલો છે. એમ ચિંતામાં તે ચિંતામાં એક કલાક નીકળી ગયો, છતાં તેના મનનું સમાધાન થયું નહીં. ઇશ્વર નામના ઉદ્ધાર તેના મુખમાંથી પળે પળે બહાર પડતા હતા, તેથી જોનારને સહેજ અનુમાન થાયકે, તે ભગવાનનો ભક્તજન છે. પણ વખતે “મુખમાં સોની, અને દુઃખમાં રામ,” તે કહેવત અનુસાર તો નહીં હોય, કે પોતાના ઉપર કાંઈ પણ આયદત આવી પડવાની હોય, તેને લીધે તે પળે પળે ઇશ્વરને યાદ કરતો તો નહીં હોય? કારણ ચિંતાવાન, દુઃખી અને આયરતમાં આવી પડેલા મનુષ્યને તે નામ પળે પળે યાદ આવે છે. મુખના વખતે તે નામ ખીલકુલ બુલી જવાયછે. ના! પણ આ રાજવંશીને તેમ નહોતું, તેને કાંઈ આયદત નોહોતી, પણ તે ભવિષ્યની ચિંતામાં ઘેરાયેલો હતો.

ભવિષ્યની ચિંતા શેની? શું તેને પુત્ર કુલદક્ષણ વાળો હતો? તેનું શું થશે, તે ચિંતા હતી? કે પુત્રી તે માટે યોગ્ય વર અને યોગ્ય ઘર મેળવવાની ચિંતા હતી? કે ઘરમાં સ્ત્રી સાથે અણમનાવ હતો, તે ચિંતા હતી? પણ ના! તેમાંની તેને એક પણ ચિંતા નહોતી. સંતતી તો તેને ખીલકુલ હતીજ નહીં, અને પોતાની રાણીસાથે તેને અ-

નાવ ઘણોજ સારો હતો; એટલે એવી ચિંતા શેની હોય !
ન્યારે એવો ચિંતા નોહોતી, ત્યારે તેને ચિંતા શું હતી ?

વહાલા વાંચકટંદ ભવિષ્યને માટે આજ કાલ કોઇની
ઈચ્છા અમુટ દ્રવ્ય ખરચી મહેલ બાંધવાની હોય છે,
કોઇની ઈચ્છા ખાનપાન આદિમાં અમુટ દ્રવ્ય ખરચી મો-
જ શોખ મારવાની હોય છે, કોઇની ઈચ્છા એક સ્ત્રી ઉ-
પર બીજી સ્ત્રી લાવવાની હોય છે, કોઇની ઈચ્છા માનપાન
મેળવવાની હોય છે, એવી રીતે રાય અને રંક સર્વેને
આશા અને ઈચ્છા જુદી જુદી હોય છે; ગરીબને ગરી-
બના ગજા પ્રમાણે, અને તવંગરને તવંગરના ગજા પ્રમા-
ણે; જે માણસ ભવિષ્યની કોઇપણ બાબતની ચિંતા ધ-
રાવતો નથી. તે માણસ નર નહી પણ ખર સમાન છે;
તેને માણસ નહી પણ હેવાન સમજવો.

વાંચકટંદ, તમેજ કહેશોકે આપણી ચિંતા શું કા-
મની, આપણું ધાર્યું શું બને છે, સઘળું ધણીનુંજ ધાર્યું
બને છે, તો પછી ચિંતા શા માટે કરવી ? પરંતુ આ જ-
માનામાં એવો સંતોષ તથા આકીન રહેતુંજ નથી. હજી-
રપતી લખપતી થવાની ચિંતા ધરાવે છે, લખપતી કોડ
પતી થવાની ચિંતા ધરાવે છે. પણ તેમને કોઇ રીતે
સંતોષ પ્રાપ્ત થતો નથી. અને જે તેવી ચિંતા નહિ ધરા-
વતાં સંતોષ રાખી, તેજ ધન ઉપર બેસી રહી બીજો
ઉદ્યમ ધન પ્રાપ્ત થવાનો ના કરે, તો ટાંકાની માફક તેનો
અંત આવતાં છેવટે નિર્ધન અવસ્થાએ પહોંચવું પડે,
તેથી તેવો સંતોષ તદ્દન નકામો છે. પૈશો મેળવી સારા
માર્ગે ખર્ચવાની તથા નામના કાઢવાની ચિંતા સર્વે મનુષ્યે
રાખવી. નામના નીકળવી ના નીકળવી તે પ્રભુના હાથમાં

છે. પરંતુ સત્ય નિષ્ઠાથી તેવી ચિંતા ધરાવી ઉદ્યોગ કરે, ને શ્રમ લે, તો તે શ્રમ ઇશ્વર સરળ કરે; પરંતુ બદધાનતથી ગમે તેવો શ્રમ લે, તો તે શ્રમ કદાપી કાજે ઇશ્વર સરળ નહીજ કરે તે નક્કી સમજવું.

સત્ય નિષ્ઠાથી શ્રમ લઈ કામ કરવા છતાં જ્ય ના મળે, તો તે દોષ પ્રારબ્ધનો; પણ જ્ય નહી મળવાથી બદ નિષ્ઠા તરફ સ્વપ્ને પણ જવું નહી. દરેક કાર્ય સાચી નિષ્ઠા વડે કરવાથી, એકવાર જ્ય નહી થાય, તો બીજીવાર, બીજીવાર જ્ય નહી થાય, તો ત્રીજીવાર, પરંતુ છેવટે સત્ય મેવ જયતે તે કહેવત અનુસાર જ્ય મળવાનોજ. માટે તેવો નીશ્ચય ધારી ઇશ્વરથી ડરી દરેક કાર્ય સત્ય નિષ્ઠાથીજ કરવું.

તે રાજવંશીને બિવિધની ચિંતા એ હતી કે પોતાની સગર્ભા રાણીને પુત્ર પ્રસવે તો પોતાના વંશની વૃદ્ધિ થાય, તેથી પુત્ર પ્રસવે તો સાર; તેથી રાણીને શું પ્રસવશે? પુત્ર પ્રસવશે કે પુત્રી? તે એ શબ્દોની વચમાં ચિંતાનું સ્થાન હતું.

પુત્રીનો પ્રસવ થતાં તેને માતા પીતા “ પુત્રી ” કહી નારાજ અને છે, અને પુત્રનો પ્રસવ થતાંજ પુત્ર એ શબ્દ તેમને અધીક હર્ષ પ્રવર્તાવે છે. કારણ, પુત્રી પુત્ર-વચમાં આવતાંજ તેને પરબ્રહે પરણાવવી પડે છે, તેથી પુત્રીનાં મા બાપનો પુત્રી પરત્યેનો સંબંધ નુન્ય થાય છે; કારણ પુત્રી પરણ્યા પછી તેના સ્વસુર પક્ષની હિત ચિંતક થાય છે.

તેટલાજ કારણને લીધે પુત્રીનો જન્મ થતાંજ મા-તાપીતા તેને “ પારકી ” એ શબ્દથી સંબોધી નારાજ થાય છે, વળી સારી નીવડી, સ્વસુર પક્ષમાં જઈ સારી નામના કાઢી, માતા પીતાના નામને દીપાવશે કે કેમ, તે-

નો પણ સંદેહ રહેછે; કારણ કુસંગતે ચઢી કુકર્મો કરી માતા પીતાને નીચું જોવડાવે તેવી નીકળે, તો તેથી મા આપનો આત્મા નીરંતર હાંખીની મારક બળ્યા કરે છે.

પુત્રને માટે તેવો કાંઈ પણ સંદેહ રહેતો નથી; જોકે રહે છે, પણ તે પુત્રી જેવો નહીં. ને પુત્ર પ્રસવ થતાંજ તેને “ વંશ વધારક ” પુત્ર રત્ન કહી માતા પીતા અતિ હર્ષિત બને છે; કારણ તેનાથી વંશની વૃદ્ધિ થાય છે. અને તેને માટે ભવિષ્યમાં લાંબી આશાઓ બંધાય છે.

પછી ગમે તેવો નીવડે, પણ જન્મ સમયે તેને પુત્ર રત્નજ કહેવાય છે. કારણ કપુત નીકળે, યા ગમે તેવો નીકળે, પણ તેનાથી વંશનું નામ રહે છે; પુત્રીથી રહેતું નથી.

પુત્રના પ્રસવથી માઆગો ભવિષ્યને માટે મહોટી મહોટી આશાઓ બાંધે છે, ને પોતાની પછી પોતાનું નામ દીપાવે તેવો નીવડવા માટે, તેને બણાવવો, ગણાવવો, વિગેરે ઘણા ઘણા પ્રયાસો કરે છે, તે આશાઓ સપુત્ર પુત્રોથી રૂળીભૂત થાય છે કપુત પુત્રોથી થતી નથી.

આવા વિચારના વમળમાં તે રાજવંશી ગુંથાયો હતો, તેને છેવટમાં યાદ આવ્યું કે. આ હું શું કરું ? નાહકની ખોટી ચિંતા શા માટે કરું ? મારું ધાર્યું શું કામ આવે તેવું છે ? તેતો સઘળું હરીનુંજ ધાર્યું થશે; ભાવિ ભાવ હશે તે બનશે, ભાવી આગળ કોણ બળવાન છે ? એવો વીચાર આવતાં સઘળી ચિંતા ભાવીને માંથે નાંખી, ઇશ્વર સ્મરણ કરતો આડો થયો, એટલે કે તે ત્યાં સુધ ગયો.

જ્યાં સુધી તે ચિંતામાં હતો ત્યાં સુધી તેને નીંદ્રાનું
ખીલકુલ નામ નહોતું. કારણ ચિંતાવાન મનુષ્યને નીંદ્રા
દેવી પોતાના શરણમાં લેતીજ નથી. તેનાથી તો તે દુઃખ
રહેછે; તેવીજ રીતે જ્યાંસુધી આ રાજવંશી પુરુષ ચિં-
તામાં ઘેરાયેલો હતો, ત્યાંસુધી તેનાથી દુર હતી, પરંતુ
તેણે સઘળી ચિંતા બાવીને માંચે નાંખી તેમાંથી મુક્ત
થયો, કે નીંદ્રા દેવાએ તેને પોતાના શરણમાં લઈ લીધો,
એટલે કે તે ત્યાંજ નીંદ્રા વશ થયો, એટલે ઉધી ગયો.

પ્રકરણ ૨ નું

મુખદાયક સ્વપ્ન, મીરાંબાઇનો જન્મ.

નિંદ્રાધિન થતાંજ તેને સ્વપ્નમાં સાક્ષાત ભગવાને દર્શન આપી કહ્યું, કે તારે ત્યાં પ્રભુપરાયણ પુત્રી પ્રગટ થઇ છે. તે રાજવંશી ભગવાનનો પરમ ભક્ત હતો, તેથી સ્વપ્નમાં પણ પ્રભુ દર્શનમાં લીન બન્યો, અને સાક્ષાત ભગવાનના મુખથી પ્રભુપરાયણ પુત્રી પ્રગટ થઇ છે, તે સાંભળી અત્યાનંદ પામ્યો.

સુર પાંચકવંદ, તમો કહેશો કે સ્વપ્નમાં અત્યાનંદ પામ્યો તે શી રીતે ખબર પડે, પરંતુ કહેવાનું માત્ર એટલુંજ, કે સ્વપ્નમાં જો શુભ અને સારૂ સ્વપ્ન આવે છે તો ઉંઘમાં પણ હસતું આવે છે, તે તમો ધણા માણસોને જોશો; ખરાબ સ્વપ્ન આવે છે, તો દીલગીરીની છાપ ઉંઘમાં પણ છવાઇ રહે છે, તેમ પણ ધણા માણસોને જોશો, કારણ, તમોને પણ કોઇક વખત તેમ થતું હશે; તેવીજ રીતે આ રાજવંશીતે પણ થયું.

સ્વપ્નું એપ્રકારનું હોય છે, પહેલો પ્રકાર સાચુ સ્વપ્નું, અને બીજો પ્રકાર જુઠું સ્વપ્નું. સાચુ સ્વપ્ન એવું હોય છે કે, જે પ્રકાર આપણે સ્વપ્નમાં જોઇએ, તેજ પ્રકાર સ્વપ્નથી મુક્ત થતાંજ જોવામાં આવે, તે સાચુ સ્વપ્નું અને જુઠાં સ્વપ્નમાંથી ધણાંને આવે છે, એટલે અજાણ્યું નહીંજ હોય.

જુઠાં સ્વપ્ન એવાં હોય છે કે, વધ્યા સ્ત્રી સ્વપ્નમાં પુત્રને રમાડે છે; ગરીબ મહોટો તવંગર બની બેસે છે, રોગી રોગ મુક્ત થયેલો જણાય છે. એવાં ધણાં સ્વપ્ન આવે છે, ને જાગ્યા પછી તેમાંનું કાંઈજ નહીં; એ સ્વપ્ન

જીકાં, અને તેવાં સ્વપ્નાં અશુભ કર્તા છે. ઘણીક વખત છાતી ઉપર હાથ પડી રહેવાથી પણ તેવાં સ્વપ્નાં આવેછે; માટે જે મનુષ્યોને એવાં સ્વપ્નાં આવતાં હોય, તેમણે તેવાં સ્વપ્નાં ના આવે તેવા ઉપાયો યોજવા જોઈએ.

સાર્યા સ્વપ્નાં જેને જાણાયછે, તેના જેવો ભાગ્ય-શાળી કોઈજ નહી. કારણ, તે એક અગમચેતી જેવું છે, અને તેવાં સ્વપ્નાં કોઈ સાચા હરીજન, અગર ભાગ્યવંત પુરુષોનેજ આવેછે; જેમને એવાં સ્વપ્નાં આવે, તેમના ઉપર ઇશ્વરની સંપૂર્ણ કૃપાદ્રષ્ટી સમજવી.

ભગવાન તે રાજવંશીને સ્વપ્નું આપી અંતરધ્યાન થયા ભગવાન અંતરધ્યાન થયા, કે તે રાજવંશી નીદ્રા-માંથી ઝમકીને જાગે થયો, અને પોતાને આવેલ સ્વપ્નાનો વીચાર કરવા લાગ્યો, કે આ તે સ્વપ્નું કે સાચું ! ના ! ના ! સાચુંજ. ભગવાને પોતે અગમચેતી આપી તે જીર્ણ કેહેવાયજ કેમ. ને જે જીર્ણ કહું તો મારા જેવો ના-સ્તીક ખીન્ને કોણ ? અને સ્વપ્ન તો નહીજ ! પણ નક્કી સાચુંજ. એવો દ્રઢ નિશ્ચય કરી, ઇશ્વરની પ્રાર્થના કર-વા લાગ્યો.

સ્તુતી.

(હતો માને પેટે) એ રાહ.

નોધાનના આધારા, ભક્ત વતસલ કહાવો વિભુ;
અગમ ચેતી આપી, સુખી બનાવ્યો તમે પ્રભુ;
પ્રભુ પરાયણ પુત્રી, પ્રગટ થઈ સ્વપ્ને કહ્યું;
સ વ કરો પ્રભુ પ્યારા, સ્વપ્નું સત્યજ મેલ્યું.

હે જગતનીયંતા નાથ ! નોધરાના આધાર ! જેવી રીતે સ્વપ્ન આપી સુખી કર્યો, તેજ પ્રમાણે પ્રભુ પારા-

યશુ પુત્રી આપી મારી જીંદગી સફળ કરે. મને તો ત-
મોએ સ્વપ્નમાં કહ્યું, પણ હું તે સ્વપ્નનું સમજતોજ નથી;
તમો સાક્ષાતે દર્શન આપી મારો અવતાર સફળ કર્યો;
અને આપો આપે કહ્યું, તે સ્વપ્નનું મનાયજ કેમ ?
મ્હોટા મ્હોટા રૂપી મુનીના સ્વપ્નમાં પણ દર્શન ના આપે
તે દર્શન મુજ પામરને સ્વપ્નમાં થયાં, તેથી મારો જન્મ
સફળ માનું છું, ને પ્રભુ પરાયણ પુત્રી પ્રગટ થઇ કહ્યું,
તેથી મારાં ધન્ય ભાગ્ય સમજી છું. મુજ રંકને ઘેર એ-
વું રત્ન પ્રાપ્ત થાય, તો પછી મારા જેવો ભાગ્યશાળી
કોણ ? ને તમારાં વચન મીઠ્યા નહીજ જાય, તેવા મારી
તો ખાત્રી છે.

એવા દ્રઢ નીશ્ચયને વળગી ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરતો
હતો, ત્યાં દાશીએ આવી ખીન્ન વદને પુત્રી પ્રગટ થયાના
ખબર આપ્યા. પુત્રી પ્રગટ થઇ તેવાં દાશીનાં વાક્ય સાં-
ભળી, તે ઘણેજ હર્ષિત બન્યો, અને તે દાશીને પોતાનો
અમુલ્ય હીરાનો હાથ, જે પોતાની કાટમાં અહોનિશ પડ્યો
રહેતો હતો, તે વધાઈમાં આપી દાશીનું દાળીદ્ર દુર કર્યું,
અને એક અનુચરને પ્રધાનજીને બોલાવવા માટે મોકલ્યો.

દાશી તો રાગની આવી ખુશાલી જોઇ અચંબો પા-
મી, અને મન સાથે વિચાર કર્યો કે, રાગજી ઘેઝા તો
થયા નથી ! જે ઈનામ પુત્ર પ્રસવની વધાઈમાં પણ ન
આપે, તે ઈનામ પુત્રીની વધાઈમાં હોયજ શેનું ! કારણ,
તેની પોતાની ખાત્રી હતી કે, જે પુત્ર પ્રસવ્યો હોત તો
ઈનામ મળત, તે પણ આવું તો નહીજ, છતાં પુત્રી પ્રસવી
તેથી પોતાની ખાત્રી હતી કે કાંઈજ મળવાનું નથી; તેમ
છતાં આવું ઉત્તમ ઈનામ મળ્યું, તેથી વિચાર કેમ ન થા-

ય ? કારણ પુત્રી જન્મી તેથી આખું રાજ મહાલય શો-
કાતુર હતું; ફક્ત આ રાજવંશીજ હર્ષિત હતો.

પ્રધાનજીને તેડવા મોકલેલો અનુચર પ્રધાનજી સહતે રાજ
અગીચામાં દાખલ થયો. પ્રધાનજીએ આવી તે રાજવંશીને
પ્રણામ કર્યો, અને બાબુની ખુરશી ઉપર બેઠો. રાજજીને
હર્ષિત જોઈ પ્રધાનજીએ કહ્યું, મહારાજ ! આજ આપને
ઘેરે હર્ષ પ્રકૃલીત જણાય છે, તેથી કાંઈ માંગલીક કા-
ર્યની પ્રાપ્તિ થઈ હોય તેમ લાગે છે.

રાજવંશીએ કહ્યું પ્રધાનજી, તમારૂં ધારતું બરાબર છે
રાણીજીને પ્રભુપરાયણ પુત્રી રત્ન પ્રાપ્ત થયું છે, તેથીજ
મને અતિશય હર્ષ ઉત્પન્ન થયો છે.

પ્રધાનજી કહે મહારાજ ! આ શું બોલો છો ? પુ-
ત્રી પ્રાપ્ત થઈ, તેમાં હર્ષ જ્ઞાનો ! મને તો લાગે છે કે ત-
મારૂં ચિત્ત ઠેકાણે નથી, નહીતર આટલો બધો હર્ષ, તે
પણ નકામો હર્ષ હોયજ નહીં, મહારાજ ! તમારૂં ચિત્ત ઠે-
કાણે લાવો. આજે પુત્રી રત્ન પ્રાપ્ત થયું છે, તો કાલે ધ-
શ્વર પુત્ર રત્ન આપી આપના વંશની વૃદ્ધી કરશેજ; માટે
જો ખોટો હર્ષ ઘેલછાની મદદ દર્શાવો છો, તેવી ઘેલછા
તજ ચિત્તને ઠેકાણે લાવો.

રાજા કહે પ્રધાનજી ! આ તમે શું લવો છો ?
શું તમે મને ઘેલો સમજો છો ? ના ! પણ હું ઘેલો ન-
થી, ને મને જો હર્ષ થયો છે તે બરાબરજ છે.

પ્રધાનજી કહે મહારાજ ! ખોટું શા માટે કહો છો ?
કાંઈ પુત્રી પ્રાપ્ત થયાથી રાજ થતું હશે ? પુત્રી જન્મથી
લાભ શું ? શું તેથી વંશની વૃદ્ધિ થાય, કે જતું નામ
રાખે ? પુત્રી એ તો પરાયું ધન કહેવાય, તેથી લાભ શું ?

રાજા કહે પ્રધાનજી ! આ તો તેવું નથી. જો કે પા-
રકુ ધન છે તેતો ખરૂં, ને વંશની વૃદ્ધિ ન થાય તે પણ
ખરૂં, પણ આ પુત્રીથી તો કુળનો ઉદ્ધાર થાય તેવું છે.
પ્રભુપરાયણ પુત્રી જાંને કુળનો ઉદ્ધાર કર્તા છે.

પ્રધાનજી કહે મહારાજ ! તમારી વાતમાં કાંઈ સ-
મજ પડતી નથી, તો કૃપા કરી બરાબર સમજ પડે તેમ
કહો, કે શાથી આટલો બધો હર્ષ પ્રાપ્ત થયો છે ?

રાજા કહે પ્રધાનજી ! આ પુત્રીના જન્મથી પુત્ર
રત્ન કરતાં મને વધારે હર્ષ પ્રાપ્ત થયો છે, તેવું કારણ, સા
ક્ષાત જાણવાનું ! નોધારાના અધારા દીનબેલી દયાળુ દામો.
દરે મને સ્વપ્નમાં દર્શન આપી કહ્યું કે, તારે ત્યાં પ્રભુ
પરાયણ પુત્રી રત્ન પ્રાપ્ત થયું છે; અને થયું પણ તેમજ.
ઉધમાંથી જાગૃત થઈ, વિચાર કરી, ઇશ્વર સ્મરણ કરતો
હતો, ત્યાં એકદમ વધાઈ મળી, અને તેથીજ તમને અત્રે
બોલાવ્યા છે.

પ્રધાનજી આશ્ચર્ય પામ્યા, અને કહ્યું ફરમાવો હુકમ
દાસ બળવા તૈયાર છે. રાજવંશી કહે જાઓ હાલને
હાલ જોશીઓને બોલાવો, ઘેર ઘેર ધવળ મંગળ ગાવાને
ઢંઢેરો ફેરવો, ગામ બધામાં સાકર વહેંચો, અને રાજ-
મંડળ અને પ્રજા મંડળને પાન ગુંલાબ આપવા, દરબારી
ચોકમાં મંડપ રચી તેમને આમંત્રણ કરી બોલાવો. મં-
ડપ તૈયાર કરી સર્વે પ્રજા મંડળ અને રાજ મંડળને
આમંત્રણ કરો, અને તેઓ હાજર થાય કે તરત મને
બબર આપો.

પ્રધાનજીએ કહ્યું મહારાજ ! રૈયત આપને ગાંડા
ગણુશે; પુત્રીની પ્રાપ્તિમાં આટલી બધી ધામધુમ હોયજ

નહી. ને પુત્રીનો જન્મ, તેથી કાંઈ હર્ષ કે ખુશાલી કહે-
વાયજ નહી. રાજવંશી કહે તે બાબત તમારે શું જરૂર
છે? હું કહું છું તેનો એકદમ આદર કરી, મારા હુકમને
અમલમાં લાવો; પ્રધાનજી કહે મહારાજ ! આવો ખોટો
મત રહેવા લો.

રાજવંશી કહે રૈયત, ગાંડો ગણે તો બલે ગણે,
એકદમ સભામંડપ તૈયાર કરો; રાજવંશીનાં આવાં વચ-
ન સાંભળી પ્રધાન એકદમ તે રાજવંશીના વચનનો આ-
દર કરી હઠ્યા, અને તેમનો હુકમ અમલમાં લાવવા દર-
બારીક ચોક તરફ ગયા.

પ્રધાનજીએ તે રાજવંશીની આજ્ઞા મુજબ ઘેર ઘેર
ધવળ મંગળ ગાવાનો ઠંઢેરો ફેરવ્યો, અને મ્હોટા મ્હો-
ટા જ્વેશીઓ તથા પંડીતોને સભામાં આવવા આમંત્રણ
કર્યું. તેમજ પ્રજા મંડળ, તેમજ શેડીઆ મંડળ તથા રા-
જ્ય મંડળને પણ સભામાં આવવા આમંત્રણ મોકલ્યાં;
પછી ગામ બધામાં સાકર વહેંચાવવી શરૂ કરી પોતે સ-
ભામંડપ તૈયાર કરવામાં ગુંથાયા.

આવી રીતે અણચિતી ધામધુમથી રૈયત વીચારમાં
પડી, કારણ, રાણાજીને પુત્રી પ્રાપ્ત થયાના સમાચાર આ-
ખ્યા ગામમાં ફેલાઈ ગયા હતા. પુત્રી જન્મનો મ્હોતસવ
હોયજ નહી, પરંતુ રાજાજી આ મ્હોતસવ કરે છે, તેથી
કાંઈ ડાગળીજીટ તો નહી થયા હોય ! તેમ માંહોમાંહી
વાતો કરવા માંડી;

સોમદત્ત—વીરદત્ત ! રાજા ગાડા તો થયા નથી ?
પુત્રી વખતે જન્મ મ્હોતસવ થતો હશે ?

વીરદત્ત—ગાંડા, નહીતર ખીચું શું ? પુત્રીના જન્મ વખતે ધામધુમ થતી આજેજ જોઈ !

પ્રેમદત્ત—તરે ભાઈઓ કરે ! રાજનો દોષ રાજ છે !

ભક્તિદત્ત—રાજનો રાજ કેમ નથી ? પરમેશ્વર સૌ રાજનોનો રાજ, ને સૌ મહારાજનોનો મહારાજ હજાર હજાર છે.

વીરદત્ત—પણ પરમેશ્વરને ગણે છે દોણ ?

ચતુરદત્ત—એવું તો બોલશે નહી, રાજજી ઇશ્વરના પરમભક્ત છે. ઇશ્વરનું સ્મરણ થી પણ ચુકતા નથી.

સોમદત્ત—તેનો ખર, પણ પુત્રીનો જન્મ મહોત્સવ ક્યાંક સાંભળ્યો છે ?

ચતુરદત્ત—ભક્તજનને પુત્ર કે પુત્રીનો જુદો બેદ હોતોજ નથી. તેઓ તો સમદ્રષ્ટિથીજ જોવા વાળા હોય છે.

ભક્તિદત્ત—વખતે તેવાજ કારણને લીધે મહોત્સવ કરતા હોય તો કોને ખબર ?

સોમદત્ત—સાચુ કહોછો ભક્તિદત્ત, તમારે અનુમાન મારી ધ્યાનમાં બેસે છે.

વીરદત્ત—ગમે તે કારણ હો, જે કારણથી મહોત્સવ કર્યો હશે તે કારણ કાંઈ ઠાંક્યું રહેવાનું નથી, વાતે વાત ચર્ચાતી ચર્ચાતી આપેથી બહાર આવશે.

ચતુરદત્ત—જ્યારે વાત બહાર આવે ત્યારે જોજો કે, મારે અનુમાન સત્ય છે કે નહીં !

પ્રેમદત્ત—એતો કાંઈ સુરજ જાગડે ઠાંક્યો રહેવાનો નથી, ચાલો સાકર લેવા, ખાલી કુચલી કરવામાં લાભ શું ? કુચલીમાં રોકાઈ સાકર ખોઈશું.

પ્રકરણ ૩ જી.

જન્મ મહોત્સવ.

ત્રીનો જન્મ મહોત્સવ ઘણી રીતે કર્યો. આખા નગરને ધ્વજ પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું, અને ઘેર ઘેર ધ્વજ મંગળ સંભળાવા માંડ્યાં. રાગ રંગ શરૂ થયા, અને પ્રજા મંડળ તથા રાજમંડળને પાન શુભાખ આપવા દરબારના વિશાળ ચોકમાં સભા મંડપ તૈયાર કરવામાં આવ્યો.

દરબારી ચોકમાં મહોટી વીસ્તારવાળી જગામાં સભા મંડપ તૈયાર કરવા માંડ્યો, તેની શોભા અલૌકિક, અને જોનારને દીંગ પમાડે તેવો બનાવ્યો. પ્રથમ દરબારી ચોકમાં લીલી મુખમલનો જરીથી બરેલો વિશાળ ચંદરવો બાધી દીધો. નીચે મહોટા કીમતી ગાલીચો ખીંચાવી દીધો, જે અતી ઉત્તમ કારીગરીથી બનાવેલો હતો.

ગાલીચામાં કોઈ ઠેકાણે સુંદીર ફૂલ વેલો, કોઈ ઠેકાણે સુંદીર બુટ્ટાઓ, કોઈ ઠેકાણે પશુ પક્ષીઓ આદિ રંગી બેરંગી પુરેલાં હતાં, તેથી તે ઘણોજ દેદિપ્યમાન દેખાતો હતો.

મંડપમાં વચ્ચેવચ્ચ રાજા માટે ઉંચું આસન ગોઠવેલું હતું; જે આસન એક પુતળીના માથા ઉપર ગોઠવ્યું હતું. તે આસન ઉપર સુવર્ણના કોચ ઉપર કારચોખી ભરત કામના ગાદી તકીઆ ગોઠવી દીધા હતા. આસનની ત્રણે બાજુ રૂપાનો કડેરો ગોઠવી દીધો હતો, તે ચોથી

બાળુ પગથી ગોઠવી હતી; તેની કારીગીરી અતી ઉત્તમ બનાવેલી હતી.

આસનની ચારે બાળુ રાજાજીને માટે રસ્તો મુખી, રાજ્ય મંડળ તથા સેહીઆ મંડળને માટે ઉત્તમ આસન ગોઠવી દીધાં હતાં; સભા ભરવા, માટે શેઠ શાહુકારો તથા પ્રજા વર્ગને આમત્રણ કરવા અનુચરોને દોડાવ્યા. અને પ્રજા વર્ગ તથા રાજમંડળને સભામાં આવવા સુચવણી આપી.

આમત્રણ મળતાં શેઠ શાહુકારો, રાજ મંડળ તથા પ્રજા વર્ગ સભા મંડપમાં આવ્યા અને પોત પોતાના ચૌગ્ય આસને બીરાજમાન થયા. બીરાજીત થયેલા સર્વે સભા મંડળને ગરમી ન લાગે, તેને માટે નોકર વર્ગને ઉમદા પોશાક સજ્જવી, હાથમાં પંખા આપી, પંખા નંખાવવા શરૂ કર્યા.

સભાની ત્રણ બાળુ પાયદળ લશ્કરી પોશાકમાં ગોઠવી દીધું; તેમની પાછળ ઘોડેસ્વારોની હારો, દરેકના હાથમાં નાગી તલવાર સહ ગોઠવી દીધી; રાજાજીને આવવાના માર્ગ ઉપર કીનખાબનાં ચાત પાથરી દીધાં, અને તેની બેઠ બાળુએ લશ્કર પણ તેવાજ પોશાકવાળુ ગોઠવી દીધું.

સભા મંડપ, રાજ્ય મંડળ, તથા પ્રજા મંડળના ચીકાર ભરાઈ ગયો; પ્રધાનજીએ સભા મંડપ તૈયાર કરી રાજાજીને સુચના આપવા એક શેવકને દોડાવ્યો. શેવકે આવી સભા મંડપ તૈયાર થયાના ખબર તે રાજવંશીને આપ્યા; સભા મંડપ તૈયાર થયાના સમાચાર સાંભળી, તે રાજવંશી અતીશય હર્ષિત બન્યો, અને સભામાં જવા તૈયાર થયો.

સુર્યાસ્ત પહેલા રાજા સભામાં આવ્યા. રાજાજી આવતા જોઈ, સભા મંડળ સર્વે ઉભુ થયું, અને રાજાને નમીને

સલામ કરી, બધાએ એક અવાજે “ મહારાજનો જય થાઓ ” એવો જય નાદ ઉચાર્યો. લશ્કરીઓ ક્રમવાર મોટથી જય સ્તુતી ઉચરવા લાગ્યા. તે જયનાદ ગામમાં ચારે બાજુ ફેલાયો. આકાશ વ્યાપી મેઘ ગર્જન ગિરિ ગુહામાં વારંવાર પ્રતિધ્વનિત થઈ હોય, એવું ભાસવા લાગ્યું.

રાજા પોતે આસન ઉપર બીરાજીત થયા, કે સર્વે સભા પોત પોતાના આસન ઉપર બીરાજીત થઈ. સભા સર્વે બીરાજીત થઈ કે તર્ત પ્રધાનશ્રીએ ઉડી સભા મંડળ સમક્ષ પુત્રી જન્મની ખુશાલી બાપણમાં દર્શાવી, અને રાજાજીને પુત્ર રત્ન પ્રાપ્ત થવા ઇશ્વરની સ્તુતી કરી.

પ્રધાનશ્રીએ ખુશાલી દર્શાવી કે તર્ત પાન ગુલાબ વહેંચાવાં શરૂ થયાં. પ્રથમ સુવાશીત ગુલાબ જળથી ભરેલી અતિ ઉત્તમ કારીગિરીથી બનાવેલી ચાંદીની ગુલાબદાનીઓ લઈ શેવકો હાજર થયા, અને સર્વે સભા મંડળને તેમાંથી ગુલાબ જળ છાંટ્યું.

ગુલાબ જળ છાંટાઈ રહ્યું, કે બીજા શેવકો ઉમદા કારિગિરીથી બનાવેલાં સુવર્ણનાં અંતરદાન લઈ હાજર થયા. તે અંતરદાનમાં ગુલાબ, કેવડો, હીનો વિગેરે ઉમદામાં ઉમદાં અત્તરો સભાને વિલેપન કરવા માટે બર્બો હતો, સર્વે સભામંડળને તે અંતરનું વિલેપન કર્યું.

અત્તર વિલેપન કર્યાથી આખી સભા અત્તરમય થઈ રહી. અત્તર વિલેપન બાદ ચાંદીના તાટમાં, સોનેરી વરખથી દીપાવેલાં, બરાસ કરતુરીથી મહેંકી રહેલાં પાનનાં બીજાં, તથા વાંકડી સોપારીનો વહેર, જે ઘુલ માફક દીપી રહ્યો હતો, તે લઈ શેવકો હાજર થયા.

પાન ખીડાં, તથા સોપારીનો મુખવાસ સર્વે સભામાં શેવકાએ વહેંચ્યો. જે મુખવાસથી સર્વે સભાજનોનાં મુખ સુવાસીત થઇ લાઝચોળ બન્યાં. :સભામાંડો અત્યંત ખુશી થઇ રાજાને પુત્રીના જન્મથી હર્ષ કે શોક નહિ થયો. જોઈએ તેને બદલ, નિસ્વાર્થ ત્રીથી ખુશાલી દર્શાવી તે બદલ રાજાને ધન્યવાદ આપ્યો.

આ પ્રમાણે ધન્યવાદના ઉચ્ચારો સભાના મુખમાંથી નીકળી રહ્યા છે, ત્યાં ગામના પ્રસિદ્ધ જોષીઓને તથા પંડીતોને આમંત્રણ કર્યું હતું, તેમના આવવાના ખબર અનુચરે સભામાં આપ્યા.

જોશીઓ તથા પંડીતોને માટે યોગ્ય આસન તૈયાર કર્યા હતાં, ત્યાં તેઓ આવતાં તેમને બેસાડવા આજ્ઞા આપી, પ્રધાનજીને તેમના સામા જવા માટે આજ્ઞા કરી. રાજાજીની આજ્ઞા થતાં પ્રધાનજી જોશીઓ તથા પંડીતોને સામા લેવા માટે ગયા, અને તેમને તેડી લાવી તેમને માટે તૈયાર કરેલાં આસન બતાવ્યાં.

જોશીઓ તથા પંડીતોએ આવી સવિનય રાજાજીને દંડવત કર્યા. રાજાજીએ તેઓને નમન કર્યું, અને યોગ આદર સત્કાર આપી આસન ઉપર ખીરાજમાન થવાનું કહ્યું ખીરાજમાન થવાની આજ્ઞા મળતાં, સર્વે જોશીઓ અને પંડીતો પોત પોતાના યોગ્ય આસન ઉપર ખીરાજમાન થયા. સર્વે ખીરાજમાન થયા કે તરત રાજાજીએ તેમને કુંવરીના જન્મઅક્ષર તૈયાર કરવા સુચના આપી.

પ્રકરણ ૪ થું.

નક્કી એતો દેવાંગુના છે.

જન્મ અક્ષર તૈયાર કરવાનું સુચન થતાંજ પંડીતો તથા જ્ઞેશીઓ હર્ષિત થયા, અને જન્મ અક્ષર તૈયાર કરવામાં ગુથાયા. પ્રથમ જન્મ ઘટીકા પુછીને ટીપણું કહાડી પ્રશ્ન મુકવા માંડયા, પ્રશ્ન મુકી ગુણાકાર ભાગાકાર,

સરવાળા વિગેરે હીસાબ મુકયા.

હીસાબ મુકવા છતાં એકે વાતનો ટાળો મળ્યો નહી, અને કુંવરીના જન્મ અક્ષરની એકે ઘેડ એડી નહી. ઘેડ શી રીતે એસે ? ગર્ભમાંથી પ્રસુત પામી હોય ત્યારે એસેને ? પણ તે કાંઈ ગર્ભમાંથી પ્રસુત પામી નહોતી.

ઘણી ઘણી રીતે પંડીતોએ તથા જ્ઞેશીઓએ પ્રશ્નો મુક્યા, ઘણી ઘણી રીતે હીસાબમાં સરવાળા ગુણાકાર, ભાગાકાર વિગેરે મુક્યા, પણ તેમને કુંવરીના જન્મ અક્ષરનો પત્તો લાગ્યો નહી. પત્તો નહી લાગવાથી છેવટ થાક્યા અને માંહોમાંહી. પૂછપરછ કરવા માંડી.

લક્ષ્મીશંકર—સાંકળેશ્વર ! આ જન્મ અક્ષરનો ટાળો કેમ મળતો નથી ?

સાંકળેશ્વર—માર સાળુ કાંઈ સમજાયુ નહી ! ઘણી ઘણી જન્મોત્તરીઓ તથા પ્રત્નોત્તરીઓ કરી પણ આતો અવધિ ! કેમ મણીશંકર ?

મણીશંકર—હા ભાઈ ! છે તો તેમજ; આ કામ બાકું છે. આ કુંવરીએ ગર્ભવાસમાંથી દેહ ધારણ કર્યો હોય તેવો એક પણ દાખલો મળતો નથી.

ગડબડ ભટ—ગર્ભમાંથી પ્રસુત નહી પામી હોય, સારે શું અદ્ધરથી પડી હશે ? મને લાગે છે કે તમે બધા ભાંગ પીને આવ્યાં છો, કેમ વિકળશંકર ?

વિકળશંકર—ભટજી આ તમારું બોલવું ભુલ બરેલું છે; તમેજ કહેને કે ટાળો મેળવ્યો ?

ગડબડ ભટ—શું ટાળો ના મળ્યો તેથી એવો તર્ક બાંધવો ? વાર ! પણ રાજાજીને તો પુછો ?

ઉમીયાશંકર—રાજાજીને શું પુછવો છો ?

મણીશંકર—પૂછવાતું એટલુંજ કે કાંઈ નવા જુની બનાવ બન્યો હતો ?

ગડબડભટ—ગમે તેવો બનાવ બન્યો હોય, પણ તે તમારા શું કામમાં આવવાને હતો ?

વિદ્યારામ—કામમાં કેમ ના આવે ? વખતે ટાળો મળી જય.

લક્ષ્મીશંકર—એમતે ટાળો મળતો હશે ? બધા વિદ્વાનો ખુડથલમાં ખપશે, માટે એવું પૂછવું રહેવા દો, અને ફરીથી પ્રયાસ કરો.

ઉમીયાશંકર—પ્રયાસ કરી ફરીને થાક્યા, હવે તો પૂછેગાછે પત્તો મળે તો, તે શીવાય બીજો રસ્તો નથી.

રેવાશંકર—ખરું દેહોછો ઉમીયાશંકર. હવે તો શરમ મૂકી પુછો, તે શીવાય ટાળો બેસશે નહી.

ઉમીયાશંકર—મણીશંકર તમે પૂછો.

મણીશંકર—હીક. મનેજ ખુડથલમાં ખપાવવો હશે ?

રાજા—પંડીતો ! શું ગડમથલ કરોછો ? જન્મ અ-
ક્ષર તૈયાર કર્યા.

શીવશંકર—જયમલ મહારાજ ! ઘણી ઘણી મહે-
નત કરી, ઘણા ઘણા હીસાબ મૂક્યા, છતાં એકે ટાળો બે-
સતો નથી.

રાજા—કારણ ?

ઉમીયાશંકર—મહારાજ ! આ કુંવરીએ કાંઈ ગર્ભ-
વાસમાંથી દેહ ધારણ કર્યો હોય, તેવો એક પણ દાખલો
બેસતો નથી.

રાજા—આતો ઘણીજ અચંપાની વાત ! તમે પં-
ડીતો થઈ આ શું બોલો છો કે ટાળો બેસતો નથી ?

હરીશંકર—ખરૂં છે મહારાજ ! તમારૂં કહેવું સત્ય
છે, પરંતુ અમારા ટાળા પ્રમાણે તે કુંવરીએ ગર્ભવાસમાં-
થી દેહ ધારણ કર્યોજ નથી.

રાજા—જ્યારે ગર્ભવાસમાંથી દેહ ધારણ કર્યો નથી,
તો શું અક્ષરથી આવી છે ? આવું બોલતાં શરમાતા નથી ?

સાંકળેશ્વર—મહારાજ ! શાસ્ત્રો કાંઈ બોલ્યાં નથી.
શાસ્ત્ર આધારે દરેક જન્મ અક્ષરના ટાળા બેસેજ બેસે;
પણ આ જન્મ અક્ષરનો ટાળો ના બેસે તે હમારે શું
સમજવું ?

ત્રિમશંકર—મહારાજ ! તમેને કાંઈ નવો જુનો
દેખાવ દ્રષ્ટીએ પડ્યો હતો ? કે કાંઈ સ્વપ્નું બપનું આ-
વ્યું હતું ?

રાજા—હા ! મને સાક્ષાત બગવાને સ્વપ્નામાં દર્શ-
ન આપી કહ્યું હતું કે, તારે ત્યાં પ્રભુપારાયણ પુત્રી પ્રગ-

ટ થઈ છે. ને થયું પણ તેમજ. ઉંઘમાંથી જાગૃત થઈ ઈશ્વર સ્મરણ કરતો હતો, ત્યાં દાશીએ આવી વધાઈ આપી, અને તેથીજ આ મ્હોતસવ કર્યો છે. નહીતર હું કાંઈ ગાંડો નથી કે આવો મ્હોતસવ કુંવરીના જન્મ વખતે કરું, પરંતુ કુંવરીએ ગર્ભવાસમાંથીજ દેહ ધારણ કર્યો છે તે ની તો મને ખાત્રી છે. કારણ, જો તેમ ન હોત તો જો દાશીવર્ગ પ્રસુત વખતે રાણી પાસે રાખ્યો હતો, તેમાંની એક દાશીએ આવી પુત્રી પ્રસન્ન્યાની વધાઈ આપી, પરંતુ જો કદાપી કાંઈ નવાળુની ખનાવ બન્યો હોત, તો તે દાશી વિદિત કર્યા શીવાય રહેજ નહી.

સોમદત્ત—ખરૂ છે મહારાજ! પણ તે દાશીને બોલાવીને પૂછો તો ખરા. તેને પુછવાથી અમારા મનનું તો સમાધાન કરીએ.

રાજા—હાલ બોલાવું છું, તેને પૂછી તમારી ખાત્રી કરો એટલે સાચું થું છે, તે સમજશે.

ઉપર પ્રમાણે પંડીતોને કહી તરત એક અનુચરને રાણીજી પાસે પ્રસુત વખતે જો દાશીઓ હાજર હતી, તે પૈકીની એક દાશીને બોલાવી લાવવા મોકલ્યો. અનુચરને આજ્ઞા મળતાંજ તરત તે મહેલ તરફ દાશીને બોલાવા ગયો. મહેલમાં જઈ પ્રસુત વખતે જો દાશીઓ હાજર હતી તેમાંની વડી દાશીને તેડી સભા મંડપમાં દાખલ થયો.

દાશીએ આવી રાજાજીનાં ઓવારણાં લીધાં. રાજાએ પુછ્યું પ્રસુત વખતે તું હાજર હતી? દાશી કહે હા મહારાજ. તે પુછવાનું પ્રયોજન થું છે તે કૃપા કરી જણાવશો? રાજા કહે વારૂ તે વાત પછી, પણ પુત્રીના પ્રસવ વખતે કાંઈ નવો ચમત્કાર બન્યો હતો? દાશી કહે

મહારાજ ! તમારું બોલવું બરાબર સમજી શકતી નથી. આમ ઉપરા ઉપરી સવાલો પુછોછો, તેનું કારણ શું છે, તે કૃપા કરી જણાવશો ?

રાજા કહે જોશીઓ કહેછે કે પુત્રીએ ગર્ભવ.સમાંથી દેહ ધારણ કર્યો જ નથી; એવું સાંભળી તને ખાત્રી કરવા સારૂ સમામાં બોલાવવી પડી છે, માટે પ્રસુત વખત તો જ કાંઈ બતાવ બન્યો હોય તે કહી દે. જે સત્ય હોય તે વિદિત કાંજે. અસત્ય બાપણ બોલતી નહી.

દાશી કહે મહારાજ ! આપ સત્ય બોલવાનું કહો છો તો સત્યજ કહું છું, કે પુત્રીનો પ્રસવ થયો તે હમો સમજી શક્યાંજ નહી. રાજા કહે કારણ ? દાશી કહે મહારાજ ! પુત્રી પ્રગટ થઈ તેજ વખતે સુર્ય સમાન તેજનો બાંબા-કાર એકદમ દેખાયો, ને તરતજ સમી ગયો એટલે અમો તે તેજમાં અંજાઈ ગયાં તેથી આંખો મીચી દીધી, અને તેજ સમી જતાં ઉઘાડી, તેજ વખતે કુંવરી પ્રસુત પામેલી જણાઈ, એટલે અમો કાંઈ સમજી શક્યાંજ નહી.

રાજા કહે વાર પછી ? દાશી કહે મહારાજ ! જે ચીન્હ બાળકના પ્રસુત થયા બાદ બાળકના શરીર ઉપર હોય છે, તે ચીન્હ કુંવરીના ઉપર નહોતાં, અને કુંવરીના પ્રસવથી અમારાં બાઈને પણ કાંઈ દુઃખ થયું હોય તેવું જણાયું નહી. તે શીવાય વધારે જાણતી નથી. એવા બતાવથી અમો વિષ્મય પામ્યાં છીએ.

રાજા આ વાત સાંભળી વિષ્મય પામ્યા, અને પંડીતોને કહ્યું જોશી મહારાજ ! આનું કારણ શું, તે કૃપા કરી જણાવો. પંડીતો કહે મહારાજ ! હવે ટાળો મળ્યો. અમારી હવે ખાત્રી થઈ.

રાજા કહે શું ખાત્રી ? પંડીતો કહે મહારાજા ! કુંવરીએ ગર્ભવાત્તમાંથી દેહ માળવ્યું, ઈશ્વર આપી, પણ તમી ધાધ દેવાંગના તમારા કુળનો ઉદ્ધાર કરવા તમારે ત્યાં જન્મ લેવો જોઈએ, તે જન્મ લેવાનો સમય આજે જ છે. કોણે, તે બાલિષ્ઠી પંડીતો કહેવાનો નથી. જાન તમારો બગવાન તમારી ભક્તિથી તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયા અને તેથીજ તમારે ત્યાં તમારા કુળનો ઉદ્ધાર કરના દેવાંગના પ્રગટ કરી છે.

રાજા આથી ઘણાજ ખુશી થયા, અને પંડીતોને પુછ્યું, કુંવરીનું નામ શું પાડ્યું તે કૃપા કરી જણાવો. પંડીતોએ કહ્યું જન્મ અક્ષર શિવાય નામ શું પાડવું તે કહેવાયજ કેમ. પરંતુ દાશીના જણાવ્યા મુજબ કુંવરીના પ્રસુત વખતે સુર્ય સમાન તેજનો બાંબકાર થયો, અને સમાધ ગયો, મહી કહેતાં સુર્ય, અને ઘરાં કહેતાં તેજ, એટલે કુંવરીનું નામ મીરાં પાડો.

રાજા કહે આ કુંવરી કેવી નીવડશે, તે તેના જન્મ અક્ષર શિવાય શી રીતે સમજ પડે? પંડીતો કહે રાજાજી ! તમારે અહો બાગ્ય સમજ્ને કે પ્રભુજીએ પ્રસન્ન થઈ તમારે ત્યાં દેવાંગના પ્રગટાવી. અને તમને તેજ મહા પ્રભુજીએ સ્વપ્નમાં કહ્યું કે, પ્રભુપારાયણ પુત્રી પ્રગટ થઈ છે, તેથી તે બગવાનની સાચી ભક્ત થશે, વળી તમારી ઇન્કાર પેઢીનો ઉદ્ધાર કરશે, અને તમારા નામને દીપાવશે.

રાજા આથી ખુશ થયા અને જ્નેશીએ તથા પંડીતોને સારો શીરપાવ આપી સંતોષ્યા. જ્નેશીએ તથા પંડીતો ઘણા ખુશી થયા અને રાજાજીને આશીર્વાદ આપી. જ્નેશીએ તથા પંડીતોની આશીર્વાદથી રાજા વધારે હર્ષિત બન્યો.

આ ખુશાલીમાં રાજ મંડળ તથા પ્રજા મંડળમાં પણ સર્વેને યોગ્ય શીરપાવ વહેંચ્યા, અને નોકર વર્ગને પણ ધનામે આપી સંતોષ્યા.

શીરપાવ વહેંચ્યાયા બાદ સભા વિસર્જન કરવા આજ્ઞા કરી. આજ્ઞા મળતાંજ પ્રજા મંડળ તથા પંડીતો અને જ્ઞેશીઓ રાજાજીનો જય બોલાવી ઘેર જવાની આજ્ઞા માગી. રાજાજીએ હર્ષિત વદને સર્વેને ઘેર જવાની આજ્ઞા આપી.

આજ્ઞા મળતાં પ્રથમ પ્રજા મંડળ તથા જ્ઞેશીઓ અને પંડીતો વિદાય થયા. તેમના ગયા બાદ રાજામંડળ પછી નોકર વર્ગ, એ પ્રમાણે ક્રમવાર રાજાજીને સવિનય સલામ કરી વેરાવા લાગ્યા.

સર્વેના ગયા પછી રાજાજી પણ મહેલમાં જવા તૈયાર થયા. રાજાજી આસન ઉપરથી ઉડ્યા, ત્યાં નેકીદારે નેકી પોકારી; નેકીનો પોકાર થતાં રાજા રણુવાસ તરફ ગયા.

બહાલા વાંચકટુંદ ! આ રાજાજીને તમે ઓળખ્યા તો હશે. જો ના ઓળખ્યા હોય તો ઓળખો કે એ મેહતાનો રાજા જયમલ પોતે હતો.

પ્રકરણ ૫ મું.

વાંગના એવું નામ જોશીઓના મુખથી
શ્રવણ થયેલું તેથી રાજાને કુંવરી ભાવ
મટી માતૃ ભાવ ઉત્પન્ન થયો. અને તેને
પુણ્ય દ્રષ્ટિથી જોવી, એવાજ નિશ્ચયથી
તેને વંદન કરવાનો ભાવ થયો. અને

તેથીજ તે દેવાંગનાનાં દર્શન કરવા રણવાસ તરફ ગયા.

મનુષ્ય ધારેછે કાંઈ, અને ઈશ્વર કરેછે કાંઈ. ઈશ્વરની
ધારણા આગળ માણસની ધારણા નકામી છે. કારણ, રાજા
પ્રગટ થયેલ પુત્રીને માતૃ ભાવથી વંદન કરવા માટેજ
રણવાસ તરફ ગયા, ત્યાં ભગવાને વિચાર્યું કે જે રાજા તે
પ્રગટ થયેલ પુત્રીને માતૃ ભાવથી જોશે, તો જે અર્થ તેને
પ્રગટ કરીછે તે અર્થ સરશે નહીં. કારણ, તેને પ્રગટ કર-
વાનો હેતુ પામર પ્રાણીઓમાં ભક્તિ ભાવ પ્રવર્તાવી તેમનો
હૃદયાર કરવાનો હતો. અને તેથીજ આ દેવાંગનાને મૃત્યુ
લોકમાં દેહ ધારણુ કરાવ્યો હતો.

પ્રગટ પરચા શિવાય કોઈના મન ઉપર ભક્તિની
છાપ જેસે નહીં, તેતો ખુલ્લુજ છે; કારણ, તેવા
સાક્ષાત પરચા જોવા હતાં પણ પામર મનુષ્યો પાપમાં
પ્રવર્ત થઈ ઈશ્વરનો જરીક ડર કે અરે લાવતા નથી, તો
એવા સાક્ષાત પરચા ઈશ્વરના ન હોયકે નજરે ના દેખાયતો
પછી ઈશ્વરને તો ગણેજ કોણ, અને તેમને કોઈ માનેજ નહીં.
તેથી આરે આવેલા વહાણુ રૂપી મનુષ્ય જન્મ ગુમાવી
છેવટે લક્ષ ચોર્યાશીમાં ભટકાય. તે કારણને લીધેજ
ઈશ્વરે પામર પ્રાણીઓ ઉપર દયા કરી તેમને ભક્તિ

માર્ગે દોરી ચેરી, ચાડી, વ્હરી વિગેરે પાપ કર્મોથી દગારી તેમનો ઉદ્ધાર કરવાનો હેતુ ધારણ કરીનેજ આ દેવાંગનાને મૃત્યુ લોકમાં અવતાર ધારણ કરાવ્યો હતા.

માનવકલ્પે દેવાંગનાના મૃત્યુ લોકમાં અવતાર ધારણ કરવાને કારણે તેમને મોટા પાપોના સમાપ્તિ રીતે દેવાંગ, અને તેમનો ઉદ્ધાર કેવી રીતે થાય, તે સવાલ તમાગ મનથી ઉત્પન્ન થાય તો જુઓ, દેવાંગનાની ભક્તિથી પ્રભુ તે દેવાંગનાના વશ થઈ પ્રગટ પરચા આપે, જે પરચા જોવાથી પામર જીવોની ખાત્રી થાય, કે ભગવાન ભક્તિનેજ વશછે, અને ભક્તને માટે પ્રાણ પાથરેછે. એવી ખાત્રી થતાંજ પાપ કર્મથી નિવૃત્ત થઈ ભક્તિ માર્ગે દોરાય, અને તેથીજ તેમનો ઉદ્ધાર થાય.

રાજાનો તે દેવાંગનાં પ્રત્યેનો ઉત્પન્ન થયેલો માતૃ ભાવ દુર કરવાના હેતુથી, પ્રભુએ તે રાજામાં મહામાયા મુકી દીધી. કારણ, જે તે માતૃ ભાવથી વર્તે તો તેનાં લક્ષ આદિ કાર્ય કરેજ નહીં, અને તેમ કરે નહીં તો સાક્ષાત્ પરચા આપી પામર જીવોને ભક્તિ માર્ગે દોરવાનું કાર્ય બનેજ નહીં. તેથી પ્રભુજીએ તે રાજામાં મહામાયા મુકી દીધી.

માયાનો પાસ ઘણોજ : પુરો છે. મ્હોટા મ્હોટા રૂપિ મુનીઓને તે માયાએ ખરાબ કર્યાછે, મ્હોટા દેવો પણ તે માયાના વાસમાં સપડતાં જીવાર બન્યાછે.

મહાત્મા મહાંદરનાથ ત્રીયારાજથી સપડાયા હતા. ઈંદ્ર, ચંદ્ર આદી દેવો પણ તેમાંજ સપડાયા હતા. શંકર સરખા પણ પારવતીએ બીલારાણીનું રૂપ લીધું હતું તેમાં મોહિત બન્યા હતા, તે સર્વ ભગવાનની માયાનોજ પ્રતાપ.

મહામાયામાં સપડાતાંજ રાજનો માતૃ ભાવ દુર થયો, અને પુત્રી ભાવ ઉત્પન્ન થયો; ધન્ય છે પ્રભુ તારી લીલાને । ઘડી પહેલાં માયાથી વિરક્ત રાજ શું ભાવમાં હતો, ને ઘડીકમાં શું ભાવમાં ફેરવાયો । પ્રભુની માયાની બલીહારી છે. મ્હોટા મ્હોટા રૂપિ મુનીઓ પણ તે માયાનો પાર પામ્યા નથી.

રણુવાસ પાસે આવતાંજ તેના વિચાર માયામાં સપડાયેલા હોવાથી બદલાયા, અને વિચાર કર્યોકે, આ હું શું મૂર્ખાઈ કરૂં છું । સાક્ષાત પ્રભુનાજ અવતાર રામચંદ્રજી ઉપર દશરથ રાજ પુત્ર ભાવજ રાખતા હતા, અને તેજ પ્રમાણે વરતતા હતા, જો કે આ છે તો દેવાંગનાજ, પણ મારે લાંતો પુત્રી રૂપે પ્રગટ થઈ છે, તેથી પુત્રી ભાવથી લાડ લડાવી મારા કોડ પુરા કરૂં.

ઉપર પ્રમાણે વિચાર આપતાંજ તેણે મ્હેલમાં આવી પુત્રીનું મુખ જોવા માટે તેને લાવવાનું દાશીને સુચવ્યું. સુચન થતાંજ દાશી કુવરીને લઈ રાજ પાસે આવી.

કુંવરીનો પ્રકૃલીત ચહેરો જોઈ રાજ અતિ હર્ષિત થયો, અને કુવરીને રાણી પાસે લઈ જવાનું દાશીને કહી તેને વિદાય કરી. કુંવરીનો ચહેરો જોઈ રાજએ વિચાર કર્યો, કે આ કુંવરી રત્ન ઇશ્વરેજ મને બક્ષ્યું અને મારો અવતાર સરળ કર્યો. તેથી ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો.

ઇશ્વર સ્તુતિ

(ટળ્યા નહિરે ટળે) એ રાહ.

કરી રહેમ હુ પરે, સત્ય દીનના દયાળ—કીધી.

બક્ત વતસલ ખરે—દીનો નાથ એ કૃપાળ—કીધી.

સ્તુતી સુણી પ્રહ્લાદની, વશીયા સ્થંભે ખરે;
 હીરણ્યકચપુ મારવા, પ્રભુ નૃશીંગ રૂપ ધરે-મારા બહાલા.
 અહલ્યા સતીને તારવા, પ્રભુ સલ્યાને મળે;
 સ્પર્શ કીધો સલ્યાને, સલ્યા અહલ્યા રૂપ ધરે-મારા બહાલા
 પ્રભુ પારાયણ પુત્રી દીધી, કયો ન્યાલ તો ખરે;
 અહો ભાગ્ય ગણું માલ્યરાં, પ્રભુ દરિશણ રજે-મારા બહાલા

ધૃશ્વર સ્મરણ કરી રાજા મહેલમાં ગયા, અને જમી
 પરવારી નીંદ્રાવશ થયા. સવાર થતાં ભાટ ચારણુ આદિ
 ઘણાક ભીક્ષુકો મહેલ આગળ આવી ખડા થયા. જો કે
 પુત્રી પ્રસવ થઈ તેથી ભાટ ચારણુનો લાગો હોયજ નહી,
 પરંતુ રાજાએ પુત્રી જન્મતો ખુશાલીનો મહોત્સવ કર્યો,
 અને રાજમંડળ વિગેરેમાં સારાં ઈનામ વહેવ્યાં, તેથી ઇ-
 નામની આશા ધરાવી મહેલ આગળ રાજાજીના આવ-
 વાની રાહ જોતા બેઠા.

સવારના ચાર વાગતા રાજાજી નીંદ્રાથી મુક્ત થતાં
 બીછાનામાંથી ઉઠી, દંતધાવન આદિ કાર્યથી પરવારી
 સ્નાન કરી શેવામાં બીરાજ્યા. દાંડોરજીને સ્નાન કરાવી,
 ચંદન પુષ્પ વિલેપન કરી, હાથમાં માળા લઈ એક ચિત્તથી
 ધૃશ્વર સ્મરણ કરવામાં લીન બન્યા. તે એવા તો લીન
 બન્યા કે રાજા કરતાં દોઢ કલાક વધારે નીકળી ગયો.
 નીલ નીયમ કરતાં બમણી માળાઓ ગણાણી. છતાં તેનું
 તેમને ભાન રહ્યું નહી.

દુધ પીવાનો સમય વિતી ગયો પણ રાજાજી હજી
 શેવામાંથી પરવાર્યા નથી; એવી બખર પ્રધાનજી આવતા
 તેમને નોકરદારા મળી. જેથી પ્રધાનજીએ વિચાર્યું કે વખતે
 આવે મોડા જાગૃત થયા હશે તેથી વાર લાગી હશે; પણ

ના! તેઓ કદાપી કાળે મોડતો ઉઠેજ નહી, ને આજ વાર વધારે થઈ તેનું કારણ શું, તેનો તપાસ કરવા શેવા મંદીર તરફ ગયા.

શેવા મંદીરમાં જઈ જોતાં, રાજા હાથમાં માળા લઈ ઇશ્વર સ્મરણમાં એવા તો લીન બનેલા જોયા, કે તે જોઈ-પ્રધાન આશ્ચર્ય પામ્યા. પ્રધાને વિચાર્યું કે એવા તો એક તાર બન્યા છે કે તેમને સુચન આપ્યા શીવાય તેવો ધ્યાન મુક્ત થશે નહી. રાજાજીને ધ્યાન મુક્ત થઈ દુધ પીવા વીનંતી કરી.

પ્રધાનજીની વિનંતી સાંભળી રાજાને સમય વીતી જવાનું બાન થયું. બાન થતાં શેવાકર્મ આટોપી દુધ લાવવા આજ્ઞા આપી. આજ્ઞા થતાં શેવક કેશર આદી મશાલાવાળુ ગરમ દુધ લઈ હાજર થયો, અને દુધનો પ્યાલો રાજાજીને આપ્યો. દુધ પી રાજાજી મહેલના ઝરખા તરફ ગયા.

આજ ઘણો વખત થયો પણ રાજાજી હજી સુધી ઝરખે આવ્યા નહી, તેથી જયકવંદે ચકળાયું, અને માં-હોમાંહી વાતો કરવા માંડી કે, આજ કોઈ અભાગીઆનું મ્હોં જોયેલું તેથી વખત વિતી ગયો છતાં, રાજાજીનાં દર્શન થયાં નહી.

આ પ્રમાણે માંહોમાંહી વાત કરે છે, ત્યાં રાજાજી મહેલના ઝરખામાં આવી ખીરાજમાન થયા. રાજાજીનાં દર્શન થતાં સર્વે જયકવંદે રાજાજીને નમી નમીને સલામો કરી જય સ્તુતી ઉચ્ચારવા માંડી.

જયકવંદની જય સ્તુતી સાંભળી રાજાજી તેમને યોગ્ય શીરપાવ આપવા પ્રધાનજીને આજ્ઞા કરી. આજ્ઞા મ

જતાં પ્રધાનજીએ તેમને યોગ શીરપાવ વહેંચ્યો. કુંવરીના જન્મ વખતે પોતાનો હક્ક નહીં છતાં રાજાજીએ શીરપાવ આપ્યો, તેથી સર્વે રાજાજીનો જય બોલવા લાગ્યા, અને વખાણ કરતાં કરતાં બગરને રસ્તે થઈ ઘેર ગયા.

આ પ્રમાણે જયકવ્વંદને ખુશીમાં જતુ જોઈ બગરમાં મહાજન મંડળે પૂછ્યું, કે અલ્યા આટલા બધા શાથી ખુશી થયા ? જયકવ્વંદે કહ્યું રાણીજીએ કુંવરીબાને જન્મ આપ્યો, તેની ખુશાલીમાં રાજાજીએ શીરપાવ આપ્યો તેથી. આ પ્રમાણે કહી જયકવ્વંદ વિદાય થયું.

જયક લોકોના ગયા બાદ મહાજન મંડળ આશ્ચર્ય પામ્યું કે રાજાજીએ ઘણો સારો મહોત્સવ કર્યો; કાલે રાજમંડળમાં ઇનામ વહેંચ્યાં અને આજે જયકવ્વંદને શીરપાવ આપ્યો. ત્યાં ભક્તિદત્તે કહ્યું કેમ મારી વાત ખરી પડીને ? તમે સર્વે તો રાજાજીને ગાંડા ગણતા હતા, પણ ગાંડા તે તમે, કે રાજાજી ?

સોમદત્ત—ખરૂં કહોછો ભક્તિદત્ત, રાજા ભગવાનનો ભક્તતો સાચો.

વીરદત્ત—અલ્યા બીજું જાણ્યું ?

પ્રેમદત્ત—શું ?

વીરદત્ત—રાણીએ પુત્રીને જન્મ આપ્યો, તે પુત્રી ગર્ભવાસમાં પ્રસુત પામીજ નથી.

શાંતીદત્ત—ગર્ભવાસમાં પ્રસુત પામીજ નથી. ત્યારે શું અર્થ થી પડી હશે ?

વીરદત્ત—હા ! હા ! અર્થથીજ. જોશીએ અને પંડી. તોપણ જન્મ અક્ષર કરી શક્યા નહી.

પ્રેમદત્ત—શું આ સાચી વાત છે ?

ભકિતદત્ત—હા ! હા ! સાચી વાત. કાલે હું સભા મંડ-
પમાં ગયો હતો.

પ્રેમદત્ત—ત્યાં શું શું બન્યું તે તો જણાવો ?

ભકિતદત્ત—બન્યું એ, કે જોશીઓએ કહ્યું કે કુંવરીએ
ગર્ભવાસમાંથી જન્મ ધારણ કર્યોજ નથી, તેથી
ખાત્રી કરવા રાજાએ પ્રસુત વખતે હાજર હતી
તેમાંની એક દાશીને બોલાવી ખાત્રી કરી.
ખાત્રી થતાં તેનું કારણ જોશીઓને પુછ્યું.
જોશીઓએ કહ્યું, કે તમારા કુળનો ઉદ્ધાર કરવા
ધર્મરે તમારે ત્યાં સાક્ષાત દેવાંગનાને અવતાર
આપ્યો છે.

વીરદત્ત—પછી રાજાએ શું કહ્યું ?

ભકિતદત્ત—રાજાએ કહ્યું કે, મને ભગવાને સ્વપ્ન આ-
પ્યું હતું, કે તારે ત્યાં પ્રભુપારાયણ પુત્રી પ્રગટ
થઈ છે, તેથી જનગૃત થઈ ધર્મરે સ્મરણ કરતો
હતો, ત્યાં કુંવરીની વધાઈ મળી, અને તેથીજ
આવો મહોત્સવ કર્યો છે.

સોમદત્ત—વાર ! જન્મ અક્ષર જોશીઓએ તૈયાર કર્યા ?

ભકિતદત્ત—ગર્ભવાસમાંથી દેહ ધારણ કર્યો હોય તેનાજ
જન્મ અક્ષર થાય, ખીજના કદાપી કાળે ના થાય.

વિરદત્ત—તેનું કારણ ?

ભકિતદત્ત—તે સંધળ શાસ્ત્રોનું પ્રમાણ છે. શાસ્ત્રો કાંઈ
જુઠાં નથી.

વિરદત્ત—વાર ! કુંવરીનું નામ શું પાડ્યું ? જન્મ અક્ષર
બની શક્યા નહી, તો શા ઉપરથી નામ પાડ્યું ?

ભકિતદત્ત—દાશીએ કહ્યું, કે કુંવરીના જન્મ વખતે એ-
કદમ તેજનો બાંબાકાર દેખાયો, અને એકદમ
સમી ગયો, તે અરસામાં કુંવરીનો જન્મ થયો.
તે ઉપરથી પંડીતો તથા જોશીઓએ તે કુંવરી-
નું નામ મીરાં પાડ્યું.

ચતુરદત્ત—જે પ્રભુપારાયણ દેવાંગના પ્રગટ થઈ હશે,
તો જન સમુહનું કલ્યાણ કરતા થશે.

ભકિતદત્ત—હા ! હા ! તેવીજ નીવડશે. અને તે વખતે
તમારી ખાત્રી થશે.

ચતુરદત્ત—તે સઘળું વખત આવ્યે જણાશે.

એ પ્રમાણે વાતો કરતા જમવાનો વખત થવાથી
સૌ વેરાઈ ગયા.

પ્રકરણ ૬ હું.

પ્રભુપારાયણતા.

રાંબાઈના જન્મ પછી રાજને સધળું મંગળ-
મય બાસવા માંડ્યું. એમ આનંદમાં ને આનં-
દમાં દિવશેા વ્યતીત થવા લાગ્યા. જેમ સુર્ય
પોતાની કળા ધીમે ધીમે પ્રકાશે છે, તેમ
દીવશે દીવશે મીરાંબાઈ મ્હોટાં થયાં. બાર
મહીનાની ઉમ્મર થતાં બોલતાં તથા ચાલતાં શીખ્યાં. મ્હેલ
આખામાં ફરવા માંડ્યું. ફરતાં ધરતાં પણ કાલી બાપમાં
ભગવાન શીવાય ખીજા ઉચ્ચારો બાગ્યેજ સાંભળવામાં આ-
વતા હતા. ગીલધલલાલ, નતવલલાલ, ચામલાલ, વિથલનાથ,
કલચન ભગવાન આદિ ભગવાનના નામનો ધડીએ, ધડી-
એ અને પળે પળે ઉચ્ચાર કરતાં હતાં. જે ઉચ્ચાર સાં-
ભળી રાજ જયમલ ઘણો હર્ષ પ્રકુલીત થતો હતો, અને
મીરાંને લાડથી રમાડતો હતો.

રાજ પોતે રાજશેવા રાખતા હતા, ને તેનું નીચ-
મીત પુજન, અર્ચન, યાજ, ભોગ આદિ શેવન સાચા દિ-
લથી કરતા હતા. પ્રથમ સવારમાં વહેલા ચાર વાગતાં
નિદ્રામુક્ત થઈ સૌચ આદી કર્મથી પરવારી દંતધાવન કરતા
હતા. દંતધાવન કરી તુર્ત સ્નાન કરતા હતા. સ્નાન
કરી શેવામાં ખીરાજમાન થતા.

પ્રથમ દાકેરજીને સ્નાન કરાવી વસ્ત્ર આદિથી શ-
શુગારી આસન ઉપર ખીરાજમાન કરતા હતા; ખીરાજ-
માન કરી ચંદન વલ્લેપન કરી ઉત્તમ પુષ્પો, જેવાં કે જાંબ, જુદાં, ચંપો ચંબેલી, કેતકી, મોગરો, ગુલાબ, ગુલબાસ,

ડમરો, તુળશીપત્ર વીગેરે ધરાવી ધુપ, દીપ કરી આર્તી ઉતારતા હતાં; આર્તી ઉતારી પોતે હાથમાં તુળશીની માળા લઈ એક ચિતે પ્રભુ સ્મરણ એ દલાક સુધી કરતા હતા.

સ્મરણ કર્યા બાદ ચાંદીના પાત્રોમાં મંગળાભોગ ધરાવી, શેવામાંથી પરવારી રાજ્ય કાળમાં ગુંથાતા હતા. એવી નિયમિત વર્તી ભગવાનની શેવા અને સ્મરણ સત્ય નીટાથી પ્રેમપૂર્વક કરતા હતા.

મીરાંબાઈની રમત પણ ભગવાન સાથેજ હતી. શેવા મંદીરમાં જઈ લાલજીની મુર્તિને લઈ સપ્રેમ છાતી સાથે દાખતાં હતાં, અને તે મુર્તિ સાથે ખેલ કરતાં હતાં. મીરાંબાઈની વીરમત અને પ્રભુ મુર્તિ ઉપર પ્રેમ જોઈ જ્યમલ અતીશય હર્ષવંત થતો હતો.

એવી રમત ગમતની લીલામાં ને લીલામાં પાંચ વર્ષ વિતી ગયાં, તે અરસામાં મીરાંબાઈ સમજણું થયાં. સમજણમાં આવ્યા બાદ મીરાંબાઈએ નિયમ બાંધ્યો કે પોતાના પીતાજીની નિંદ્રામુક્ત થવાનો વખત થાય, કે તર્ત પોતે નિંદ્રામુક્ત થઈ પીતાજીની સાથે સૌથ આદી કમોંથી પરવારી સ્નાન કરી શેવા મંદીરમાં બેસતાં હતાં.

મંદીરમાં બેસી પ્રથમ લાલજી મહારાજને પ્રેમપૂર્વક સ્નાન કરાવી, વસ્ત્ર આભુપણથી શણગારી, ચંદન વિલેપન કરી પૂજ્ય ધરાવતાં હતાં. અને પૂજ્ય ધરાવી હાથમાં માળા લઈ સાચા દિલથી પ્રભુનું સ્મરણ કરતાં હતાં.

આટલી નહાની વયમાં પણ પ્રભુ સ્મરણમાં અને શેવામાં તેમને સવાપહોર દીવસ થતો હતો. દ્રઢ બક્તિ જોઈ જ્યમલ રાજ અતિશય હર્ષવંત થયો હતો. અને

મીરાંબાઈ ઉપર પૂત્ર કરતાં પણ અધિક પ્રેમ રાખતો હતો. મીરાંબાઈને દેવી સમજી ખાનપાન આદિમાં પણ કમીના રાખતા નહી. આવી રીતે મીરાંને પ્રભુપારાયણ સમજી તે મીરાંબાઈની સાચા દીક્ષથી શેવા કરતો હતો.

મીરાંબાઈને જોડે લીધા શીવાય પોતાને ખાતું રૂચ લું નહોતું. તેથી જન્મવાની વખતે મીરાંને સાથે બેસાડી પ્રથમ તેને જન્માડી જન્મતા હતા. અને મીરાંબાઈનું વચન પડતાં પહેલું ઉપાડી લેતા હતા.

જયમલ રાજા પોતાને આવી પ્રભુપારાયણ પુત્રી પ્રાપ્ત થઈ, તેથી તે પોતાને અહોભાગ્ય સમજતા હતા. અને પોતાને આવી પુત્રી આપી તેથી ઇશ્વરનો તનમનથી આભાર માની અહોનીશ પ્રભુનું રમરણ કરતા હતા.

એમ દીવશ ઉપર દીવશ અને માસ ઉપર માસ વ્યતીત થવા લાગ્યા. એમ દિવસો વ્યતીત થતાં મીરાંબાઈની ઉમ્મર તેર વરસની થઈ. મીરાંબાઈ તેર વરસના થયાં ત્યારે જયમલ રાજાની રાણી મીરાંની માએ રાજાને કહ્યું, પ્રાણનાથ ! મીરાંબાઈ તેર વરસનાં થયાં, માટે તેના વીંહાની તપાસ કરોતો સાર, કારણ, તેનો કન્યાકાળ થયો છે. રાજાએ કહ્યું, પ્રથમ મીરાંબાઈને પૂછો કે તેની શી મરજી છે. રાણી કહે આવી વાત તે તેને પૂછાતી હશે ? રાજા કહે હા. તેની મરજી વિશ્લેષ હું કંઈ કાર્ય કરનારો નથી. રાણી કહે પ્રાણનાથ ! આવાં ગાંઠાં વચનો મુખે શોભતાં નથી. શું દરેક પુત્રીઓ પોતાના માબાપને કહેતી હશે ? અને દરેક માબાપો પોતાની પુત્રીને પુછીને દરેક કાર્ય કરતા હશે ? તેમાં વળી વીંહાની વાત તે છોકરીને પુછાતી હશે ? તે શરમાય નહી કે ?

રાજા કહે તમારૂં કહેવું વ્યાજબી છે, પણ તે બીજી પુત્રીઓ માટે, મીરાં માટે નહીં. મીરાં કોણ છે તમે જાણો છો ? રાણી કહે હા, આપણી પુત્રી છે. કોણ છે કેમ કહો છો ? રાજા કહે ના, તે મનુષ્ય નથી, પણ મનુષ્ય અવતારમાં કોક દેવાંગના છે. ઇશ્વરે આપણા ઉપર તૃષ્ણા ન થઈ દેવાંગનાને આપણે ત્યાં પ્રગટ કરી. તેથી શું આપણે ખાસ પુત્રી બાવજ રાખવો ? ના, તેમ કહી રાખવું નહીં, તેના સંબંધનાં દરેક કાર્ય તેને પૂછીનેજ કરવાં.

રાણી કહે જેવી તમારી ઇચ્છા. હું મીરાંબાઈનેજ પુછી તેના વીચાર જાણવા સાથે તેના ઓરડામાં જાઉં છું. રાજા કહે તેને પૂછીને જે ઉત્તર તે આપે તે મને જણાવો. રાણી કહે સાથે, કહી રાણી મીરાંબાઈના ઓરડા તરફ ગઈ અને રાજા કચેરી તરફ ગયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

સ્વપ્નુ આવ્યું કારણ, થયાં અતિશય મગ્ન;
ગિરિધરલાલે આવીને, નીજથી કીધાં લગ્ન.

રાંબાઈ પોતાના ઓરડામાં પલંગ ઉપર
નીંદ્રાવશ થયાં છે, ત્યાં તેમને એકાએક
શ્રી ગિરિધરલાલજીએ સ્વપ્નુ આવ્યું. તે
સ્વપ્નુ એવું ઉત્તમ હતું, કે જે સ્વપ્નથી
મીરાંબાઈ અતિશય હર્ષિત થયાં, અને સ્વ-
પ્નમાં લીન બની ગયાં.

વહાલા વાંચકશ્રદ્ધ ! મન ગમતુ સ્વપ્નુ આવતાં મન
તેમાં લીનતા પામે છે; તેમ મીરાંબાઈને થયું. મન ગમતું
સ્વપ્નુ આવે તો મન લીનતા પામે, તે કાંઈ નવાઈની વાત
નથી. જે વસ્તુ મનને પ્રિય હોય, તે વસ્તુ સ્વપ્નમાં પણ
મળે તો મન ખુશ કેમ ન થાય ? તે પ્રમાણે મીરાંબાઈને
થયું. વહાલા વાંચકશ્રદ્ધ ! મીરાંબાઈને એવું તે શું સ્વપ્નુ
હતુ કે તેમાં લીન બન્યા ? એવિ તે શું પ્રિય વસ્તુ હતી
કે જેને જોઈ તે પરમ આનંદ પામ્યાં ?

મીરાંબાઈને ગિરિધરલાલ શીવાય બીજી કોઈ વસ્તુ
પ્રિય નહોતી. પ્રભુપારાયણતાને પ્રભુ શીવાય બીજી અધિક
પ્રિય વસ્તુ હોયજ શેની. કારણ, તે પ્રભુપારાયણ દેવી
રત્ન હતું.

સાક્ષાત ગિરિધરલાલજીએ સ્વપ્નમાં આવી મીરાં
સાથે લગ્ન કર્યું. જે લગ્નથી મીરાં અતિશય હર્ષિત બની
સ્વપ્નમાં ગિરિધરલાલજીનીસ્તુતી કરવા માંડી.

મીરાં—

ગાયન.

(જાશે ક્યાં દષ વચન) એ રાહ.

હે ! પતિતના પાવન, સોખું તુમ ચરણે મન;
ગિરિધર સ્વામી ચિતે ચાહુ, સાચા એક શામધન,
શામધન; હે !

જોષ પવિત્ર તુમ દર્શન, થયું શીતળ શીતળ તન;
ભાવે ભાવે જાવે જાવે, દોડી તુમ ચરણે, પ્રેમી મન, પ્રે-
મી મન, પ્રેમી મન; હે !

સંસાર માય અગન, છે મુક્તિની વિધન;
મુક્તિદાતા નામ તમાર, કર્યું મુજથી હા ! લગન, હા !
લગન; હે !

ઉપર પ્રમાણે સ્તુતી કરી રહ્યાં ત્યાં ભગવાન અંત-
રધ્યાન થયા, ત્યાં મીરાંબાઈની આંખ ઉઘડી ગઈ. આંખ
ઉઘડતાં ભગવાન, કે જેમણે પોતાની સાથે લગન કર્યું તે-
મને દીક્ષા નહી, તેથી જેબાઈનાં બની ભગવાનને શોધ-
વા લાગ્યાં.

ગાયન.

(મમવદ્મ વપો આવી) એ રાહ.

કેમ પ્રાણ પ્રભુ તરછોડી ગયા (૨)
તરછોડી કેમ રામા બિચારી, ગિરિધર શામનમેરા થયા—કેમ.
દર્શન વિણ પ્રભુ ચિત્ત નવ દરતું, પરણીને શું અળગા ર-
હ્યા—કેમ.
સ્વપ્નમાં પરણી કીધી ગૃહણી, તરછોડી શું વિચાર લહ્યા.
—કેમ.

આવી મળો અલખેલા છેલા, લાવી દાશીપર કંઈક દયા—કેમ.

હે ગિરિધરલાલજી ! હે પ્રાણુ પ્રભુ ! એવો તે દાર્શીને શું અપરાધ થયો, કે એકદમ તરછોડી ચાલ્યા ગયા ? અચળ સુખ, કે જે કદાપી કાળે ચળીત થાય નહી, તેવું મુખ આપી લુંટી લીધું, અને વિયોગ વન્દિમાં નાંખી. પ્રાણુ પ્રભુ ! એવો તે દાર્શીએ પલકમાં શું અપરાધ કર્યો, કે એકદમ તજી દધ ચાલી ગયા ? આપ તો કૃપાના સાગર છો. પ્રાણુ પ્રભુ ! અખળા ઉપર આવો વિયોગરૂપી કારીઘા કરવો ઘટે ? આપ તો સુખના રત્નાકર કહેવાઓછો, ભક્ત વત્સળ, રણછોડ, દિનદયાળ, એવાં અનેક નામ ધરાવો છો. આપના શરણમાં દુઃખનું નામ સ્વપ્ને પણ નજ હોય, છતાં આપના શરણમાં આ વિયોગ દુઃખ અનુભવુંછું, તે એક અચંખાની વાત છે. બહાલા ! તમે અનેક ભક્તોનાં કામ કર્યો.

ગાયન.

(મારી સહાય કરશે મોરારી) એ રાહ.

કહાવો ભક્ત વત્સલ મોરારીરે, કેમ તજી આ રામા ખીચારી;
દ્રૌપતી નારીની લજ્યા ઉગારી,
પુર્યો ચીર તમે કીરતારી—કહાવો.
વસુદેવ દેવકીજી સ્તુતી વીચારી;
તમે છોડાવ્યાં કંસને સંહારી;
પ્રહ્લાદ સ્થંભે વાસ પુર્યો, તેમ કરો બહાર મારી—કહાવો.

પ્રાણુ પ્રભુ ! પ્રાણુ પ્રભુ ! તમે અનેક ભક્તોનાં કામ કર્યો, તો શા માટે ટળવળાવો છો ? ખીજા ભક્તોનાં કાર્ય કર્યો. તો હુંતો તમારી ગૃહણી છું. જાતેથી લગ્ન કરી શા માટે તરછોડી ? માટે પ્રાણુ પ્રભુ ! હવે તો પધારી દર્શનનેા લાભ આપી આભારી કરો. દુખણીને સુખી કરો. મારા

નાથ ! મારા ધણી ! નોધારાના આધાર ! વિચાર કરો. માછલી જળ વિના જીવે ખરી ? નહીજ. તો પછી આ પ્રેમી માછલી વારીરૂપ તમારાં દર્શન વિણ કેરી રીતે જીવશે ? ચકોરી ચંદ્રવિણ શાન્તિ પામે ખરી ? નહીજ. તો પછી આ પ્રેમી ચકોરી ચંદ્રરૂપ આપનાં દર્શન વિણ શી રીતે શાન્તિ પામશે ? તેનો વિચાર કરો. સુર્ય વિણ કમળ ખીલે ખરું ? નહીજ. તો પછી આ કમળ રૂપી કાયા તમારા દર્શન વિણ શી રીતે ખીલશે, તેનો ખ્યાલ કરો. ચીતચોરી બહાવરી બનાવી ચાલ્યા ગયા ! જેવી રીતે ગોકુળમાં ગોપીઓનાં મહી માંખણ ચોરી, ગોપીઓને સતાવતા હતા, તેવીજ રીતે આ ગોપીનું ચિત્ત ચોરી તેને સતાવેછે શા માટે ? તે વખતે ગોપીઓને તમારાં સાક્ષાત દર્શન મળતાં હતાં, તેવી રીતે દર્શન આપી સુખેથી સતાવો; પણ દર્શન વગર શા માટે સતાવો છો ? તે વખતે ગોપીઓને જશોદા માતાજીની બહાર હતી, અને ફરીયાદ બહાને પણ દર્શનનો લાભ હતો, તે અત્યારે ક્યાં છે ? નહીતર આટલી વીનવણી કરત નહી. અને ફરીયાદ બહાને પણ ચિત્ત ચોરનાં દર્શન કરત. માટે વહાલા ! વીચાર કરો, અને દર્શનનો લાભ આપી આ દાક્ષીને કૃતાર્થ કરો. હુંતો એક તનમનથી ક્ષણ તમારજ રટણ કર્યા કરું છું.

ગાયન.

(દોનો સીંયારામ) એ રાહ.

ગિરિધર શ્યામ, વસ્યા દીલ ધામ, રત્ન વ્રમનામ. પ્રિતેથી હું.
પ્રિતે પરણી કીધી ગૃહણી, તારો તરણી છે વિનવણી — ગિરિધર.
અનેક બકતો તારીયા, જાતે કીધી બહાર;

તેમ દરશન દઇ દાઢીને, પ્રિતે કરો સ્વીકાર.....ગિરિધર-
સત્ય દીલે સમરણ કર, સ્વામી ગિરિધરલાલ;
પ્રત્યક્ષ દર્શન ઘો પ્રભુ, બેટુ આણી અતી વહાલ-ગિરિધર.
ઉપરની વિનવણી સાંભળી ભગવાને અંતરીક્ષથી કહ્યું.

પ્રભુ— મરાઠી સાખી.

મીરાં સાચી ભક્તિતારી, વીસરી ના વિસરાયે;
અજગો નથી એક પળ પણ, તુંજી પાસે છું હું સદાયે;
તુંજ પાસેજ છું, સાચીને કેમ વિસરૂં હું—

મીરાં—ક્યાં છો ? વહાલા ક્યાંછો ? મારા વહાલા ગિરિધર
લાલજી ! પાસેજ બોલોછો છતાં શા માટે દેખાતા
નથી.

પ્રભુ— મરાઠી સાખી.

જ્ઞાન પ્રદિપ્તિ જોતુ વિચારી, સદાયે છું તુંજ પાસે;
પ્રત્યક્ષ દર્શન આપીશ આગળ, પુરીને મારી આશ,
સત્ય પંથે પજો, પામર જીવનો ઉદ્ધાર કરો.

મીરાં—વહાલા ! નાથ ! ભક્ત વત્સલ ભગવંત ! દિનદયાળ !
દીન પ્રાણીઓ ઉપરની દયાની વાત સાંભળી મા-
રૂં મન શીતળ થયું છે. પણ પ્રત્યક્ષ દર્શન વિણ
વહાલા ગિરિધરલાલ ક્યાં છો ? (મીરાંની માતા
આવે છે)

રાણી—જહેન ! જહેન ! તું કોને બોલે છે ?

મીરાં—માતા ! વહાલી માતા ! કોને કેમ ? મારા ગિ-
રિધરલાલજીને; પરણીને આલ્યા ગયા તેમને.

રાણી—મીરાં ! મીરાં ! તારૂં ચિત્ત ઠેકાણે છે કે નથી ? કાણ
પરણીને આલ્યા ગયા ?

મીરાં—મારા ગિરિધરલાલા મારા છોગાગા રાધાપતી!

રાણી—મીરાં! મીરાં! આજ આવાં ગાંડાં શા માટે કાઢે છે? હું તને એક વાત પુછવા આવી છું, પણ તારે ભાન ઠેકાણેન ક્યાં છે?

મીરાં—માતાશ! મારે ભાન ઠેકાણેન છે, ક્યાંક નાશી ગયું નથી. જે વાત પુછવી હોય તે સુખેથી પુછો, તેનો યોગ્ય જવાબ આપીશ.

રાણી—પ્રથમ કહે કે તું કોની કંખના કરે છે?

મીરાં—મારા પરણેત પતીની.

રાણી—પરણેત પતી કોણ?

મીરાં—કોણ શા માટે? મારા ગિરિધરલાલશ.

રાણી—ગિરિધરલાલશ. પરણેત પતી કેવી રીતે? નકી તારે ભાન ખસ્યુ લાગે છે. નહીતર આવાં ગાંડાં વચન નીકળેન નહી.

મીરાં—માતાશ! ગાંડાં વચન નથી; મારે ભાન ઠેકાણે છે. આપોઆપ મનસા વાચાથી પરણ્યા, તે પરણેત પતી કેમ નહી?

રાણી—વાર! તું પરણી તો તેમનું સ્વરૂપ પણ જોયું હશે, તેમના વસ્ત્રો શણગાર પણ નજરે પડ્યા હશે, તો કહે વાર તે કેવા હતા? તે તેમણે શું વસ્ત્ર શણગાર ધારણ કર્યા હતા?

મીરાં—માતાશ! મારા પ્રાણ પ્રભુનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું જાય તેમ નથી.

રાણી—એતો બધી વાત જાણી, પણ તને જે સ્વરૂપમાં દર્શન થયાં તે વર્ણવી બતાવ્ય, તો હું સત્ય માનું.

મીરાં—માતાજી એ ધનસ્યામનું શું વર્ણન કર ? જીવે સાંભળો, સ્વરૂપ સુંદીર સ્યામ વરણ હતું, માંથે મોર પીંછનો મુગટ ધારણ કર્યો હતો, કેસરી પી-તામ્બર ધારણ કર્યું હતું, કેસરી વાઘો શરીર ઉપર પહેર્યો હતો, હાથમાં મોરલી શોભી રહી હતી, કોટમાં મોતીના હાર શોભી રહ્યા હતા; એ હાથે બાજુબંધ દીપી રહ્યા હતા, કાનમાં કુંડળ મચ્છાકારનાં હીરા જડીત ધારણ કર્યા હતાં, એવી રીતના અન્ય આબ્રજો અને કેસરી વસ્ત્રોથી દેદીપ્યમાન માગ ગિરધરલાલજીના સ્યામ સ્વરૂપને કેમ ભુલી જાઉં ?

રાણી—મીરાં ! તેં જે વર્ણન કર્યું તે તેં શાસ્ત્રમાં લખ્યા મુજબનુંજ વર્ણન કર્યું છે; શાસ્ત્રો વાંચવાથી જે વર્ણન તારી ધ્યાનમાં ચોટી રહ્યું છે, તેજ વર્ણન તું બોલે છે. તે શીવાય બીજું વર્ણન નથી.

મીરાં—માતાજી ! શાસ્ત્રોમાં જે વર્ણન આપેલું છે, તેજ વર્ણન મારા મુખથી તમોએ સાંભળ્યું, અને તેજ વર્ણનને મળતા મારા વહાલા ગીરધરલાલજી છે, જીદા નથી. શાસ્ત્રો લખાર પણ બોટાં નથી, શાસ્ત્રમાં જે સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે તે સ્વરૂપ આજેહુબ છે.

રાણી—મીરાં ! એતો તને પરણવાની ઝંખના થઇ હશે, અને તેવુંજ મનન કરતી નીંદ્રાવશ થઇ હઇશ, તેથી તને એવું સ્વપ્ન આવ્યું.

મીરાં--ના માતાજી, મારા મનમાં ખીન્નું કાંઈ પણ ચિં-
તવન નહોતું. હું પરણી છું, તે સ્વપ્ન
સમજતાં નહી, સઘળું સલજ છે. ગિરિધર-
લાલજીને મનસાવાચાથી પરણી ચુકી છું.

રાણી--મીરાં. હું તને તારા લગ્ન માટેજ પુછવા આવી
છું, હવે તારો વિન્હા કરી નાંખવો. કારણ, તું
યોગ્ય વયની થઈ છું.

મીરાં--વીન્હા ! માતાજી વિન્હા તો થઈ ગયો, અને લગ્ન
પણ થઈ ગયાં. હવે ફરીથી વીન્હા કેવો ?

રાણી--ગાંડી ! આ તું શું લવે છે ? વીન્હા અને લગ્ન
બધુંજે થઈ ગયું, પણ તે સ્વમામાં, હમો ને કર-
વા ધારીએ છીએ તે સાચો વીન્હા.

મીરાં--માજી ! સ્વમામાં નહી, પણ સાચોજ વીન્હા થ-
ઈ ગયો છે, શું મીરાંનો જે ઠેકાણે વીન્હા કરવો
ધારો છો ?

રાણી--મીરાં ! ગાંડાં છોડી દે, ને વીન્હા કરવાનું હા કહે;
તારી સન્મતી લઈનેજ તારા પીતા તારો વીન્હા
કરવાનું કહે છે, ને તેથી મને પુછવા માટે મો-
ક્ષી છે.

મીરાં--માતાજી ! એક મેનમાં જે તલવારો રહી શકે ખ-
રી ? એક આત્મા જે ઠેકાણે સમરપાય ખરો ?

રાણી--જે ઠેકાણાં શાનાં ? એકજ ઠેકાણે.

મીરાં--માતાજી ! સાચું ઠેકાણું આપો આપ મળવા છ-
તાં ખોટા ઠેકાણામાં લોભાઉ, એવી હું મુરખી ન-
થી, સમજ્યાં ?

રાણી--ખોટું ઠેકાણું શા માટે ?

મીરાં--માતાજી ! જુવો, સાંભળો.

ગાયન.

(સુખડાની માયા લાગીરે) એ રાહ.

ખોટે રીઝુ નહી લગારીરે—હો માતા મારી.
 સાચુ કેમ હઉ વિસારીરે—હો માતા મારી.
 સંસારીનું સુખ શાનું, એ છે માયા કેરું જહાનું;
 તેને કેમ સાચુ માનુરે—હો માતા મારી—ખોટે
 જન્મ મરણ દુખ મોટુ, માયામાં લપટાવું ખોટુ;
 તેહ માયામાં ન લોટુરે—હો માતા—ખોટે.
 સંસારીને મરવું ખરે, તેથી તો રંડાવું પડે;
 રંડાપાનું દુઃખ નડેરે—હો માતા—ખોટે.
 હાથ હરી હાથ માંહી, જોને કદી મરવું નાંહી
 અખંડ એવાતણુ રહુ સાહીરે—હો માતા—ખોટે.

રાણી—મીરાં ! તું તો છેક જ્ઞાનમાંજ ગળી ગઇ, પણ
 દુનિયાદારીનો વિચાર કર્યો ?

મીરાં—દુનિયાદારીનો વિચાર શાનો ?

રાણી—જો, તને અમે ના પરણાવીએ, તો દુનીયામાં ખોટું
 કહેવાય તેનો.

મીરાં—મારાં લગ્ન ના કરો, તેમાં દુનિયાને શું, કે તમને
 ખોટું કહે ?

રાણી—દુનિયા કાઠથી જીતાણી છે ? આપણે દુનિયાને
 કહીએ ને દુનિયા આપણને કહે.

મીરાં—દુનિયાની લાજે શું અવિચળ સુખ ખોટું ? જો
 આત્મા ગિરિધરજીવને અર્પણ કર્યો છે, તે
 શું ભીજતે અર્પણ કરે ? ના ! ના ! તે કદાપી
 કાળે ખનશે નહી.

રાણી—તું ગમે તેટલી હક કર, પણ તારી હકને નહીં
ગણતાં તને અમે તારી સન્મતી લીધા વીના પર-
ણાવીએ તો તું શું કરે ? માટે માન આવું
મૂકી વીંહા કરવાનું કબુલ કર, ને હા કહે.

મીરાં—માતાજી ! આ જામે તો કદાપી કાળે હા કહે-
વાની નથી.

રાણી—તને પુછ્યા શીવાય તારૂં સગપણુ કરવાનો અમા-
રો હક છે; સગપણુની બાબત છોકરાંને પુછાય
જ નહીં. તે છતાં પુછીને કરવું યોગ્ય ધારી તને
પૂછ્યું, ત્યાં તું માન ખાય છે; તેથી હવે તને
પૂછ્યા શીવાય તારો વીંહા કરી નાંખવો પડશે.

મીરાં—માતાજી ! તમારા હકની તમને કોણુ ના પાડે છે?
તમારો હક છે તે ખરૂં છે, પણ તે આ કાયા
ઉપર, મન ઉપર નહીં. મનનો હક મારા ગિરિધ-
રલાલ શીવાય કોઇને આપ્યો નથી, ને આપીશ
પણુ નહીં તે ખાત્રી સમજજો.

રાણી—ત્યારે તું ખુશી થઇ કબુલ નહીંજ કરે ?

મીરાં—માતાજી ! વારે ધડીએ શું પુછોછો ? એક વ-
ખતની પરણેત કન્યા જો સતી હશે, ને પોતાનો
પતી દેવ લોક પામ્યો હશે, તો વિધવા પાણું
સુખેથી સહન કરશે; પણ બીજી વખત લગ્ન કર-
વાની સ્વપ્ને પણુ ઇચ્છા; કરશે નહીં. તો મારે
માંથે મારા પરણેત પતિ ગિરિધરલાલજી જો જ-
ળમાં, રથજમાં, અને દરેક મનુષ્યોના ઘટ ધરમાં
વ્યાપી રહ્યા છે તે ગાજે છે, તો બીજા લગ્નની
હા કેમ કહીશ, તેનો વીચાર કરો.

રાણી—મીરાં ! તારા મનમાં જીત બરાબર છે, તેથી તારા ઉ-
પરવટ થઈનેજ હમારે વીંહા સંબંધમાં વર્તવું
પડશે.

મીરાં—તે વર્તવાની તમને કાણુ ના પાડે છે ? તમે સુ-
ક્રિતચાર છો.

રાણી—ત્યારે સીધી રીતે કપ્પલ કરને ? સુક્રિતચારી જ-
ણવા છતાં ખાલી હડ કરે, તે કેવી રીતે પોસા-
ય ? હવે ખુશી થઈ લગ્ન કરવાનું કપ્પલ કર,
અને અમને વિંહા કરવા ખુશી થઈ રજા આપ;

મીરાં—કોનો ? મીરાંનો વીંહા કરવાની મીરાંને મોઢે ક-
બુલાત માગે છે ?

રાણી—હા, મીરાંના વિંહાની.

મીરાં—વારૂ માતાજી ! તમે મીરાં કોને માનો છો ? આ
પંચ જીતના પુતળાને મીરાં માનતા હો, તો ત-
મને મારી રજા છે.

રાણી—પંચ જીતનું પુતળું કેમ ?

મીરાં—માતાજી ! પંચ જીતનું પુતળું નહીં તો ખીજું શું ?
તમે કોને મીરાં માનો છો ?

રાણી—તને.

મીરાં—મને એટલે આ શરીરને ?

રાણી—હા.

મીરાં—આ શરીરમાં મીરાં ક્યાં છે તે બતાવો, ને પછી
મીરાંનો સુખેથી વિંહા કરો.

રાણી—તુંજ મીરાં

મીરાં—(હાથ બતાવી) જો આને મીરાં માનતાં હો, તો આતો હાથ છે. (પગ બતાવી) જો આને મીરાં માનતા હો, તો આતો પગ છે. (પેટ બતાવી) જો આને મીરાં માનતાં હો, તો આતો પેટ છે. (મ્હોં બતાવી) જો આને મીરાં માનતાં હો, તો આતો મ્હોં છે. (માંથાને બતાવી) જો આને મીરાં માનતાં હો, તો આતો માંથુ છે. તો ખરી મીરાં ક્યાં છે, તે બતાવો, તો પછી સન્મતી આપું. જો આત્માને મીરાં સમજતાં હો, તો તે તો ગિરિધરલાલજીના ચરણમાં અર્પણ થઇ ગયેલો છે.

રાણી—તેજ આત્માસહ આ પંચ તત્વના પુતળાનેજ મીરાં સમજું છું.

મીરાં—માતાજી ! આત્મા કે જે ગિરિધરલાલજીના ચરણ કમળમાં અર્પણ થઇ ગયેલો છે, તે શીવાયના આ પંચ ભુતના પુતળાને તમારી નજરમાં આવે તેમ કરો, તેનાં તમો મુક્તિઆર છો.

રાણી—આત્મા વગરના પંચ ભુતના પુતળાને શું કરવાનું હોય ? ચૈત્યન આત્મા શિવાય તે પુતળું નકામું; છે. મહા તુલ્ય છે. મહાનું વેદેશાળ થાય ખરૂં કે ?

મીરાં—માતાજી ! મનવગરનો વિન્હા, તેને શું વિન્હા સમજે છો ? તમો ચલાય તેટલા ઉપાય કયો, પણ છેવટમાં જો જો, કે દુનિયાદારીની રીતમાં તમારી આખરે ખાતર આ પંચ તત્વનું પુતળું જ્યાં વરાવશે ત્યાં વરશે, પણ તે મનવગરનું સમજજો.

રાણી—મને ખાત્રી છે કે તારા પીતા શીવાય તું મારું માન્ય નહીંજ કરે.

મીરાં—માન્ય નહીં કરે એવું શા માટે કહો છો ? જો પં. ચલુતના પુતળા ઉપર તમારો અધિકાર છે, તેને માટે તો તમને સન્મતિ આપી.

રાણી—(રાજાને જોઈ) જો પેલા તારા બાપુ આવ્યા. માટે ગાંડુ જાન છોડી હા પાડી અમારા જીવને સંતોષ થાય એવાં વચનો ઉચ્ચાર. (રાજા આવે છે)

રાજા—કેમ રાણી ! શું વિચાર કર્યો ?

રાણી—તમારી મીરાંને તમે છેક મોઢે ચઢાવી છે, તેથી તે તો કહે છે હું ગિરિધરલાલજીને પરણી છું, માટે બીજે વરવાની નથી.

રાજા—ધન્ય છે મીરાં તારી પ્રભુ પરાયણતાને !

રાણી—પ્રભુ પરાયણતા શાની ? એતો બાળ હક.

રાજા—રાણી ! તે બાળ હક નથી, પણ તે બધાં પ્રભુ પરાયણતાનાં લક્ષણ છે.

રાણી—શું તેના માટે તેને કુંવારી રાખવી ?

રાજા—તેની મરજી તેમ હોય તો તેમ કરવું. (મીરાંને) કેમ બહેન તારી શું ઈચ્છા છે ?

મીરાં—પીતાજી ! હું તો મારાં માતાજીને કહી ચુકી છું, કે આ પંચતત્વના પુતળાને ગમે ત્યાં વસાવો, પણ આ આત્માને તો હું મારા ગિરિધરલાલજી ના ચરણમાં અરપી ચુકી છું. આ દેહનું ગમે તે થાય તેની મને પરવાજ નથી.

રાજા—ધન્ય છે મીરાંબાઈ તારી પ્રભુ પ્રત્યે સાચી નીષ્ઠાને !

મીરાં—પીતાજી ! મારા કાકોરજીને ભોગ ધરાવવાનો વખત થયો છે. તેથી જઈ કું.

રાજા—મહેજા, ને ભગવાનને ભોગ સુખેથી ધરાવ. (મીરાં જાય છે)

રાણી—તમે મીરાંને હૃદયી જ્યાદે લાડ લડાવી આપ મતીયણુ કરી.

રાજા—રાણી ! હૃદયી જાદે લાડ તો શું, પણ તે દેવીના ચર્ણુ ઘોષ પીવાનું મન થયા કરે છે. એ મનુષ્ય અવતાર નથી, પણ સાક્ષાત દેવાંગના છે.

રાણી—હીક, તમનેયોગ્ય લાગે તે ખરૂં; પણ તેને સમજાવી તેનાં લગ્ન કરીનાંખો તો વધારે સાફ. કારણ, હાથી દરખાર અને છોકરી સાસરેજ શોભે.

રાજા—તમારૂં કહેવું ખરાબર છે, પણ તે કહેવત મારી મીરાંને લાગુ પડતી નથી. મીરાં શિવાય બીજી દરેક છોકરીઓ માટે તે કહેવત ખરાબર છે. (દાશી આવે છે)

દાશી—માજી ! દશોંશી આવ્યા છે.

રાણી—આવવા દીયો. (દશોંશી આવે છે)

દશોંશી—છપ્પો.

ધન્ય રાજ્ય જયમલ, અંટકી જગમાં સાચો;

ધર્મ દાનમાં શુર, નહીં યુધ્ધે જરી કાચો.

પાળી શુદ્ધ ધર્મ, નીતી રીતી સૌ જાણે;

પ્રભુ ભક્તિમાં પુર, ભક્તિથી જક્ત વખાણે.

સાચી ભક્તિ પ્રભુ તણી, શેવન સાચુ પ્રભુ તણું

ધમ જપે દશોંશી મુખથી, અચળ કીર્તી શું મુખ બણું.

ખમા મારા અટંકી રાણાને ઘણી ખમા.

રાજા—દશોંશી ! હવણાંથી તમારૂં આવાગમન કચેરીમાં નહોતું તો તમે ક્યાં ગયા હતા ?

દશોંસી—આપુ ! હું દેશાટન કરવા ગયો હતો. કારણ, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે દેશાટણ કરવાથી ધણું જી-ણવાનું તથા જોવાનું મળે છે.

રાજા—વારૂ ! ક્યાં ક્યાં રયા, ને શું શું અનુભવ કર્યા તે કહો ?

છપ્પો.

છોડીને મેવાડ, ભેટયો હુ પહેલો કાશી;
જ્યાં વીશ્વેશ્વર નાથ, ખીરાજ્યા છે અવીનાશી.
ત્યાંથી સીંધ મારવાડ, બધો રરીઓ બંગાજો;
સીંધો આવ્યો જોપુર, રાજનું મોંદું બાજો.
બેટી આપી ચવનને, ધર્મને ઘોષ નાંખ્યો પરો;
એવા કુલાંગાર જ્યાં હોય, ત્યાં પહેલા મરો.

રાજા—ઓહો ! તમે તો ઘણી મુસાફરી કરી ?

દશોંશી—આપુના પ્રતાપે મુસાફરી કરવામાં બાકી રાખી નથી.

રાજા—વારૂ ! ખીજી કંઈ નવાજુની ?

દશોંશી—મહારાજ ! નવા જુનીનું શું પૂછોછો ? આજ કાલ ક્ષત્રીઓ પોતાની ખેન બેટી મોગલને આપી, મોગલ બાદશાહીમાં ઉચી પદવી ભોગવતા ચવનના દાસ બની બેઠા છે.

દોહરો.

વખત વિપત આ આવીયો, નજર ન જોયું જય;
બેટી આપી ચવનને, ક્ષત્રી મન મલકાય.

રાજા—ધિકાર છે તેવા કુલાંગારને; થુ છે તેવાના નામ ઉપર, કે જાતી બ્રહ્મ થઈ, સ્વતંત્રતા મૂકી યવનના દાસ બનવા છતાં મહોટાઈ માણે છે.

દશેાંશી—તે ખરૂં, પણ કહેવત છે, કે “ ખુદા મહેરબાન તો ગદ્દા પહેલવાન. ”

રાજા—ધિકાર છે તેમની પહેલવાનીને, અને તેમનાનામને.

દશેાંશી—મહારાજ ! જયપુરના કાંઈ ખખર સાંભળ્યા ?

રાજા—શા ?

દશેાંશી—મહારાજ ! તે ખખર સાંભળીને તો જેમ સાપ કાંચળી મૂકી નાસે, તેમ ઘણીજ ત્વરાથી આ તરફ આવ્યો છું.

રાજા—એવા તે શા ખખર છે ?

દશેાંશી—પ્રભુ પારાયણ મીરાંબાઈનું બુર થવાના.

રાજા—આ શું સત્ય કહો છો ? શા ખખર ?

દશેાંશી—ક્ષત્રીય કુલાંગાર જયપુરનો રાજા ભગવાનદાસ, કે જેણે પોતાની દીકરી અકબરશાહ વહેરે આપી છે, ને જાતી બ્રહ્મ બન્યો છે, તે તમારી પ્રભુ પારાયણ દેવી સમાન પુત્રીનું માણુ પોતાના પુત્ર માનસીંહ માટે કરવાનો છે. તે માણુ જો તમો કબુલ નહીં કરો, તો બાદશાહને કુમકમાં બોલાવી જોર જીલમથી પણ મીરાંબાઈ સાથે પોતાના પુત્રનું લગ્ન કરવા નીશ્ચય જણાવે છે.

રાજા—શું ! એ વટલેલના છોકરા સાથે દેવ કન્યાનો સંબંધ !

દશેાંશી—હા મહારાજ, તેમજ છે. નકટો બધાને નકટા કરવામાંજ રાજા હોય છે, તે ઉપર એક ટુંક દ્રષ્ટાંત છે તે સાંભળો.

પ્રકરણ ૮ મું.

દ્રષ્ટાંત.

ક નિર્ધનપુર કરીને ગામ હતું, ત્યાં પાંચ-સો ઘરની વસ્તી હતી. ગામ નહાનું હતું. ગામના લોકો પૈશે ટકે સુખી હતા, ત્યાં એક ભગવાનદાસ જેવો ધર્મવાંત કપટચંદ્ર કરીને વાણીઓ રહેતો હતો. તે પોતાના ગામના લોકોને પોતાના જેવા સાલ-

ખીવાળા ને મોજ શોખ અને ધર્મ ધ્યાન કરતા જોઈ બળી જતો હતો. કારણ તે મખીચુસમાં પહેલો નંબર ગણાતો હતો, ચમડી તુટતાં દમડી બચતી હોય તો ચમડીનો ભોગ સુખેથી આપતો હતો, પણ દમડી ખરચતો નહોતો ને બીજાને ધર્મ કાર્યમાં, અને શરીર સુખમાં પૈશા ખર્ચ કરતા જોઈ, મનથી બળ્યા કરતો હતો. તેણે એક દીવશ વિચાર કર્યો, કે આ પ્રમાણે મારાથી જોઈ શકાતું નથી. તેમ આપણી પુંજીમાંથી એક પાછ પણુ ઓછી કરી શકાતી નથી, તેથી કોઈ દેવની ઉપાસના કરી, બધાથી બમણું દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરી સુખેથી ઉડાવું એવો વિચાર કરી જંગલમાં જઈ તેણે મહાદેવનું અતિ ઉચ્ચ તપ આદર્યું. તેના ઉચ્ચ તપથી મહાદેવ પ્રસન્ન થયા, અને કહ્યું 'માગ્ય ? માગ્ય ?' જે માગે તે આપું. મહાદેવની વાણી સાંભળી તે મનથી ધણોજ ખુશી થયો; અને મહાદેવ પ્રત્યે કહ્યું, કે જે વચન માગું છું તે આપો. મહાદેવ પ્રસન્ન થઈ તેને જે વચન માગી લેવા કહ્યું, કારણ, દેવ ભક્તિને આધિન છે. તેના મનની મહી-

નતા જાણવા છતાં પણ, એ વચનો માગી લેવા ભાડાનાથે કહ્યું.
 કારણ, મનની ગમે તેવી મલીનતા હોય, પણ દેવથી છાની
 મનની ગમે તેવી વાત રહેતીજ નથી. કારણ, તે
 તો અગમ નીગમને જાણવા વાળા છે. કપટચંદ આથી
 વધારે હર્ષ પ્રકુલીત બન્યો, અને મહાદેવજીને કહ્યું. પ્રથમ
 વચન તો એ, મ ગુ છું કે હું તમારું સ્મરણ કરીને માગું, તે મને
 મળે. મહાદેવજી કહે તથાસ્તુ. હવે બીજું વચન માગી લે.
 ત્યારે કપટચંદે કહ્યું મહારાજા બીજું વચન એ માગુ છું
 કે મારા ગામમાં બધા બીખારી થાય. મહાદેવે કહ્યું એવું
 અધટીત વચન હું આપનાર નથી; જ કહું છું, કે તા-
 રા તપનો લાભ તારા કરતાં તારા ગામના લોકોને બમણો
 મળશે. કપટચંદ કહે મહારાજ બમણો ! મહાદેવજી કહે
 હા બમણો. કારણ, તે બધાને બીખારી કરવા ધાર્યા, તે-
 થી બમણો લાભ આપીશ. કપટચંદે વીચાર કર્યો કે આ-
 તો ભુંડી થઈ. મહેનત કરી મુવા આપણને બમણો લા-
 ભ મળ્યો ગામને. પણ તેને માટે પણ વચન લેવા દે, પછી
 કાંઈ યુક્તિ કરીશું. એવો વીચાર કરી મહાદેવજીને કહ્યું
 બહુ સારૂ ભોળાનાથ. તમારૂ વચન માંથે ચડાવું છું; પણ
 તેને માટે મને વચન આપો, કે જે મને આપો તેથી બ-
 મણું મારા ગામના લોકોને મળે. મહાદેવજી કહે લે વચન,
 કહી વચન આપી અંતરધ્યાન થયા. મહાદેવજી અંતર-
 ધ્યાન થયા, કે કપટચંદે પોતાના ગામનો રસ્તો લીધો.
 ઘેર આવી મહાદેવજીના વચનની ખાત્રી કરવા માટે નાહી
 ધોઈ શંકર ભોળાની સ્તુતી કરી માગણી કરી, હે શંકર
 દાદા, જો તમારૂ વચન સત્ય હોય, તો મને પાંચસો ભો-
 હોરો આપો. શંકરના વચનની સીદ્ધિથી એકદમ પાંચસો

મહેરોનો ઢગલો તે વાણીઆના ઘરમાં થયો, અને ગામના લોકને ત્યાં એક હજાર હજાર મહેરોના ઢગલા થયા. વાણીએ ગામમાં ખાત્રી કરીને વિચાર્યું, કે વચન તો સાચું; તેમાં ફેર નહી. પણ મને પાંચસો મળી, તો ગામના લોકને હજાર હજાર મળી. આતો અગાઉ કરતાં વધારે બળવાનું થયું, પણ હું નંદ કહેવાઉં, ને તેનો રસ્તો ના કઈ તો, વાણીયા વિદ્યા જે સર્વમાં શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે તે ખોટી ઠરે. કારણ, કહેવતમાં કહ્યું છે, કે “નંદના ફંદ ગોવીંદ જાણે, ને બળીયાકાકાને પાડો તાણે.” તે કહેવત સાચી ઠરાવું ત્યારે જ ખરો. એવો વીચાર કરી ગામના લોકને પાછા પાડવાની યુક્તિ મેળવવામાં ગુંથાયો. ઘણી વખત વીચાર કર્યો ત્યારે તેને એક યુક્તિ યાદ આવી, તે એવી યાદ આવી કે શંકરે મારી માગણીથી ઉલટુ ગામ લોકને બમણું આપ્યું. મેં બધાને બીખારી કરવા ધાર્યા, ત્યાં તેમણે મારા કરતાં બમણું આપવાનું કહયું, તો એવું અપાવું કે શંકર અને ગામના લોક જન્મારો યાદ કરે. તેણે વીચાર્યું, શરીરના અવયોમાં જે આંખો સરખું કામ કરે છે. એક આંખથી દેખાય છે, તેજ જે આંખથી દેખાય છે, ત્યારે એક આંખ ફેાડી નાંખવાનું વચન માણુ, તો ગામ લોકની જે આંખો ફુટી જશે, ને આપણે એક તો રહેશે. એટલે ગામ લોકને મારી જરૂર પડશે, તેવું ધારી નાહી યોષ શંકરની સ્તુતી કરી. હે ભોળાનાથ ! જે તમારૂં વચન સત્ય હોય, તો મારી એક આંખ ફુટી જાઓ. ત્યાં માહાદેવના વચનની સિદ્ધિથી તેની એક આંખ ફુટી ગઈ, અને ગામના લોકોની બંને આંખો ફુટી ગઈ, એટલે કે તે આંધળા થયા. ધર્માવંત માણસ પોતાની જાતને દુખ આપતાં બીજાનું બુદ્ધિ થવું હોય, તો તેમ કર-

વામાં પાછો પડતો નથી. ગામના લોક આંધળા થયા, તેથી પણ પળે કપટચંદને વિનવણી કરવા લાગ્યા, ને વારે વારે તેને મ્હોટો ઠરાવી તેની પાસેથી કામ કાઢી લેવા લાગ્યા. આથી કપટચંદ ખુશી થયો. થોડા દીવસ વીસા બાદ, એક શંગ તે ગામની બાગોળે ઉતર્યો. તે શંગનો શંગવી તે ગામ જોવા સાડ ગામમાં ગયો, સાં બધાને આંધળા જોઈ મન સાથે વીચાર કર્યો, કે આ ગામમાં બધા આંધળા કેમ ? શું ભગવાને બધા ગામને આંધળા બનાવ્યા હશે ? એવો વીચાર કરે છે ત્યાં કપટચંદ આવ્યો. તેને કાંણો જોઈ શંગવીએ કહ્યું, બાપ, આ ગામમાં બધા માણસો આંધળા સાથી થયા ? ત્યારે કપટચંદે કહ્યું મહાદેવજી ના પ્રતાપથી. શંગવીએ કહ્યું એવો તે પ્રતાપ હોય ? કપટચંદ કહે હા. શંગવી કહે તે શી રીતે ? કપટચંદે કહ્યું મેં મહાદેવજીનું તપ કરી બે વરદાન માગ્યાં, તે વર આપવા મહાદેવજી કમુલ થયા. તેમાં પ્રથમ વર એ માગ્યો, કે હું જે વખતે જે માગુ તે તમારા વચનની સિદ્ધિથી મને મળે. ત વર મહાદેવજીએ મને ખુશી થઈ આપ્યા; બાદ બીજા વર એ માગ્યો, કે ગામ સમગ્ર બીખારી થાય. ત્યાં મહાદેવે ઉલટો વર આપ્યો. શંગવીએ કહ્યું ઉલટો વર શો ? કપટચંદ કહે તને જટલું આપું તેથી ગામ લોકને બમણું આપવું. તેથી તેમનો તે વર મેં કમુલ રાખી વચન લીધું. તે આપી મહાદેવ અંતરધ્યાન થયા. શંગવીએ કહ્યું પછી ? કપટચંદે કહ્યું, પછી એ કે હું ઘેર આવ્યો, અને મહાદેવજીના વચનની ખાત્રી કરવા માટે મેં તેમની સ્તુતી કરી. પાંચસો મોહોરો માગી. તે શંકરદાદાએ મને આપી, પણ લોકના ધરમાં હજાર હજાર મોહોરો આવી. આ મારાથી જોઈ શકાણું નહી, તેથી મેં વીચાર કર્યો કે

હું છેતરાયો. મહાદેવે મને છેતર્યો, પણ હું છેતરાયો નથી, મહાદેવ પોતે છેતરાયા છે. નંદ વિદ્યા શું કામમાં આવશે, એવો વીચાર કરી મેં મારી એક આંખ ફેડી નાખવા માટે મહાદેવ પાસે માગણી કરી, ત્યાં મારી એક આંખ ફુટી ગઈ, અને ગામ લોક આંધળા બન્યા, હવે તો આંધળામાં કાણો રાજ્યો હું એકલો છું, ને એક લાકડીએ ગામ હાકુછું. કપટચંદનાં આવાં વચનો સાંભળી સંગવીને ગુસ્સો ચઢ્યો, અને વિચાર કર્યો કે આ ગામ લોકને કોઈ રીતે આના પાસમાંથી મુક્ત કરવા. જેથી કસાઈના હાથમાંથી ગાયો છોડાવવા જેટલું પુણ્ય થશે. એવો વિચાર કરી પોતે તેનાથી છુટા પડી જંગલમાં જઈ શંકરનું તપ આદર્યું. તે તપથી શંકર પ્રસન્ન થયા, અને તે સંગવીને ઇચ્છીત વર માગવાનું કહ્યું. સંગવીએ કહ્યું મારે કોઈ રીતનો સ્વાર્થ નથી, પણ પરમાર્થ બુદ્ધિથી આપનું તપ કર્યું છે. માટે માગવાનું એટલુંજ, કે આ ગામને તે પાપીના પાસમાંથી મુક્ત કરો, અને ગામ લોકનું દુઃખ કાપો. શંકરે તથાસ્તુ કરી ગામ લોકને દેખતા કર્યા. ગામ લોક દેખતા થયા કે કપટચંદને પકડી મડદા પાટુ કોણી વીગેરે માર મારી અધમુવો કર્યો. તે એવો માર્યો કે ખાટલા વશ થયો. અને થંડા મારથી થોડા દીવશમાં મ્હોતને શરણુ થયો. અહીંતો મારથી રીબી રીબીને મુવો, ને યમપુરીમાં પણ તેને યમ કીંકરોએ યોગ્ય શીક્ષાએ પહોંચાડ્યો. માટે વહાલા વાચકટંદ ! જેવી રીતે તેની અવસ્થા થઈ તે તમે વાંચી, તેથી ઈર્ષા ભાવ તથા સમ દ્રષ્ટી રાખશો તો સુખી થશો, નહીતર આ લોકમાં રીબાઈ રીબાઈને મારશો ને પરલોકમાં પણ યમકીંકરના હાથથી યોગ્ય સજા પામશો.

રાજા—વાહ ! દશોંશી અતી ઉત્તમ અને અસરકારક દ્ર-
ષ્ટાંત કહ્યું.

દશોંશી—મહારાજ ! ઈર્ષાવંત મનુષ્ય આ ભવમાં ને પ-
રભવમાં સુખ પામતો નથી, છતાં પણ પોતાની
કૃતી છોડતો નથી. માટે તેવા માણસથી હરીને
ચાલવામાં સાર છે.

રાજા—શું તેવા પામરથી હરી ઉત્તમ ક્ષત્રિ ધર્મને બટો
લગાડીશ ? નહી ! નહી ! કદી નહી ! શું અમે ચુ-
ડીઓ પહેરી છે ?

દશોંશી—અટંકી વીર ! તમાર કહેવું સત્ય છે, પણ આ-
જ કુસંપેજ સત્યાનાશ વાળ્યું છે. નહીતર યવ-
નની મગદુર શી, કે તે ભર્તખંડ ઉપર રાજ્ય ક-
રે ? મહારાજ તમારી કુમકનો વિચાર કરો, ને
તેની કુમકનો વીચાર કરો; ખાલી લાડાઈ કરી
ખપી જવામાં માલ નથી.

રાજા—ત્યારે શું તેનાથી હરી તેને કન્યા આપવી ?

દશોંશી—મહારાજ ! મારી તેવી માગણી નથી. કુલ-
અંગારને કન્યા આપવાનું કહેતા પહેલાં આ
જીમતા દુકડા ન કર, કે એવું વેણ ઉચાર ! હું
કાંઈ બીર નથી, તમારો દશોંશી છું. પણ બાપુ
મીરાંબાઈનો યોગ્ય સ્થળે વીવહ કરી લગ્ન કરી
નાંખો, એટલે લઠાઈનું મુળજ રહેશે નહી.

રાજા—એ વીચાર અતિ ઉત્તમ દર્શાવ્યો. પણ મીરાંબાઈ-
ના યોગ્ય શુદ્ધ ક્ષત્રી અટંકી વીર મળે, તો વીવહા
કરી નાંખીએ. પણ આ જમાનામાં એવા બાહુ
બળી વીર નર છે ક્યાં ?

દશોંશી—આપુ ! ઉત્તમ ક્ષત્રી ધર્મનો લય થયો નથી, વીરમાતાની કુખથી ઉત્તન્ન થયેલાં વીર રત્નો છે.
રાજા—તેવાં રત્ન મારી નજરમાં તો આવતાં નથી. ત-
મારી ધ્યાનમાં હોય તો જતાવો.

દશોંશી—આપુ ! ઉદ્દેપુરનો રાણા અટકી છે, તે કુળની બલીહારી છે.

રાજા—હા ! હા ! તે ખરાબર છે. દશોંશી જવો તે રા-
ણા સાથે સગપણનું ચોકકું ગોઠવી વેહેલાસર
પાછા આવો, ને ખાંડુ પણ સાથેજ લેતા આ-
વજો.

દશોંશી—ભલે આપુ ! હાલને હાલ જાઉ છું, ને સગ-
પણ કરી ખાંડુ પણ સાથેજ લેતો આવું છું.

રાજા—કદાપી આનાકાની કરશે તો ?

દશોંશી—આપુ ! તમારો દશોંશી કોઇ રીતે પાછો પડે
તેવો નથી. ને ઘણી આનાકાની કરશે, તો છે-
વટમાં યવનથી ડરીને તે માણુ ના કબુલ કરાછો,
એવું કહીશ કે તર્ત તૈયાર સમજો. અટકી
ક્ષત્રીઓ ક્ષત્રી ધર્મ માટે પ્રાણ પાથરે તેવા છે.

રાજા—ખડુ સાર, તો આ સોને મહેલુ શ્રીફળ લેતા જા-
ઓ, ને કામ સિદ્ધ કરી વહેલાસર આવજો.

(શ્રીફળ આપે છે)

રાણી—જો જો ખારોટ, ફેરો અફળ ન જાય ?

દશોંશી—માતાજી ! તમારા ખારોટનો ફેરો અફળ હો-
યજ નહીં. તમે તમારે લક્ષ્મી સામગરી સજ-
વા માંડો.

રાજા—થો, આ વાટ ખરચી. (સોના મહોરની થેલી

આપે છે) કામ સિદ્ધ થયેથી રાજા કરીશું.
 દશોંશી—મહારાજ ! આ શરીરમાં તમારું લુલુ બરે-
 લું છે. ને આઘચે ઘીચે તે પશુ તમારું
 લુલુ.

રાજા—જાઓ, કામ સિદ્ધ કરી વહેલાસર પાછા આવજો.
 દશોંશી—બહુ સારૂં આપુ ! તમારા પગના પ્રતાપે કામ
 સિદ્ધ કરી જલદીથી પાછો આવીશ.

રાણી—પ્રાણનાથ ! મીરાંને પૂછ્યું કે એમને એમ દશોં-
 શીને મોકલ્યા ? (બારોટ જાય છે)

રાજા—રાણી ! ધર્મ સંકટ તેથી લાચાર. પણ પાછળથી
 તમે જોજો કે તે મીરાં પોતાના ગિરિધરલાલ
 શીવાય બીજાનું લીલું વાળવાની નથી તે નથીજ.
 આજે વીંહા થાય છે, તે ઉપરનાજ સમજજો.
 મનના વીંહા નથી, ફક્ત તનનાજ છે. આ
 વીંહાને વીંહા સમજશો નહી. પરંતુ તેને
 પરણેલી ધારી વટલેલ ક્ષત્રીઓથી કાઢી રીતનો
 ઉપદ્રવ ન થાય તેટલાજ માટે વીંહા અને
 લગ્ન કરવું પડે છે.

રાણી—યું વટલેલ ક્ષત્રીઓ જોરવાળા છે ? અને તમે
 કમજોર છો, કે તેઓ ક્ષત્રી જશે ?

રાજા—પ્રિયા ! તેમ નથી, પરંતુ ઝાઝી કીડીઓ સાપને
 તાણે, તે કહેવત તમે જાણોછો, છતાં શા માટે
 પુછોછો ? કદાપી તેની સાથે બાકળા બાંધી યુદ્ધ
 કરીએ, તો તેની કુમકમાં અકબર બાદશાહ પોતે
 આવે, અને આપણી કુમકમાં તો જે અટકી
 ક્ષત્રીઓ છે તેજ આવે. આપણું સૈન્ય કેટલું,

અને બાદશાહનું સૈન્ય કેટલું. તેના અથાગ દળ
આગળ મુઠી બર માણસો શું કરી શકે ? સમ-
જ્ઞે કે બકરાના ટોળામાં વાધ, તેનાં અથાગ બ-
કરાં આગળ આપણા મુઠીબર વાધ શું કામ ક-
રી શકે ? કદાપી પરાજ્ય થાય, તો પાછળથી
પ્રભુપરાયણ દેવીને દુઃખ થાય. તે દુઃખ ન
થાય તેને માટેજ ખાસ આ સગપણ કરવું પડ્યું
છે પણ ધન્ય છે મીરાંબાઈને કે તેનું લક્ષ તો
એક ગિરિધરલાલજી તરફજ લાગી રહ્યું છે. આ-
પણી સંસારીક માયાની વાત તેને ગમતીજ ન-
થી. આખો દીવસ તે અને તેના ગિરિધરલાલજી
તે શીવાય બીજી કોઈ ચીજ તરફ વૃત્તી દોરતી
જ નથી. પ્રભુ પરાયણની બલીહારી છે.

રાણી--પ્રાણનાથ ! તમારૂં કહેવું સત્ય છે, પણ જગત
વહેવારમાં રહેવું તે આપણો ધર્મ છે. ચાલો સૌ
સારાં વાનાં થયાં. મારી ઇચ્છા તેને પરણાવી
પારકી કરવાની હતી તે ફળીભૂત થઈ.

રાજા--તમારી ઇચ્છા પરિપુરણ થઈ, તેથી હું પણ સં-
તોષ માનું છું. પણ મીરાંને આમાંનું કાંઈજ ન-
થી. તેને તો તમે ગમે તેમ કરો પણ તેથી
તે સુખી કે દુઃખી કાંઈજ નથી. તમારી લાગેલી
માયાની ઉપાધીઓ તમે તમારે અનુભવો, પણ
તેને તો કાંઈજ નથી. ફક્ત ગિરિધરલાલજી
ને ગિરિધરલાલજીજી.

રાણી--પ્રાણનાથ ! તમારૂં કહેવું સત્ય છે. તેનાં દરેક
કર્મોથી હું અતિશય ખુશી થાઉં છું, પણ વહે-

વારીક વાતને માટે મારે લગાર કહેવું પડ્યું.

રાજા—તે તો ઠીક, હવે તો તમારા મનનું ધાર્યું થયુંને ?

રાણી—મહારાજ ! મનનું ધાર્યું શેનું ? ઇશ્વર ઇચ્છાએ
સર્વે વાત બને છે. (દાશી આવે છે)

દાશી—મહાદેવી ! ભોજનનો સમય થયો છે.

રાજા—ચાલ્ય આવીએ છીએ. (રાજાને) પધારો પ્રા-
ણનાથ.

રાણી--મને ચાલો. (જાય છે)

પ્રકરણ ૯ મું.

મીરાંનો વિવ્હા કર્યો, રાણાથી ખની મગ્ન;
ખાંડુ તેડી લાવીયો, કરવા મીરાંનું લગ્ન.

તોડ ગદમાં જ્યાં રાણાનું રાજ્ય છે, ને રાણો
સભા ભરી બેઠો છે, ત્યાં મેડતાથી મીરાંના
સગપણ માટે નીકળેલો દશોંશી આવી પહોં-
ચ્યો. અને રાણાની સભામાં આવી રાણાને
પ્રણામ કર્યો. રાણે કહ્યું દશોંશી ક્યાંથી આ-
વોછો ? દશોંશીએ કહ્યું 'રાણાજી ! હું 'મેડતાથી જયમલ
રાઠોડની પુત્રીનું સગપણ કરવા સાર આવ્યો છું.

સગપણની વાત સાંભળી રાણો ખુશ થયો, અને ક-
હ્યું કુંવરી કેવી છે ? દશોંશીએ કહ્યું મહારાજ ! રાઠોડ
કુંવરીમાં કોઈ વાતની કહેવત હોયજ નહીં. રાણાએ કહ્યું
તેની છબી લાવ્યા છો ? દશોંશીએ કહ્યું હા મહારાજ, કહી
મીરાંની છબી રાણાના હાથમાં આપી, સોનાથી મઢેલું શ્રીફળ
રાણાના મ્હોં આગળ મૂક્યું. છબી જોઈ રાણાએ શ્રીફળ સ્વીકાર્યું,
અને પુછ્યું કે લગ્ન ક્યારે કરવાં છે ? દશોંશીએ કહ્યું
મહારાજ ! ક્યારે શું ? હાલને હાલ; ખાંડુ મારી સાથેજ
મોકલો, બીલંબ કરવાનો નથી. રાણો આથી ખુશ થયો,
અને દુર્મદસીંહ નામનો એક રજપુત કે જે પોતાનો વિ-
શ્વાસ હતો, તેની સાથે ખાંડુ આપી દશોંશી સાથે વિદાય
કર્યો.

દશોંશી દુર્મદસીંહ સાથે ખાંડસહ મેડતામાં આવ્યો,
અને જયમલ રાજને ખબર આપ્યા. જયમલ આથી ઘણો

ખુશ થયો, અને સારૂ મહુરત જોધ મીરાંને ખાંડા સાથે વરાવી, અને જો દીવસબાદ મીરાંને ચીતોડ વળાવાની હોવાથી તેને માટે તૈયારી કરવા માંડી.

મીરાંને ચીતોડ ગઢ વળાવવાને આગલે દીવશે, એક મહંતની મેડતામાં પધરામણી થઇ; તે મહંતનાં દર્શન કરવા જયમલ મીરાંસહ ગયા. મહંત પાસે જઈ તે મહાત્માને વીનવણી કરી દરબારમાં બોલાવી તેમને ઉતારો આપ્યો.

મહંતના હાથમાં ગિરિધરલાલજીની મુર્તિ જોધ મીરાંનું મન તેમાં લોભાણું. તેણે મહંતને કહ્યું મહાત્મા ! આ ગિરિધરલાલજીની મુર્તિ મને આપો.

મહંતે કહ્યું બચ્ચા, તે મુર્તિને હું કદાપી મારા હાથમાંથી નીચે મુકતો નથી. શક્ત શેવા કરવા માટેજ તેમને થાળીમાં પધરાવી શેવા કરી પાછી હાથમાં રાખું છું. તો કહે કે હું તને કેવી રીતે આપી શકું ?

મીરાંએ કહ્યું મહાત્મા ! તે ગિરિધર મુર્તિનો વાસ તમારા હાથમાં છે, પણ મારા તો ઘટમાં તે મુર્તિનો વાસ છે, તો કહો કાંયો વાસ વધે ? મહાત્માએ કહ્યું બચ્ચા તારો વાસ વધે. મીરાંએ કહ્યું જો મારા ઘટનો વાસ વધારે ગણતા હો તો તે મુર્તિ આપી દો. મહંતે કહ્યું હું પ્રથમ ગિરિધરલાલજીને પૂછી જોઉં, ને તેમની મરજી હોયતો તેમુર્તિ તને આપું. મીરાંએ કહ્યું તો પૂછી જૂવો કે તેમની શું મરજી છે ? મહાત્માએ કહ્યું તે કાંઈ હાલ પુછાય નહી. મીરાંએ કહ્યું તો ક્યારે પુછશો ? મહંતે કહ્યું શેવા વખતે પૂછીને તેમનો ખુલાસો મેળવીશ, એમ કહી ગયા.

મીરાંએ ગિરિધરલાલજીની સ્તુતી કરી કે હે ગિરિધરલાલજી ! હે નાથ ! તમે મહંતને મારી પાસે આવવાનું

કહી, મારી પાસે પધારો, મારી આશા રજીસુત કરજો;
એ પ્રમાણે મનન કરી વિનવણી કરવા માંડી.

ગાયન.

(જોજો હો અલી ઘેલી કળી) એ રાહ.

જો જો હો પ્રભુ, ના કહી કહેશો, સદાય ઇચ્છુ સાથ;
પ્રેમની પ્યાસીને, વિસરો ન દાશીને, પ્રિતેથી પકડયો હાથ;
પ્રેમેથી પરણીને, વિસરો ન ગૃહણીને, રહેજો હો રહેજો હો
રહેજો, કહાવો કૃપાળુ નાથ.

પ્યાસીની પ્રિત, અજળ રીત, શેવીશ ધારીને હીત;
સાચી પ્રિતિત, જાણું હું નીત્ય, તેથી છે તનહુ શીત;
આવો દાશી પાસ, બેઠી ધરી આશ, દીલમાં પુર્યો વાસ,
દીયો નહી ત્રાસ.

ગિરિધર સ્વામી ચાહુ ચીતે, માટે લાવેને કાંઈ મહેર;
ચીતહુ તવસે, મનહુ તિલખે, દર્શન વિણ કહો રહે શો ખેર;
માટે પ્રભુ આવો વિલુ
લાવીને દયા, તજશો નહી મયા— જો જો.

ઉપર પ્રમાણે વિનવણી કરી જન્મવાનો વખત થવા-
થી જન્મવા માટે ભોજન ગ્રહ તરફ ગયાં. ભોજન ગ્રહમાં
જઈ પોતાના પીતાને કહ્યું પીતાજી! મહાંત મહારાજને કહી
મને ગિરિધરલાલજીની મુર્તિ અપાવો. રાજાએ કહ્યું
બહેન ! મહાંત પાસે જઈ વિનવણી કરીશ, ને જો તેમની
મરજી હશે તો અપાવીશ. મીરાંએ કહ્યું મેં મહાંત પાસે
વિનવણી કરી છે. તેમણે ગિરિધરલાલજીની મરજી પુછી-
ને તેમની ઇચ્છા હશે તો આપીશ તેમ કહ્યું છે. રાજાએ
કહ્યું તો તેમને પુછી જોવાદો, ગિરિધરલાલજીની મરજી

હશે તેમ કરશે; રાજનું વચન સાંભળી મીરાં ઠાકોરજીને શયન કરાવા માટે ગયાં.

ખીજે દીવશે સવારમાં વહેલાં ઉડી, ઠાકોર શેવાથી પરવારી, પોતાના પીતાને સાથે લઈ, મહંત પાસે આવ્યાં. મહંત પાસે આવી તેમણે ગિરિધરલાલજીને સપ્તેમ પ્રણામ કર્યા. પ્રણામ કરી મહંતને કહ્યું મહાત્મા ! મારા ગિરિધરલાલજીને પુછ્યું ? તેમની શું મરજી છે ? મહંતે કહ્યું મીરાં ! તું આ મુર્તિને લઈ શું કરીશ ?

મીરાએ કહ્યું મહાત્મા ? શું કરીશ કેમ કહે છે ? તેમનું સાચા દિલથી શેવન કરીશ, ને સદાય પાસેના પાસે રાખીશ.

મહાત્મા આથી ખુશી થયા, અને ગિરિધરલાલજીની મુર્તિ મીરાંને અર્પણ કરી, અને કહ્યું ગિરિધરલાલજી તારી પાસે રહેવાને બહુ ચહાય છે.

ગિરિધરલાલજીની મુર્તિ મળવાથી મીરાંબાઈ ધણું જ પ્રસન્ન થયાં. ને મહંતનો સાચા દીલથી આભાર માની, અને મુર્તિ લઈ પોતાના ઓરડામાં ગયાં.

મીરાંબાઈના લગ્ન પાટે ખાંડુ લઈ દુર્મદસીંહ આવ્યો હતો, તેણે ચીતોડ ગઢ જવાની તૈયારી કરી. જ્યલમ રાજને તથા રાણીને કહ્યું, રાજજી ! હવે મીરાંને વિદાય કરો. રાજ કહે બહુ સારૂ, કહી દાશીને મીરાંને તૈયાર કરી લાવવા સારૂ મોકલી.

દાશીએ મીરાંબાઈના ઓરડામાં જઈ મીરાંબાઈને તૈયાર કરી રાજ પાસે લાવી. મીરાંનો વિયોગ થશે એવું સમજી રાજજીની તથા રાણીજીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. મીરાંની માતાએ મીરાંને શીખામણ દેવા માંડી કે જે

હેન, સાસરે જઈ શાણી થજે. તારા સાસુ તથા નણંદનું કહ્યું માન્ય કરજે. સતીની રીતીને અનુસરી તારા પતીનું શેવન કરજે.

મીરાંએ કહ્યું મારા પતીનું શેવન કરવામાં પાછી નહીં હઈ. તન મન અને ધનથી શેવન કરીશ. અને જોયો પ્યાર છે તેથી અધીક રાખીશ. જો તેમ ન હોત, તો સાથે શું કરવા રાખત ? ઘટમાં તો હતાજ, પણ મહંતની કૃપાથી હવે તો હાથમાં પણ આવ્યા છે.

મીરાંની માતાએ કહ્યું મીરાં ! મીરાં ! આ તું શું કહે છે ? મને ખાતરી છે કે તું ત્યાં જઈ હમારૂં સાડું કહેવરાવે તેમ લાગતું નથી. ભક્તાણીવેદા કરવા માગે છે કેમ ?

મીરાં કહે ના માતાજી, ભક્તાણીવેદા કેવા ? હું તો મારા પરણેત પતીની શેવા ઉઠાવીશ. ખીજને સ્વપ્ને પણ દિગ્દિશ નહી. સતીના ધારાને અનુસરી તમારા નામને દી-પાવીશ. ઝાંખપ આવવા નહી દઉં તે નક્કી સમજજો.

રાણી કહે હવે મને તારૂં બોલવું ગમ્યું. સુખત માખા-પતી દીકરી છું, સુખતને ઘેર જાય છે, રાણો અટંકી અ-ને આપણા ક્ષત્રીયમાં શ્રેષ્ઠ છે, તેવું સાસરૂં મળ્યું તે તારો ભાગ્યોદય સમજજો.

મીરાં કહે જ્યારથી મારો મનનો માન્યો પતી મળ્યો, ત્યારથી મારો તો ભાગ્યોદય થઈ ગયો છે. તમારો રાણો તો ચિતોદ્રહનો રાજા છે. પણ મારા મનનો માન્યો તો આખા જગતનો રાજા છે. તમારા રાણા પાસે તો બે પાંચ હજાર સૈન્ય અને શેવડો હશે, પણ મારા મનના માન્યાની આમન્યા આખું જગત રાખે છે. તમારા રાણાની સાદ્ગમીની ગણતરી થાય, પણ મારા મનના માન્યાની

સાલખાની ગણતરી કોઈથી થાય તેવી નથી. તમારો રાણાજી ફક્ત ક્ષત્રી ધર્મનોજ અટકી છે, પણ મારો વહાલો તો દિનદયાળ, ભક્તવત્સલ ભક્તિનેજ આધિન છે. જાત ભાતની તેને પરવા નથી. દુનિયામાં એક દેડ જેને જગત સકળ તુચ્છ સમજે છે, તે પણ ભક્તિથી મારા વહાલાના ચર્ણુપદને પ્રાપ્ત થાય છે. એવો તે દિનદયાળ ભક્તિને વશ મારો વહાલો છે. તમારા રાણાને મરવાનો ભય છે, મારા વહાલાને તેનો ભય નથી. તમારા રાણાની ફક્ત રજાઓનો પ્રશંસા કરે છે, પણ મારા વહાલાની તો સકળ જગતમાં પ્રશંસા ચાલે છે. કહો માજી તમારો રાણો વધે કે મારો વહાલો ?

રાણી કહે મીરાં ! પાછું એજ ટાયલું ચલાવ્યું કે ? હજી તુ તારી જક છોડી રાણાજીને કમુલ નહીં કરે ? તેના ખાંડા સાથે ફેરા ફરી છું તેનો વિચાર કર. જેને તુ સ્વ મામાં વરી છું તેની આટલી પ્રશંસા કરે છે, તો જેને જગત જનની સમક્ષ વરી તેની તો તારે વધારે પ્રશંસા કરવી જોઈએ. સતીને તો પતી એજ પરમેશ્વર છે. સતીનું કલ્યાણ તેના પતીથીજ છે. સતી પતીને નહીં સ્વીકારી, પરમેશ્વરને બળે તો તેનું કદાપી કાળે કલ્યાણ થતું નથી. શાસ્ત્રો તે ક્યાં વાંચ્યાં નથી ? તારૂં કહેવું અને માનવું છે, કે શાસ્ત્રો ખોટાં નથી, તો શાસ્ત્રમાં સતીને પતીનેજ સાચો પ્રભુ એવું લખ્યું છે, તે વાક્ય ખરૂં કે ખોટું ?

મીરાં કહે માતાજી ! તમારૂં સમજવું ફેર છે. જનતામાં સતી પ્રથમ મનસા વાચાથી જેને વરી તેજ પ્રભુ. તે વાક્ય શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે તે ખરાખર છે. પણ મને તે વાક્ય લાગુ પડતું નથી. કારણ, હું તો પ્રથમથીજ મારા ગિરિધરલાલજીને મનસા વાચાથી વરી સુકી છું, તો પછી

રાણાને કવી રીતે કમુલ કરે? તેનો વીચાર કરો—સતીએ તો મનથી વયો તેજ પતિ, અને તેજ પ્રભુ. ખીજાને શ્વ-પ્ને પણ કમુલ નહી કરે નહી કરે ને નહીજ કરે.

રાણી કહે ત્યારે તું રાણાના ખાંડા સાથે ફેરા ફરી તે ખોટું કે? મીરાં કહે હા ખોટું. તદન ખોટું. મીરાં ક્યાં ખાંડા સાથે ફેરા ફરી છે? રાણી કહે હજી એ દીવસ થયા છે અને એટલામાંજ ફરી જાય છે? મીરાં કહે હું ક્યાં ફરી છું? રાણી કહે ત્યારે કોણુ શ્યું છે? મીરાં કહે આ પંચભુતનું પુતળું. રાણી કહે તે પંચભુતનું પુતળું મીરાંનુંજ છે, તેથી મીરાંજ ફેરા ફરી છે. મીરાં કહે ના. પંચભુતના પુતળાને મીરાં સમજતાં હો તો તે પુતળુ ફેરા શ્યુંછે પણ મનને બાળુંએ મુકીને, આત્માને અજગો રાખી, મન વગરનું લગ્ન તેને લગ્ન કોણુ કહે છે? આત્મા વગરના પંચભુતના પુતળાને મનુષ્ય કોણુ કહે છે? તેતો મહુ સમજવું. આ દેહ, આ પંચભુતનું પુતળુ ફેરા શ્યું છે, તો તેને જ્યાં મોકલો છો ત્યાં જાય છે, પણ આત્મા જતો નથી. તે આત્મા તો શ્રી ગિરિધરલાલજીના ચરણ કમળમાં આનંદથી મહાલે છે. રાણી કહે આત્મા વગરનું પંચતત્વનું પુતળુ ચૈતન સુન્ય હોય છે, તે કાંઈ ચૈતનવાળું હોતુ નથી, પણ મીરાંતો સહચૈતન છે અને સહઆત્મા છે.

મીરાં કહે માતાજી! શું આ પંચભુતના પુતળાને સહઆત્મા સમજે છો? ના, તે સહઆત્મા નથી. મારા ગિરિધરલાલજીની ઝંખનામાં દેહથી જુજવો પડ્યો છે. તેના ગુણની ગણનામાં ઘેલો થયો છે. શું ઘેલા થયેલા દેહને સજીવન સમજેછો? ના! ના! તેને તો આત્મા સુન્ય સમજવો. કારણ, ચગડોળ ફરતો આત્મા દેહમાં વસ-તોજ નથી. તે તો બ્રમણમાં ભુલો ભમ્યા કરે છે.

રાણી—ત્યારે શું તું ઘેલામાં ખપવા માગે છે ? હી છતાં ગાંડીમાં ગણવા માગે છે?

મીરાં—માતાજી ! શું તમે મને હી સમજો છો !

રાણી—હા.

મીરાં—ના ! ના ! આ આત્માતો પ્રભુના ચરણ કમળનાં સાક્ષાત દર્શન કરવા બહાવરો બની ગયો છે.

રાણી—મીરાં ! આ બોલવું તહાર તદ્દન જુદું છે. બહાવરી કે ગાંડી મીરાંથી આવા જવાબ અપાયજ નહીં. માટે કહું છું કે તું રાણાજીને કબુલ કર, ને આ હક છોડી દે.

મીરાં—

ગાયન.

(કેમ મહેતા તમારી બુદ્ધિ ફરી) એ રાહ.

શું ધર્મ સતીનો વિસરાવો, કેમ ખોટો દાખ કરો આવો;
પરણી ગિરિધર સ્વામી સાથે, તે વીણુ નહીં કોઈનો દાવો—શું.
જેજે જાળ સ્થળનો વાશી, વળી ઘટ ઘટ વ્યાપક અવિનાશી;
ચંદ્ર છુ હું ચરણ કમળ દાશી, બસ એજ છે મારા અભીલાશી—શું.
બક્તિથી વશ તે તો થાયે, દર્શનથી દુઃખ સરવે જાયે;
પરણેત પતી કેમ તજાયે, વિસર્યો તેને કેમ વિસરાયે—કેમ.

માટે માતાજી, નક્કી સમજાજો કે આ મીરાં કદાપી કાળે સાચો હીરો મુકી કાઢતો કડકો ગ્રહન નહીં કરે, તે તમે નક્કી સમજાજો.

રાણી કહે હીલી છોકરી હકમાં તું ખરાબ ચંદ્રશ. અને રાણાજી તને ગ્રહણ નહીં કરે તે નક્કી સમજાજો. હકનાં જળ સારાં નથી. ને હીલુ માણસ કદાપી કાળે મુખી થતું નથી.

મીરાં કહે માતાજી ! મારો રાણાજી સ્વીકાર નહીં કરે તેની મને પરવા નથી. મારા ભગવાને મારો સ્વીકાર કર્યો છે તેજ ખસ છે. હજાર હાથના ધણીએ સ્વીકારી છે, તો પછી એ હાથના માણસના સ્વીકારની પરવા નથી. જીવે સાંભળો.

મીરાં—

ગાયન.

સ્વીકારી ગિરિધરલાલ વહાલ મુજને કરીરે; માતા.
કરી મુજને અતિશય નહાલ, ભક્તિ મુજ ઉર ધરીરે. દાતા.
સાચી કિરપા છે હરીની, અન્યની પરવા ન જરીએ; માતા.
કૃપાદ્રષ્ટી તેની તે બદલાતાં, ભવસાગર કેમ તરીએ-ભક્તિ.
કશ પ્રભુની કૃપા મનુષ્યની, કામમાં આવે નાંહીરે. માતા.
કશ મનુષ્યની કૃપા હરીની, થાય મનુષ્યથી ન કાંઈ. ભક્તિ.

કહો માતાજી ! એ હાથના માણસના સ્વીકારની શી જરૂર છે ? રાણી કહે આ તારાં વચનો સાંભળીને મારૂં મન તો દીંગજ બની ગયું છે. તારા ભગવાન શીવાય બીજાનો આદર તારાથી થવાનો નથી, તેવી મારી તો ખાત્રી છે. પણ તેથી રાણાની અણમાનીતી શઘ અથડાયા કરીશ.

મીરાં કહે માતાજી ! મારા ગિરિધરલાલજીની માનીતી છું, તેથી રાણાના માનની મને જરૂર નથી. ગિરિધરલાલજીનું માનીતું માણસ અન્ય જનતા માનની પરવા રાખતુજ નથી. માથે ગિરિધરલાલજી સરખો ધણી ખીરાજીત છે, તો રાણો અને રાણાનું માન ખાંડ ખાય છે, જીવે સાંભળો.

મીરાં—

ગાયન.

(ગોરી ગુણુલ જશું હમારે ગામરે) એ રાહ.
મમ માતુ ન જણો નાદાનરે,
એક ગિરિધર પ્રભુ મુજ પ્રાણરે—મમ.

માન અખંડ તેનું હું પામી, પામી
જગપતી સ્વામી-દુઃખ સઘળાં વામી હું સુખણુરે-મમ.
સાખી.

જગત નીચંતાનાથ એ, ઘટ ઘટ વ્યાપક શામ;
માન પુરણુ પામી ગદ્ય, રાણાનું નથી કામ.
કહો રાણાથી શું ભવ ભાન્તિ જશે, કે દુઃખ દુર થશે,
કહો માનું શું મીશે;
સત્ય પતી ગિરિધર ગુણુવાનરે—મમ.

દુર્મદસીંહ, કે જે રાણાનું ખાંડુ લઈ આવેલો તેણે
વીચાર કર્યો, કે આ કાંઈ રાણાનું ઉકાળે તેમ લાગતું
નથી. જે અત્યારથીજ રાણાને ગણતી નથી, તો પાછળથી
શું લીલુ વાળશે ? જાણે મોટું પંડીતનું પુછકુ. જાણે
મોટી ભગતાણી. (રાજાને) લ્યો હવે તાકીદ કરો નાહક ખોટી
શા માટે કરો છો ?

રાજાએ કહ્યું હાલ મોકલું છું (રાણીને) પ્રિયા !
તેની સાથે દાશીઓ કંઈ મોકલવાની નક્કી કરી છે ! રાણી
કહે આ સુમતી અને કુમતી બંને દાશીઓને તદ્દયાર
કરી છે. રાજાએ દાશીઓને કહ્યું સુમતી, મીરાંબાઈને
સાચવીને લઈ જાજો. તેની બરોબર શેવા ચાકરી કરજો.

સુમતી કહે બાપુ ! તે બાબતની ચિંતા રાખશો
નહી. આ પ્રભુ પારાયણ દેવીનું જીવની પેડે જતન કરીશું,
અને પુણ્ય ભાવથી વર્તિ તેની શેવા બરદાશ ઉઠાવીશું.

દાશીનાં આવાં વચન સાંભળી રાજાએ દુર્મદસીંહને
કહ્યું દુર્મદસીંહજી, મારી મીરાંને સાચવીને લઈ જાજો, અને
રાણાજીને હમારા જયશ્રીકૃષ્ણ કહેજો. તેમની માતાજીને
અને તેમનાં બહેનને પણ હમારા ધટીત કહેજો.

દુર્મદસીંહ કહે બહુ, સાર (મીરાંને) મીરાંબાઈ તમે હવે રથમાં બીરાજત થાઓ. મીરાંને રથમાં બીરાજત થવાનું કહેતાં મીરાં દાથીઓસહ રથમાં બેઠી અને રથ હંકાર્યો.

રથના પવન વેગી ઘોડાઓને ધસારત થતાં ઉપડ્યા. જયમલ રાજ તથા રાણી વીગેરેએ મીરાંને હુંશીઆર રહેવાનું કહેતાં જ્યાંસુધી રથ પોતાની દ્રષ્ટીથી દુર થયો ત્યાં સુધી રથના સામુ એકી ટસે જોનાં ઉભાં રહ્યાં. જ્યારે રથ દેખાતો બંધ થયો, ત્યારે સૌ રાજમહેલ તરફ ગયું અને બગવાનનો પરગબક્ત રાજ જયમલ મીરાંના વિયોગના વિચારમાં પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ચીતોડના રસ્તે મીરાંબાઈ.

ધ્યાન કાળ થવાથી ઘોડાને વીસામો ખાવા માટે રથ એક જગો ઉપર છોડ્યો. ત્યાં જનમ પાથરી સર્વે વિશ્રાંતી લેવા બેઠાં. વિશ્રાંતી લેવા બેઠા ત્યાં મીરાંબાઈ પોતાના નિયમ પ્રમાણે હાથમાં માળા લઈ ગિરિધ-

રલાલજીનું રટણ કરવામાં ગુંથાયા.

મીરાંબાઈનું આવું વર્તન દુર્મદસીંહથી જોઈ શકાયું નહીં, તેથી સુમતીને કહ્યું તમારી મીરાંબાઈની આ રીત હમારા રાણાજીને ગમશે નહીં. જ્યારે આ પ્રમાણે વર્તન કરવું હતું, ત્યારે લગ્ન શા માટે કર્યા? સુમતી કહે દુર્મદસીંહજી, મીરાં કોણ છે તે તમે જાણો છો?

દુર્મદસીંહ—કોણ છે કેમ કહે છે? માણસ જેવું માણસ.

સુમતી—દુર્મદસીંહજી જુલો છો, તે માણસ નથી.

દુર્મદસીંહ—માણસ નથી કેમ?

સુમતી—તેનાં પ્રભુ પારાયણતાનાં લક્ષણ જતા નથી.

અત્રે વિસામો મળતાં તમે સંસારી કુથલી કરવામાં રોકાયા અને તે તેના કામમાં પ્રવર્ત થઈ.

દુર્મદસીંહ—તે જાણ્યું, બક્ષાણીનો ડોળ ઘાલી માળા ફેરવવા બેઠી તે કે બીજું?

સુમતી—હા! હા! તેજ. જોઈ તેની પ્રભુ પ્રત્યેની નિષ્ઠા?

દુર્મદસીંહ—જોઈ! જોઈ! પણ તે બધો ખાલી ઢોંગ.

સુમતી—તમારી પાપી નજરમાં તે બધો ખાલી ઢોંગજ

લાગવાનો. પવિત્ર નજર સ્વીવાય તે સમગ્રજન નહીં.

દુર્મદસીંહ—મારી પાપી નજર ને તારી પવિત્ર નજર કેમ?

સુમતી—હા ! હા ! પાપી નહીંતર ખીજું શું ? જો પવિત્ર નજર હોય, તો ખાલી ઢાંગ કહોજ નહી.

દુર્મદસીંહ—જો ઢાંગ ના હોય ને હૃદયમાંજ હોય, તો માળાની શી જરૂર છે ? જોના હૃદયમાં વાસ છે તેને માળાની જરૂર નથી. માળા શાળા તેતો ખોટા ઢાંગજ. મન સિવાયની માળા ન-કામી છે.

સુમતી—દુર્મદસીંહ ! આ તમે શું બોલો છો ? શું આ બધા ઢાંગ સમજો છો ? તમે કહો છો કે જોના ઘટમાં છે તેને માળાની જરૂર નથી તે ખરૂ છે, પણ અત્રે વિસામો લેવા જોઈ ત્યાં તમે ખાલી કુથલી અને નીંધા કરવામાં ગુંથાયા. અને તે પોતાનું કર્મ શ્રી ગિરિધરલાલજીનું રટણુ કરવામાં ગુંથાયાં. તમે કુથલી કરો છો તેમાં તેનું લગાર પણ ચિત્ત છે ? તેનું ચિત્ત તો એક માળામાં અને પ્રભુમાં મળી ગયું છે, અને એક તાર થઈ ગયું છે. તમારા સામી નજર પણ જૂવો છો ?

દુર્મદસીંહ—નજર નથી પણ મનથી તેના મનને કાંઈક થતું હશે. બગલુ નદીમાં એક પગે એક દ્રષ્ટીથી ઉભું રહે છે, પણ તેનું ધ્યાન માંછલાં તરફ હોય છે. તો પછી આનું ધ્યાન તેનું નહી હોય તેનો પુરાવો શો ?

સુમતી—ખરૂ કહો છો દુર્મદસીંહજી, કોઈના મનમાં હાથ

ધણાય છે? અગમ નિગમ જાણવાવાળા શીવાય
મનની ખબર પડતી નથી. તેનું એક દ્રષ્ટાંત મને
યાદ છે તે કહો તો કહું.

દુર્મદસીંહ—(ઠીક છે સાંભળવા દે. વખતે તેને પાછી પા-
ડવાનો દાખલો મળે તો સુમતીને બોલતી
બંધ કરી દેવાય) કહે સુમતી એવાં દ્રષ્ટાંત
તો મને સાંભળવાં ઘણાં જ ગમે છે. કારણ,
તેમાંથી ઘણું શીખવાનું મળે છે.

સુમતી—શુભે સાંભળો.

દ્રષ્ટાંત—એક વણીક ગૃહસ્થ હતો. તે કાંધા પાંજ-
રાનો એટલે ધીરધારનો ધંધો કરતો હતો. તેના દેણદાર
ગ્રાહકોમાં ઢેડની વરણ વિશેષ હતી. કારણ ઢેડ અણુમ-
મજી હોય છે, તેથી તેમની પાસેથી સારો લાભ મળે છે.
તેમની ગ્રાહકી ઢેડ વર્ણમાં વિશેષ હતી, શેઠ રોજ
નાહીને શેવા કરીને ખાતા હતા. આ નીયમ તે બ-
રાબર પાળતા હતા. ગમે તેવું કામ હોય પણ આ
નીયમ ચુકતા નહી. તેમના ઘેર એક દાશી સત્ય નિષ્ઠા
અને સત્ય ભક્તિના બળે અગમ નિગમને જાણવા વાળી
હતી. અને તે દાશીના પુન્યે શેઠને ઘણો સારો લાભ મ-
ળતો હતો. એક દીવશના સમાયોગે તે શેઠની ન્યાતના
એક માણસને તે શેઠનું કામ પડ્યું, તેથી તે શેઠને ઘેર
ગયો. તે વખતે શેઠ શેવા મંદીરમાં ખીરાબ્યા હતા.
શેવાનું કર્મ પુર કરી, હાથમાં માળા લઈ પ્રભુમાં એક
તાર થયા હોય તેવો ડોળ ધાલી માળા ફેરવતા હતા.
દાશી ઘરમાંથી કચરો કાઢતી હતી. પેલો માણસ શેઠને
ઘેર આગ્યો અને દાશીને પુછ્યું શેઠ છે ? દાશી કહે ઢેડ-
વાડમાં ગયા છે. તે શબ્દ સાંભળી તે માણસ ચાલ્યો ગયો.

દાશીનાં આવા વચનો શેઠે સાંભળ્યાં, તેથી ઝટપટ માળા ફેરવવાનું આંટાપી શેવા મંદીરમાંથી બહાર આવ્યા. બહાર આવી દાશીને કહ્યું હું શેવામાં હતો છતાં, તેં પેલા માણસને કેમ કહ્યું, કે શેઠ ઢેડવાડામાં ગયા છે ? દાશીએ કહ્યું શેઠજી ! મેં કહ્યું તે સત્યજ્ઞ કહ્યું છે. જે વખતે તે માણસ આવ્યો, તે વખતે તમે હાથમાં માળા લઈ પ્રભુને છેતરવાનો ખોટો ડોળ કરી, રૂપડા ઢેડ પાસેથી રૂપીઆ લાવવાના છે તેના મનન (ચીંતન)માં હતા, તેનું જ મનન કરતા હતા. શેઠ આ સાંભળી વિષ્મય પામ્યા. દાશીને કહ્યું સત્ય કહે, કે મારા મનની તેં કેવી રીતે જાણી ? તારા શબ્દે શબ્દો, અક્ષરે અક્ષર સાચા છે. તને આ જ્ઞાન શી રીતે પ્રાપ્ત થયું તે કહે. દાશી કહે શેઠજી ! તે વાત હું તમને શી રીતે કહી શકું ? અહીંથી સાત ગડિ પર સત્યપુર નથ છે; ત્યાં એક શંકરશર્મા નામનો બ્રાહ્મણ રહે છે, તે તમને તે વાત કહેશે. શેઠને આ વાતથી ચટપટી થઈ ને દુરત સત્યપુરનો રસ્તો લીધો. સત્યપુર આવી તેણે શંકરશર્માનું ઘર શોધી કહાડ્યું. તેની સ્ત્રીને હાંક મારી. શંકરશર્માની સ્ત્રીએ જાણ્યું કે પેલી દાશીએ મોકલ્યા છે. કારણ, તે પણ અગમ નિગમને જાણવાવાળી હતી. શેઠને સાદ સાંભળી તે એકદમ બહાર આવી શેઠને કહ્યું ઉભા રહો, હું મારા પતીની આજ્ઞા લઈ આવું છું, ઘરમાં જઈ પોતાના પતીની આજ્ઞા પેલા શેઠ સાથે વાત કરવાની માગી. શંકરશર્માએ તેને ખુશીથી આજ્ઞા આપી. આજ્ઞા મળતાં જ તે શેઠ પાસે આવી કહ્યું, શેઠ તમને તમારી દાશીએ મોકલ્યા છે ? શેઠે કહ્યું હા. શંકરશર્માની સ્ત્રીએ કહ્યું શેઠજી તમે તમારા મનનો ખુલાસો કરવા આવ્યા છો, પણ અહીંથી પાંચ ગાઉ છેટે ઉઘમપુર નામ-

ના નયમાં જીવો કસાઈ કરીને રહે છે, તે તમારા મનનું સમાધાન કરશે. શેઠ કહે કસાઈ? શંકરશર્માની સ્ત્રી કહે હા કસાઈ. અને તેજ તમારી શંકાનું સમાધાન કરશે. શેઠ આથી અચંબો પામ્યા અને ઉદ્યમપુર નરત્ર ગયા. ઉદ્યમ-પુરમાં જઈ જીવો કસાઈનું ઘર પૂછતા જીવો કસાઈને ઘેર ગયા. જીવો કસાઈને ઘેર તેની સ્ત્રીને પુછ્યું, કે જીવો કસાઈ છે? જીવો કસાઈની સ્ત્રીએ કહ્યું તે તો દુકાન ઉપર બેઠા હશે. કામ હોય તો દુકાને જઈ મળો. શેઠને વિચાર થયો કે તે પણ પેલી બેના માફક અગમનિગમને જાણુવા વાળોજ હશે. તે શિવાય મારા મનનું સમાધાન કરી શકેજ કેમ. અને જો તે તેવો હશે, તો તેનો વેપાર પણ ઉત્તમજ હશે. દુકાન પુછી ખજારમાંથી એક જણે કહ્યું ખાટકીવાડામાં તેની દુકાન છે, માટે ખાટકીવાડામાં જાઓ. ખાટકીવાડાનું નામ સાંભળી શેઠને વિચાર થયો, કે હું વણીક ખાટકીવાડામાં શી રીતે જઈ શકું? પાછો વિચાર ફેરવ્યો, કે ગમે તેમ થાય પણ ત્યાં જઈ તેને મળવું તો અઝંજ. એવો વિચાર કરી તે ખાટકીવાડામાં ગયા. ખાટકીવાડામાં જઈ જીવો કસાઈની દુકાન પુછી, ત્યાં એક ખાટકીએ તેને તેની દુકાન બતાવી. દુકાનનો પત્તો મેળવી જીવો કસાઈની દુકાને જઈ પુછ્યું, કે જીવો કસાઈ છે? જીવો કસાઈ દુકાન ઉપરજ બેઠેલો હતો તેનેજ પુછ્યું. તેથી જીવો કસાઈએ કહ્યું તમને તમારા મનનું સમાધાન કરવા પેલી બ્રાહ્મણીએ મોકલ્યા છે? શેઠે તો આથી અચંબો પામ્યા અને કહ્યું હા. તે સમાધાન કરી મારા મનની શંકા દૂર કરો. જીવો કસાઈ તે શેઠ સાથે એક બ્રાહ્મણને ત્યાં આવ્યો. તે બ્રાહ્મણને ત્યાં શેઠને જમવા વિગેરેની સોંપ કરી કહ્યું. તમે જમીને પરવારો તેટલાં ચરસામાં હું મારા વૃદ્ધ

માતા પીતાની શેવા બળવી આવું છું, કહી તે ગયો. શેઠ જમવાની વખત થતાં જમવા બેઠા, છતાં તેમને જમવાનું ખીલકુલ રૂચું નહીં. જેમ તેમ જમી ઉઠ્યા, અને જીવા કસાઈની વાટ જોતા બેઠા. થોડીવાર થઈ ત્યાં જીવો કસાઈ આવ્યો, અને શેઠની પાસે બેઠો. અને વાતચીત કરવા માંડી

શેઠ—જીવાભાઈ ! મારા મનની તમે કેવી રીતે જાણી ?

જીવો—શેઠજી ! હું મારાં વૃદ્ધ માતા પીતાની પ્રભુ સમાન શેવા ઉઠાવું છું, ઈશ્વરનું સાચા દિલથી સ્મરણ કરું છું. તેથી હું અગમનિગમને જાણું છું. તેથીજ તમારા મનની જાણી શક્યો છું.

શેઠજી—હું ખાટકી છું, માટે એમ ન સમજતા કે હું હત્યા કરું છું- પ્રાણીપર દયા એ મારું કર્તવ્ય છે. ખીનું અસત્ય, અનિતિ વિગેરે કાર્યોથી હું દુર રહું છું, સત્ય નિષ્ઠાથી વર્તું છું, તેથીજ મને અગમનિગમની સુજ પડે છે.

શેઠ—તમે પર માટી વેચો છો તે જીવની હત્યા શિવાય કે?

જીવો—હા, જીવ હત્યા શિવાયજ. કારણ, પર માટી માટે જીવની હત્યા કરતો નથી, પણ બહારથી પર માટી લાવીનેજ વેચું છું. સર્વેને વરજીત ધંધો કર્યાવિના સિદ્ધી નહીં તેથી લાચાર. પરંતુ જીવ હત્યા કે ઓછું તોલ, ઓછું માપ વિગેરે કાંઈ અનિતિનો ધંધો કરતોજ નથી.

શેઠ—વાર પેલી શંકરશર્માની સ્ત્રી કેવી રીતે મારા મનની વાત કહી શકી તે કહેશો ?

જીવો—હા. તેનું કારણ તેજ, કે તે એક ખરી પતીવ્રતા છે. પતીને પ્રભુ સમાન જાણવાળી, તે સાધવી

સતીમાતા છે. તમો ગયા ત્યારે પોતાના પત્ની
આજ્ઞા મેળવવા ગઈ. આજ્ઞા મળી કે તુર્ત તમા-
રી સાથે વાત કરવા આવી. એવી તેની પત્ની
પ્રત્યે સત્ય નિષ્ઠા છે. જેવી નીષ્ઠા પતિ
પ્રત્યે છે, તેવીજ નિષ્ઠા પ્રભુ પ્રત્યે છે. તેથીજ
તે અગમનિગમને જાણે છે.

શેઠ—આથી મને ઘણોજ હર્ષ ઉત્પન્ન થયો છે વાર !
મારી દાશી મારા મનની વાત કેવી રીતે જાણી
શકી, તે કહી મારો સંદેહ દુર કરો.

જીવો—શેઠજી ! તે તમારે ત્યાં સત્ય નિષ્ઠાથી વર્તી તમાર
નીમકહલાલ કરે છે. જેવી સત્ય નિષ્ઠા નોકરી
ઉપર રાખે છે, તેવીજ સત્ય નિષ્ઠાથી ઇશ્વરનું
સ્મરણ કરે છે, તેથીજ તે અગમનિગમને જાણે છે.

શેઠ—હું કોઈ દિવસ તેને હાથમાં માળા લઇને ઇશ્વર
સ્મરણ કરતાં જોતો નથી, તો તે ઇશ્વર સ્મરણ
કેવી રીતે કરતી હશે તે સમજવો.

જીવો—શેઠજી દાશીજન કે જેને સત્ય નિષ્ઠાથી વર્તવું
છે, તેને પુરસદ્દ હોયજ નહી, કે જેથી તેને માળા
લઈ ઇશ્વર સ્મરણ કરવાનો વખત મળે. માળા ફેરવે
કાંઈ ઇશ્વર પ્રસન્ન થતાજ નથી. જેના મનમાં પ્ર-
ભુનુરૂટણ રહ્યા કરે છે, તેને માળાની કાંઈ જ-
રૂજ નથી. તે તો અહોનીશ મન સાથેજ રટણ
કર્યા કરે છે; તેના પ્રતાપે તે અગમનિગમને
જાણે છે

આ સાંભળી શેઠ અચંબો પામ્યા, અને કહ્યું ચિન્તાર
છે મને, કે હું અધર્મ અને અતીતીના કાર્યમાં પ્રવર્ત થઈ

મુંઠ બન્યો છું. લોકોને બતાવવા ખાતરજ માળા, સેવા, આદિ કાર્ય કરું, પણ મનવગરનું શેવન તદ્દન નકામું છે. જીવાભાઈ, તમે મારા ગુરુ છો, મારા પ્રભુ છો. તમારા ઉપદેશથી મારા મનનું સમાધાન થયું છે. સમાધાન તો થયું તે થયું, પણ મારા મનની મલીનતા દુર થઈ, પ્રભુ નામનો મારા ઘટ ઘરમાં વાસ થયો છે, કહી જીવાનાં ચરણ કમળમાં પડ્યા. જીવે તેમને હાથ ગ્રહી ઉઠાડી ધધ્વર રટણ કદી નહી ચુકવું, ત્યાં સત્ય નીષ્ઠાથી વર્તવાનું કહી ઘણો બોધ આપ્યો. શેઠ આથી પ્રસન્ન થયા, અને જીવા કસાઈની આજ્ઞા મારી પોતાના ગામ તરફ ગયા. રસ્તામાં શંકરશર્માને ઘેર જઈ તેની સતી સ્ત્રીને પણ પ્રણામ કર્યા. ત્યાંથી ઘેર આવ્યા. ઘેર આવી દાસીના ચરણમાં પડ્યા. તેને પોતાની ગુરુ સમજી તેના પ્રત્યે પુણ્ય ભાવ રાખવા લાગ્યા. અને ત્યારથી તે ધધ્વરનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા.

દુર્મદ—કુમતી ! તારૂં દ્રષ્ટાંત બરાબર છે. પેલી દાસી જેવું કોઈ અગમ નિગમને જાણવાવાળું હોય તો બતાવો એતો હાથમાં માળા ને પેટમાં દહાળા.

સુમતી—તમે બંને એક નિષ્ઠાનાંજ માણસ છો. જેવી જોઈએ તેવી જોડી છો, “એક કાંજોને બીજી બોડી” તેમાં કદાપી કાળે કહેવત હોયજ નહી. તમને તો તેનો અનુભવ નથી, પણ આને તો બરાબર અનુભવ છે, છતાં તમારા જેવી પાપી નજર રહી. તે એક અચંબાની વાત છે, પારસમણીના સંગથી લોહનું સુવર્ણ થાયજ થાય; છતાં પારસ-મણીની સંગતથી લોહ કાટમાં ફેંદવાઈ ગયું, તે ઘણીજ તાજુબીની વાત છે.

કુમતી—એ તો જાણી તને ડાહ્યલીને. હું તો બલે કાટ થઈ, પણ તું સુવર્ણ થઈ છે તે બસ છે. આ ઢોંગ નહીતર ખીનું શું ? થટમાં હોય તો માળા દેરવાનું શું કામ છે ?

સુમતી—માળાથી ચિત્ત સ્થીર રહે છે, તેટલાજ કારણથી માળાની જરૂર છે. ખીનું કાંઈ કામ નથી. આવી પ્રભુ પરાયણ દેવિની નિંદા કરી ક્યાં છુટશે ? ઘોખી પણ એક પૈસો લીધા શિવાય કપડાનો મેલ ઘાતો નથી પરંતુ તમારા જેવાં વગર પૈસે પાપ ઘોવાવાળાં પામરોને લાખવાર દ્રિષ્ટકાર છે.

કુમતી—જાણી તને મોટું પડીતનું પુંછડુ થઈ છે તે. જાણી તને અને તારી પ્રભુ પરાયણ દેવીને. પણ નક્કી સમજાને કે તમો ઘણાંજ દુઃખી થશો. માટે ઢોંગ તજી સંસાર વહેવાર આદી વાત ચિત્તમાં ભજો, જેથી બધે માન મેળવશો. આમ અત્યાપણમાં શાયદો નહી કાઢો.

સુમતી—બહુ સાર, અમારે તે સુખ જોઈતું નથી. સંસાર વહેવાર આદિ વાતમાં ભળવું પણ નથી. તું તારે ભણીછું તેથી સુખ ભોગવ એટલે બસ છે.

કુમતી—હા ! હા ! હું સુખ પામીશ તે તમો તમારી નજરે જોશો, અને બળી બળીને ખાખ થશો.

સુમતી—હમારે બળવાની શી જરૂર છે. પતંગીઆં દિવામાં પોતાનું મ્હોત છે, છતાં તેમાંજ સુખ માને છે, અને કંપક્ષાઈ મરે છે, તેની બળત્રા ખીજને શું કરવા હોય ? વાવવું તેવું લણવું, અને કરવું તેવું ભોગવવું.

દુર્મદસીંહ—હવે કુચલી રહેવા દો. સાંજ પડવાની વખત થઈ છે, માટે પડાવ ઉપાડો, ને તમે સર્વ સજ થાઓ. તમારી બાઈને કહો કે હવે તેના ખોટા ડોળ તણ તૈયાર થાય.

સુમતી—ખોટા કે ખરો ડોળ કહેવાની તમને શી જરૂર છે, હમે તો તૈયારજ છીએ.

મીરાંબાઈને સુમતીએ ધ્યાન મુક્ત કર્યા, ધ્યાન મુક્ત થઈ સજ થઈ રથમાં બેડાં, રથ હંકરાયો. તે બીજે દીવશે સવારમાં ચીતોડગઢ આવી પહોંચ્યાં. મેડતામાં ત્રણ મંગળ ખાંડા સાથે વર્તાયાં હતાં, અને ચોથું મંગળ બાકી હતું, તે ચીતોડગઢમાં આવ્યા પછી રીવાજ મુજબ રાણાજી સાથે વર્તાયું. મંગળવર્તી કુળના રીવાજ મુજબ છેડા છોડવા માટે કુળ દેવ્યા અંબાજી માતાના મંદીર તરફ ગયાં. રાણાજીની જહેનને પણ મીરાંબાઈ સાથે મોકલ્યાં. રાણાજીની માતાને પણ કુળ દેવ્યા અંબાજીના મંદીરે તેડી લાવવા અનુચર મોકલ્યો. અનુચરે રાણાજીની માતાને મીરાંબાઈ મંદીરે ગયાના ખબર વિદીત કર્યા, અને તમને અંબાજી માતાના મંદીરે આવવાનું કહ્યું છે તેમ કહ્યું. રાણાજીની માતા મીરાં વહુ માતાના મંદીરે ગયાની ખબર સાંભળી ખુશી થયાં, અને અનુચર સાથે કુળદેવ્યા અંબાજીના મંદીર તરફ જવા તૈયાર થયાં.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

રાંને તેની સખીઓ સહ દેવીના મંદીરે
વડારણો તેડી લાવી. રાણાજી પાછળ રહ્યા.
કુંભારાણીની જહેન મીરાંની નણુંદ પદ્માબા
પોતાની બાબી સાથે આવી પહોંચી.
મંદીરનાં દ્વાર બંધ જોઈ પદ્માબાએ પુજન-

રીને કહ્યું, મંદીરનાં દ્વાર બંધ શા માટે કર્યા છે ? ઉઘાડો
અમારે માણનાં દર્શન કરવાં છે. પુજારીએ કહ્યું માણને
થાળ ધરાવ્યો છે, માટે દર્શન હાલ બંધ છે, થોડીવાર
પછી દર્શન થશે.

પુજારીનાં આ વાક્યો સાંભળી પદ્માબાએ કહ્યું, મીરાં
બાબી, દર્શનને હજીવાર છે, ચાલો આપણે એકાદો રાસડો
ગાઈએ. મીરાંબાઈએ કહ્યું દર્શન બર્ષનની કાંઈ જરૂર
નથી, પણ રાસડો શેનો ? પદ્માબાએ કહ્યું બાબી એમ શા
માટે બોલોછો ? દર્શન માટે તો અત્રે આબ્યાં છો, છતાં
દર્શનની કાંઈ જરૂર નથી, એમ કેમ કહોછો ? મીરાંબાઈ
કહે કોનાં દર્શન ? પદ્માબા કહે જગતજનેતાનાં. મીરાંબાઈ
કહે જગતપીતા શીવાય જગતજનેતા હોયજ શાનાં ?
અને તેજ જગતપિતાને હું વરી છું. માટે જગતજનેતા
તે તો મારી શોક્ય કહેવાય, તેનાં દર્શન ન હોય. શોક્યને
પગે પડે તેવી મુરખ કાણુ હોય ?

પદ્માબા કહે શું જગતજનેતાને તમે શોક્ય કહોછો ?
મીરાં કહે હા. જગતજનેતા :: તે જગત પીતાની પત્ની
ખરાં કે નહીં ? ને જ્યારે તે જગતપીતાની પત્ની, ત્યારે
તો મારી શોક્યજ. તેનાં દર્શન તે કરાય ? તમે તમારે
સુખેથી દર્શન કરો.

પદ્માબાએ વિચાર કર્યો કે બાબી રાણાજી સાથેના લગ્નથી હર્ષવેલી થઈ છે, તેથી આવું લવે છે. પણ મારા સાંભળવા પ્રમાણે મીરાંબાઈને રાસડા ગાતાં સારા આવડે છે; કારણ, તેણે શાસ્ત્રોનું મનન કરેલું છે, માટે એકાદો રાસડો ગવરાવું. એવો વિચાર કરી મીરાંબાઈને કહ્યું બાબી, બધી કુથલી રહેવા દો, ચાલો એકાદો રાસડો ગાઈએ.

મીરાં કહે શેનો રાસડો ? પદ્મા કહે શાસ્ત્રનો. મીરાં કહે હું તો શાસ્ત્ર બાસ્ત્ર કાંઈજ જાણતી નથી. રક્ત મારા ગિરિધરજ્ઞાનના ગુણ ગાઈ જાણું છું. કહો તો તેના ગુણનો રાસડો ગાઈએ. પદ્મા બા કહે, મને તે રાસડો આવડતો નથી. મને તો માતાજીના પારે ગાવાનો રાસડો આવડે છે, કહો તો ગવડાવું, નહીતર તમેને આવડતો હોય તો રાસડો તમે ગવડાવો, તો હું અને આ વડારણો ઝીલીએ.

મીરાંબાઈ કહે મારા ગિરિધરજ્ઞાનના ગુણ ગાવા મને ઘણાજ ગમે છે. તે સાંભળવા તમારી ઇચ્છા હોય તો ગાઉ. પદ્માબા કહે હીક છે ગાઓ તો ખરાં; તમેને રાસડા કેવા આવડે છે, તે તો જાણીએ. મીરાં કહે જો તમારી ઇચ્છા હોય તો મને ગાવાને કાંઈ હરકત નથી. હું ગાઉ છું ને તમે બધી ઝીલો.

રાસડો.

(ગરજે ગગન ધરરરર) એ રાહ.

નમુ ગિરિધર ગુણવંત, રદુ રાખી ખંત,

સાચો પતી મુજ જય જય.

ગુણ ગણે મહંત સંત, પામે નહીં અંત,

અગણીત ગુણવંત જય જય.

સત્ય શેતુ' તજવા ભવભય,
નામ દેતાં થાય પાપ લય— નમુ

સાખી.

ભય દધિ તારણુ સાથએ, નોધારતો નાથ,
બકિતવશ મમ ભુદરો,
અહો હેતેથી મમ હાથરે બહેનીઓ, હેત તેનું કેમ વિસરીએ;
શું કર તમારી માતને બહેનીઓ, હેત તેનું કેમ વીસરીએ.

સાખી.

જે દર્શન ચિતહું ચહે, તે દર્શન ક્યાં થાય;
તે દર્શન આવી મળે—દિલ દોડેરે,
તેવે સમે ગિરિધર ભેટવારે.
કૃપા દટી જો કરી, દર્શ આપે શ્રી હરી;
અન્યુ ચિત્ત આ અધિર—ચિત્ત આ અધિર
અધિરતાનો આવે પુણ્ય અંત— નમુ.

પદ્માબા કહે બાબી તમારું ચિત્ત ખીતઠેકાણે નથી કે
શું? જે માતાજી પારે તમે છોડાછેડી છોડવા આવ્યાં છો,
તેનુંજ અપમાન! શું આવી તે ઘેવજા હોતી હશે? પ્ર-
થમ બોલવામાં કહેતાં હતાં તેતો ઠીક, પણ રાસડામાં પણ
તેનું તેજ! કુળ દેવ્યાનું અપમાન! બાબી તમે તમારા હા-
થેથીજ તમારૂં જીવં કરવા આહો છો. ઠીક છે. આતો હું
હું, પણ જો મારાબાઈ તથા મારાં માજીને મોંઢે આવું
બોલશો, તો તેઓ કુળ દેવ્યાનું અપમાન સહન નહીં કરે;
અને તેથી તમે દુઃખી થશો.

મીરાંબાઈ કહે પદ્મા બહેન! હમેશાં પીતા હોઈનેજ
માતા, પીતા શીવાય માતા હોયજ નહીં, તેનો વિચાર કરો.
અને તેજ જગતપીતાને હું પરણી, તો તમારાં જગત-

જનુની મારી શોખ નહી કે ?

— શુંઆપકજનુની અ'ખીકાલ તમારાં શોખ ?
ભાભી વિચાર કરો, તે દેવી જેવી તેવી નથી.
હજરાહજુર છે.

મીરાંબાઈ—તો મારા ગિરિધરલાલલ ક્યાં છુપા છે, તે
પણ હજરાહજુર છે.

પદ્માબા—તમારા ગિરિધરલાલલ રહ્યા તમારિ ઘેર; પરંતુ
જેના પારે તમે આવ્યા છો તેનું અપમાન કરતાં
વિચાર કરો.

મીરાંબાઈ—જેન હું ક્યાં આવી છું ?

પદ્માબા—તમે નથી આવ્યાં ત્યારે કોણ આવ્યું છે ? આ
વ્યા છતાં આવું જુઠું શા માટે બોલો છે ?

મીરાંબાઈ—આવ્યું છે આ હાડ ચામનું બોળીયું. અને
બોલે છે તે આત્મા, તેને તમે જુઠો કહો છો,
પણ તમારી ભૂલ છે; આત્મા જે બોલે છે,
તે સત્ય છે.

પદ્માબા—દેવીના પારે ઉભાં છો. તે આત્મા તમે જે
હાડચામનું બોળીયું આવ્યું છે, તેમાં છે, અને
તેજ બોલે છે, તો પછી સાચું કેવી રીતે માનું ?

મીરાંબાઈ—જે આત્મા બોલે છે, તેને તમે આ હાડ
ચામના બોળીઆમાં છે કહો છો, તે તમારી
ભૂલ છે. તે આત્મા આ હાડચામનો બોળી-
આમાં નથી, પણ તેજ પતીના ચરણકમળમાં
છે, અને ત્યાંથીજ બોલે છે, તે સત્ય સમજો.

પદ્માબા—આત્મા વગરનું હાડચામનું બોળીયું, તે તો
મહુ ગણાય. શું તમે મડા રૂપ છો ?

મીરાંબાઈ—હા, મડા જેવી.

પદ્માબા—તમે કહો છો કે મડા જેવીજ; વાર મડુ તે હાલતું ચાલતું હશે કે ?

મીરાંબાઈ—હા, મડુ ખુશીથી હાલે ચાલે છે. મડુ એક પ્રકારનું નથી; મડાં એ પ્રકારનાં હોય છે.

પદ્માબા—મડાં તે એ પ્રકારનાં હોતાં હશે કે ?

મીરાંબાઈ—હા.

પદ્માબા—એ પ્રકારનાં કેવી રીતે ?

મીરાંબાઈ—એ પ્રકારનાં કેવી રીતે તે સાંભળો. પહેલો પ્રકાર તો એ કે નિર્જીવ મડુ, એટલે કે કાંઈ પણ સંજ્ઞા વગરનું. સંજ્ઞા વગરનું મડુ હાલતું ચાલતું નથી. તે મડુ તો સ્મશાન ભુમીનાજ લાયકનું, (એટલે) તે બાળા મુકવાનું. બીજા પ્રકારનું મડુ તે એ, કે કોઈ ઠેકાણે જીવ ચોટયો એટલે જીવ, બોળીયું ગમે ત્યાં હોવા છતાં, જ્યાં જીવ લાગ્યો હોય, ત્યાંજ ફર્યા કરવાનો. એટલે જીવ બીજે પ્રતો હોય, તો તે જીવ વગરનું મડુ કેમ ન કહેવાય ?

પદ્માબા—બાબી તમારા કહેવાનો બાવાય સમજાણો નહી. શું જીવ કોઈ જગ્યાએ ચોટયો હોય, અને તેમાં ભમતો હોય, તો તે બોળીયાને મડુ કેમ કહેવાય ? શું તેનામાં હાલવા ચાલવાની ગતી રહેતી નથી ? કે તે શું ખાતું પીતું નથી ? શા વગરનું રહે છે કે તે મડુ કહી શકાય ?

મીરાંબાઈ—ખાતું પીતું તે તો એક દેહને બાબ રૂપ છે. પણ મન વગરનું ખાતું, તે ન ખાવા જેવુંજ

છે. જીવ ખીન્ને ભમતો હોય, તો તે જીવ
વીનાની દેહ મડા તુલ્યજ છે. જીવો તે ઉપર
એક ટુંક દ્રષ્ટાંત છે, તે સાંભળો એટલે
તમારી ખાત્રી થશે.

પદ્માબા—તમે ગમે તે દ્રષ્ટાંત આપો પણ તમાર કહેવું
તદન ખોટું છે. જીવ ખીન્ને ભમતો હોય, તો
તે દેહ મડા તુલ્ય કહેવાયજ નહીં.

મીરાંબાઈ—પણ માર દ્રષ્ટાંત સાંભળો અને તમોજ ક-
બુદ્ધ કરો, તો પછી તો ખરને ?

પદ્માબા—કહો સાંભળું છું,

મીરાંબાઈ—સાંભળો અને મન સાથે પુરું વિચાર કરજો.
પછી મનમાં સંખ્યા આવે તો સુખેથી પુછજો.

દ્રષ્ટાંત—એક વાણીઓ તેની પત્નીસહ એક નગ્રમાં
રહેતો હતો. તેને એક દસ વર્ષનો પુત્ર હતો. તે વાણી-
આનું સાસરે ત્યાંથી પાંચ ગાઉ દુર એક નાના ગામડામાં
હતું. એક દીવશ તેના સાસરે તેના સાળાની છોકરીનાં
લગ્ન હતાં. તેથી તે વાણીઆનો સાળો પોતાની જહેનને
ત્યાં બાણેજને તેડવા સાસરે આવ્યો; લગ્ન પ્રસંગ તેથી તે
વાણીઆને પોતાના પ્રાણુથી પણ અધીક પોતાના પુત્રને
તથા પત્નીને મોકલવા ફરજ પડી. તે પણ સાથેજ જાત,
પરંતુ પોતે મ્હોટો વહેપારી હોવાથી, જે દીવશનું કામ
હતું; ને ત્યાં જે દીવશની લગ્નની પણ દીલ હતી; તેથી
તેણે પોતાના સાળાને કહ્યું, અમો જે દીવશ બાદ આવી-
શું. કારણ મારે ઘણુંજ જરૂરનું કામ હોવાથી જે દીવશ
આવી શકું તેમ નથી. જરૂરનું કામ હોવાથી તેનો સાળો
લાચાર બન્યો અને કહ્યું વાર ! તમો જે દીવશ બાદ આ-

વળે, પણ મારી ખેનને તથા મારા ભાણેજને તો મોક-
લો ? આ વાત સાંભળી તે વાણીઓ કે જેણે પોતાના
છોકરાને એક પણ પણ નજર આગળથી દુર કાઢેલો નહી,
તેથી તેણે કહ્યું, તેમને પણ હું સાથેજ લેતો આવીશ. તેનું
સાળાએ કહ્યું તે નહીં અને. કારણ, આવા બધા જોવામાં
ભાણેજ એ દીવશ અગાઉ ન આવે, તો આરોગ્ય ખોટું કે
ખાય. તે વાણીએ વાણી રકડક કરી, છતાં નીરખાવે તેને
પોતાની બેરી તથા પુત્રને મોકલવાની ફરજ પડી. તેણે
તેના સાળાને કહ્યું વાર લઈ જાઓ, પણ જીવની મારક
જાળવીને લઈ જાઓ. જો જો રસ્તામાં હેરાને આવે નહી.
તેના સાળાએ કહ્યું તમેને તે બહાલાં છે, અને મને કાંઈ
બહાલાં નથી ? તે બાબતની ચીંતા રાખવી નહી, કહી
પોતાની ખેન તથા ભાણેજને લઈ, પોતાને ગામ આવ્યો.
ઉંઘાળાના દીવશ હોવાથી શરીરમાં વાયુની પ્રકૃતિ દરેક
માણસને રહે છે, તે અરસામાં ખાંડની ચીજ પચાડી નથી,
તેતો સ્વભાવિકજ છે, છતાં લગ્ન પ્રસંગ હોવાથી ખાંડનું
ખાવાનું તે વાણીઆની સ્ત્રી અને પુત્રને મળ્યું. ખાંડનું ખાવાને
લીધે તે વાણીઆના છોકરાને ઓચિતું ઝાડે ફરણું તથા
ઓક શરૂ થઈ. (ઓટલે કે કોલેરા જેવું થયું) આ પ્ર-
માણે છોકરાની તખીયત બગડતાં તે છોકરાની માતા તે
વાણીઆની સ્ત્રીનો જીવ ઉડી ગયો, અને એકદમ પોતાના
પતીને તેડવા માણસ દોડાવ્યું. અને તે છોકરાનાં
ઓસડ વેસડની શરૂઆત થઈ. આવો પ્રસંગ બનવાથી
લગ્ન પ્રસંગ સર્વે વિસરી ગયાં, અને સર્વેનો જીવ તે છો-
કરામાં લાગી રહ્યો. તે છોકરાના બાપને તેડવા મોકલેલો
માણસ તે વાણીઆને ઘેર આવી પહોંચ્યો. વાણીઓ
હાથમાં ચોપડા લઈ નામ તપાસતો હતો. અને નામામાં

એક તાર બધ રહ્યો હતો. પેલા માણસે આવી તે શેઠને
કહ્યું હાલને હાલ તૈયાર થાઓ. કારણ, તમારા છોકરાને
કાલેરા થયો છે. આ ખબર સાંભળી વાણીઆના શ્રવને
કાંઈ ભાન રહ્યું નહી, ને પોતાના છોકરાની મુખ આઘ્રતી
પોતાના સન્મુખ બાસવા માંડી. કાલેરાનો શબ્દ સાંભળી
તેના હાંખ ગગડી ગયા, અને ટાંટીઆ ભાગી ગયા. પાંચ
ગાઉની વાટ તેને પાંચસો માઉ નેટલી થઈ પડી.
પોતાની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. આ દેખાવ જોઈ તે.
ડવા આવેલા મનુષ્યે તેને ઘણી ઘણી ધીરજ આપી, પ-
રંતુ તે ધીરપ શું કામમાં આવે ? જેમ તેમ કરી પોતે
પોતાના પુત્રને નીહાળવા માટે તે માણસની સાથે પો-
તાના સાસરે જવા તૈયાર થયો. પોતે પેલા માણસ સાથે
બેબાકજો ચાલવા લાગ્યો. ઘણો ધણો ઉનાવળથી ચાલવા
લાગ્યો, પણ ભાગેલા પગે રસ્તો કેમે કેયો ખુટે નહી. શ્રવ
તેનો છોકરામાંજ લાગી રહ્યો છે, દેહનું તો ભાનજ નથી.
જેમ તેમ કરતાં તે ગામડાની નજદીક આવ્યો. છે-
ટથી તે ગામ દેખાવા લાગ્યું. તે ગામ દેખાતાંજ તેણે પો-
તાના પુત્રને મળવા માટે દોટ મૂકી. તેણે દોટ તો મૂકી,
પણ તેને દેહનું તો ભાનજ નથી, તો રસ્તામાં શું છે તેની
તેને ગમ ક્યાંથી પડે. તે દોટ મૂકી સુસવાટ કરતો દોડ્યો
જાય છે, સાં રસ્તામાં એક નાગ પડ્યો હતો, તેના ઉપર
પગ દેવાઈ ગયો. નાગ ઉપર પગ પડતાંજ નાગ કચરાયો,
તેથી તે નાગે પોતાની ફણા ઉઘી કરી તે વાણીઆના
પગના કાંડમાં બચક બર્ધ; તેનું ભાન પણ તે
વાણીઆને રહ્યું નહી. તેતો પોતાના છોકરાની જાંખનામાંજ
હતો, એટલે ભાન શેનું હોય. મહા મુશીબતે તે પોતાના
સાસનને ઘેર આવી પહોંચ્યો; બે બાળકો બની પુ-

હયું, મારો છોકરો બતાવો. બતાવો, તેનો સાળો કે
 જે છોકરાને આરામ થવાથી બહાર ઉભો હતો, તેણે કહ્યું
 આ રહ્યો તમારો છોકરો. હવે તો તેને સાફ છે. એ તો
 ખાંડનું ખાવાથી તેને વા ઉછેરો થયો હતો. પોતાના છો-
 કરાને આરામ થયેલો જોયો, ત્યારે તેના જીવમાં જીવ આ-
 વ્યો. જે માણસ તે વાણીઆને તેડવા ગયો હતો, તે ધીમે
 ધીમે આવતો હતો, ત્યાં રસ્તામાં નાગને જોયો; તે
 નાગ કાઢતો પગ પડવાથી દબાયેલો હતો, તેણે વીચાર
 કર્યો કે કાઢના તજે ચંપાયો હશે, એવો વીચાર કરી
 તે આ વાણીઆના સાસરે આવ્યો, તે વાણીએ પોતાના
 છોકરાને પોતાના ખોળામાં લઈ સુખન કર્યું, અને પાછો
 સુવાડ્યો. છોકરાને સુવાડી તે લોટે જવા માટે ધોતીયું બ-
 દલતો હતો, ત્યાં તેના પગે લોહી નીકળેલું તેના જોવામાં
 આવ્યું. તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું, જો, આ મને
 શેનું લોહી નીકળ્યું. તેની સ્ત્રીએ બરાબર ? તપાસ કરી, તો
 કાઢ જનાવર કરડયું હોય તેવું લાગવા માંડ્યું. ત્યાં તે વા-
 ણીઆને તેડવા જનાર માણસ બેઠો હતો, તેણે કહ્યું મને બ-
 તાવો જો, શું જનાવર કરડયું છે ? તે વાણીએ તે માણસ-
 ને પોતાનો પગ બતાવ્યો. તેડવા જનાર માણસ હોંશીઆર
 હતો તેણે તે વાણીઆનો પગ જોતાંજ કહ્યું, તમને હેડું
 કરડ્યું છે તેમાં શક નથી. તમોએ રસ્તામાં બેમાનીમાં
 એક હેડના ઉપર પગ દઈ તેને કચરેલો છે, ને તેજ તમ-
 ને કરડ્યો છે. કારણ, તે હેડને મેં મારી નજરે નજર દી-
 ઠો છે આ વાત સાંભળી તે વાણીઆને ભાન આવ્યું.
 ભાન આવતાંજ તર્ત તે નાગનું તેને વિશ ચ-
 ઢ્યું અને ત્યાંજ દેવલોક પામ્યો.

કહો પદ્માબેન જ્યાંસુધી તેને ભાન નહોતું, એટલે

કે જીવ તેના દોહરામાં હતો, ત્યાંસુધી તે નાગનું વિષ તેને અસર કરી શક્યું નહીં. બાનમાં આવતાં તેને વિશનો અસર થયો, અને તેનો પ્રાણ ગયો. કહો દેહ મડા જેવો ખરો કે નહીં ?

પદ્મા આ વાત સાંભળી ચકિત થઈ । કહ્યું, બાબી તમારું કહેવું ખરાબર છે. મડાં જે પ્રકારનાં ખરાં તેમાં શક નહીં. બાબી ! તે વાણીઆના જીવનું તો બાન નહોતું, ને તમોને તો ખરાબર બાન છે, તેથી તમારી દેહ મડા રૂપ કહેવાયજ કેમ ?

મીરાં કહે, બાન સમજતાં નહીં, કારણ જે આત્મા બોલે છે, તે તેનાજ ચરણકમળમાંથી, દેહમાંથી નહીં. પદ્મા કહે તે તો હું માનતી નથી. મીરાં કહે તમારી ખાત્રીકરી, આપુ અગર તમો પોતે ખાત્રી કરો, એટલે સમજશે. જેમ તે વાણીઆને નાગ ડસવા છતાં તેને કશી અસર થઈ નહીં, તેમજ આ દેહને ગમે તેવી વિપત્તી પડે. છતાં કાંઈજ અસર થવાની નથી.

પદ્મા આથી ચકિત થઈ. અને તેની ખાત્રી કરવાના હેતુથી એક વડારણ પાસે સોય મંગાવી. વડારણ સોય લઈ આવી, અને પદ્માબાને આપી. પદ્માબાને સોય મળતાંજ તે સોય મીરાંની પીઠમાં ધીમે ધીમે ધોચવા માંડી.

ધોચતાં ધોચતાં આખી સોય તેની પીઠમાં પેશી ગઈ, ધતાં તેને કાંઈ પણ અસર થયેલી જણાઈ નહીં. આ પ્રતક્ષ દાખલો જોઈ એકદમ તે મીરાંબાઈના ચરણમાં પડી, અને મીરાંની માફ માગી.

હે જગતજનુની મીરાંબાઈ ! હે પુણ્ય પવિત્ર મીરાંબાઈ ! આ દાશીનો અપરાધ ક્ષમા કરો. આ દાશીએ તમને સોય ધોચી પુરું દુઃખી કર્યા છે, તે અપરાધ ક્ષમા કરો.

તમારું ચિત્ત ગિરિધરલાલજીમાં છે, તે બરાબર છે. જે સોયની સહેજ અણી અડતાં માણસ ચમકે, તે સોય આખી તમારી પીઠમાં ઘોચાઈ, છતાં તમને કાંઈ પણ અસર થઈ નહીં. ધન્ય છે ! તમારી તમારા ગિરિધરલાલજી પ્રત્યેની સત્ય આસ્થાને.

મીરાંબાઈ કહે બહેન ! તમે મને જગતજનુની કહી શા માટે પગે પડો છો ? જગતજનુની ક્યારે થઈશ, કે મારા પરણેલ પતિ ગિરિધરલાલજી સ્વીકાર કરશે ત્યારે, ત્યાંસુધી તેમણે સ્વીકાર કર્યો નથી, ત્યાંસુધી હું એક પતિ વિરહથી દુખી અબળા છું, અને તેને ભક્તિ બળથી મેળવવાનું નથન કરનાર પ્રબળા છું.

ધન્ય છે તમારી સલ નીકાતે ! અને આકીતનો જે મન શ્રી ગિરિધરલાલજીના ચરણકમળમાં છે, તે મનના સ્વીકાર તો થઈ જાય છે. તે શિવાય તે મન તેમના ચરણકમળમાં કેવી રીતે ટકી શકે ? સ્વીકાર શીવાય કાંઈ પણ ચીજ ચરણ કમળમાં રહેજ કેમ ! મનનો સ્વીકાર થયો છે, તો તમે સાક્ષાત જગતજનુની હરીજ ચુક્યાં છો.

મીરાંબાઈ કહે બહેન ! મનનો સ્વીકાર થયો, પણ તનનો સ્વીકાર નથી થયો, ત્યાં સુધી જગતજનુની કેમ કહેવાય ? જ્યારે આ તનનો સ્વીકાર થશે, ત્યારે મને પોતાને જગતજનુની સમજાશ; બાકી ત્યાં સુધી નહીં.

પદ્માબા કહે ધન્ય છે તમારી ટેકને ! ધન્ય છે તમારી ગિરિધરલાલજી પ્રત્યેની ભક્તિને ! ધન્ય છે તમને, કે તમારી માફક બધાં પાંખડાંને નહીં વળગતાં, એક થડનેજ સાહી તેનાં પત્ની બની બેઠાં છો ! જગત ગમે તેમ માને, પણ હું તો તમને જગતજનુની બાણીનેજ વંદન કરું છું.

અને આજથી તમારી માફકજ આ દેહ શ્રી ગિરિધરલાલજીના ચરણ કમળમાં અર્પણ કરું છું.

મીરાં કહે તેમ કરશો, તો સહેજમાં ભવસાગર તરશો. પ્રીતી માતાના ગર્ભવાસમાં દેહ ધારણ કરવો નહીં પડે.

મીરાં— ગાયન.

(આંખો ખોલી તું જો જીવ આ) .એ રાહ.
મનન કરી જીવો જાહેની, છે નામ હરીતું સાચુ;
સંદેહ મનનો ખુવો, હરીવીણ સર્વ કાચુ—મનન.
આ તુમ માત દર્શનથી, કહો શું વળશે;
ખરો જમતાત તેને, ગ્રહી મને રાચુ—મન.
એચિંતા જમડા આવે, આ જીવ લેવા;
નહી દે હાથ આ, તુમ માત જીવો પાશુ—મનન,

પદ્માખા—ધન્ય છે પવિત્ર માતૃ તુલ્ય મીરાંબાઈ તમેને !
લાખો ધન્યવાદ છે. આજ તમારા દર્શનથી મારો આત્મા નિવૃત્તી પામ્યો છે. તેજ ગિરિધરલાલજીના નામને આજ ઓળખવા પામી છું, તે તમારોજ પ્રતાપ. એક ગુરૂની માફક ઉપદેશ આપી મારો અવતાર સરજ કર્યો છે. આજથી તમે મારાં ગુરૂ છો, હું તમારી શાપ્યણી છું. આંદ્રાશીને શીખ્યણીમાં અંગીકાર કરી પાવન કરો. તમારો સહવાસ મને ઘણોજ ગમશે, માટે તે કયુલ કરો.

મીરાંબાઈ—જાહેન ! હજી તમારી ઉમ્મર નહાની છે, ભરજીવાની છે, સંસારી સુખ માણવું અધર છે, તે માણો; પણ શ્રી ગિરિધરલાલજી, જે મારા

પતી તેને વિસરશો નહી, તો તમારૂં સહેજમાં કસ્યાણુ થઈ જશે. મારો બહાણો મારો નાથ ! દિન દયાળ બક્ષા વત્સલ છે. જે માણસ તેનું એક ધડીબર રટણુ કરે છે, તેનું તે અહો-નીચ રટણુ કરવાવાળો કદરદાન છે. તે પોતાની કદરદાની ચુકતાજ નથી.

પદ્માબા—માતૃ તુલ્ય મીરાંબાઈ ! સંસારની અસાર માયા-અનુભવવાનું કહો છો ? જે સંસારી માયા-ને તમે તજી, તેને ગ્રહણુ કરવાનું કહો છો ! પરંતુ તમે ગુરૂએ તરછોડી, તે આ શીષ્યણી કદાપી કાળે કબુલ કરનાર નથી. તે તો તમારી સાથેજ રહેશે, અને હરીના ગુણ ગાશે.

મીરાંબાઈ—પદ્મા બહેના હું એક જીવ વગરના મડા જે-વીની સાથે રહેવામાં શું સાર છે ?

પદ્માબા—મીરાંબાઈ આ જીવ વગરનું મડુ, કે જેનાથી મને આત્મ બોધ મળ્યો, તે મડાને ગુરૂ સમજી તે તરફ પુણ્ય ભાવથી વર્તીશ, અને તમારા પતિ ગિરિધરલાલજીનું સાચા દિલથી રટણુ કરીશ.

મીરાંબાઈ—તમારાં માતાજીને અને બાપને પુછ્યું છે? તેઓ આજ્ઞા આપશે ?

પદ્માબા—તેમની આજ્ઞાની કાંઈ જરૂર નથી. જે આજ્ઞાનીજ જરૂર ગણુતાં હો, તો રાણાજી સાથે લોકિક લગ્ન કરી ચિતોડગઢમાં આવ્યાં છો, છતાં ગિરિધરલાલજીમાં ચિત્ત કેમ પરાવી રહ્યાં છો ? રાણામાં મન કેમ લગાડતાં નથી ?

મીરાંબાઈ—બહેન ! તેની ગણના કોઈ રીતે ગણાય તેવી નથી. શેષ નાગ સહસ્ર શણાચી મારા બહાલાના ગુણની ગણના કરે છે, છતાં તેની ગણનાનો અંત નથી. બ્રહ્મા ચોમુખે મારા બહાલાના ગુણનું વર્ણન કરે છે, છતાં મારા બહાલાના ગુણનો અંત નથી. મ્હોટા મ્હોટા રૂપી મુની-ઓ મારા બહાલાના ગુણની ગણના ગણે જાય છે, છતાં તેની ગણનાનો અંત પામતા નથી, એવી મારા બહાલાની ગણના છે. તેના આગળ તમારો રાણો તે શું હીસાબમાં ? જીવેસાંબળો.

મીરાં— ગાયન.

(સહીઅર મનની મનમાં] એ રાહ.

ઓ બહેની ગણના ન તેની ગણાય, જશ જેના વિશ્વે બણાય.

તન આ તેની તરફમાં તણાય. (એ કૃપાસીધુ) ગણના.

સ્વાર્થની માયા, માયાવી કાયા, તેમાં ફસાયા, જરી નફાવ્યા, પુરા પરતાયા.

બહાલાની માયાનો મહીમાય. જીવો [૨]
અકળીત માયા ન કળાય.

પદ્માબા—સાચુ માચુ

મીરાંબાઈ—રાણો શું ગણતીમાં ગણાય,

પદ્માબા—સાચુ સાચુ.

મીરાંબાઈ—તજ સાચે જૂઠો કેમ બળાય,

પદ્માબા—આ હા ! હા ! હા !

મીરાંબાઈ—ગણના ન તેની ગણાય.

પદ્મા—ધન્ય છે મીરાંબાઈ ! એવા અમણીત ગુણવાળાને મેળવી લીધો છે, તો પછી રાણા કે જે એક પામર પ્રાણી, તેની શી જરૂર છે ? ધન્ય છે તમને અને તમારી ભક્તિને ! મીરાંબાઈ ! તેવાજ રસ્તે દોરી આ પાપાત્માનો ઉદ્ધાર કરો. મારાં માણને તથા મારા બાઈને પણ આવોજ બોધ આપી તેમતે પણ તમારા બહાલાનું શરણ મેળવવા શક્તિવાન કરો. મીરાંબાઈ ! મીરાંબાઈ ! પવિત્ર મીરાંબાઈ ! આ પામરનું આ વાક્ય શ્રવણ કરી પામર હોવોને ભક્તિ માર્ગે દોરવાનો પરોપકાર કરો. આ પામર હોવોને આભારી કરો. તે આભાર જન્મ પર્યાંત વીસારનાર નથી, તે સત્ય સમજાવે. હું તો તમને તન મનથી જગતજનુની તુલ્યજ સમજુ છું. તેથીજ તન મનથી તમને પ્રણામ કરું છું, તે સ્વીકારી ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીના ચરણ કમળ મેળવવા હજુ શક્તિવાન નથી, છતાં તમારા પ્રતાપે તે મેળવવા શક્તિવાન થઈશ. તેવી ખત્રી સમજી હાલમાં તમારાજ ચરણ કમળમાં આદેહ અપંણુ કરું છું, તે સ્વીકારી માયામાં ફસેલા પામર હોવોને માયાથી મુક્ત કરો. [આટાંગ કરે છે, સાં મીરાંની સાસુ મોટાંબા આવે છે.]

મોટાંબા—[પદ્માને મીરાંને આટાંગ દર્શત કરતી બોધ]
પદ્મા ! પદ્મા ! આ શું કરે છે ? આવો ઉઘો ન્યાય ક્યાંથી કાઢ્યો ? બાબી નણુંદને પગે પડે; કે નણુંદ બાબીને પગે પડે ?

પદ્મા—માથા ! બાબી નણુંદને પગે પડે, નણુંદ બાબીને પગે કદાપીકાળે ના પડે. પરંતું આ કાંઈ બાબી નથી.

મોટાંબા—માબી નથી, તો કાણુ છે બાબો !

પદ્મા—બાબીએ નથી ને બાબોએ નથી, જે દેવીનાં દર્શન કરવા તમો આવ્યાં છો, તે દેવીના જોડનીજ એક ખીજ દેવી છે જગતજનુની છે.

મોટાંબા—એતો જણી તારી જગતજનુનીને. તારી બાબીએ કાંઈ જાદુ બાદુ કર્યું લાગે છે.

પદ્મા—હા ! હા ! મને તો જાદુ કર્યું છે. પણ જ્યારે તમને તે જાદુની અસર થશે, ત્યારે તમો પણ પગે પડશો, સમજ્યાં !

મોટાંબા—જા જા ચબાવલી, પોતે પગે લાગે છે, ને મને હું તેની પુજ્ય છતાં, પગે પડવા માગે છે કેમ ?

પદ્મા—માથા ! હું પગે પડવા માગતી તથી, પણ તેનો ઉદ્દેશ સાંભળશો એટલે તમો આપો આપ પગે પડશો, સમજ્યાં ?

મોટાંબા—જણી એતો તને ડાહ્યલીને, અને જોયો એનો ઉદ્દેશ; હું કેટલીકવાર થયાં આવીશું, મને પગે પડતું જોઈએ, તે છતાં પગે પડતી નથી, ને ઉઘટી તું તેના પગે પડવા કહે છે કેમ ? દીક છે રાણાને આવવા ઘો, પછી તમારી વાત (રાણો આવે છે.)

રાણાજી—કેમ હજી દર્શનની કેટલી વાર છે ?

પુજારી—તૈયારી છે મહારાજ ! [મંદીર ખોલી નાંખે છે]

મોટાંબા—(મીરાને) વહુ દીકરા ! માતાને પગે લાગો.
[મીરાં આહુ જોય મેસેછે] કેમ દીકરા સંભળતાં
નથી ? આ આપણી કુળદેવ્યા જગજનુની
અંબીકા દેવી છે તેમને પગે લાગો.

મીરાંબાઈ—માતાજી ! જે તન મન શ્રી ગિરિધરલાલ-
જીને અર્પણ થયેલું, તે બીજાને નમવાનું નથી.

મોટાંબા—ત્યારે તમે કોઈને નહીજ નમો કેમ ?

મીરાંબાઈ—ના નમીશ, પણ ત્રણને, તે શિવાય બીજા-
ને નહી.

મોટાંબા—ત્રણ કીયા કીયા ? અમારાથી એ મોટા છે ?
રજપુત જાતીમાં શ્રેષ્ઠ ગણતી હોય, તો તે પણ
અમેજ છીએ સમજ ?

મીરાંબાઈ—મારે કાંઈ જાતમાતની જરૂર નથી. ત્રણ
જણને નમીશ તે કાણ જુવો સંભળો.

શારદુલ વિક્રિડીત.

પ્રથમ તમુ પીતાને, જેને ભક્તિ મુજ પ્રભુ તણી;

બીજી માતુ મારી, જનુની જેને મુખ બણી.

ત્રમ પતી મુજ પ્યારા. જે છે ન્યારા જગમહી;

ગિરિધર કર ધરનારા સંગે શ્વપ્ને દુઃખ નહી.

મોટાંબાઈ—ત્યારે હું તથા આ માંગે કુંવરતો તારા
હીસાખમાંજ નથી કેમ ?

મીરાંબાઈ—મારા હીસાખમા આવશો, તે શા કામનુ
છે ? મારા ગિરિધરલાલજીના હીસાખમાં આ-
વશો તો જન્મ મરણનો ફેરા ટગશે.

મોટાંબા— તારા ગિરિધરલાલજી સાચા, અને આ જગત
જનુની કુળદેવ્યા ખોટાં કેમ ?

મીરાંબાઈ—ના જોડાં કેમ કહેવાય ! જેનનો માર. પ્રાણુપ્રભુ ગિરિધરલાલજીએ સાહો તેમને જોડાં કહેવાયજ કેમ ?

મોટાંબા—ત્યારે તું તેમને નમતી કેમ નથી ?

મીરાંબાઈ—તેતો હું તમને કહી ચુકી છું, કે ત્રણ શીવાય બીજાને નમતીજ નથી. એવો મારે નીયમ છે તેથી.

મોટાંબા—ત્યારે શું તું કુળદેવ્યાનું અપમાન કરી સુખ પામીશ ?

મીરાંબાઈ—સુખ ક્યાં છે? મારા ગિરિધરલાલજીના દર્શન શિવાય બીજું સુખ સમજતીજ નથી.

મોટાંબા—હવે તારા ગિરિધરલાલજીનું નામ જવાહે, એતા જોયો તારો ગિરિધરલાલજી. માફ અને આ તારા પતી મારા કુંવરનું અપમાન કરતાં શરમાતી નથી ! સુગત માખાપના છોડતાં આ લક્ષણ કહેવાયજ નહીં. સુગત માખાપનું છોકરું કદાપી કાળે આ વર્તન કરેજ નહીં. માટે વિચાર કર, સતીની રીતીને અનુસરી તારા પતીનું કહેવું લગાર માન્ય કર.

મીરાંબાઈ—પતિનું કહેવું અમાન્ય કર એવી હું મુર્ખી નથી. સમજ્યાં ? સુગત ખાપતી જતરે જોડપ આવવા દઉં એવી હું નાદાન નથી. સતીની રીતીને પુર્ણ રીતે સમજું છું. મારા પરજોત પતી જે આજ્ઞા કરે તે ઉઠાવવા તૈયાર છું.

મોટાંબા—એતો જોલવાનું; કરવાનું નહીં. તારા પતીની આજ્ઞાનું પાલન તું કયા કરે છે ?

મીરાંબાઈ—ક્યાં કરું છું શા માટે કહો છો ? મારા પર-

છોત પતી જો બહુભડ કરતી ભયાનક આગમાં,
ઢવઢવ કરતા દુરંદર દાવાનળમાં, અને ભયાનક
પાણીના પુરમાં પ્રવેશ કરવાની આજ્ઞા કરે. તો
તે ઉઠાવવા તૈયાર છું.

મોટાંબા—એતો જાણ્યો તારો ટાળ. એતો એ બધું કહે-
વાનું; એક દેવીને નમન કરવાનું કહેતાં નીચમ
ખતાવી બેઠી, તો કદાપી તારા કહેવા મુજબનું
કામ ખતાવે, તો બલ્લાનાંની ક્યાં ખોટ છે? એતો
જાણી તને સતી સાધવીને ! વાહરે શાણી સ-
તી વાહ !

મીરાંબાઈ—મારૂં સતીત્વ તમને ખતાવાથી શું શયદો
છે ? મારો પરણ્યો જાણે છે એટલે બમ્મ છે.

મોટાંબા—એતો બધું જાણ્યું. કુળદેવ્યાને નમવાનું કહ્યું,
તેજ આજ્ઞા ન ઉઠાવાણી, તો ખીજી શું કરવાની છું

મીરાંબાઈ—મારો પરણ્યો તે દેવીને નમવાનું કહે, તો
લાખવાર કયુવ છે; અરે ! તે દેવીને તો શું. પણ
એક રસ્તાની ધુળને પણ નમવાનું કહે, તો તે
આજ્ઞા તન મનથી માથે ચઢાવી તેમની આજ્ઞાનું
પાલન કરવું તે મારો ધર્મ છે,

રાણી—મીરાં ! દેવીને પગે પડો, અને મારી માતાનું અપ-
માન કરતાં વીચાર કરો.

મોટાંબા—કેમ, હવેતો પરણેલ પતીની આજ્ઞા થકને ?
હવે તો જખમારીને નમશેને ?

મીરાંબાઈ—ના ! આ કાયા ત્રણ શીવાય ખીજને નહી
નમે તે નહીજ નમે.

મોટાંબા—વાતમાં કહે છે કે મારો પરણ્યો આજા કરે,

તો નમવા તૈયાર છું, ને પાછી ફરી કેમ જાય છે?

મીરાંબાઈ—પણ મારા પરણ્યાની આજા ક્યાં છે ?

મોટાંબા—શું રાણો આજા કરે છે તે તારો પરણ્યો નથી.

મીરાંબાઈ—ના, રાણા સાથે પરણીજ નથી.

મોટાંબા—જ્યારે, રાણા સાથે પરણી નથી, ત્યારે અહીંયાં શા માટે આવી છું ?

મીરાંબાઈ—દુર્મદસીંહના તેડાથી, તથા માતા પીનાની આજાથી.

મોટાંબા—પણ રાણા ને પરણીને કે એમને એમ ?

મીરાંબાઈ—એમને એમ. રાણાને કાણુ પરણ્યું છે ?

મોટાંબા—ત્યારે તારો પરણેત પતી કાણુ છે ?

મીરાંબાઈ—મારો પરણેત પતી તમારી નજરથી દેખાય તેવો નથી.

મોટાંબા—નજરથી દેખાય એવો નથી એવો તે કાણુ છે ?

મીરાંબાઈ—કાણુ શું, ગિરિધરલાલજી.

મોટાંબા—પણ તે છે ક્યાં ?

મીરાંબાઈ—દરેક મનુષ્યના ઘટ ઘરમાં, જળમાં. સ્થળમાં સર્વે સ્થળે મારા વહાલાનો વાસ છે.

મોટાંબા—ક્યાં છે ?

મીરાંબાઈ—હું કહું છું તો ખરી, કે તમારી પાપી નજરથી તે નહીજ દેખાય.

મોટાંબા—તે દેખાયા શીવાય હું તો તારૂં સાચુ માનતીજ નથી. કારણુ. તું તદ્દન બુડી છું; મારા કુંવરના ખાંડા સાથે તારા બાપને ત્યાં ત્રણ મંગળ વર્તીને આવી છું, એથું મંગળ મારા કુંવર સાથે અહીંયાં વર્તાયું, છતાં કહે

હું કે હું રાણાને પરણી નથી, તો તારૂં સાચું
કેવી રીતે મનાય ?

મીરાંબાઈ—શું હું રાણા સાથે, અને રાણાના ખાંડા સા-
થે મંગળ વર્તી છું ?

મોટાંબા—તું નહીં, ત્યારે કોણ તારો આપ વર્ત્યો છે ?

મીરાંબાઈ—ભુલો છો. હું નહીં, પણ આ દેહ.

મોટાંબા—તે દેહ તારી નહી તો કોની ?

મીરાંબાઈ—મારી શેની ? એ તો માટીની.

મોટાંબા—ત્યારે બીજા માણસોની દેહ તો સોના રૂપાની
હશે કેમ ?

મીરાંબાઈ—ના ! સોના રૂપાની નહી. પણ દેહને મારી
કહેનાર મનુષ્ય મુખ્ય છે. પંચભુતનું પુતળું
છેવટે પંચભુતમાં મળી જાય છે, તેને મારૂં
કહેવાયજ કેમ ?

મોટાંબા—ત્યારે કોનું કહેવાય ? દેહ હમને તો માણસ-
ની ઓળખાણ છે. અમારા કુવરની દેહનેજ
રાણો કહે છે, ત્યારે તે દેહ રાણાની નહી ?

મીરાંબાઈ—ના, રાણાની શેની ? આત્મા જતાં તેજ દેહ
રાણો મટી મહુ થશે, માટી માટીમાં
અને બીજાં તત્વો બીજાં તત્વોમાં ભળી જશે,
પછી રાણો ક્યાં છે તે જાણશો પણ નહીં,
તો તે દેહ રાણાની શેની ?

મોટાંબા—દેહ હમને તો આત્માની ઓળખાણ છે. અ-
મારા મહેલ સર્વે રાણાજીના મહેલના નામ-
થી ઓળખાય છે, તે અમારા કેમ નહી ?

મીરાંબાઈ—તમારા શેના ? ઘટો માટીના. તે મહેલ પડતાં
તે ખંડીએર કહેવાશે. ત્યારે એમ નહીં કે-

હેવાય કે રાણાજીનાં ખંડીએર. માટે માફ એ
માયાવી શબ્દ રચનારની અથાગ માયાનો
પાર મ્હોટા મ્હોટા રૂપી મુની પામ્યા નથી, તે
તમે અને હું તે કીસ ગણતીમાં. જુવે સાં-
ભજો, અને તે પ્રમાણે જીવને શીક્ષા આપો.
માયામાં લપટાર્ધ ના મરે.

ગાયન.

(અરે શું ભુંડા મમતમાં મરે) એ રાહ
જીવ શીદ ખાલી હુંપદ કરે,
માયામાં શાને લપટાર્ધ મરે.
જોને શીદ માફ તાફ દીલ ધરે,
તાફ નથી કોઈ ખરે જીપરે;
માફ એ જાણો માયા બેદ, તે માયનો કરો તમે છેદ
નહી તો થાશે છેવટે ખેદ.
માફ માફ બલે જીવ કહે, પણ નહી કોઈ તાફ છે;
પુન્યને પાપ એ સાથે રહે, પડતાં આ મળમુત્રની દેહ.

માટે વિચાર કરો, માફ તાફ મુકી મારા ગિરિધર
લાલનું સાચા દિલથી સ્મરણ કરો. તમારી માતાથી તે
જગત પીતાની આજ્ઞા શીવાય કાંઈજ વળવાનું નથી, તે
સત્ય સગજજો. રાણાજી તથા તમે ખીલકુલ હુંપદમાં
તણાશે નહી. હુંપદથી મારો બહાલો સદા ન્યારો છે,
માટે સમજો અને વિચાર કરો. જૂવો, આ સંસારરૂપી
સાગર છે, તેમાં પામર પ્રાણીરૂપી અજ્ઞાની મનુષ્યો પડેલાં
છે. સંસારરૂપી સાગર માયાના અથાગ વારીથી ભરેલો છે,
તેમાંજ આજ્ઞાની પામર પ્રાણીઓનો અંત છે. જ્ઞાનવાન
મનુષ્યો તે સંસારને મીઠ્યા જાણી તે સાગરમાંથી બહાર

નીકળવા ભક્તિરૂપી નાવ અહણુ કરી, તેમાંથી બહાર ની-
કળી જાય છે, પરંતુ અજ્ઞાની પામર પ્રાણીઓ તે પ્રાણીમાં
હુણકાં ખાવાનું દુઃખ છતાં, તેને સુખ માની તેમાં પુરા
પ્રેમથી હુણકાં ખાધા કરે છે, એટલે માયામાં લુપ્ત થઈ
પડ્યા રહે છે. તેમાં હુણી મરવાની, કે મગર મચ્છરૂપી
કાળના કોળીઆ થવાની બહીક ધરાવતા નથી, પણ છેવટમાં
મગરમચ્છ રૂપી કાળના મ્હોમાં આવતાં પસ્તાય છે, અને
વિચાર કરે છે, કે જો હું આ પ્રાણીમાં એટલે પ્રાણીરૂપી
માયામાં ના હોત, તો આ દશાને પ્રાપ્ત થાત નહી. છેવટમાં
પ્રાણી ગમે તેટલો પસ્તાવો કરે, પણ તે તદ્દન નકામો થઈ
પડે છે. તે પસ્તાવો તે કાળરૂપી મગરમચ્છ સાંભળતોજ
નથી, તે તો પોતાનું કામ પુરૂ કરે છે એટલે કે તે ગળી
જાય છે. સુખમાં આવેલો કોળીઓ કાળ કદાપી કાળે છો-
ડતો નથી. માટે તે સંસાર સાગર તરવાનું ભક્તિ રૂપી
નાવનું સાધન મેળવી ભવસાગર પાર ઉતરે.

મોટાંબાએ કહ્યું વાર હમને તો છો કાળ ખાઈ જતો,
એ તો સૌ કાળનો ભોગ છે. નામ તેનો નાશ છેજ. તેના
માટે શું તારી માફક ભક્તિપ્રાણી થવું ? શું માર તાર મુકી
ખાવા થવું ? તું જ્યારે ગિરિધરલાલજીને પરણી છું એટલે
તુંતો કાળનો ભોગ નહીજ થાય કેમ ?

મીરાં કહે બ્રહ્માદિ દેવોને પણ તે કાળ અશી જાય
છે, તો પછી હું તે કીસ ગણતીમાં : જ્યાં હાથી તોળાતા
હોય, ત્યાં પાડા તો પાસંગમાંજ ખપેને. જેમ સીંહ મૃગનો
ગ્રાસ (કોળીઓ) કરી જાય છે. તેમ ચરાચર જીવોનો
કાળ કોળીઓ કરી જાય છે. વળી તે કાળ શું કરશે ?
તે કોઈના જાણવામાં આવતું નથી. ક્ષણ, ઘડી પહોર,
દિવસ, માસ અને વર્ષ એ નામ સંજ્ઞાઓ વડે જાણવામાં

આવે છે, કે કોઈ કાળ છે; પણ તે કાળ મુર્તિ પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાતી નથી, એવો અગોચર અપ્રગટ રૂપ છે. તે કાળે એક વેલ ફેલાવી છે, તે વેલની છાસતે રાત્રી, અને પુણ્ય તે દીવશ છે. તે પુણ્ય ઉપર છવ રૂપી ભમરો આવી બેસે છે, અને તેનો રસ ગ્રહણ કરે છે. તે ઝેરી રસ એવો સ્વાદીષ્ટ છે, કે તે લોભી ભમરો નહીં ધરાતાં છેવટ તેજ કાળના આધિન થાય છે.

માટે વિચાર કરો અને તે કાળથી બચવા માટે મારા બહાલાતું રટણ કરો. છે કાળે મ્હોટા મ્હોટા રાજા રાણાઓને નથી મૂક્યા. દશરથ રાજા, કે જેને રામચંદ્રજી સરખા પ્રતાપી પુત્ર હતા, તેને પણ તેજ કાળે ગળ્યા. વસુદેવ જેને સાં કૃષ્ણ ભગવાન પુત્ર રૂપે પ્રગટ થયા, તેને પણ તેજ કાળે ગળ્યા. રાવણ, કે જેને સાં પવન પાણી ભરતા, અને વા વાશીદુ વાળતા, તેને પણ તેજ કાળે ગળ્યા, તો તમે અને તમારો રાણો કીસ ગણતીમાં.

મોટાંબા—ત્યારે શું તને કાળની બ્હીક નથી ?

મીરાંબાઈ—ના, માથે ગિરિધરલાલ જેવો સ્વામી બીરાજે છે, તો કાળની બીક શેની, કાળ તે તો મારા પ્રભુનો દાસ છે, શેવક છે, મારા બહાલાને આધીન છે.

મોટાંબા—જ્યારે બ્રહ્માદિક દેવને કાળ ગળી જવાનો, તો તને તે કાળ મૂકશે તેની ખાત્રી શી ?

મીરાંબાઈ—મારા બહાલાતું રટણ ચુકું, તેની ભક્તિ મૂક, તો મને પણ ભય લાગે. પણ તે મૂકું કેમ ?

મોટાંબા—ત્યારે તો તું સદેહે સ્વર્ગમાં જવાની કેમ ?

મીરાંબાઈ—હા, જૂઓ સાંભળો.

મીરાંબાઈ— ગાયન.

(બંસીવાળા આજો) એ રાહ.

સાચો મારે ગિરિધરનાલશું નેહ

મેંતો અરપી છે તેને આ દેહ—સાચો.

ચરણ કમળ ચિત્તમાં ધર્યાં, સાંધ્યો સાચો તે શું દોર;

તનથી મનથી શરણ ચલ્યું છે. જ્યાં નહી કાળનું જોર

ગિરિધર છે મમવર, સાલો કર, તેનાપર, આ કાયા

કરૂં હું ઓવાર;

ચિત્ત ચહે એક તેહનેરે, અવર ન ધમ્મ કોઈ;

ભવ દીધ તારણ નાથજો, બેઠીછું ચિત્ત પ્રોઈ—ગિરિધર

મોટાંબાઈ કહે એતો જોઈ તને, અને જોયો તારા
નેહને. જો સુખી થવું હોય, તો આ માતાજીને નમન કર-
અને તનમનથી કુળદેવ્યાની માશી માગ્ય નહી તો કુખી
થઈશ. પંડીતાઈમાં કોઈ વળવાનું નથી.

પદ્માબા કહે માતાજી ! બહાલાં માતાજી ! આટલો
બોધ સાંભળ્યો, છતાં તમને કંઈ લાગણી થઈ નહીં ?
(રાણાને) બંધુ ! બંધુ ! આ માતૃ તુલ્ય મીરાંને પગે પડી
તેમને માતાજીએ કટુ વચનો કહ્યાં, તેની માશી માગો.
અને જેવી રીતે આપણી કુળદેવ્યા જગતજનુનીને પારે
દર્શન અર્થે આવ્યાં છો, તેવીજ રીતે આ જગતજનુનીનાં
દર્શન કરો. આપણી કુળદેવ્યા તે તો એક પત્થરનું પૂત-
ળું છે તેમાં કૃતદેવતાઈ અંશજ છે, ને આતો સાક્ષાત્ રૂપ છે.
માતાજી ! રાણાજી ! વિચાર કરો. નહી તો આજસુને
ઘેર ગંગા પધાર્યાં, પણ આજસુએ આજસમાં રહી ગંગા
સ્નાન કર્યું નહી, ને ગંગાજી અલોપ થયાં ત્યારે આજસુ-
ને વિચાર થયો અને છેવટમાં પસ્તાયો તેવું થશે.

દુર્મદસીંહ આ ખનાવ જોઈ રહ્યો હતો, તેનાથી તે ખમાણું નહીં. તેણે રાણાને કહ્યું રાણાજી ! તમારી જાનેતાનું, અને બીજાનું જગતજાનેતા કુળદેવ્યાનું અપમાન સહન કરી છાતામાતા ઉભા ઉભા શું જોયા કરો ! તે એક જો અપમાન એક કાયર પુરૂષ સહન ના કરી શકે, તે અપમાન તમે શુરવીર કેમ સહન કરી ઉભાછો ? તમારૂં શુરવારપણું ક્યાં ગયું ?

રાણો કહે દુર્મદસીંહ જોયા કરો. શુરવીરપણું તો આ રહ્યું, પણ તે અજમાવવાનું ઠેકાણું ક્યાં ? અખળા ઉપર ક્ષત્રીની શુરવીરતા દેખાડાતી હશે કે ?

દુર્મદસીંહ કહે ત્યારે આવું અખળાના હાથનું અપમાન તે પણ સાંખી ખવાતું હશે કે ? આવું અપમાન તો તમેજ સહન કરો, બીજો હોય તો તેજ વખતે ખતાવી આપે કે અપમાન કરવાનું ફળ આવું મળે છે

રાણાજી દુર્મદસીંહની ઉશ્કેરણીથી ઉશ્કેરાયા. મીરાંને કહ્યું મીરાં, ખસ કર, અને મારી માતાજીનું કહેણ કબુલ કર હવે મારો જીવસો મારા હાથમાં નથી.

મીરાં કહે કહો રાણાજી શું કરશો ? જ્યાંસુધી મારો નાથ રાખનાર છે, ત્યાં સુધી, તમે અને તમારો જીવસો જખમારે છે, સમજ્યા.

રાણો કહે મીરાં ઝાઝુ નહીં બોલ, નહીંતર હું તને છુંદી નાંખીશ. કાપી નાંખીશ. નહાને મોહોડે વધુ લાવરો નહીં કર, નહીંતર મારી નાંખીશ

મીરાં કહે રાણાજી મારૂં મારૂં શું કરોછો ! જાઓ મારો રોટલાને દાળ, જેથી પેટ ભરાશે. બીજો મારો અભીમાન અને અહંકાર, કે જેથી ભવસાગર તરાશે. મને મારવાથી શું ફળ મળશે ?

રાણા કહે હજી પણ તારી વાચાળતા બંધ ન થઇ

કેમ ? હું કોણ છું તે તું જાણે છે ?

મીરાં—હા. ધૈન્યતા ધરતું એક પ્રાણી.

રાણા—તે તો સહ જાણે છે, પણ હું રાણા છું તે તને
ખબર છે ?

મીરાં—હા. કહો તેનું કેમ છે !

રાણા—રાણાને વળી અટંકી ! આખી રજપુત જાતીમાં
એટ.

મીરાં—ગમે તેવા હો પણ મારા નાથ ! મારા પ્રભુને
ત્યાં તો રાય અને રંકે સર્વે સરખા છે.

રાણા—અકબરશાહ બાદશાહ જેવો પણ રાણાના ત્રાસ-
થી ત્રાસે છે, તે હુંજ.

મીરાં—તે હુંપદમાંજ ખરાબ ખસ્ત થશે. માટે હું એ
શબ્દ તજી મારા ગોવિંદના ગુણ ગાઓ. રાણાજી !
રાણાજી ! આ અખળાનું માની પ્રભુ ચરણમાં
ચિત્ત લગાડો. પાપીઓના પાસથી પાપી ના
ખેનો.

રાણા—પાપીઓનો પાસ. તુંજ એકલી ધર્માત્મા કેમ ?

પદ્માબા—હા ! હા ! એજ ધર્માત્મા. આટલો બધો બોધ
શ્રવણ કરવાથી પથર પણ પીંગળી જાય, છતાં
તમારા પાપી હૃદયમાં તેનો અસર ના થયો તે
એક અચખાની વાત છે.

રાણા—તારે પણ તેની માફક ભક્તાણી થવું છે કેમ ?

પદ્માબા—હા, હા. ભક્તાણી થવું છે. તમારી માફક ભવ
અટવીમાં અથડાવું નથી. પારસમણીના અડકવાથી
લોહુ તે સોતું બને છે, પણ તમોને તેની અસ-

ર ન થિય તે એક અચંબાની વાત છે ! પણ નકી સમજાવે કે હું પદ્ધતી છેવટ ખરાબ ખસ્ત થશે. દશરને લાં ગરીબને તવંગર, રાય અને રંક, સઉ સરખાંજ છે. લાં તમને રાણા સમજ આમન નહી આપે. સર્વની માફક તેના સામા ઉમા રહી જવાખ આપવો પડશે

રાણા—હીક છે તે વખત જોઈ લેવાશે.

પદ્માબા—રાણાજી ! તે તો અદ્દલ ધનસારી છે. હલકાને ભારે, રાયને રંક, ઉંચને નીચ, તે જોતોજ નથી, સુખીને દુખી અને દુખીને સુખી કરવાવાળો તેજ છે. અને અયોગ્ય કૃત્યો માટે શાસન આપવાવાળા યમ તેના કીંકરો છે.

રાણા—તેથી શું?

પદ્માબા—તેથી શું ! તમારો કાળ થયા પછી જોશે, કે કરેલ પાપ કર્મની શીક્ષા ભોગવવી પડે છે કે નહી. તેજ વખતે તમને પુરું પસ્તાવો થશે.

રાણા—કાળ શું કરવાવાળો છે ? મારી કુળદેવ્યા સમર્થ છે.

મીરાં—કાળ દેવ્યા આગળ તમારી કુળદેવ્યાનું કાંઈજ ચાલવાનું નથી. કાળ રૂપી કાળીકા દેવી છે. જેનો આકાર એવડો મ્હોટો છે, કે જેનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. આકાશ જેનું શીખ્ય છે, પાતાળ જેના પગ છે, દસે દીશાઓ જેની ભુજઓ છે, સાત સમુદ્ર જેનાં હસ્ત કંકણ છે, સંપુર્ણ પૃથ્વી રૂપી જેના હાથમાં ખમ્પર છે, અખીલ જગતના છવો છે તે તેનું ભોજન છે, સુમેરૂ પર્વત અને હિમાલય એ અને તેના કાનનાં રત્ન કુંડળ છે, ચંદ્રમા અને સુર્ય તેનાં

યુગલ નેત્રો છે. તારા, ગણુ તેના મસ્તક ઉપ-
રનાં ખીંદુઓ છે. ત્રીશુળ. મુશળ આદિ જેના
હાથમાં કાળ શસ્ત્રો છે, અને હાથમાં તેદ્રા (ધે-
ન) રૂપી શંસો છે, તેના વડે કરી જીવમાત્રને
મારી નાંખે છે; એવી જ કાળરૂપી કરાળ કાળી-
કા દેવી છે, તે સર્વ વિશ્વના જીવોનો કાળીઓ
કરી, મહા ભરવ જે રૂદ્ર છે, તેની અગાડી મ-
સ્ત બની નાચ કર્યા કરે છે; તે ભૈરવ એક
જીદોળ છે. જેનું નામજ બચંકર છે. તે જ્યારે
અભાવ રૂપી ધનુષ્ય હાથમાં ધરી, રાગ દેશરૂપી
બાણો ચલાવે છે, ત્યારે તેથી ચરાચર જીવોને
તે બાણો વડે જર્જરીભુત બનાવી નાશ કરી
દે છે. માટે રાણા વીચાર કરો, અને સમજો ?
તે કાળરૂપી દેવી આગળ તમારી કુળદેવ્યા હી-
સાખમાં નથી, તેથી તે કાળ દેવ્યાને જીતવા
માટે, અનાથના નાથ નોધારાના આધાર મારા
ગિરધરલાલજીનું સ્મરણ સાચા દિલથી કરો.
જેથી તે કાળદેવ્યાની ખીક તનમનથી જશે, અ-
ને અવિચળ પદને પામશે.

રાણા—શું હજી પણ મારી કુળદેવ્યાનું અપમાન કરતાં
વિચાર આવતો નથી ? મને ખાતરી છે કે વૈ-
ભવ સુખ તારાથી મળવાનું નથી. તારી હઠનું
જીન હાથે કરીનેજ માગે છે.

મીરાં—રાણાજી ! તમારાથી કાંઈજ થવાનું નથી. ખાલી
મમત શા માટે કરો છો ?

રાણા—શું હું રાણાથી કાંઈજ થવાનું નથી ?

મીરાં—રાણા તમારી રૈયતના, ધથરના રાણા નથી. તે તો તમારા રાણાએનો પણ રાણો, અને મહારાણાએનો પણ મહારાણો છે સમજ્યા ?

રાણો—જાઓ. દુર્મદસીંહ ! આતું આપણે આપણા મહેલમાં કામ નથી. તેને તો તેની કરણીનું ફળ આપવું જોઈએ. આને ભુતના મહેલમાં મુકી આવો. ત્યાં બસે તેના ગિરિધરલાલજી સાથે રંગમાં રમે, કે પછી ભુતનો ભોગ ખની ભુત થઈ ભુતની સાથે બમે.

મીરાં—ઓહો ! એજ કે ખીજું ? તમારું કહેવું સકળ થાઓ. ને મને મારા ગિરિધરલાલથી રંગે રમવાનું મળે.

મોટાંબા—રંગે રમવાનું નથી, ત્યાંતો એવાં ભુતડાં છે, કે મહેલમાં જતાં પહેલાંજ ગળી જશે, સમજી ? અમારે તો તું નહીં ને તારી બહેન. ગળી હશે તો ઢાંઢણાંની શી ખોટ છે.

દુર્મદસીંહ—માજી ! તેના જેવી તો ખીજી તેર પકડી લાવીશું.

પદ્માબા—કાળ મુખા કુત્રા, શું તું મીરાંબાઈ કે જે પરમસાધવા જગતજનેતા સંમાન છે, તેના જેવા તેર લાવવાનું કહે છે ? ભુલે છે, એના જેવા ખીજી મેળવવાનું કહેનારા ખાંડ ખાયછે.

મોટાંબા—તે ગમે તેવી હોય, પણ મારા ઉપરવટ થઈ મારા સામું બોલી કુળદેવ્યાનું અપમાન કર્યું, તેથી તેનાં પગલાં મારા ઘરમાં ના જોઈએ.

પદ્માબા—માજી એનાં પવિત્ર પગલાં તમારાં બાગ્ય ક્યાંથી હોય કે તમારા મહેલમાં થાયા

એનાં પવિત્ર પગલાં તમારા મહેલમાં થાય, તો તો તમારા ભાગ્યનો ઉદય થઈ જાય, પણ એવાં નશીબ ક્યાં છે ? કે એવાં પવિત્ર પગલાં તમારા મહેલ સુધી આવે.

મોટાંબા—એતો જાણી તને અને તેને પવિત્ર છે તે ।

પદ્માબા—તેની પવિત્રતા તમારી પાપી નજરમાં ક્યાંથી જણાય । તેની પવિત્રતા જાણવા માટે પાપ વૃત્તી દુર કરી એકાગ્ર હૃદયથી પરમાત્માનું સત્યવૃત્તીથી રટણ કરો તોજ, તેની પવિત્રતા તમારી નજરમાં આવે, તે શીવાય આવવાની નથી.

મોટાંબા—અમારે તેની પવિત્રતા જોવી નથી, ને બકતા-ણી થવું નથી. તું તારે જો એટલે બસ છે. કોણ જાણે શું જાદુ કર્યું છે, ને શી ખુદી સુંઘાડી છે, કે તેનો અવગુણ તો બીલકલ આવતોજ નથી.

પદ્માબા—શું તે પવિત્ર જગતજનુની તુલ્ય મીરાંનો અવગુણ । શું તે પ્રભુ પરાયણ દેવીનો અવગુણ । તેનો અવગુણ કહેતાં તમારી જીભે કાંટા કેમ નથી પડતા ? તમે આટલું આટલું બોલોહો, છતાં તેને છે કશી લાગણી ? તે તો તેમના ગિરિધરલાલજીનું રટણ કરી રહ્યાં છે.

મોટાંબા—હા । હા । રટણ કરી રહી છે તે બધુંએ જાણું છું. મનમાં તો ઘણીએ બળી જતી હશે, ને ગાળો ભાંડતી હશે, પણ અહીંયાં શાવી જાય તેમ નથી. બસ તેને તો ભુતના મહેલમાંજ મોકલાવી દેવી એટલે ત્યાં બંધ

તેનું બક્ષાણું કૂટ્યા કરે.

પદ્માબા—માજી ! ભુતના મહેલમાં તો શું, પણ કાળના મહેલમાં મૂકશો, તો પણ તેને તે અસર કરી શકનાર નથી. જેને માંથે ગિરિધરલાલજી જેવો ધણી બેઠો છે, તેનો તમારાથી વાંકા વાળ પણ થવાનો નથી. તે સાધવીને સતાવવા ગમે એટલાં મથો, પણ તે દેવીને સતાવવામાં તમે પામર કાઈ રીતે કાવનાર નથી, તે નક્કી સમજજો.

મોટાંબા—ઠીક છે ! જેઈ લઈશ, કે તે કેવી રીતે કાવેછે?

પદ્માબા—સુખેથી જોઈ લેજો, અને તમારા મનનો સંદેહ ખોળો. જો જો કયાશ્ચ રાખતાં નહી.

દુર્મદસીંહ—માજી ! પદ્માબા તો નાદાન છે, તેની સાથે તમે શા માટે નાદાન બનો છો ?

રાણી—દુર્મદસીંહજી, તમે જાઓ હાલને હાલ તેની કુમક કરનાર પદ્માબા સહ મીરાંને ભુતના મહેલમાં મૂકી આવો.

દુર્મદસીંહ—રાણીજી ! રાણીજી ! આવી તે આસા હોતી હશે ? મીરાંને તો તેની કરણીનું ફળ આપો છો, પણ પદ્માબાને ભુતના મહેલમાં મૂકી આવવાનું શા માટે કહ્યું છે ?

રાણી—એની પક્ષ તાણે તેને પણ તેજ સજ્જ થવી જોઈએ.

પદ્માબા—રાણીજી સુખેથી એવી સજ્જ કરો, હું તે સજ્જ ભોગવવા ધણી ખુશીની સાથે તૈયાર છું.

દુર્મદસીંહ—પદ્માબા ! આ તમે શું બોલો છો ? એવો ખોટો પક્ષ ખેંચવાથી શું લાભ મળવાનો છે?

જે તમારા બંધવ રાણહાજી યાત છે, તો
એના કરતાં પણ ચઢીઆતી બાબી લાવીશું.
માટે એવો ખોટો મમત રહેવા દો

પદ્માબા—જા ! જા ! એના જેવી તો શું ! એના ખા-
સડા જેવી તો લાવ્ય. જેના ખાસડાને પણ
જગત શ્રેષ્ઠ ગણી પુજે છે સમજ્યો ?

દુર્મદસીંહ—એ તો જોઈએ એને, અને જોયું એના ખાસડાને;
રાણાજી એના વીના કુંવારાજ ના રહે. પ-
ણ તમે નાહકની સજા શા માટે ઉઠાવો છો ?

પદ્માબા—સજા ! મને અને મારી પવિત્ર માતૃ તુલ્ય
મીરાંને સજા કરનાર છે કોણ ? સજા કરનાર
ખાંડ ખાય છે સમજ્યો ?

દુર્મદસીંહ—ત્યારે જુતના મહેલમાં જઈ તેની સાથે જૂ-
તના ભોગ થવું છે ?

પદ્માબા—તે જુત ભોગ લે તારા જેવાનો, અને તારી પા-
પી વૃત્તીએ દોરાનાર રાણા જેવાનો. અમને સત્ય
વૃત્તીવાળાને જુત શું કરી શકનાર હતાં ? જુત
પણ અમને જોઈ બાગી જશે સમજ્યો ?

રાણો—દુર્મદસીંહ જાઓ. આ વાચાળ પદ્માને ઘેર લઈ
જાઓ, અને મીરાંને જુતના મહેલમાં મૂકી
આવો. જો પદ્માને ત્યાં મોકલીએ તો દુનિયામાં
ખોટું કહેવાય. જાઓ ? આ હુકમનો એકદમ
આદર કરો. (રાણો જાય છે)

દુર્મદસીંહ—જેવો રાણાજીનો હુકમ. મીરાંબાઈ ચાલો
તૈયાર થાઓ. (સુમતી અને કુમતીને) કેમ
સુમતી ? કેમ કુમતી ? તમારો શું વિચાર છે ?

સુમતી—હું તો મારી બાઈને મૂકી એક ક્ષણ પણ ખ-

સવાની નથી.

દુર્મદસીંહ—કેમ કુમતી તારો શું મત છે ?

કુમતી—આપણે તો ભુતને જોઈ બડકીને મરી જઈએ.

માટે આપણે તો આવવાનાં નથી.

સુમતી—ત્યારે તું મેડતાથી બાઈ સાથે શા માટે આવી ?

કુમતી—બાઈનું રક્ષણ કરવા. કાંઈ મરવા નથી આવી.

સમજી !

સુમતી—તું મરવાથી બીહે છે ત્યારે હમને હમારો જીવ વહાલો નહી હોય, કેમ ?

કુમતી—તે તમે જાણો. પણ આપણે તો આવવાનાં નથી. ભુતને જોઈને હું તો ફડકી મરું ને વગર મરતનો જન જોઈ.

સુમતી—પાપણી, પવિત્ર પ્રભુ પરાયણ દેવી પાસે હોવા છતાં, મ્હોતનો ભય હોયજ શેનો ? પણ તે પ્રત્યે તારી આસ્તા હોય ત્યારેને ? દેવ બળવાન નથી. પણ દેવ પ્રત્યેની આસ્તા બળવાન છે, સમજી ?

કુમતી—તું તારે સમજ, ને તું તારે જ, મારે તો મરવા આવવું નથી.

સુમતી—ભલે તારી મરજી. પાપણી ! તું આ પ્રભુ પરાયણ દેવીનો સંગ છોડી પાપીઓના સંગથી પાપમાં ભલે રાજી રહે, પણ સમજજે કે છેવટમાં પરતાઈશ.

કુમતી—મહુ સાર. તમે તમારે સુખેથી સીધાવો.

સુમતી—ચાલો દુર્મદસીંહજી.

દુર્મદસીંહ—ચાલો, પણ ઉભા રહો હું પકાબાને મહેલમાં મુકી આવું. (પકાબે) ચાલો પકાબા.

પદાબ્ધા—હું તો તમારી વાતચીતથીજ ચક્રીત બની છું. તમે તમારે મીરાંની સાથે મને લઈ જાઓ. તે પવિત્ર જગતજનુનીનો સાથ હું છોડવાની નથી તે નથીજ.

દુર્મદસીંહ—પણ રાણાજીની આજ્ઞા ક્યાં છે ? તમને તો મહેલમાં મૂકી આવવાનાં છે.

પદાબ્ધા—હું કદાપી તેમને મૂકી મહેલમાં જનાર નથી. જ્યાં તે લાં હું.

મીરાંબાઈ—પદ્મા જ્ઞેન ! ખાલી હઠ શા માટે કરો છો ? રાણાજીની મરજી નથી, તો તમે સુખેથી મહેલમાં જાઓ. તમને હું વીસરનાર નથી, વખત આવે બોલાવીને સાથેજ રાખીશ.

પદાબ્ધા—હે માતૃ તુલ્ય મીરાંબાઈ ! હે પવિત્ર મીરાંબાઈ ! ગુરૂની આજ્ઞા શીખે માંનવીજ જોષ્ઠએ તે શાસ્ત્રમાં લખેલું છે, તેથીજ તમારી આજ્ઞાને માન આપવા ખાતર જાઉં છું, પણ હું કહેતાં આત્મા જતો નથી, ફક્ત આ હાડ ચામનું બોળીકું જ જાય છે, તે સલ સમજજો. આત્મા તો તમારા ચરણમાંજ લાગી રહ્યો છે. તમારામાંજ લીન બન્યો છે. જીવે સાંભળો.

ગાયન.

પદાબ્ધા—(પંથી પરદેશી ચીત સોંપી) એ રાહ.

છોડી સતીઆંનો સંગાથ, હવે હું જાઉં...છું.

તુમ વચન પાળવા જાઉં, જીવી હું થાઉં...છું.

સાખી.

મીરાંબાઈ—ગિરિધર પ્રભુ નવ ચુકશે, સમરજો દીલસાથ;
ભક્તિ કરજો ભાવથી. ભક્ત વતસલ મુજ નાથ.

નેધ સાચી આવી ટેક, દીલે હરખાઉં...છું.

પદ્માબા—છોડી.

વચન કદી ચુકુ નહી, રટણ ન મૂકું લગાર;

સત્ય પ્રભુ એતો સહી, પ્હેંચાડે બવપાર.

હું જાઉં જની લાચાર, મન મુંઝાઉં...છું. છોડી.

પદ્માબા લાચાર જની પોતાના મહેલ તરફ જવા તૈયાર થયાં. દુર્મદસીંહ કહ્યું, પદ્માબા ઉભાં રહે, હું તમને મહેલ સુધી મૂકવા આવું. પદ્માબાએ કહ્યું મારે કોઈની જરૂર નથી; એમ સમજતો નહી, કે તારી અને તારા રાણાની બહીકથી આવું છું. આ પવિત્રનો સાથ છોડવા લગાર પણ ખુશી નથી, છતાં તેમના વચનનીજ ખાતર આવો પવિત્ર સાથ છોડુ છું.

દુર્મદસીંહ કહે બલે જાઓ પણ જો જો રાણાજીનો ઉપકો ના આવે ? ખારોખાર મેહેલમાં જન્ને. પદ્માબા કહે સાડ. જો ખાત્રી કરવી હોય તો પાછળ આવી નેધ જા, એટલે વધારે ખાત્રી થશે. પદ્માબા મીરાંને પ્રણામ કરી મહેલ તરફ ગયાં; તે ગયા તો ખરાં, પણ દુર્મદસીંહને વિશ્વાસ આવ્યો નહી, તેથી તે તેમની પાછળ પાછળ મહેલ સુધી ગયો. જ્યારે પદ્માબાએ મહેલમાં પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે તે પાપી ત્યાંથી પાછો વળી મીરાંખાઈ પાસે આવ્યો.

મીરાંખાઈ પાસે આવી મીરાંને કહ્યું ચાલો. મીરાંખાઈ કહે ચાલો, હું તો તૈયારજ છું, દુર્મદસીંહ કહે મીરાં ! જે ભુતના મહેલમાં જવા માટે તૈયાર થઈ છું, તે ભુતનો મહેલ જેવો તેવો સમજતી નહી. ઘોળે દહાડે ભુત પ્રત્યક્ષ આખા મહેલમાં ધુમે છે, જેથી કોઈ માણસ તે રસ્તે પણ જઈ શકતું નથી. આવી સુંદિર કાયાનો ભોગ શા માટે આપેછે?

મીરાં કહે મારો ભોગ આપવાનો કોણ છે ? માંયે ધિંગો ધણી ખીરાજીત છતાં ભોગ લેવાવાળું કોણ છે? સ-મજીશ નહીં નીધણીઅણુ ? મારા ધણીના પ્રતાપ આગળ તમે પામર ગમે તેટલા મથો, આ મીરાંને મારવા ગમે તેટલી યુક્તિઓ કરો, પણ તેમાં કાંઈજ વળવાનું નથી. ભુતના મહેલમાં પણ મારા વહાલાનો વાસ છે. કારણ, તેતો જળમાં, સ્થળમાં અને પ્રાણી માત્રના ઘટ ધરમાં વશી રહેલા છે. માટે મારા પતિ પાસે હોવાથી, તું અને તે મહેલમાંનાં ભુતો જખ મારે છે.

દુર્મદસીંહ કહે તેમ સીદ્ધી રીતે કયુલ નહીજ કરે. માંયે મરણુ આવ્યું હોય, ત્યારે કદાપી કાળે સુખુદ્ધિ સુજતીજ નથી. તેમ તને પણ કુખુદ્ધિ થઇ હોય એમ બાસે છે.

સુમતી કહે પાપીઆ, જેને કાળની બ્હીકજ નથી. તેને કુખુદ્ધિ થતીજ નથી. પણ મને તો બાસે છે કેતારા માંયે કાળ ટમટમી રહ્યો છે, તેથીજ તારી ખુદ્ધિ ફરી હોય તેમ બાસે છે. તારાથી અને તારા રાણાથી જે થાય તે કરવામાં બાકી મૂકશો નહીં.

દુર્મદસીંહે કહ્યું, જોઈં છું કે કાળ કોને માંયે ભમી રહ્યો છે ? ભુતના મહેલમાં પ્રવેશો, પછી વાત. છેટેથી જોઈને બાગશો. સણુબ્યાં ?

મીરાં કહે હીક છે ચાલો, તમારો ભુતનો મહેલ જ-તાવો. તમારે મન તે ભુતનો મહેલ છે, પણ મારે મન તો તે મારા વહાલાનું મંદીર છે. તે ઠેકાણેજ મારા વહાલાનો વાસ છે. તમારી પાપી વૃત્તિથી તમને દર્શન નહીં આપવા માટે તમને જતાવવાનો ખોટો ત્રાસ છે. ચાલો ચાલો જલદી કરો, મને મારા વહાલાને ભેટવામાં વાર થાય છે.

દુર્મદસીંહ કહે ચાલો, ત્યાં તમારો એક વહાલો નથી, પણ અનેક વહાલા તૈયાર છે, મહેાંત આગળ મનુષ્ય લાચાર છે. સુમતી કહે મહેાંત નથી મુર્ખા વિચાર કર્ય ત્યાં તો મારી મીરાંબાઈના મિરિધરલાલ ભરથાર છે આખા જગતના કિરતાર છે.

દુર્મદસીંહ કહે હા ! હા ! ચાલો ભરથાર ને દિલદાર બધાએ તૈયાર છે, ઢહી ભુતના મહેલ આગળ ગયાં. મહેલ આગળ જતાં મીરાંને શુભ શુકનો થયા. મીરાં કહે આ શુભ શુકનોથી મારી તો ખાત્રી છે કે મારો વહાલો મને મળશે, ચાલ્ય મારા વહાલાના મંદીરમાં પ્રવેશ કરતાં પહેલાં મારા વહાલાની સ્તુતી કરીને પ્રવેશું. એમ કહી સ્તુતી કરવા માંડી.

ગાયન.

(સાચો સાહેબ જગ કીરતાર.)

વહાલા ગિરિધર વર ધનશામ, હું તો જપુ અહો

દીનબંધ-વહાલા.

અશરણુશરણુ ધર્યું સત્યનામ છો, આદાશીના અભીરામ-વહા
દર્શન આશ ધરી અહીં આવી, આશ પુરો પ્રભુ દર્શ બતાવી
કહાવો પુરણુ કામ—હુંતો.

હસ્ત ગ્રહી પ્રભુ કીધી ગૃહણી, શીદ ટવળાવો શામાપરણી.
ભુલી ભમાવો ન ભામ: હુંતો.

એ પ્રમાણે સ્તુતી કરી મીરાંબાઈએ એકદમ ભુતના મહેલમાં પ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ કરતાંની સાથે પ્રભુ શ્રી ગિરિધરલાલજીએ વિચાર કર્યો, કે જો આ સ્થળે તેની મ નોવાંચના પુરું કરવાનો અમુલ્ય અવસર છે. અને તે પરચાથી આ પામર પ્રાણીઓને જ્ઞાન મળશે. એવો વિચાર કરી એકદમ પોતે પણ ભુતના મહેલમાં સાક્ષાત રૂપે પધાર્યા.

એક તરફથી મીરાંએ પ્રવેશ કર્યો, અને એક તરફથી પ્રભુ શ્રીગિરિધરલાલજીએ પ્રવેશ કર્યો. તેનાં પગલાંથી અને પ્રભુની માયાથી તેમાંથી ભુત પ્રેત અત્રોપ થઇ ગયાં, અને તે મહેલ સાક્ષાત વૈકુંઠના મંદીરના રૂપમાં ફેરવાઇ ગયો.

ભગવાનની અથાગ લીલાનો પાર કોણુ સમજી શકે છે? તેની લીલા ન્યારી છે. જળમાં સ્થળ, અને સ્થળમાં જળ, એક પલકમાં કરે છે. એવા શ્રી ગિરિધરલાલજી ઉપર સાચો નેહ હોય, તેને દુઃખ તો કદી હોયજ નહી. આવી રીતે અજળ ફેરફાર જોઇ દુર્મદસીંહ વિષ્ણવ પામ્યો અને રાણાજીને જાણ કરવા માટે તે રાણાજીના મહેલ તરફ ગયો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

મૈદસીંહ રાણાજીના મહેલમાં ગયો, અને રાણાને તથા રાજમાતાને જોયેલી ખીના વિદિત કરી કહ્યું, મીરાં તો અજળ જાડુ-ગરણી છે તેમાં લગારે શક નહી. જે ભુતના મહેલને આપણે છેટેથી જોતાં ડરતા હતા.

તે મહેલમાં એકદમ પ્રવેશ કર્યો, પ્રવેશ કરીને કોણ જાણે શુંએ જાડુ ચલાવ્યું, કે તે મહેલ એક સુંદીર છોડભુવન સરખો બનાવી દીધો. તે કેવી રીતે બનાવ્યો, તે પણ હું સમજી શક્યો નહી.

મોટાંબા કહે શું તે કાઈ મંતર જાંતર બોલી હતી? દુર્મદસીંહ કહે ના, તે મહેલમાં પેડી, કે તરત તે મહેલ બદલાઈ ગયો, મોટાંબા કહે એમ તે બદલાતા હશે ? દુર્મદસીંહ કહે હા. એમજ થયું, તે મેં મારી નજરો નજર જોયું. દુર્મદસીંહ ભુલતા હશે ? દુર્મદસીંહ કહે ના ખાત્રી પુર્વક જે કહું છું તે સત્યજ છે. ને તમારી ખાત્રી કરવી હોય તો તમે ચાલો. તમને તેડવા માટેજ અહીં આવ્યો છું.

મોટાંબા અજાણ્ય થયાં, અને કહ્યું, પાકી જાડુગરણી તેમાં તો શક નહીં. મારી કુંવરી ઉપર પણ કોણ જાણે કેવું એ જાડુ ચલાવ્યું, કે તે પણ અમારી વીરુદ્ધમાં પડી. જેને વંદન કરવા લાયક હું પોતે તથા મારો કુંવર, તેમને ઉલટાં તેના પગે પડવાનું કહેવા માંડ્યું. આવી જાડુગરણી

મારી આખી ઉમ્મરમાં મેં આજેજ જોઈ.

દુર્મદસીંહ કહે માજી ચાલો ત્યાં જઈ તેની ચેટા જોઈએ. મોટાંબા કહે, પદ્માને પણ સાથે લઈ લ્યો એટલે તેને ખાત્રી થાય, કે તે આવી જાડુગરણી છે. દુર્મદસીંહ કહે ભલે તેમને પણ સાથે લ્યો. પણ છે ક્યાં ? મોટાંબા કહે ઓ આવી. (પદ્માબા આવે છે) મોટાંબા કહે પદ્મા ! ચાલ્ય તારી બાબીની જાડુની વિદ્યા જોવી હોય તો ! પદ્માબા કહે શાની ? મોટાંબા કહે ભુતના મહેલ ઉપર કોણ જાણે શુંએ જાડુ કર્યું, કે જે મહેલનો રસ્તો પણ તે ભુતોના બચથી બચકર લાગતો હતો, તે મહેલ તેણે ઈંદ્ર ભુવન જેવો બનાવ્યો છે તે.

પદ્માબા કહે માતાજી ધન્ય છે તેની પ્રભુ પારાયણતાનો તમોએ તો તેને મારી નાંખાવા ભુતના મહેલમાં મોકલી, પણ જેને માથે શ્રીગિરિધરલાલજી જેવો સાચો ધણી, તેને તમારાથી શું થાય ?

મોટાંબા કહે હજી પણ તું તેની જાડુઈ વિદ્યા કાબુલ કરતી નથી! પદ્માબા કહે ના. જાડુઈ વિદ્યા ખીલકુલ નથી, પણ ઠાકોર શ્રી શ્રીગિરિધરલાલજીએ પોતેજ તે મહેલ તેવો બનાવ્યો હશે ! નહીં તો તેનાં પવિત્ર પગલાંના પ્રતાપથી તે મહેલમાંનાં ભુત પ્રેતો બળીને ખાખ થઈ ગયાં હશે, ને તે મહેલ ઈંદ્રપુરી સમ બન્યો હશે.

દુર્મદસીંહ કહે જોયો તેનાં પગલાંનો પ્રતાપ ! હીણ પગલાંની એ આવીને કુળ દેવ્યાતું અપમાન કરી, રાણાજીને અને માજીને ઉદ્દેગ કરાવ્યો, તમોને જાડુમાં આંજી નાંખ્યાં એવો તેના નીચ પગલાંનો પ્રતાપ.

પદ્માબા કહે પાપીઆ ! તારી પાપી ચક્ષુથી

તેનાં પગલાંનેા પ્રતાપ નહીંજ દેખાય તે ખુલ્લું છે. ભુડો ભુડાનેા ભાવ ન તજે; તે કહેવત અનુસાર પવિત્ર માતૃ તુલ્ય મીરાંબાઇનું ભુડું બોલ્ય, પણ તને તારી ઠરણીનાં ફળ મળશે. દુર્મદસીંહ કહે પદ્માબા ખર કહ્યું, તેનું આ ફળ આપોછો કેમ ? સાચાને જુડો ઠરાવવા માગો છો કેમ ? પણ જાણો છો ? તમારી તેના ફેંકેલા જાદુઈ જોર માં અંજાએલી આંખોથી તેનાં અવગુણ નહીંજ દેખાય.

પદ્માબાએ કહ્યું પાપીઆ ! સતીને સતાવેછે, તેથી તને રોમ રોમ કીડા પડશે, અને કોઈ કાઢનાર નહીં જડે કાઢનાર સમજ્યો ? સતીઆંને સંતાપવાથી મ્હોટા મ્હોટા રોળાઈ ગયા, તો તું તે બીચારો શું હીસાબમાં ? જે સાંભળ.

પદ્માબા—

ગાયન.

(કાયા કાચો કુંભ છે જીવ) એ રાહ.

સંતાને સંતાપતાં, પામીશ દુઃખ અપાર;
સતીયાંને દુભાવતાં, કાઢીશ નહીં કાંઈ સાર;
જરી વીચારમાં (અરેહાં) તુજ પાપ કર્મ જે વીચારી;
બીજની ચહે જુરી, તેજ તારી છે થનારી—જરી.
ધશ્વરને ઘેર ન્યાય છે, નહીં તુજ સમ અન્યાય.
સતીઆ સ્વર્ગે વિચરે. પામર નકે જાય;
જતાં કાળ મુખે (હાં) જીવ, વિમાસણ કરવી પડે;
પડતાં ક્ષત્રી દેહ જ્યારે યમ દુત નડે;
યમ કીંકરેનો બચ ધરી, પામર પ્રણી વીચાર;
દુઃખ પામીશ તેવે સમે, પસ્તદશ પારાવાર—જરી.

માટે સમજ સમજ, અને સતીને પગે પડી તેની માફી માગ્ય, નહીતર પાપીઆ તારી જુરી વલે થશે.

મોટાઆ કહે હવે બધી કુથલી રહેવા દમ ત્યાં આ-
વવું છે કે નહીં ? પદાઆ કહે ચાલો ત્યાં આવવા તૈયાર છું.
ત્યાં આવવાથી પવિત્ર પરમાત્મા શ્રી ગિરિધરલાલજીનાં
દર્શન મળશે, અને તે દર્શન નહીં મળે તો જગત જનુની
મીરાંબાઈનાં દર્શનતો મળશે, માટે ચાલો; મોટાંઆ, દુર્મદસીંહ
તથા પદ્માઆ ભુતના મહેલ તરફ ગયાં.

મીરાંબાઈએ ભુતના મહેલમાં પગ મુક્યો, ત્યાં તે
મહેલ ઈંદ્રિભુવનસમ બન્યો તેથી મીરાંબાઈને ખાત્રી થઇ
કે અહીંઆં મારો વહાલો સાક્ષાત્ રૂપે હોવોજ નોંધએ; તે
શિવાય આવો અન્ય ફેરફાર હોયજ નહીં; પણ વહાલો
ક્યાં હશે ? દર્શન કેમ નહીં આપતો હોય ? શું હું તેનું
રટણ ચુકી છું ? ના ! ના ! રટણ તો ઘડીબર પણ ચુકી
નથી. ત્યારે શા માટે દર્શન નહીં આપતો હોય ? હાં ! હાં !
રાણા સાથે પરણી તેથી. પણ રાણા સાથે કોણ પરણ્યું
છે ? હું પરણી છું ? ના ! ના ! આ લાડ ચામનું પુતળું
પરણ્યું છે. આ પુતળું મીરાંનુંજ, ને તેથી રીસાયા
હશે ? ના ! ના ! પુતળું પરણ્યું તેમાં શું ? પણ
આત્મા વગરને ? આત્મા તો તેનાજ ચરણ કમળમાં
હતોને ? ના ! ના ! તેવા કારણથી તો તે તજ્જેજ નહીં.
ત્યારે દર્શન કેમ નહીં આપતા હોય ? શું તેમના ધ્યાનથી
ઘડીબર વિરક્ત થઇ હ્રદય તેથી તજ્જ હશે ? ના ? એક
ઘડી પણ મહેં મારા વહાલાને વિસાર્યાજ નથી. વહાલી વસ્તુ
તે એક ક્ષણ પણ વિસરાતી હશે ? તે વસ્તુ વિસરાય
ત્યારે તે વહાલી શાની ? ત્યારે શું દોશ થયો હશે ?
પ્રાણ પ્રભા અમો અખગાના દોષ અનેક, પણ વહાલા ! તે
દોષની માશી કરી દર્શન આપી આ દાશીને કૃતાર્થ કરો.
અને પરણી ગૃહણીને સ્વીકારી આભારી કરો. વહાલા

પુરણીને વિસારી, તે દોષ તમારો છતાં, તે દોષ મનમાં નહીં લાવતાં તન મનથી રટણ કંઈ છું. વહાલા ! હવે તો ધણી થઈ. આ વૈકુંઠપુરી સમ મંદીરમાં ખીલકુલ ચેત પડતું નથી; આ ચિત્ત વહાલાનાં દર્શન કરવા ચાહય છે, આ દીલ વહાલાને ભેટવા દોડી રહ્યું છે, આ તન વહાલાના ચરણ કમળમાં જવા તૈયાર થઈ રહ્યું છે, પણ વહાલો ક્યાં ?

મીરાં—

ગાયન.

(શું નિર્મળ જગતી તલાવડીમાં) એ રાહ.

આ દીલ દોડે છે વાલમ મળવા, ચહે નહીં કાંઈ અન્ય; માટે મ્હેર કરો કાંઈ મોહન, વિનતિ ધારો મન:

રટણ તમારૂં ચિત્ત મહી ધારયું; કીધું નથી કાંઈ અન્યચિત્ત સમરયું છે પ્રતમ પ્રેમી, તમને આ તન ધન—આ.

૨૩૮ ચહુ દર્શન સુંદીરશામ, છોપુરણ કામ (૨)

ચિત્તજેહું જઈ તુમ ચરણમાં, દર્શન ચાહે તન.—આ.

ગિરિધરલાલ કહે આ રહ્યો મીરાં ! તારી પાસેજ હોયો છું; મીરાં (હર્ષધેલી બતી) શું મારા વહાલા પધાર્યા ! હવે તો આ દાથીને અંગીકાર કરશેને ? મહારાજ ! આજ સુધી દર્શન નહીં આપતાં દીવાની શા માટે બનાવી ? રસીલા શું રીસ હતી કે આટલી રવડાવી ? જો આમજ કરવું હતું, તો શ્વમામાં આવી લગ્ન કરી શા માટે સપડાવી ? વહાલા, મેં તે તમારૂં શું બગાડ્યું છે કે મારાથી તો અદ્રબ્ધજ રહ્યો છો ? શું તમારી ખીજ રાણીઓ સારી ને હું ખોટી !

ગિરિધરલાલ કહે મીરાં ! વહાલી મીરાં ! તારી પ્રેમ

લક્ષણા ભક્તિથી હું તારા ઉપર ત્રુણ્યમાન છું. સર્વે કરતાં
તું મને અધિક પ્રિય છું.

મીરાંબાઈ—ઢાલા એતો બધું કહેવાનું, મ્હોંની મીઠાશો
ગિરિધરલાલ—ના, તારી ભુલ છે. હું જે કહું છું તે
બધું સાચું છે.

મીરાંબાઈ—શું સાચું ? સાચું કેવી રીતે માનું ? જે ઢાલી
ગણતા હોતા તો દર્શનથી વિમુખ રાખતજ નહિ.

ગિરિધરલાલ—દર્શનથી વિમુખ ક્યાં રાખી છે ? લગાર
માન દ્રષ્ટિથી વીચાર કર્ય ?

મીરાંબાઈ—શું વિચાર કર ? જ્યારે ઘટ ઘરમાં વાસ ક-
રી બેઠા હતા, ત્યારે પ્રત્યક્ષ દર્શન આપતાં શું
વાંધો આવતો હતો ?

ગિરિધરલાલ—ઢાલીને દર્શન આપતાં વાંધો આવતો હશે !

મીરાંબાઈ—ઢાલીને દર્શન આપતાં વાંધો ન આવે, પણ
આવ્યો.

ગિરિધરલાલ—શો વાંધો આવ્યો ?

મીરાંબાઈ—પહેલો વાંધો તો એ કે પરણીને તરછોડી.

ગિરિધરલાલ—મીરાં તારી ભુલ છે. તરછોડી ક્યારે ?

મીરાંબાઈ—ત્યારે શું પ્રેમની પરિક્ષા કરી ?

ગિરિધરલાલ—પરિક્ષા ! ના, પરિક્ષા કરીનેજ પરણ્યો.
પછી પરિક્ષા કેવી ?

મીરાંબાઈ—ત્યારે શા માટે ટવળાવી ?

ગિરિધરલાલ—ટવળાવી છે કાણે ? એતો પ્રેમ લક્ષણા ભ-
ક્તિ શીખારી.

મીરાંબાઈ—બરાબર શીખવી. તેમાં કાંઈ કચાશ રાખી નથી.

ગિરિધરલાલ—પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિનો પાઠ શીખ્યાં ?

મીરાંબાઈ—બરાબર; જુવો સાંભળો, પણ હવેતો દર્શન-
થી વિમુખ બે નહી કરોતે ?

ગિરિધરલાલ—તમારો પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિનો પાઠ સંભ-
ળાવો પછી કહું.

મીરાંબાઈ—ત્યારે હાલ કહેતાં શું વાંધો આવે છે ?

ગિરિધરલાલ—બહાલી ! બહાલમાં તે વાંધો આવતો હશે ?
પ્યારી પ્યાર તે પતળતો હશે ?

મીરાંબાઈ—ત્યારે શું રીસ કરી રાખાને રવડાની ?

ગિરિધરલાલ—રસીલીથી તે રીસ હોય ? છખીલીથી તે
છળ હોય ? રંગીલીથી તે રાડ હોય ? તુ ભુલે
છે, પણ પ્રેમ લક્ષણાં ભક્તિનો પ્રાઠ સંભળાવો
તે સાંભળવા મારૂ મન અધિરૂ થયું છે, ઘણા
ઘણા ભકતો થયા, પણ તારી ભક્તિની બલિહારી !
દુવ અને અંબરીશ સરખા ભકતો થયા, પ્ર-
લ્લાદ અને પાંડવ જેવા ભકતો થયા, અહ-
લ્યા અને દ્રોપતી સરખા ભકતો થયા, પણ
મીરાં તારી ભક્તિની બલિહારી !

મીરાંબાઈ—પ્રાણ પ્રભુ ! તે ભકતોના પગની રજા છું. દુવ-
જીએ બાળપણમાં છ મહીના સુધી ઉગ્ર તપ
કર્યું, પ્રલ્લાદજીએ બાળપણમાં પિતા વીરૂદ્ધ
થઈ તમનેજ બળ્યા, તેવી ભક્તિ નથી. ખા-
લી ખોટી ઉપમા શા માટે આપો છો ?

ગિરિધરલાલ—મીરાં ખોટી ઉપમા નથી. તે સર્વે ભકતો

સાચા, પણ તારી ભક્તિથી તો અવધિ ! તે બધાની ભક્તિથી તેમને યોગ્ય વરણ આપ્યા છે, કોઈની જોડે લગ્ન કર્યું નથી. પણ તારી પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિથીજ તારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ, તારી સાથે તો લગ્ન કર્યું છે. જો ત્ય કોઈ ભક્તિ વધે ?

મીરાંબાઈ—મહારાજ ! ખાલી મ્હોટાઈ શા માટે આપો છો ? તે ભકતોના પગની રજ ખરાબર પણ મારી ભક્તી ક્યાં છે ? મેં ક્યાં પવન ભક્ષિ પેટ ભર્યું છે ? મેં ક્યાં એક આસને બેસી ભક્તિ કરી છે ? મેં ક્યાં પાણી ભક્ષિ પેટ ભર્યું છે ? મેં ક્યાં અન્ન જળનો ત્યાગ કરી ઉપવાસીત રહી ભક્તિ કરી છે ? એવાં એવાં કળ્પે ઉદાવી ભક્તિ કરનારની તુલનામાં મુકો છો, પણ તેમના પ્રાશંગમાં પણ નથી.

ગિરિધરલાલ—મીરાં ! ગોપીઓ સાથે લગ્ન કર્યું, તેમની ક્યાં તેવી ભક્તિ હતી ? રક્ત પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિથીજ તેમની સાથે લગ્ન કર્યું હતું. તેમ તારી પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિથીજ તારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ લગ્ન કર્યું છે. તેવી ભક્તિ મને ધણીજ પ્રિય છે, માટે તે પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ કરી અતાવ્ય.

મીરાંબાઈ—શું જ્ઞાલા તેવી ભક્તિને વશ થઈ મારૂં પાણી ગ્રહણ કર્યું છે, તો તે ગોપાનાઓ જેવી ભાગ્યશાળી તો ખરી, તેમાં વાંધો નહીં. કહો

થું કહી બતાવું.

ગિરિધરલાલ—તે પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ.

મીરાંબાઈ—કીધ.

ગિરિધરલાલ—પ્રલક્ષ દર્શન માટે વિનવણી કરતી હતી તેવી.

મીરાંબાઈ—ખુશીથી તે મારા વ્હાલાને કહી બતાવવું.

ગિરિધરલાલ—તો હું તને પુરવણી આપું.

મીરાંબાઈ—મારાં એવાં ક્યાંથી ભાગ્ય, કે હું મારા વ્હાલાને વિનવણી કરૂં, ને મારો વ્હાલો તેમાં પુરવણી આપે !

ગિરિધરલાલ—જરૂર પુરવણી આપીશ. વિનવણી શરૂ કરો.

મીરાંબાઈ—જેવી મારા પ્રાણ પ્રભુની ઇચ્છા.

મીરાંબાઈ— ગાયન,

(મહારાણી માથે થયાં ખરાં) એ રાહ.

મીરાં— મુંઝાણી હુંતો દર્શનવિણુ ગભરાણી;

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— દર્શન મળતાં ઉર અતિ હરખાણી.

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— રટણુ તમાઈ કરતી પ્રીતે, માયામાં ન રસી હું, જરી,

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— તાતે રાણા સાથે વરાવી, પણ બેડી ધણી સાચો ધરી.

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— અનેક આધિ વ્યાધિ વળગી, તેમાં
નહી રોગાણી, તો પામી સારંગપાણી;

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— રટણુ તમારૂં ઘડી ન ચુકી, બલે અધિક
તમોએ નાણી;

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— એવી રીતે ભક્તિ કીધી, બેઠી સલ
ધણી ધારી;

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં— અંતે આવી દર્શન દીધાં, આશા પુરી
સારી છેવટમાં સ્વીકારી;

ગિરિધરલાલ—સાચી ભક્તિ વાહ !

મીરાં તારી ભક્તિની બલીહારી.

મીરાં-- સ્વીકારી ધારી ચાહ !

ગિરિધરલાલ—ધન્ય છે મીરાં તારી ભક્તિને !

મીરાંબાઈ—પણુ બહાણા ! એક વચન આપો.

ગિરિધરલાલ—બહાણી ! એક નહીં પણ બે.

મીરાંબાઈ—બહાણા ! એકજ વચન આપો.

ગિરિધરલાલ—શી બાબતનું !

મીરાંબાઈ—વચન આપો પછી કહું.

ગિરિધરલાલ—મીરાં ! હું ત્યારે યયો. પછી વચનની
શું જરૂર છે ? વગર મુલે વેચે ત્યાં વેચાવા

તેયાર છું.

મીરાંબાઈ—જાલા ! એતો બુધુ કહેવાનું. એક વચન તો અપાતું નથી.

ગિરિધરલાલ—શુ મારી મીરાંને મારો બરસો નથી ?

મીરાંબાઈ—તે જાણવાની તમારે શી જરૂર છે ? બરસો છે કે નથી તે મારૂં મન સમજે છે, પણ વચન આપવું હોય તો આપો. નહીતર તમારી ધમ્મઠા. ધણીનું કોઈ ધણી છે ?

ગિરિધરલાલ—રિસ ! જાલી રિસ ! રસીલાથી તે રો-સ હોય ?

મીરાંબાઈ—કેમ ના હોય ? પરણીને પડતી મુકનારની પ્રતિતિ રખાય ?

ગિરિધરલાલ—જાલી ! આવાં મેણાં તે મરાય ?

મીરાંબાઈ—સત્તરવાર.

ગિરિધરલાલ—હ્યો હવે મારી જૂઝ થઈ, માર કરો.

મીરાંબાઈ—તે તો બુધુ ખરૂં, પણ વચનની વાત વિસરા-વા માગે તે વિસરનાર નથી સમજ્યા ? હગારા બની હગી, હુંટારા બની હુંટી, ફાંશીઆ બની ફસાવી, હવે વચન લીધા શિવાય પ્રતિ-તિ રાખનાર નથી.

ગિરિધરલાલ—જાલી આવી ઉપમા ! કહો હગારા બનીને તમને શું હગ્યાં ? ખોલો હુંટારા બની તમને શું હુટ્યાં ? ખોલો ફાંશીઆ બની તમને શું ફસાવ્યાં ?

મીરાંબાઈ—તે કહું પણ મારા વહાલાને ખોટું લાગે ત્યારે ?

ગિરિધરલાલ—હગારો ! હુંટારો ! ફાંસીઓ ! એવા
અનેક શબ્દો કહ્યા છતાં ખોટું ન લાગ્યું, તો
પછી ખીજું ગમે તે વચન મારી વહાલી કહેશે
તે સુખેથી આ તારો પ્રેમીનાથ સહેશે.

મીરાંબાઈ—સાંભળો, પરણીને ચાલ્યા ગયા, તે હગારા
બનીને હગી ખરી કે નહિ ?

ગિરિધરલાલ—પછી ?

મીરાંબાઈ—ચીત્ત ચોરી ચાલી ગયા, તે હુંટારા બની
હુંટી કે નહી ?

ગિરિધરલાલ—પછી ?

મીરાંબાઈ—પરણીને દર્શન ન આપ્યાં, તે ફાંસીઆ બની
ફસાવી ખરી કે નહી.

ગિરિધરલાલ—મીરાં ! તાર કહેવું બરાબર છે, પણ એક
વાતે ખોટું

મીરાંબાઈ—તે વાત કીધ.

ગિરિધરલાલ—જ્ઞાન દ્રષ્ટીથી તું વિચાર કર્ય ? કે મેં
તને વિસારી છે ? કે મેં તને ફસારી છે ?
વિચાર વગરનું બોલવું નકામું છે.

મીરાંબાઈ—તે તો બરાબર છે. સર્વ પ્રાણીના ઘટ ધરમાં
તમારો વાસ છે, પણ પ્રત્યક્ષ તો નહી,
તે ખરૂંને ?

ગિરિધરલાલ—પ્રત્યક્ષમાં નહી, તે ખરૂં કેવી રીતે ? મેં
તારાથી લગ્ન કર્યું તે પ્રત્યક્ષમાં કે ?

મીરાંબાઈ—પ્રાણ પ્રભુ ! તમે અકળીત કોઈ કાળે કળા-

વાના નથી, તમે ઠગારા કોઈ કાળે ઠગાવાના,
નથી. તમે બે બોલા કોઈ કાળે બધાવાના
નથી. આમથી બાંધ્યા. તો કે આમથી રસ્તો
તૈયાર છે.

ગિરિધરલાલ—તે કેવી રીતે ?

મીરાંબાઈ—પ્રાણ પ્રભુ ! આ જગત તે તમારી લીલા છે.
પ્રાણી માત્ર તમેજ પેદા કર્યું છે. તેનું નીમી.
ત તમે રાખ્યુંજ નથી; કારણ, કોઈ પ્રાણીનો
આત્મા હરી લ્યો, ત્યારે કોઈપણ તે નીમી-
ત તમારા ઉપર મુકી શકેજ નહી. કારણ,
કોઈ કહેશે તાવથી મુવો, કોઈ કહેશે કાલે-
રાથી મુવો, પણ કોઈ નહી કહે કે ભગવાને
માર્ગો. એવી તમારી અગાધ માયાને હું શી
રીતે જીતી શકનાર છું ? પણ બહાલા ! પેલું
વચન આપો.

ગિરિધરલાલ—લ્યો વચન. આ દેહ મીરાંનેજ અર્પણ
છે, હવે તો વિશ્વાસ લાવશોને ?

મીરાંબાઈ—મારા પ્રાણ પ્રભુનો તે અવિશ્વાસ હોય ?
કહો બહાલા હવે માગણી કરૂ ?

ગિરિધરલાલ—સુમેથી માગણી કરો. હું પ્રથમથીજ ક-
હું છું કે આ દેહ પણ તમોનેજ અર્પ-
ણ છે.

મીરાંબાઈ—બહાલા ! મારી માગણી પણ તેજ છે.

ગિરિધરલાલ—શી ?

મીરાંબાઈ—બહાલા ! દાશીની પાસેના પાસેજ રહેશો.

ગિરિધરલાલ—વહાલી ! તારી માગણી મારે કમુલ છે.
પછી ?

મીરાંબાઈ—વહાલા ! પતી પાસે છતાં સતીને ખીજી કાં-
ઈજ નર નથી ફક્ત પતીનાં અહોનીશ
દર્શન મળ્યાં એટલુંજ બસ છે. (મીરાં-
ની સાસુ મોટાંબા, પદ્માબા, અને દુર્મદસીંહ
આવે છે.)

સુમતી—મીરાંબાઈ ! રાણીજીની માતા, તેમનો હળુરી ત-
થા રાણીજીની બહેન આવ્યાં.

ગિરિધરલાલ—રાણીની બેહેનનું મન મારા તરફ વળ્યું
છે, તે તેમજ વાળ્યું છે.

મીરાંબાઈ—તે સઘળો તમારી બક્તિનો પ્રતાપ. તમે
આસન ઉપર બીરાજો. હું તેઓ પુછે તેનો
ઉત્તર આપી, તે પામર પ્રાણીઓ સમજે તો
બક્તિરસ સમજવું. (ગિરિધરલાલજી આસ-
ન ઉપર બીરાજે છે)

મોટાંબા—મીરાં વહુ ! તમારી વાત તો અજબ ! હમે
પાસે છીએ છતાં કેની સાથે વાતો કરો છો
તે સમજતું નથી. શું રાડોડ કુળને લાંછન
લગાડી જયમલ રાજના નામને હલકું કહેવ-
ડાવવા ધાર્યું છે. ?

મીરાં—માજી ! તમે પામર શું સમજો ? હું મારા વહાલાથી
વાતો કરું છું. ?

મોટાંબા—એવો તારો વહાલો કીયો છે, કે જેની સાથે
હમે પાસે ઉભાં રહેવા છતાં શરમ તજી

વાતો કરે છે ?

મીરાં—મારો પરણેત પતિ.

મોટાંબા—મારા કુંવર શિવાય બીજો પરણેત પતિ તારો કીયો મુવો છે ? હું એવો કોઈ જોતી નથી, કે જે રાણાની કન્યા સામે દ્રષ્ટી સરખી પણ કરી શકે.

મીરાં—તમારો કુંવર રાણો તો શું, પણ મોટા મહારાણા-ઓ પણ જોતી આગળ એક મગતરા તુલ્ય છે, સમન્યાં ?

મોટાંબા—શું મગતરા તુલ્ય ?

મીરાં—હા ! હા ! મગતરાથી પણ તુલ્ય !

મોટાંબા—લગાર નજરે પાડ્ય, કે મારા કુંવરને મગતરાથી પણ તુલ્ય ગણનાર એવો બે માંથાનો કીયો મુવો છે તે સમન્ય.

મીરાં—મનની મલીનતા કાઢી, પાપ વૃત્તિ સુધારો એટલે દેખાશે.

મોટાંબા—એતો જાણી તને મનની ચોખ્ખી ને, એવો શુરવીર છે ત્યારે છુપાઈ કેમ બેઠો છે; સામે શા માટે આવતો નથી ?

મીરાં—સામે આવશે તો એ તમારી વૃત્તિ પ્રમાણેજ દર્શન મળશે. કેમ જોવો છે ?

મોટાંબા—હા ! હા ! લગાર જોઉ તો ખરી કે એવો બે માંથા વાળો કોણ છે ?

મીરાં—(ગિરિધરલાલજીને) પ્રાણ પ્રભુ લગાર ચમત્કાર બતાવો જેથી તેમની પાપી વૃત્તિ દુર થાય.

ગિરિધરલાલ—મીરાં તારા વચનને તામે છું. તું કહે
તેમ કરવા તૈયાર છું.

મીરાં—(મોટાંબાને) જુવો મારો બહારો દર્શન આપે.
છે. (પદ્માબા શીવાય મોટાંબા તથા દુર્મદ સીં-
હને કાળ રૂપે દર્શન આપે છે અને પદ્માબા
કે જેતું માન શ્રી ગિરિધરલાલજી તરફ વળેલું
છે તેને સાક્ષાત રૂપે દર્શન થાય છે.) મોટાંબા
તથા દુર્મદ સીંહ બીકનાં માર્યાં શીયાં વિયાં
થઈ જાય છે. પદ્માબા પ્રભુજીના ચરણમાં સાષ્ટાં-
ગ દંડવત કરે છે.

પદ્મા—હે ! કૃપા સિંધુ ! નોધારાના આધાર ! ભક્ત
વત્સલ ભગવંત મીરાંબાઈ જેવાં પુણ્ય જગત
જનનીના પ્રતાપે તમારા સાક્ષાત દર્શન થયાં, અને
મારો આત્મા સરજ થયો.

ગિરિધરલાલ—પદ્મા તે વૃત્તી ચુકીશ નહીને એક મન-
થી માફ રટણ કરીશ, તો તને સેજ સ્વ-
ર્ગનું સુખ પ્રાપ્ત થશે, તેમાં શંકા સમ-
જીશ નહીં; હું ભક્તનેજ આધિન છું.

પદ્મા—સત્ય છે કૃપાસિંધુ, તે વૃત્તી કદાપી કાળે ચુકીશ
નહીને તન મનથી તમારજ રટણ કર્યા કરીશ.

ગિરિધરલાલ—પદ્મા સંત સંગત એ એક ઉત્તમ વ-
સ્તુ છે, તેનો બોધ મીરાં પાસેથી શ્રવણ
કર. (મીરાંને) મીરાં પદ્માને તમે સંત
સંગતનું ફળ જણાવી તેનો મનોબા-
વ સુધારો, હું આસન ઉપર બેસું છું.

મીરાં—બહુ સાફ પ્રાણ પ્રભુ. પદ્મા બેઠેન સંત સંગત
થી થતા ફાયદા શ્રવણ કરો અને મનની શંકા
નીવારણ કરી સંત સંગતમાં પ્રવર્ત રહો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

રાંબાઇ કહે જે પુરૂષ આનંદથી રહીત છે, તે જે સંતની સંગત કરે, તે આત્માનંદથી પરિપુર્ણ થાય છે. જે અજ્ઞાનતા વડે કરીને મરણને શરણુ થાય છે, તે સંતના સમાગમથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી અમર થાય છે. જે કોઇ આપદાએ કરી દુઃખી હોય છે, તેઓ સંત સમાગમથી સંપદાને પામે છે. આપદાથી દમનનો નાશ કરનારી સમાગમ રૂપી (હીમ) બરફની વૃષ્ટી છે. સંત સમાગમથી આત્મ બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી તે સર્વ દુઃખ રહીત થઇ પરમાનંદને પામે છે.

સંત સમાગમ કરવાથી હૃદય રૂપી મંદીરમાં દિપક પ્રકાશી નીકળે છે. અર્થાત જ્ઞાન પ્રકાશે છે, જેથી અજ્ઞાન રૂપી અંધકારનો નાશ થાય છે. તદનંતર કોઈ ભોગ પદાર્થની વાંચ્છના રહેતી નથી, કારણુ તેથી બોધવંત બને છે, અને સર્વથી ઉત્તમ પદમાં પીરાજમાન થાય છે.

જેમ કલ્પવૃક્ષની પાસે જવાથી મનોરથની સિદ્ધિ થાય છે, તેમ સંત સંગતથી મોક્ષપદની સીદ્ધિ થાય છે. જેમ ખારવા લોકો નાવડા વડે સમુદ્ર તરે છે, તેમ સંત જનના સમાગમથી, જ્ઞાન રૂપી નાવ મળવાથી, ભવસાગર રહેજમાં તરાય છે.

મોહ રૂપી વૃક્ષનો નાશ કરનાર. સંત સમાગમ રૂપી તીક્ષણ કુહાડો છે, તે સંત સંગત વડે કરીને પુરુષાર્થો પુરૂષ અવિનાશી પદને પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યાં કલ્પવૃક્ષ હોય છે, ત્યાં સર્વે પદાર્થો આવી વાસ કરે છે; તેમજ જ્યાં

સંતોષ, શમ, દમ, ત્યાં વિચાર અને સતસંગ, એ ત્રણે આવી વસે છે; જ્યાં એકે વાસ કર્યો, ત્યાં બીજાઓને આવવુંજ પડે છે. તેમજ જ્યાં વિચાર આવી રહે છે. ત્યાં સંતોષ, ઉપશમ અને સતસંગ એ ત્રણેને નિવાસ કરવોજ પડે છે.

હે મન સંગતથી પવિત્ર બનેલ બહેન ! આ મન રૂપી હાથી વિચાર રૂપી અંકુશ વડે વશ થાય છે, અને મન રૂપી વનમાં વાસના રૂપી નદી વહે છે. તેના અશુભ અને શુભ એ બે કીનારા છે. તે નદીમાંના જળને પુર-પાર્થ કહી અર્પાત અશુભ તટ તરફ જવું હોય તો શુભ તટ તરફ વાળવું એજ પુરપાર્થ છે.

જ્યારે અંતમુખ આત્માના સમુખ પેતાની ટૂંતી-નો પ્રવાહ થશે, ત્યારે તમે પરમ પદને પ્રાપ્ત થશો. હે બહેન ! પ્રથમનો એ પુરપાર્થ કરવો યોગ્ય છે કે—અવિચાર રૂપી બેટને દુર કરવો. જ્યારે અવિચાર રૂપી બેટ દુર થશે, ત્યારે તેના મેજેજ સીક્ષી રીતે પ્રવાહ ચાલવા માંડશે.

દ્રવ્યની તરફ જે પ્રવાહ ચાલે છે, તેજ બંધનનું કારણ છે; પણ જ્યારે આત્માની તરફ અંતમુખ પ્રવાહ ચાલશે, ત્યારે નિશ્ચયાત્મક જાણી લેવું કે મોક્ષનું કારણ થશેજ. માટે તે ઉપદેશ ધ્યાનમાં લઈ, તે પ્રવાહને વર્તી, મારા ગિરિધરલાલને ખુશી કરો.

પદ્મા કહે ધન્ય છે મીનાંબાધ તમોને, અને તમારા બોધને. તમારૂં જ્ઞાન તે દેવીજ્ઞાન છે તેમાં શક નથી. તમારા બોધથી આ પાપી કાયા પાવન થઈ છે, અને તેજ કાયા તમારા સત સંગને ચાલે છે, માટે તમારો સંગપ્રાણ ગયે પણ છોડનાર નથી. તમને અને તમારા પતિ દિનદયાળ

શ્રી ગિરિધરનાકાંડને માગ તન મનથી પ્રણામ છે. અને આ ભવસાગરમાં બટકતી ગાયને ભક્તિ રૂપ આશ્રય આપી શરણે રાખવી એ તમારું કામ છે.

મીરાંબાઈએ ભગવાનની સન્મતી પુછી. ભગવાને પદ્મા ને સાથે રાખવા સન્મતિ આપી. સન્મતી મળવાથી મીરાંબાઈએ પદ્માને પોતાની સાથે રાખવા કથુસ કથું, તેથી પદ્મા અતિપ્રય હર્ષિત બની. મીરાંબાઈને લાગે. ધન્યવાદ આપવા લાગી, અને મીરાંબાઈના ચરણકમળમાં પડી.

બહાલા વાંચકટુંદ આપણે હવે મોટાંબા તથા દુર્નદસીદ તરફ નજર ફેરવીએ, તે તો ખીચારાં ભગવાનનાં કાળ રૂપ દર્શનથી શીયાંચીયાં બનીનેજ હિમાં રહ્યાં છે. મન સ્તબ્ધ બન્યું છે, ચિત્તનું તો ભાનજ નથી, એવી રીતે બહીરથી સપડાએલાં હતાં. તેમને ધણો વખત જતાં એટલે આ સંવાદ પુરો થતાંજ ભાન આવ્યું.

જ્યારે ભાન આવ્યું ત્યારે પદ્માને મીરાંબાઈના ચરણકમળમાં પડેલી જોડ મોટાંબાએ કહ્યું. પદ્મા ! પદ્મા ! આ શું ? તારૂં ભાન ક્યાં ગયું ? એ જાદુગણીના પગે પડતાં શરમ નથી આવતી ? શું તું પણ જનકમાં તણાણી કે સપડાણી ?

પદ્મા કહે માઝ ! માઝ ! હજી પણ તમેને વિશ્વાસ ના આવ્યો ? સાક્ષાત દર્શન મળ્યાં તોપણ તમારો સંદેહ નહીં ટળ્યો ? શેનો ટળે ! તમને દર્શન તો આવ્યાં, પણ તમારી વૃત્તી પ્રમાણેજ દર્શન મળેને ?

માતાઝ ! પાપવૃત્તીનાં ઘેરાઅન્નાં માતઝ ! પાપવૃત્તી દુર કરો, બને આ પરિત્ર જગતજનતાસમ મીરાંબાઈને હંડતત કંઠા; ગંગાઝ આપો આપ પધાર્તા છે, માટે આજ-સુતબનો આજસ તઝ, તેમાં નાહો, જાન ગ્રહણ કરો;

વખત જતાં ગંગાજી અલોપ થશે, પાપીયાં પરતાશે; માનો, માનો, માતાજી આ રંધનું કહેવું માનો. આ માતૃ દુલ્હન મીરાંને હંડવત કરો.

મોટાંબા કહે મુખી, એતો જોઈ તારી માતૃદુલ્હન મીરાંને. પને તેને હંડવત કરવાનું કહેતાં તારી જીભે કાંટા કેમ પડતા નથી? મુખી! હું રાજમાતા એક વડુઆરને નમુ તેવી મુખી નથી સમજી? તેવું ગમે તેવું જાદુ હશે, પણ આ કાયાને તે સ્પર્શ કરી શકનાર નથી. તે નક્કી સમજજો; તુંતો જોળી છું, તેથી તેના જાદુમાં અજાણ ગઈ, તેની જોડે જઈ એકી—પણ હું કાંઈ તેવી નથી, કે તેથી અંજાઉ, સમજી! માટે વીચાર કર; એ કુલટાનો મંગ છોડી ઘેર ચાલ્ય. એ જાદુગરણી તેના જાદુથી મારા કુંવરની ઘાત કરતાં પણ નહીં બીજે; તેને તો મા-ની નાંખાવવીજ સારી.

માતાજી! માતાજી! શું એ પ્રભુ પરાયણ દેવાને મારવાનું કહેતાં તમારી જીભ કેમ તુટી પડતી નથી? શું તમે એને મારશો? મારવાની વાત તો ઘેરાણે રહી, પણ તેના વાળને પણ ધજ પહોંચાડી શકે તેમ નથી.

મોટાંબા—તે હમને શું કરી નાંખવાની હતી? શું અ-મારી આખર ખોવા તેને જીવતી રાખીશું? એ વઠેલને શું, વખતે મારા કુંવરને મારી નાંખે; એ જાદુગરણીને શી રીતે પહોંચાય?

પદ્માબા—માજી! માજી! તમારી શુદ્ધિ કેમ ફરી છે! શું મીરાંબાઈથી તમારી આખર જશે? શું આખર સાચવવા માટે તેને મારી નાંખાવવા ધારો છો? શું એ પવિત્ર સાધવી માતૃ-

તુલ્ય જગતજનેતાને વહેલ કહો છો ? મા-
 જી ! માજી ! તમારી ભુલ છે. મીરાંબાઈ જેવી
 પરમ સાધવીથી તમારી આખર વધશે. અ-
 હીઆં અને લા બંને ઠેકાણે વધશે. અહીંઆં
 એટલે જગતમાં એટલે આ લોકમાં, અને
 ત્યાં એટલે પરલોકમાં, બંને ઠેકાણે અખર
 વધશે. તેને મારી નાંખવાની ગમે તેટ-
 લી યુક્તિઓ કરો, પણ જેને માંથે સાચો
 ધણી શ્રી ગિરિધરલાલજી ખીરાજે છે, જેની
 ગણનામાં તમે એક જંતુ છો, તેની મનમા-
 નીને મારવામાં ધ્રુવશો, તે સ્વપ્ને પણ
 સમજશો નહીં. નાહક પાપના પોટલા શા-
 માટે બાંધો છો ? મારવામાં જે પાપ સમા-
 ચેલું છે તેથી વિશેષ પાપ મારવાનું મનન
 કરવામાં છે, માટે પાપ પુન્યનો વિચાર
 કરો. માજી ! વિચાર કરો. જગત જનુનીને
 વહેલ એ શબ્દની ઉપમા નહીં આપો. પરમ
 પુણ્ય સાધવીને પગે પડી તેને કહેલ કદુ-
 વચનોની માફી માગો; તમે ગમે તેમ બોલો
 છો, પણ જીવો છો કશીએ રીસ ? જૂવો
 છો કશો ખાર ? જીવો છો કશું ઝેર ? ના !
 પ્રભુ પરાયણ દેવીને રીસ, ઝેર, કે ખાર
 કશુંએ નથી. તે તો સમદ્રષ્ટીથી જોવાવાળો
 છે; તમે તમારે જે વાત બનવિ સંભવિત
 નથી, તે વાત બોલી ગમે તેટલાં પાપનાં પો-
 ટલા બાંધો, પણ માજી અંતે તે પોટલા આ-
 ત્માનેજ ભોગવવાં પડવાનાં; માજી ! માજી !

દેહ નાશવંત છે, આત્મા અમર છે. દેહથી
 કર્યો આત્માનેજ ભોગવવાં પડે છે. આત્મા-
 ને કંઈ જ કરવાનું નથી. સંસાર અટકીમાં
 માયા રૂપી દેહ કોટડીમાં અમર આત્માને
 પુર્યો છે. આત્મા તે કારાગ્રહથી છુટવા બહુ
 વલખાં મારે છે, પણ માયા રૂપી કોટડી નાશ-
 વંત દેહ. તેને બહાર આપે ત્યારેને ? માયા
 કોટડી રૂપી દેહ પડતાં, આત્મા છુટો પડી
 ન્યાય મંદીરમાં તે માયા કોટડીનો ન્યાય
 આપવા જશે. અદલ ન્યાય થશે, અને માયા
 કોટડી રૂપી દેહે જે કમો કર્યો હશે તેની શી-
 ક્ષા આત્માને ભોગવવી પડશે; કાયારૂપી નગ્રમાં
 આત્મા મુસાફર આવ્યો છે. સોદાગરનું રૂપ લઈ
 આત્મા અનેક બહેપાર કરે છે, તે બહેપારનો
 હીસાબ પરમાત્મા રૂપી શેઠ પાસે જશે, અને
 તેનાં તેને શાખાશો ક્યારે મળશે કે નફો મ-
 ળશે ત્યારેજ. નહીનર તેના કોપને પાત્ર થશે;
 માટે માથું । પુન્ય રૂપી કમાઈ મુકી, પાપરૂપી
 તુંકશાનીમાં શા માટે ઉતરો છો ? પરમાત્મા
 અદલ ન્યાય છે, ત્યાં હીસાબ આપતાં પરતા-
 વો કંઈશો, તે કરતાં તેવી પાપ રૂપી તુંકશા-
 નીમાં શા માટે ઉતરો છો ? સાચી સતિ સા-
 ધવી પ્રભુ પરાયણ દેવીનું યુરૂ કરવાનો વિ-
 ચાર કરતાં પહેલાં મનને વારો, છતાં સમજો,
 કે તેવી છે તો તેનું કર્મ તે જાણે, તમારે શું ?
 " ભેશનાં શીઘ્રાં ભેશને ભારે " તે કહેવત
 ક્યાં જાણુતાં નથી; માટે તેવા પાપ કર્મ તથા

ભગવાન શ્રી ગિરિધરલલાજીનું ટણુ કરો. અ-
ને તમારા કુંવર માટે ધારતી ના રાખો.
શું આ સાધવી તમારા કુંવરનું ખુશ કરશે ?
ના ! ના ! સ્વપ્ને પણ સમજશે નહીં. શું એ
સાધવી મારશે એમજ સમજતાં હો, તો બોલ
ફાપી કટારથી તમારા કુંવરના ઘટ ધરમાં વા-
સ કરી રહેલા તમારા કુંવરના સાચા અરિ
કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, માયા અને અહંકાર
તેમનેજ મારશે. તમારા કુંવરને તે ઇજા
આવવા નહીજ દે. જેમ બિલાડી ઉદરને
મારે છે, જેમ નોળવો સાપને મારે છે, તેમ
સાધુજન કામ, ક્રોધ, મોહ, માયા, લોભ
અને અહંકારને મારે છે, બિલાડી ઉદરને
જેતાંજ તેનો નાશ કરી નાંખે છે. નોળવો
સાપને જેતાંજ તેનો નાશ કરી નાંખે છે.
તેમને નજરે દીકાં છોડતાંજ નથી તેમ સાધુજન
કામ ક્રોધને છોડતા નથી. તેમના તે શત્રુ છે.
અમર આત્માને માયામાં ફમાવનાર તે છ
શત્રુ છે. સાધુજન છતા શત્રુ છે. તેને મારી
માયા વિરક્ત કરશે. માટેમાતાજી ! આ બોલ
ફાપી નાવ ગ્રહણ કરી ભવદંધી તરો નહીનો
અધવચમાં ડુબી મરશો, અને છેવટમાં પરતા-
વો થશે.

માતાંબા—એતો જાણ્યું તાર ટાયલું. શું મ્હોડું પંડીતનુ
પુંછડું થઇ છે ? તું અને તારી મીરાં પાર ઉ-
તરો. અમે અમારે ભણે ડુબી મરીએ. આ
હા હા હા ! શું જાણું જોર !

દુર્મદસીંહ—માજી ! જોયો ઢોંગ ? પદ્માબા ! આથી તો રાણાજીના નામને બદો લાગશે સમજ્યાં ?

પદ્માબા—પાપીઆ, શું સમજી ? તું તારી મેજે સમજ, અને આ બીજાં અમારાં પાપીટ માજી ઉભાં તેને સમજાવ.

મોટાંબા—શું હું પાપીટ ?

પદ્માબા—હા ! પાપીટ નહીં તો બીજું શું ? આ બોધ રૂપી વારીથી એક પથર સરખો પણ પીંગળા જાય, તે બોધ રૂપી વારીથી તમારી માટીની કાચી કોટડીરૂપી દેહને અસર ના થયો, તો પાપીટ નહીંતર બીજું શું ?

મોટાંબા—એતો જાણી તને. આલ્ય ઘેર આલ્ય. એવી નામબોજી સાંધે રહેવાનું કામ નથી, માટે આલ્ય.

પદ્માબા—નામબોજી ? માજી નામબોજી તે નથી. પણ નામબોજી તો તમો આપોઆપજ છો. તમો, જગતના પામર પ્રાણીઓ પાસે નામ કાઢવાનું શું કામ છે ? પવિત્ર પરમાત્મા પાસે તેનું નામ નીકળી ગયું છે. ને નામતો શું ! પણ કામ નીકળી ગયું છે સમજ્યાં ?

મોટાંબા—તે સમજીતે મારે શું કામ છે. કામ નીકળી ગયું નથી, હજીતો કામ નીકળવાની વાર છે. રાણાજી હસ્તેજ તેનું કામ નીકળી જશે, સમજી ? પણ તારે આવવું છે કે નહીં ?

પદ્માબા—ના ! ના ! મારે તો તમારી માયાની જાળમાં આવવું નથી. ફક્ત આ મારી માતૃ તુલ્ય જ-

ગતજનુની અને તેમના પતિ ગિરિધરલાલજીનું
શેવન કરવું છે, તમે તમરે જાઓ.

મોટાંબા—ઓહો ! શું બીયારી રહેવાવાળી ! તારી મ-
ગદુર છે, કે તું આ જાદુગરણી પાસે રહી શકે ?
જોયો ફેર ! શી બલુતી બભરાવી છે ?

પદ્માબા—જ્ઞાનરૂપી બલુતીથી માયારૂપી દીપક જે આ
શરીરમાં ઉગ્નસ મારી રહ્યો હતો, તે ખુઝાઈ
ગયો. અને તે અંધકારમાં જ્ઞાનરૂપી બલુતી
અડતાં અજ્ઞાનિતજ્યો સત્ય પ્રકાશ થયો, અને
સમજી, કે માયા તે મીઠ્યા છે. સંસારરૂપી સ-
મુદ્રમાંડુખી મરવાનું એક સાધન છે.

મોટાંબા—એ તો બહુ જાણ્યું તું જ્ઞાની થઈ છે તે. પણ
આલ્પ આગળ થા, નહીંતર રાણાને જો-
લાવવા પડશે.

પદ્માબા—રાણાને ! રાણાજી શું કરશે ?

મોટાંબા—શું કરશે ! સુકાની જોડે લીલુ પણ બ-
ળશે. આ જાદુગરણીને તો પોતાનો હાથ બ-
તાવશે, પણ તેની સાથે તારે પણ સજ્જ બ-
મવી પડશે.

પદ્માબા—એજ કે બીજું ? સજ્જ બમવા આ દેહ તૈયાર
છે. શું સજ્જ કરશે ? જીવથી મારશે ! એક
વખત મરવું તે તો પ્રાણીમાત્રને છેજ. નીમીત
વગર કોઈથી મરાતું નથી. રાણાજીના હાથે મ્હોંતરું
નીમીત હશે તો તેમ થશે.

મોટાંબા—ત્યારે તો તું નહીજ આવે કેમ ?

પદ્માબા—ના, ના, ને નાજ.

મોટાંબા—કરણ ? એવું તેં અહીંયાં શું જોયું, કે તું
ઘેર આવવાની ના પાડે છે ?

પદ્માબા—શું જોયું! સત્ય પુછતાં હો, તો જ મહા પ્રભુ
મોટા મોટા રૂપીમુનીઓના સ્વપ્નામાં પણ ના
આવે, તે મહાપ્રભુ શ્રી ગિરિધરજી સજ્જનાં
દર્શન. કહો એથી કાંઈ વધારે છે !

મોટાંબા—એ તો જોયાં તારાં દર્શન (દુર્મદસીંહને)
દુર્મદસીંહ જાઓ રાણાને બોલાવી લાવો, અને
આ હકીકત તેમને વિદિત કરો.

દુર્મદસીંહ—હાલ જાઉં છું, અને તેમને બધી વાતે વાકેફ
કરી હાલને હાલ તેડી લાવું છું કહી ગયો.
મોટાંબા કહે ઠીક છે, જાઉં છું, કે તારી હઠ
શું કામમાં આવે છે, અને તારી મીરાંને
પણ જતાવું છું કે જાડુ કેવી રીતે ચલા-
વાય છે. મીરાંબાઈએ પદ્માબાને કહ્યું પદ્મા-
બા ! ચાલો ચાલો, આપણે આપણા ભગ-
વાનનું ભજન કરીએ.

ગાયન.

(મીરાંને પુર્વ જનમ શું છે પ્રિત) એ રાહ.
ધર્યું છે સાચુ પ્રભુ તુમમા પ્રિતરે, ખરખર લાગી છે
ગિરિધરલાલશું પ્રિતરે, નામ હેડે ધાર્યું છે હોજી.
અનેક બંતો તરીઆ, જાતે કીધી ચહાર;

અડગ ટેક રાખી રહ્યા, તે પોહોઝ્યા બવો દંધી પારરે-નામ.
 પંચાળી ચીર પુરીમાં, કૈરવને દરબાર;
 ભોઠો પાડ્યો પાપીને, પ્રભુજી સુણ્યો સતીનો પોકારરે-નામ.
 પ્રલ્લાદ સ્તુતી સાંભળી, હીરણ્યકશીપુ દરબાર;
 પાપીના વધ કરણે, પ્રભુએ લીધો નૃશીંહ અવતારરે-નામ.
 બળતા નીંખા માંહીથી, બચાવ્યાં મંજરી બાળ;
 ભક્તની સ્તુતી સાંભળી, થતો બચાવ્યો તેહનો કાળરે-નામ.
 ભક્ત વત્સલ ભુદર તમે, સમરીએ દીલ સાથ;
 હાથ કદી નવ છોડશો, દીન બેલો તમે દીનાનાથરે-નામ.

મોટાંબા કહે શું મ્હોટી ભક્તાણી ! જાણે મ્હોટા
 ભગતનું પુંગડુ બનીએ હોય, તેવો ડોળ ધરી બેઠીઓ
 છે. પક્ષાબા કહે માણ ! ભગવાનની ભક્ત વત્સલતા સાંભળી ?
 ભજનમાં જે રસ છે તે તમેને ક્યાંથી સમજાય ! મો-
 ટાંબા કહે રાણાજી શિવાય તે સમજવાનો નથી. તે આવે
 એટલીજ વાર છે. મીરાંબાઈ કહે પક્ષાબા નાહકની કુથલી
 શા માટે કરો છો ? ગિરિધરલાલજીનું રટણ કરો. વખત
 નકામો નહીં ગુમાવો, વખત ફરંધી મળવાનો નથી. વ-
 ખતનું મુલ્ય થતું નથી. વખતની કીમત ન્યારી છે, માટે
 ભગવાનનું નામ દો. તેના નામની ધૂન લગાવો. બોલો
 જય ગિરિધર લક્ષ્મીવર, પ્રભુ જય ગિરિધર લ-
 ક્ષ્મીવર.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

મંદસીંહ રાણાજી પાસે ગયો અને રાણાજીને કહ્યું રાણાજી ! માતૃએ તમને ભુતના મહેલે ખોલાવ્યા છે. રાણાજી કહે ભુતને મહેલે શું કરવા ? દુર્મદસીંહ કહે તમારી મીરાં જાદુગરણીનું જાદુ જોવા. મીરાંનું જાદુ ! હા મહારાજ. મીરાંનું જાદુ ? જાદુ શાનું ? શાનું શું મહારાજ, ભુતનો મહેલ તો આપનો અજાણ્યો નથીને ? રાણો કહે ના. દુર્મદસીંહ કહે તે ભુતનો મહેલ તો ઈંદ્રભુવન જેવો બન્યો છે. રાણો કહે શી રીતે ? દુર્મદસીંહ કહે શી રીતે શું, જાદુના જોરથી. રાણો કહે મીરાં જાદુગરણી છે ? દુર્મદસીંહ કહે જાદુગરણી તે કેવી ! ભુતના મહેલને તો ઈંદ્રભુવન જેવો બનાવ્યો, પણ તમારાં બહેન પાંચબાને કોણ જાણે શું જાદુ કર્યું છે, કે તેતો તેનેજ દેખે છે. તેના ભેગાં બળી ગયાં છે, તે મહેલ આવતાં નથી, તેથીજ તમને તેડવા સારૂ માતૃએ મને મોકલ્યો છે. માટે ચાલો અને તે જાદુગરણીનાં કામો જુવો, એટલે તમારી ખાત્રી થશે.

રાણાજી કહે શું એવી જાદુગરણી છે ? દુર્મદસીંહ કહે હા મહારાજ. જેણે ભુતના બચાંકર મહેલને ઈંદ્રભુવન જેવો બનાવી દીધો, તેને તમને દાર કરતાં શું વાર ! નડતરને દુર કરવું તે કોણ ના કરે ? માટે તેનો કાંક રસ્તો કરી દા. નહીતર તે રાજનું પણ ઉથલપાથલ કરી દેશે તેમાં શક નહી.

રાણાજી કહે દુર્મદસીંહ તેનું શું કરવું ? દુર્મદસીંહ કહે શું કરવું શું, તેને તો દારજ કરવી. જો તે જીવતી

રહી તો નક્કી સમજાવે કે રાજતું ખુર થશે.

એમ વાતો કરતા ભુતના મ્હેલ નજીક આવ્યા.

ભુતના મ્હેલને ઇંદ્રભુવન જેવો જોઈ રાણો ચકિત થયો, અને કહ્યું વાહરે જાદુગરણી મીરાં તાર જાદુ ! હું આવી જાદુગરણી જાણતો નહોતો.

દુર્મદસીંહ કહે રાણાજી ! હજી મ્હેલમાં તો ચાલો. પદ્માબાને તેના જાદુના પાસમાંથી મુક્ત કરો ત્યારે ખરું ! રાણો કહે પદ્માબાના શું બાર છે, જે હાલ તેડીને જાકેલું, કહી મ્હેલમાં પ્રવેશ કર્યો.

રાણાજીને જોઈ મોટાબાએ કહ્યું રાજાજી ! આ તમારી જાદુગરણી રાણીએ મારી પદ્માને શી બહુતિ બભરાવી છે, કે તે સાવ ફરી ખેડી છે. કહે છે કે મારે ઘેર આવવું નથી. રાણો કહે કેમ ? મોટાબા કહે તેને ભક્તિથી થવું છે. ક્યારનાં તે બે જણાં તાળીઓ કુટે છે. ને કાંક લવે છે.

રાણાએ પદ્માબાને કહ્યું પદ્માબા ! ઘેર ચાલો. પદ્માબા કહે રાણાજી ! મારે, ઘેર આવવું નથી. તમારા ભુતના મ્હેલમાં જાકેલું. રાણો કહે એ જાદુગરણી જોડે રહેવું નથી. એકદમ ઘેર ચાલો.

પદ્માબાએ કહ્યું રાણાજી ! તમારી બુદ્ધિ કેમ બગડી છે? જે જગતજનુનીને મ્હોટા રૂપી મુની નમે, તેને જાદુગરણી કહેતાં શરમાતા નથી ? પવિત્ર સતી સાધવી જગતજનેતાનું અપમાન કરતાં વિચાર કરતા નથી ? પ્રભુજીનો પ્રત્યક્ષ પરચો જોવા છતાં પાપાંધ શા માટે બનો છો ? રાણો કહે શો પરચો ? પદ્માબા કહે શો પરચો ! જે ભુતનો મ્હેલ છેડેથી બચકરે લાગતો હતો, તે ઇંદ્રભુવન

સરખો શ્રીહરી વાસીત ઉત્તમ મંદીર બન્યું છે, તે દેખા-
વું નથી ?

રાણા કહે જોયું તે બધું જાડુ જોર. તે બધી
જાડુની વિધાનો ચમત્કાર. એ વિધાના અનેક દાખલા
વાંચ્યા છે. તું ભોળા છું તેથી ભોળાવાઇ છું, કે ટાંક બહુતી
નાંખી ભોળવી છે. હું કાંઈ તારા જેવો ભોળો નથી,
સમજ ?

પદ્મા કહે મારા જેવા ભોળા થઈ તેનું જાડુરૂપી
શીક્ષણ માથે ચઢાવો, તોતો સમજો કે તમારાં નશીબજ
ખુલી જાય, અને તેથી સ્હેજમાં સ્વર્ગ સુખની પ્રાપ્તિ
થાય. શ્રીથી માતાના ગર્ભવાસમાં આવવું ના પડે.

રાણા કહે જોયું તેનું શીક્ષણ. હું રાણાને તે બિ-
ચારી શું શીક્ષણ આપનાર હતી ? ચિતોડનો રાણો ક્ષત્રી-
યોમાં શ્રેષ્ઠ, તે એક અબજાનું શીક્ષણ ગ્રહણ કરશે ?

પદ્માબા—રાણાજી ! તમારું એવું બાગ્ય ક્યાંથી, કે તે પોતે
શીક્ષણ આપો ને તમે, તે શીક્ષણ ગ્રહણ કરો ? શું
તમે તેને અબજા સમજો છો ? શું તમે પોતે
પોતાને ક્ષત્રીઓમાં શ્રેષ્ઠ અટંકી વીર માનો છો ?
ના ! ના ! તેમ નથી. તે અબજા નથી, પણ
તમોજ અબજ છો, તે તો એક સાચી પ્રબજા
છે, તેમાં ખીલકુલ શક નથી.

રાણા—શું પદ્માબા ! હું અબજ ? કેવી રીતે અબજ ? શું
મારાં પરાક્રમ તમારાથી અબજાં છે ?

પદ્માબા—રાણાજી ! તમે શું પરાક્રમ કર્યો છે ? યવન સા-
થે યુદ્ધ કે ખીજાં ? તેમાં શું ; તેથી તમે પો-
તાને અટંકી સમજો છો ? રાણાજી અબી-

માનના શબ્દો ના બોલો. અભીમાન રાજ
રાવણુ સરખાનો રહ્યો નથી, તેમ દૈરવ જે
વાનો પણ રહ્યો નથી. માટે રાણાજી અટંકી
એ શબ્દથી કુલાઈ ના જાઓ.

રાણી—ત્યારે શું હું ખોટા અટંકી ?

પદ્માબા—એક વાર નહીં પણ લાખવાર સમજ્યા ? અટં-
કીનાં નામ સાંભળ્યાં છે ? જીવે સાંભળે, ધૃવ,
પ્રહ્લાદ, અમરીષ, સુધનવા, ચંદ્રહાસ એવા ઘણા
અટંકી વીરો થઈ ગયા જેઓ ભક્તિની સાચી
ટેક ધરી ભગવાનને ભજતા હતા, અને તેમણે
અવટંકી ભક્તિ બળે પ્રભુની મહેર મેળવી. ધૃવજી
અમર થયા. પ્રહ્લાદને તેની અચળ ભક્તિથી
ભગવાન પ્રસન્ન થઈ હીરણ્યકશપુને નૃસીંગ રૂપ
કરી માર્યો, અને પોતાનો કરી ચાખ્યો. સુધ-
નવાને તેલની કઢામાં તેના પીતા પોતાના પાપીષ્ઠ
પ્રધાન શંખ અને લેખની ચઢવણીથી નાંખવા
તૈયાર થયા, ત્યારે તેની સાચી ભક્તિની ટેકથી
તેલની કઢા ભગવાને શીતળ બનાવી. ચંદ્રહા-
સને દ્રષ્ટ્યુદ્ધિ પ્રધાન ગાલવ મુનીનું વચન
જીવું કરવા, અને પોતાનો જમાઈ તરી બન-
વા દેવા માટે તેને મારવા અનેક પ્રયત્નો ક-
ર્યા. જંગલમાં તેને મારાઓ સાથે મોકલ્યો,
પણ તેની ભક્તિની ટેકથી ભગવાને તેમાં
હ્યા મુકી તેને બચાવ્યો. અને છેવટે તેનેજ
દ્રષ્ટ્યુદ્ધિનો જમાઈ બનાવ્યો. મુનીનાં વચન
સત્ય થયાં, અને તેજ ચંદ્રહાસ તેનો જમાઈ
થયો. જમાઈ બનવા છતાં પણ પોતાની પુત્રી

વીધવા થવાની બીક નહી રાખતાં, માતાના
 મંદીરે મારા મોકલ્યા, તેને પૂજા કરવાનું
 બહાનું કાઢી મોકલ્યો છતાં, જેને શામળી-
 આતી સાથે તેનો વાંદો વાળ ન થાય. તે ક-
 હેવત મુજબ તેને રાત્રીએ બારેબાર, તેડાવ્યો.
 પુગ્ગનો થાળ લઈ તેનો પુત્ર મંદીરે ગયો,
 અને તેને મારાઓએ દાર કર્યો. કરચ અને
 જે ! સુરજ સમી ગમે તેટલી ધુળ ઉડાડી
 સુરજને ઝાંખો કરવા, ધારે પણ સુરજ કદી
 ઝાંખો નજ થાય. તે સધળી ધુળ પોતાની
 આંખમાં પડતાં પોતેજ અંધ બને. સા-
 માને નાંખવા ગમે તેટલા ખાડા ખોદે, પણ
 તે ખાડામાં સામે માણસ નજ પડે. એ
 ખાડામાં તો જે ખોદે તેજ પડે. સામાનું
 ગમે તેટલું બુર કરવા ધારે, પણ તેનું બુર
 નજ થાય, ને છેવટમાં પોતાનુંજ બુર થાય.
 સામાને ખરાબ કરવા ગમે તેટલા પ્રયત્નો કરે,
 પણ સામાને કાંઈ નજ થાય, અને છેવટે પોતાનું
 ધાર્યું ધુળ થાય. એને કરે તેવુંજ બરે, અને
 છેવટમાં પસ્તાઈ પસ્તાઈને મરે. ઇશ્વરની કૃપા-
 થી ચંદ્રહાસ બચી ગયો અને પ્રધાન પુત્ર
 માર્યો ગયો. છેવટમાં દ્રષ્ટ્યુદ્ધિ કચેરીમાં
 ગયો અને ચંદ્રહાસને જેતાં તે વિચારમાં
 પડ્યો. તેને પુછતાં પોતાનોજ કુવર દેવીને
 દેહેરે ગયો છે. એવું સાંભળી એકદમ દેવીને
 મંદીરે ગયો. ત્યાં પોતાના કુવરને મારાઓના
 હાથથી દાર થયેલો જોઈ તે પોતાને હાથે

દેવી સમક્ષ કટાર ખાઈ મુવો. ચંદ્રહાસ દેવીના દેહેરે આવ્યો, અને આ બે જણની લાશોને જોઈ પોતે મરવાને તૈયાર થયો. ત્યાં તેની અચળ અને અડગનીશ પ્રભુ પ્રત્યે જોઈ દેવી પ્રસન્ન થઈ. તેને મરવાનું કારણ પૂછતાં ચંદ્રહાસે કહ્યું, આ બંને મુઆ, તો મારે જીવીને શું કરવું છે ? દેવી તેની આવી સમદ્રષ્ટી જોઈ અન્યયન થઈ તેને ધન્યવાદ આપ્યો. દ્રષ્ટ્યુદ્ધિને અને તેના છોકરાને જીવતાં કર્યાં. છેવટે દ્રષ્ટ્યુદ્ધિની પોતાની પાપીટ નિશ બદલાઈ તે ચંદ્રહાસને પગે પડ્યો. એવા વીર તે અટંકીવીર. કહો રાણાજી તેમાંનું તમે શું કર્યું ? ક્ષત્રીઓમાં બંને અટંકી વીર કહેવાઓ, પણ જ્યાંસુધી એક ટેક ધરી શ્રી ગિરિધરલાલજીનું રટણ નહીં કરો, ત્યાંસુધી અટંકી થવાના નથી, તે સત્ય સમજજો.

રાણી—અમારે એવી ટેક જોઈતી નથી. તમે તમારે બક્તાણું કુટયા કરો છો એજ બસ છે.

પદ્મા—એટલુંએ સમજતા હો તો તો સાજજને ! જો એમ સમજતા હો, તો મીરાં જેવી પવિત્ર જગતજનુનીને શા માટે હેરાન કરો છો ?

રાણી—તેને તો હું કદાપી કાળે છોડવાનો નથી. તેને જીવતી રાખું તો એ જાદુગરણી શું ના કરે !

પદ્મા—રાણાજી ! નાહકનું પાપ શીદ બહોરો છો ? જરા વિચાર કરો. બોલો છો સવળું ને સમજો છો વાંકું. જે મીરાંખાઈથી થશે તે કોઈથી થવું નથી,

તે સત્યજ છે. પણ સાર અસારનો વિચાર કરો.
એનાં કૃત્યોથી તો તમારી પાપી નજર પવિત્ર
થશે, અને તમારૂં કલ્યાણ કર્તા પણ તેજ થશે.

રાણા—શું એ ખીચારીથી મારૂં કલ્યાણ થશે ? જોઈ મોટી
કલ્યાણ કર્તાનું પુંછડું.

પદ્મા—સમજો ! સમજો ! રાણાજી સમજો. એને કથીર
સમજતા નહી. એતો પારસમણી છે. એના સં-
તસંગથી લોહ પણ સુવર્ણ થાય તેમાં શક નથી.
મને તો તેની ખાત્રી થઈ ચુકી છે.

રાણા—શી ?

પદ્મા—જુઓ સાંભળો; તેના સત્સંગથી અજ્ઞાન રૂપી
અંધકાર હૃદયમાંથી દૂર થઈ જ્ઞાન રૂપી દીપક
પ્રકાશી રહ્યો છે. તે પારસમણીના સંગથી
લોહ રૂપી હૃદય કંચન જેવું પવિત્ર થયું છે, અ-
ને તેથીજ સાક્ષાત શ્રી ગિરિધરલાલજીનાં દર્શન
કરવા પામી છું, તે સધળો તે માતૃ તુલ્ય જગત
જનુની મીરાંબાઈનોજ પ્રતાપ. નહીતો આ કળી
કાળમાં સાક્ષાત દર્શન ક્યાંથી મળે ! આ જગત-
જનુનીને તો હું તનમનથી પ્રણામ કરું છું.
તેના પગની રજને પણ હું માથે ચઢાવું
છું. રાણાજી તમને પણ કહું છું, કે જો તમારૂં
શુભ ઈચ્છતા હો, તો આ માતૃ તુલ્ય મીરાંને
સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરો. તેનાં બોધ વચનો
માથે ચઢાવો. તેથી નક્કી સમજજો કે તમારી
પાપી કાયા, પાપી વૃત્તી, પવિત્ર થશે, અને સ્થેજ
માં મોક્ષ પદની પ્રાપ્તિ મળશે.

રાણા—તું તારે પગે પડ અને તું તારે પવિત્ર થા.

તને તેની લુચ્ચાઈની ક્યાંથી ખબર પડે ?
કારણ, તને તો તેણે જાદુમાં આંધળી બનાવી છે.
અને જાદુના જોરથીજ પોતાની તન્દ્રિયમાં તાણી
છે. (મીરાંબાઈને) બોલ્ય મીરાં ! આ મહેલ ઉ-
પર શું જાદુ કર્યું ? કીયા જાદુના જોરે આવો
ધંદ્રાલુવન મહેલ જેવો મહેલ બનાવ્યો ?

મીરાં—રાણાજી ! ભક્તિ જાદુના બળથી તમારા હૃતના
મહેલને ધંદ્રાલુવન જેવો બનાવ્યો.

રાણા—એતો જોયુ તારૂ ભક્તિ જાદુ, પાપણી ! મહેલ
ઉપર જાદુ કર્યું તે તો ઠીક, પણ આ મારી
બહેન પદ્માને શું જાદુ કર્યું, કે ફક્ત તનેજ આ-
ધિન બની બેઠી છે. એવી તે તેં શું બલુતી
બભરાવી છે, કે જેથી તે સાવ આંધળીજ બની,
તનેજ દેખે છે ?

મીરાં—રાણાજી ! તેને જ્ઞાન જાદુ નાંખ્યું છે. તે જ્ઞાન જા-
દુમાં ગળી જતાં પાપ પીચાશ દુર થયો છે.
તે મને આધીન નથી, પણ મારા પ્રાણ પ્રભુ
શ્રી ગિરિધરલાલજી આધિન છે, સમજ્યા ? તે
માયામાં અંધ હતાં, તે માયાનાં પડળ ખુલી
જતાં અજ્ઞાન અંધાપો દુર થયો. આંધળાં બ-
ન્યાં નથી.

રાણા—એતો જોયાં તેનાં જ્ઞાન ચક્ષુ, પણ કહું છું કે
તેને સીધી રીતે ઘેર મોકલ, નહીતર હું તારો
જાન લઈશ, તને મારી નાંખીશ.

મીરાં—જન લેશે ! મારી નાંખશે ! તમારાથી કશું બ-
નવાનું નથી. જેને મારવાનું છે તેને મારી શક્યા

નથી, તો મને શી ગીતે માગવાના હતા ?

રાણા—કોને નથી મારી શક્યો ? મોટા અકબર જેવા બાદશાહને હંફાવ્યો છે, તો તું ખીચારી શું હીસાબમાં ! એક પલકમાં મારી નાંખું સમજ ?

મીરાં—એતો સમજ. જાણોછો અકબરને હંફાવ્યો તે ખરીવાત, પણ તે તમારી ધર્મની જનુન, પણ જ્યાંસુધી મારા ગિરિધરલાલજીને હંફાવ્યો નથી ત્યાંસુધી બધુંએ ખોટું.

રાણા—એતો જોયો તારો પ્રભુ ! આખી ક્ષત્રીની જાતમાં એટલું કહેવાઉં છું. અકબર જેવા મહાન બાદશાહને હંફાવ્યો, તો તારો ગિરિધરલાલ શું હીસાબમાં છે ? લગાર સામે આવે તો બનાવું.

મીરાં—સામે શું કરવો છે, તમારા ઘટ ધરમાં પણ તેનો જ વાસ છે. એતો તમારી પાપીષ્ટ વૃત્તિથી તમારા ઘટમાંથી દુર થયો છે. તેના હીસાબમાં મહાન અકબર બાદશાહ અને તમે મોટો રાણા તે જ તું જેવા છો. તેનું વીરાટ સ્વરૂપ જોયું છે ? જેના મુખમાં નવે ખંડ સમાયેલા છે, તો તેનું સ્વરૂપ કેવળું હશે ? તેનો નિચાર કરો, એવા માગ નાથને વિસરી નહીં જાઓ; માતાના ગર્ભવાસમાં ઉધે મસ્તકે લટકતા હતા, ત્યારે સ્તુતી કરતા હતા તેનો ખ્યાલ કરો. તે ગર્ભવાસમાં ફરીથી આવવું ના પડે તેવા ઉપાય કરો. મારૂ મારૂ શું કરી રહ્યા છો. જાઓ ઘેર જન્મ મારો, રોટલાને દાળ કે જેથી પેટ ભરાય. ખીજું કંઈ તમારાથી મરાવાનું નથી. તમારી જી-

જાળજી ઉપરજ કુદતા હો, તો તે બળ મારો વહાલો
સેજ વ્યાધિ મુકશે તો તે જીજબળ દુર થશે. માટે
તેવો મીથ્યા અભિમાન તજો, અને જેને મારવાના
છે તેને મારો. મારવાના પોતાના સાચા શત્રુ
તેને મારો. કે જેથી વહેરિથી મુક્ત થશો.

રાણા—હા ! હા ! વેરનિજ મારીશ પ્રથમ વેરી તુજ
કે જેણે મારી બહેન ઉપર બહુ કઠી તેને આં-
ધળી કરા. બીજો વહેરી યવનશાહ, જેણે
પોતાના બળે ક્ષત્રી જાતને વટલાવી.

મીરાં—તે અરી નથી. મેં કાંઈ તમારી બહેનને બહુ
કર્ચું નથી, પણ તેમને મારા બોધરૂપી બહુનો
અસર થતાં તેમની માયા બુદ્ધિ દુર થઈ છે.
જ્ઞાન બુદ્ધિ ગ્રહણ કરી છે, તેથી તેમની પા-
પ વૃત્તિ જતાં પવિત્ર બની બેઠાં છે. યવન
બાદશાહ પણ તમારો અરી નથી, એતો જગત-
માં માયાનું પ્રબળ માફ તાર તેજ છે. પણ
ખરા અરિતો છ છે, કે જે અરી તમારૂં ચાલ
તેટલું બુદ્ધ કરી શકે તેવા જોરાવર છે. માટે તેને
મારો ત્યારેજ તમારી અટંકી અડક ખરી, નહીંતર
ત્યાંસુધી અટંકી સમજતા નહી.

રાણા—એવું છ અરિ કીયા છે, જે મારાથી પણ જો-
રાવર છે ?

મીરાં—જીવો સાંભળો. કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ, મત્સર
અને અભિમાન. કહો એ શત્રુને મારવા સમ-
ર્થ છે ? નહિતર તે આ લોકનું ને પરલોકનું
બંને ઠેકાણાનું બગાડી મનુષ્યરૂપી ભવરતને

ખરાખખરત કરી નાંખશે, અને લક્ષ ચોર્યાશીમાં
ભટકાવશે.

રાણા—હું કાંઈ તાર ટાયલું સાંભળવા આવ્યો નથી.
બસ કહું છું કે પદ્મા ઉપરથી તાર જાડુ ખેંચી
લે, અને તેને ઘેર મોકલ.

મીરાં—રાણાજી ! આ ટાયલું નથી. મારો ગરીબનો બોલ
શ્રવણ કરો, જીવો સાંભળો.

ગાયન.

(અરે શું માનવનો અભીમાન) એ રાહ.
ખરેછે કાયા કાચો કુંભ, વણસતાં વાર નથીરે.
જીવ શીદ કરે મમત નાદાન, માયામાં મરે મથીરે.
માયામાં મરે મથીરે, છેવટે સાર નથીરે—ખરેછે.
ભવ અટવીમાં માયા ગળતી, ન જા.....એ કળી
જાણે અજાણે તેમાં પડતાં, જા.....એ ગળી
ચાલ્ય તજી ગુમાન—ખરે છે.
માયા અકળ કીરતારની, કળના ન તેની થાયછે;
તજતાં સુખી રટતાં, દુઃખી, ભવરત્ન એજે જાય છે.
માટે વિચારી રહે પરા જીવ, શીદ તેમાં ધાય છે.
તે માયાથી વિરકતને, હમેશ ગિરિધર સ્થાય છે. ખરે

રાણા—હવે સાંભળ્યું તાર ટાયલું ! જોયું તાર જાડુ !
તેમાં અંજામ જાય તે આ પદ્મા જેવી. મને તે-
ના જેવો બોલો કે નાદાન સમજતી નહી, સ-
મજી ?

મીરાં—એવાં તમારાં ક્યાંથી ભાગ્ય જાગે, કે જેને તમે
જાડુ સમજો છો, તે જાડુ તમને અસર કરે ! અને
તે જાડુનો અસર થાય, તો તો તમારું રહેજામાં

કહ્યાણુ થઈ જાય. માટે સમજો, સમજો, અને તમારી માતા મહાદેવી મુકી મારા ભગવાનને બજો. થડ શીવાય હાળાં પાંખડાંથી કાંઈ વળતું નથી. તે ઉપર એક ટુંક દ્રષ્ટાંત છે તે શ્રવણ કરો. જેથી તમારા મનનો સંદેહ મારો ભગવાન ભાગે, અને તેમના ચરણકમળ તરફ તમારી જુ-તીને દોરે.

રાણો—એ તો જોયા તારા ગિરિધરલાલ મારી માતાની તુલ્ય ના થાય. તારા ગિરિધરલાલને બજોને આવી જાડુગરણી બની, એવાને તું તારે બજ. મારી જગતજનુની આગળ તારો ગિરિધરલાલ ખાંડ ખાય છે, સમજ ?

મીરાં—રાણાજી ! હાળાં પાંખડાંને શા માટે પકડો છો ? એક થડને પકડો. થડ શીવાય હાળાં પાંખડાંથી કાંઈ વળવાતું નથી. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષના અધિપતિ તો મારો વહાલો એકજ છે. મહાદેવજી ભગવાનના અતિ પ્રિય ભક્ત છે, કે જે તેમને બજે, તેને ઇચ્છીત વર આપે છે, પણ મોક્ષ શીવાય. ધર્મ, અર્થ, અને કામ એટલું આપવાની મારા ગિરિધરલાલજીએ મહાદેવજીને આજ્ઞા આપેલી છે, પણ મોક્ષનો અધિકાર તો મારા વહાલાએ પોતાના હાથમાંજ રાખ્યો છે સમજ્યા ? દેવીને તો કાંઈ પણ અધિકાર અપાણોજ નથી. જેમ તમે દેવી ને બજો છો, તેમ દેવી મારા ગિરિધરલાલને બજો છે. કહો કોણુ ચડે તમારી દેવી કે મારા ગિરિધરલાલ !

રાણો—એ તો જોયા તારા ગિરિધરલાલને; તું ગમે તેટ-

હું તારા ગરિધરલાલનું તાણ્ય, પણ તારા ગિર-
ધરલાલ મારી દેવીની તુલ્યનામાં તો થું, પણ
પાશંગમાં પણ આવનાર છે ?

મીરાં—રાણાજી તમારી ભુલ છે. જીવે આ દ્રષ્ટાંત સાં-
ભળો, પછી કહેજો.

રાણો—(દુર્મદસીંહને) કેમ દુર્મદસીંહ ! સાંભળ્યું અટાયલા
વળી દ્રષ્ટાંત કહેવા માગે છે.

દુર્મદસીંહ—રાણાજી ! થું દ્રષ્ટાંત કહે છે તે સાંભળો તો
ખરા ! સાંભળવામાં થું જાય છે.

રાણો—મારી માતાજીને પાછી પાડવાનું દ્રષ્ટાંત કહે તો
ખરી. મારી માતાજી કોઈ કાળે પાછી પડે-
જ નહીં.

મીરાં—મહુ સારૂ સાંભળો.

દ્રષ્ટાંત—કોઈ એક ગામમાં પીપા એ નામનો રા-
જા રાજ કરતો હતો. તે રાજા દેવી ભક્ત હતો. તે દેવી-
ને પોતાની ઇષ્ટદેવ્યા તરીકે માનતો હતો. વળી એમ પ-
ણ માનતો હતો, કે દેવોમાં સર્વોપરી દેવીજ છે, તેથી
તે રાજા દેવીને તનમનથી ભજતો હતો. ભગવાનનો મ-
હિમા થું છે, તે ખીલકુલ જાણતો નહીં. દેવીને દરરોજ
સવામણનો લાડુ નૈવેદ્ય ધરાવતો હતો; તે દેવીના મંદીર-
ને લગતી ચારે બાજુએ સાધુ સંતોને ઉત્તરવાને ધર્મશા-
ળા બંધાવેલી હતી. એક દીવશના સમાયોગે મહાનાજીશ્રી
રામનંદ સ્વામી તેમના સીખ્યોસહતે ગામમાં આવી ચઢ્યા
ચૈત્રમાસની રત્ન હતી, તેથી તે દેવી મંદીર વાળી ધર્મશા-
ળામાં ચોમાસુ ગાળવા નીશ્રય કર્યો, અને ત્યાં પડાવ રાખ્યો.
પોતાની સાથે સારંગરામની શેવા છે, તે સાલીંગરામ ભગ-

વાનને દેવીની પાસે ધર્મશાળાની પડાળી છે તે પડાળીમાં સારંગરામને સીંહાસન ઉપર પધરાવી, હમેશાં તેમની ભક્તિ ભાવે શેવા કરતાં. પ્રાતઃકાળે અને સાયંકાળે બે વખત ભગવાનની આરતી ઉતારતા હતા. તે ચત્રમાસમાં એક દીવસના સમયે દેવીને સવામણુ લાડુનો થાળ આપ્યો છે, અને અહીં સ્વામી શ્રી રામનંદ સ્વામી ભગવાનની આરતી ઉતારવાનો આરંભ કરે છે. રાજ પ-ણુ થાળ વખત દેવી સનમુખ આવી ઉભેલા છે. રામાનંદ સ્વામીએ ભગવાનની આરતી ઉતાર્યા બાદ, ભગવાનને શયન કરાવી શીખ્યાસહ હાથમાં કાંસીજોડા લેઈ બજન કરવા લાગ્યા; રાજ દેવીનાં દર્શન કરી મહેલે પધાર્યા. તે દીવશે મધ્ય રાત્રીના સમે જ્યાં રાજ પોતે બરનીંદ્રામાં સુતેલા છે, તે અરસામાં દેવી હાથમાં ખપ્પર સાથે રાજની છાતી ઉપર ચઢી બેઠી, કે રાજ તરત જાગૃત થયો, અને બયભીત બની ગયો. દેવી કહે હે રાજ! આજ તેં મને મારા નીયમ પ્રમાણે લાડુનો ભોગ કેમ ન આપ્યો? રાજ બેં હાથ જોડી કહે, હે દેવી! હે મમાયા! મારાથી કાંઈ અપરાધ થયો હોય તેની હું ક્ષમા માગું છું. તમે તો સર્વોપરી દેવી છો! હું તો એક પામર પશુ સમાન છું. માટે મારા બાળકના ઉપર આવડો ક્રોધ? હે દેવી! હે દેવાધી દેવી! આજ આપનો થાળ સવામણુ લાડુનો આપ્યો તે વખતે હું સનમુખજ હતો, છતાં કેમ કહો છો કે મને ભોગ કેમ ન આપ્યો? દેવી કહે હે રાજ! તું કહે છે તે થાળ તો શ્રી માહા પ્રભુ શ્રી ગિરિધરલાલજી આરોગી ગયા, અને હું એમની એમ નેવેદ વિના રહી રાજ કહે હે દેવી! થાળતો તમેને ધરાવેલો, અને ગિરિધરલાલજી શ્રી રીતે આરોગી ગયા? શું એવાએ તમારાથી બજ-

વાન છે ? શું એમને માથે ખીજું કોઈ નથી ? આતો
 મને આશ્ચર્યની વાત લાગે છે કે તમારો થાળ ગિરિધર-
 લાલજી જમી જાય ! એવા એ ગિરિધરલાલ કાણ છે ?
 દેવી કહે આપણા દેવાલયમાં રામાનંદજી સ્વામી જે પોતા-
 ના શીષ્યોસહ ચત્રમાસુ ગાળવા ઉતર્યા છે, તેમણે શ્રી
 વિશ્ણુ ભગવાનની આરતી કરતાં હરગનો છાંટો મારા
 થાળમાં પડ્યો તેથી ભગવાનને અર્પણ થઈ ગયો, અને
 ભગવાન આરોગી ગયા. રાજા કહે હે દેવી ! હું તો
 સમજું છું કે, ત્રણ લોક અને ત્રૈલોક્યમાં તમારા તુલ્ય
 કોઈ નથી, પરંતુ તમારાથી બળવાન છે ? તે વાડ ! એ
 ભગવાનથી ખીજું કોઈ બળવાન હશે ? દેવી કહે ના. એતો
 સાક્ષાત નારાયણ અખંડાનંદ સ્વયંભુ જ્યોતી સ્વરૂપ
 પોતેજ ઉત્પત્તી, પાલન અને લયના કરવા વાળા છે જડ
 અને ચૈતન્ય સર્વેમાં એમનો નીવાસ છે, એમના વિના પાંદડું
 પણ હલી શકે નહીં. મારી ભક્તિ કરી મને પ્રસન્ન કર-
 નાર મારા ભક્તને હું જે વર આપું તે તેમની સંમતીથી,
 અને તે વરની સીદ્ધિ કરવાવાળા પોતેજ. હું ધન, ધાન્ય
 પુત્ર, વૈભવ આપી શકું, અને એ પ્રભુતો ધર્મ, અર્થ, કામ
 અને મોક્ષ એ ચારે પદાર્થો આપવાવાળા પોતેજ. સાક્ષાતરૂપ
 છે મરણનો ફેરો ટળે અને જે શરીથી ગર્ભવાસમાં ન આવવું
 પડે, તેતો તેમની પ્રસન્નતા મેળવે મળે તેનેજ. રાજા કહે હે
 દેવી ! આવા અખંડાનંદ સ્વયંભુ જ્યોતી સ્વરૂપ શ્રી
 ગિરિધરલાલજીને મુકી ખીજા અન્ય દેવની ઉપાસના શા-
 માટે કરવી ? અત્યારથી મારો એજ નીશ્ચય, કે એ અખં-
 ડાનંદ સ્વયંભુ જ્યોતીસ્વરૂપ શ્રી ગિરિધરલાલજી એજ મારા
 ઈષ્ટ દેવ એજ મારા ધણી. અત્યારથી મારા સાચા ધણીને
 બજી તેમને પ્રસન્ન કરવા. હે દેવી ! હવે આજથી મારે

તમારી કાંઈજ દરકાર નથી. આટલી શેવા તમારી ઉઠાવી, તેટલી જો મારા ભગવાનની ઉઠાવી હોત, તો શું બાકી રહેત ? એમકહી પીપો રાણો પોતે રામાનંદ સ્વામીને શરણે ગયા. અને તેમના ઉપદેશથી રાણો તથા તેમની રાણીઓમાંની સીતા નામે રાણી બનને રાજ તજી, પ્રભુનું આરૂઢ ભજન કરી, ભગવાનને પ્રસન્ન કરી, ભગવાનના સ્વરૂપને પામ્યાં. અને તેથી ભક્ત માળમાં પીપા ભગત લખાણા.

માટે રાણાજી વીચાર કરેઃ અને મારા ગિરિધરલાલનું રટણ કરો, જેથી અવીચળ પદને પ્રાપ્ત થશો. રાણો કહે ગમે તેટલાં બનાવડી દ્રષ્ટાંતો દાખવ, પણ રાણાને કાનને કાચો સમજીશ નહી. મારી માતાના પરચા જગ જાહેર છે.

મીરાં કહે રાણાજી ! ગિરિધરલાલજીના પરચા છુપા નથી. તે પરચા તમેને પણ મળશે, ત્યારેજ ખાત્રી થશે.

રાણો કહે ખાત્રીની જરૂર નથી. પ્રથમ કહું છું કે પદ્માને ઘેર મોકલ. તેના ઉપર નાંખેલું જાદુ પાછું ખેંચ.

મીરાં કહે મેં કાંઈ જાદુ કર્યું નથી. તે આવતી હોય તો સુખેથી લઈ જાવો, મારે કાંઈ કામ નથી. રાણાએ પદ્માને કહ્યું પદ્મા ! ઘેર આવે છે કે નહીં ? પદ્મા કહે ના. રાણાજી કહે પદ્મા ! આમાંથી સાર નહી નીકળે, ને સુકાની જોડે લીલું બળશે.

પદ્મા કહે રાણાજી ! શું કરશો ? રાણો કહે શું કરશો ! જાનથી જશો, સમજ્યાં ? પદ્મા કહે શ્રી ગિરિધરલાલજી ની ઇચ્છા શિવાય રાણો તો શું, પણ રાણાના રાણાથી વાંકા વાળ પણ થાય તેમ નથી. માટે ખાલી મમત મુકો.

રાણો કહે પદ્મા ! શું હું કહું છું તે કામ કાપું છું ?

પક્ષા કહે રાણાજી ! ખરૂં કહેવડાવો તો ઘાસ કાપતા નથી, પણ ખડ ખાઓ છો. મારું મારું કરી રહ્યા છો, પણ મારો ગિરિધરલાલ હાથ પણ ઉંચો થવા દે છે? એવો મારા પ્રભુનો પ્રતાપ છે, સમજ્યા ?

દુર્મદસીંહ કહે રાણાજી ! હવે તો હદ થઈ. ઘાસ કાપતાં નથી પણ ખડ ખાઓ છો, આ શું પક્ષાખ્યા બોલેછે? ના ! ના ! સમજતા નહી, કે પક્ષાખ્યા બોલે છે. એતો પેલી જાદુગરણીનું જાદુ બોલે છે.

રાણો કહે હવે મારો ગુસ્સો હાથ રહે તેમ નથી. શું હું હેવાન ! પક્ષાખ્યા કહે હા હેવાન ! અરે હેવાન તો શું ! પણ હેવાનથીએ નાદાન. અને કહું છું કે હજી પણ વિચાર કરીને માન્ય, અને કરય ભક્તિ રસનું પાન !

રાણો કહે ભક્તિ રસનું તો શું, પણ પ્રથમતો એ જાદુગરણીના લોહીનુંજ પાન કરવા દે. એ પ્રમાણે કહી કમ્મરેથી તલવાર કાઢી મીરાં ઉપર ધસ્યો. મીરાં ઉપર ધસીને મીરાંને મારવા માટે તલવાર ઉગામી

જેને માંથે સાચો ધણી સાક્ષાત ગિરિધરલાલ ખીરા-જમાન થયેલા હતા તેને રાણાનો ગુસ્સો અને રાણાની તલવાર શું કરવાનો. હતી ? તલવાર ઉગામી જેવો મારવા જાય છે, તેવુંજ શ્રી ગિરિધરલાલે તરવારનું ડગ અદ્રખ્ય કર્યું, ફક્ત મુઠ એકલી રાણાના હાથમાં રહી.

તલવાર વગરની મુઠ જોઈ પક્ષાખ્યાએ કહ્યું, પાપીષ્ઠ જોયું ! ફળ વગરની તલવારથી શું કરવાનો હતો ! ગજવેલનું ના મળ્યું તો લાકડાનું ડગ ધાલવું હતું, પણ આવી એકલી મુઠથી તે બ્હીક બતાવાતી હશે ?

આ પ્રમાણે પક્ષાખ્યાના ગુખનું બાપણ સાંભળી રા-

જો ભોંટો પડ્યો. અને ક્રોધના આવેશમાં દુર્મદસીંહની તલવાર લઈ મારવા ધસ્યો. તે તલવારના ફળની પણ તજ દશ થઈ. આથી રાણો વધારે ભોંટો પડ્યો.

મીરાંએ કહ્યું રાણાજી મારી રહ્યા ? હવે કાંઈ શક્ય છે ? હોય તો કાઢો, પણ નક્કી સમજાવે કે ધિંગો ધણી માંયે ખીરાજીત છે, તો તમારા જેવાથી કાંઈ વળવું નથી. માટે વીચાર કરો. બંને તલવારોનાં ફળ ગુમાવ્યાં. તોપણ વળ્યું નહીં ? આતો 'લેને ગઈ પુત ને ખો આઈ ખસમ' એ પ્રમાણે બન્યું. ઉલટાં ફળ ગુમાવ્યાં.

રાણો કહે જાદુગરણી ! તે બધું તારી જાદુઈ વિદ્યાથીજ બન્યું છે. પદ્મા કહે આંધળા ! હજી પણ તને ભાન ન આવ્યું ? હજી પણ તારી આંખેથી પાપનાં પડળ ના ખસ્યાં ? પાપીઆ ! અત્યારે તો તું ગમે તેમ માન્ય, પણ નક્કી સમજાવે કે પાછળથી તને પસ્તાવો થશે. શ્રી ગિરિધરલાલને તો રટીશ તે તો રટીશજ, પણ મીરાંની પણ ઝંખના કરી મારીશ, તે નક્કી સમજાવે.

રાણો કહે અરે જા રે મીરાંની ઝંખના કરાવનારી નાદાન ! તેને મારવાની તો ઝંખના કરશ. અને તેને ગમે તે પ્રયાસ કરીને ત્યારેજ છોડીશ.

પદ્મા કહે જરે જા મુખા ! ગમે તે પ્રયાસે મીરાંઆં ધને મારીશ ? આથી ખીજે પ્રયાસ કીયો હશે ? બંને તલવારો ઉગામવા છતાં ન ફાળ્યો, તો ખીજે કીયો પ્રયાસ વધુ હોય તે સમજાવું નહીં.

રાણો કહે કહીને નહીં, પણ કરીને બતાવીશ. પદ્મા કહે સુખેથી કરજે, જેજે કયાશ મુકતો. પણ નક્કી સમજાવે કે તારાં ખાસડાં તનેજ પડશે. તારી યુક્તિએ

તનેજ નડશે. એને તો શું, પણ એના એક વાળને પણ તારાથી ઇજ્જત પહોંચાડી શકાય તેમ નથી. અને છેવટમાં કર્યા કર્મની સજ્જ ભોગવવીજ પડશે.

રાણા કહે ઠીક છે. દુર્મદસીંહ ચાલો હવે ગમે તે યુક્તિ રચી એ જાદુગરણીને તો ઠાર કરવી, નહીતર તે આપણું ને આપણા રાજતું નષ્ટાચાર વાળશે. દુર્મદસીંહ કહે મહારાજ ! તેમાં શું. ગમે તે યુક્તિઓ કરી તેને તો હતી નહોતી કરીશું, માટે હાલ ચાલો. દુર્મદની આ સલાહ મળવાથી રાણા તેની માતા અને દુર્મદસીંહ વીલે મોઢે દરબાર ગઢ તરફ ગયાં.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

રાંબાઇએ અહીંયાં પોતાની પાસે પ્રત્યક્ષ ગિરિધરલાલજી છતાં, મહાત્મા પાસેથી મળેલા ગિરિધરમુર્તી પધરાવી મદીર બનાવ્યું, અને સંત સમાગમ કરી પોતે હરી કીર્તન કરવા લાગી. અતીથી, અબ્યાગતની આસના વાસના કરવાનો નિયમ રાખ્યો, અને એક મોટા અખાડો જમાવ્યો.

એક દીવશ વિપયાનંદને પરમાનંદ એ નામના બે સાધુઓ ગુરુભાઈ હતા, તે મીરાંના દર્શનાર્થે મીરાંને ત્યાં આવ્યા. અને મીરાંને સાષ્ટાંગ દંડવત્ કર્યા. મીરાંએ તેમની સારી રીતે આગતા સ્વાગતા કરી તેમને સંતોષ્યા. મીરાંનું સુસ્વરૂપ જોઈ વિપયાનંદની ઘાનત બ્રહ્મ થઈ. તે વાત પરમાનંદે જાણી, વિપિયાનંદને સખ્ત હુણ્ડો આપ્યો, અને બંને જણ ત્યાંથી મીરાંની આજ્ઞા લઈ વિદાય થયા.

દુર્મદસીંહ કે જે રોજ મીરાંબાઇની ચર્ચા જોતો હતો તે વિપિયાનંદનું મન સમજી ગયો. વિપિયાનંદને પરમાનંદ જતા હતા, તેમાંથી વિપયાનંદને એકાંત બોલાવી તેનું મન પોતાની તરફમાં વાળ્યું; દુર્મદસીંહે કહ્યું વિપયાનંદ તમારી મનોરથ સિદ્ધિ મારા હાથમાં છે. પણ પરમાનંદથી છુટા પડો તો ક્ષણે. તે વાત વિપયાનંદે કબુલ કરી, અને ઉંધુ સમજવી તેનાથી છુટા પડવા માટે પરમાનંદને કહ્યું.

પરમાનંદ પરમ ભક્ત હતો. તેણે જાણ્યું કે આની શુદ્ધિ બ્રહ્મ થઈ છે, તે મીરાંબાઇથીજ સુધરશે. એવો વિ-

ચાર કરી તેનાથી છુટો પડ્યો. વિપયાનંદ તો છુટો પડતાંજ તે દુર્મદસીંહને મળ્યો.

દુર્મદસીંહે યુક્તિ કરી મીરાંની દાશી કુમતી, કે જે જુતના મહેલમાં જવાનું થયું તે વખતે છુટી પડી હતી, તેને બોલાવી વિપયાનંદની મનેચ્છા પરિપુર્ણ કરવાનો રસ્તો પુછ્યો. કુમતીએ કહ્યું તે અતિથીને મ્હેં માગ્યું દાન આપે છે તે હું જાણું છું, પણ તે બધુ પાછી મીરાં પાસે જાઉ, અને તેની દાશી થઇ રહું ત્યારે બને. દુર્મદસીંહે કહ્યું ત્યારે તું જા, અને ત્યાં રહે. પણ મીરાં તને રાખે એ અસંભવીત છે. કુમતીએ કહ્યું તે તો હું ગમે તેમ કરીને તેની પાસે રહીશ. દુર્મદસીંહે કહ્યું જો તું મીરાંને બ્રહ્મ કરીશ યા તેને ઠાર મારવાની યુક્તિમાં શવીશ, તો તને ઘણું સારું ઈનામ અપાવીશ, એવી લાલચ આપી.

લાલચ એ એક ખુરી ચીજ છે. લાલચથી માણસ માણસનું ખુન કરવામાં પણ પાછો પડતો નથી.

છપો.

લાલચે કામ સધાય, લાલચે લક્ષણ જાય;
વાધ જેવો વિકાળ, પ્રાણી પણ કેદ કરાયે;
લાલચથી તજી લાજ, નીચ કમો સહ કરતા;
તજી ન્યાયને ધર્મ, લાલચુ ખીસાં ભરતા
લાલચમાં લપટાઇને, મરે ઘણા અભાગીઆ;
જેઠો કહે તે મુરખજન, મુઆ ન પતા લાગીઆ.

લાલચની મારી દાશી મીરાંબાઇ પાસે ગઇ અને કહ્યું, મીરાંબાઇ ! હવે મને પુર્ણ પસ્તાવો થયો છે. પસ્તાવાનો

પાર નથી. તમને સાધવીને છોડીને ખીજે ગઇ પણ ક્યાંક સુખ ન મળ્યું. માટે મીરાંબાઈ ! પાછી આ દાશીના દોપતી ક્ષમા કરી, આપની પવિત્ર શેવામાં અંગીકાર કરો.

મીરાંબાઈએ તેના કાલાવાલા સાંભળી તેને પાછી પોતાની પાસે રાખી. સુમતીએ કહ્યું આ ચંડાળણીને પાછી ન રાખો. ત્યારે મીરાંએ કહ્યું તેને પોતાના પાપનો પુર્ણ પસ્તાવો થયો છે, માટે તેને રાખી લેવી. સુમતીએ કહ્યું મીરાંબાઈ એલી કહેવત સાંભળી છે ? કુતરાની પુછડી ભોંયમાં ઘાલો પણ જ્યારે કહાડો ત્યારે વાંકીને વાંકી. તે સુજળ તેની ટેવ જવાની નથી, માટે વિચાર કરો.

મીરાંબાઈએ કહ્યું એનાં કૃત્ય એ ભોગવશે, પણ આપણે તો આપણી પામે આગ્રહ કરતું આવે, તેને આશ્રય આપવો જોઈએ. તેનાં ચંડાળ કત્યોથી આપણને કાંઈ અસર થવાની નથી. જો તેને તેના પાપનો પસ્તાવો નહી થાય, અને કુકત્યો કરશે, તો કરશે તેવું ભરશે; આપણને શું ? સુમતી કહે તમારી મરજી. મીરાંએ કુમતીને કહ્યું. કુમતી ! પાપ કત્યો કરતાં ઇશ્વરથી ડરી તેવા કામને તનમનથી ધિક્કારીશ, તોજ તારો જય થશે. ઇશ્વર સહાય જીત થશે, નહીતર છેવટમાં પસ્તાઈશ.

કુમતી કહે મીરાંબાઈ ! હવે પસ્તાવામાં શું બાકી છે ? આટલા દહાડામાંજ વિતિ ચુકી. સતીયાંને સંગ છુટતાં, પાપીઓના પાસથી પાપીજ બની, તેનું દુઃખ અનુભવિ, ખાત્રી કરીનેજ આવી છું. ખાત્રીમાં અધુર કે બાકી નથી.

મીરાં કહે તો તારો સંસાર સુધરશે. પણ જોજે શીખ જીલીશ નહી. માણસ તે કરેલા કમોની શીક્ષા આ-

પવા શક્તિવાન નથી. ખરી શીક્ષા આપવા વાળો તો મારો ગિરિધરલાલ હજારા હજુર છે. કુમતી કહે મીરાંબાઈ ! તમારાં બોધ વચનોથી મારા મનને પુરી અસર થઈ છે. (તેની વખત આવે વાત) હવે નવાં પાપ કર્મ સ્વપ્ને પણ નહીં કરૂં, અને તન મનથી તમારા ગિરિધરલાલજીનું રટણ કરીશ.

મીરાં કહે તો તું સુખેથી ભવભયના દુઃખથી મુક્ત થઈશ. શ્રી ગિરિધરલાલજીના ચરણ કમળને પ્રાપ્ત થઈશ. ચાલો સંતો કુડો પડો, કુડો, પડો, જય ગિરિધર રાધાવર, પ્રભુ જય ગિરિધર રાધાવર. ભજનની શરૂઆત થઈ.

ભજન.

પ્રભુ ગિરિધરલાલજી પ્યારો છે (૨) ટેક.
ભક્તવત્સલ છે મુક્તિદાતા, જગત સકળનો છે વળી ત્રાતા;
જેને રટતાં ઉપજે શાતા. પાપ કર્મથી ન્યારો છે—પ્રભુ.
ભવ દુઃખ હારી એ મોરારી, જેણે નારી અલ્હયા તારી;
સતી દ્રૌપદી લાજ ઉગારી, એવો અમૃત ક્યારો છે—પ્રભુ.
ભક્તની ભક્તિ ઉરધરે છે, ભક્તનાં કામો હાથે કરે છે;
ભવ ભય દુઃખને આપે હરે છે, ભક્તિ વશ એ
થનારો છે—પ્રભુ.

ઉપર પ્રમાણે ભજન કરી શ્રી ગિરિધરલાલજીની તીર્થ શરૂ કરી.

આ ગિરિધરલાલજીની આરતી.

પ્રભુ જય જય જય લક્ષ્મીપતી,
કૃણુ કાંત રૂડા રઢીયાળા,
તુજ ભજન તણી ચાહુ મતી—પ્રભુ.

બવો દધી કરો પાર, દધીમાંથી કાઢો ખાર,
 નમી તુને વારંવાર. અર્જ દીનની સ્ત્રીકાર—જય.
 હાથે વાસ, પુરો એ આશ, જાણીને દાસ, રહેને પાસ.
 આહુ દરશ ધરી હર્ષ અતી—પ્રભુ.

આર્તી પુર્ણ થઈ ત્યાં કુમતીના કરેલ સંકેત પ્રમાણે
 વિષયાનંદ મંદીરમાં આવ્યો. અને મીરાંબાઈ પાસે એક વચન
 માગ્યું. મીરાંબાઈએ તેને કહ્યું જે જોઈએ તે માગી લ્યો.
 અતિથીનું મન સંપાદન કરવું એ મનુષ્ય માત્રનો ધર્મ છે.

વિષયાનંદે કહ્યું મીરાંબાઈ દેહ નાશવંત છે. ઈંદ્રિયો પો-
 તાની જાત સુખ અનુભવે તેમાં દોષ કંઈ કહેવાયજ નહી.
 જેમ દરબારમાં દરબારીઓ પોત પોતાનું કામ કર્યે જાય
 છે, તેમ મન રૂપી દરબારમાં ઈંદ્રિયોરૂપી દરબારીઓ પોતે
 પોતાનું કામ કરે છે; માટે માગવાનું એટલુંજ કે ભોગરૂપી
 ઈંદ્રિયે તમારા રૂપ લાવણ્યથી ભોગ ઈચ્છા થઈ છે, તો તે
 પરિપુર્ણ કરો. માર તાર મહંતો રાખતાજ નથી, મારા
 તારાથી ન્યારાજ હોય છે. માટે માર તાર નહી ગણતાં તે
 ભોગ ઈંદ્રિયની આશા રૂળીભૂત કરો. અતિથીને તમારે યોવન
 દાન આપી સંતુષ્ટ કરો,

ભાઈ વિષયાનંદ ! ભગવાં વસ્ત્ર રૂપી નાવથી ભવસાગર
 તરવા તૈયાર થયેલો માયાના ખાખોચીઆમાં ડુબી ના મર.
 આ નાશવંત દુનિયામાં પહેલી માયા તે સ્ત્રી છે. તેજ મા-
 યાના પાસથી ભવસાગરમાંથી બહાર નીકળાતું નથી. આ-
 દેહ પણ નાશવંત છે. કાળે કરી દેહનો અંત છે, તેમ કાળે
 કરી દુનિયાનો પણ અંત છે. નામ તેનો નાશજ છેજ તો પછી
 કોઈ બહેલું તો કોઈ મોડું, પણ જે વસ્તુનું નામ છે તેનો
 તો નાશ છેજ. ત્યારે નાશવંત ચીજમાં શા માટે લોભાય

છે ? આ દેહ પણ નાશવંત છે. આત્મા મુસાફરે અમુક
 બાડુ આપી, અમુક મુદત બાંધી, આ બાડાના દેહ રૂપી
 ખોળીઆમાં વાસ કર્યો છે, વખતને જતાં વાર લાગતી
 નથી, પાણીની મારક વહો જાય છે, તો આત્માએ
 નીમેલી મુદત જતાં વાર નહીં લાગે. આ બાડાની
 કાટડી રૂપી દેહ છોડી જવું પડશે. માટે બાડાની ચીજ
 માટે મમત શા માટે કરે છે ? ખોટાં દ્રષ્ટાંતો શા માટે
 બતાવે છે ? મન રૂપી દરબારમાં દેહ રૂપી ઇંદ્રિયો પોત
 પોતાનું કામ કર્યું જાય છે તે બરાબર છે. પણ તે કા-
 મોમાં છેવટ રાજનો શેરો લેવો પડે છે. તેમ તે ઇંદ્રિ-
 યોએ કરેલ કર્મનો હીસાબ પરમાત્મા રૂપી રાજને
 આપવો પડવાનો. સાચો હીસાબ હશે તો પરમાત્મા તેનો
 હોદ્દો વધારશે, અર્થાત સ્વર્ગ સુખ આપશે. ખોટો હીસાબ
 હશે તો તેનો દંડ કરશે; અર્થાત કારાગ્રહ રૂપી નર્ક કુંડમાં
 હોમી દેશે. કારણ, પાપ કર્મથી તે ન્યારો છે. પાપીઓને
 સજા આપવામાં પાછો પડતો નથી, તે અદલ ન્યાય છે.
 માટે નાશવંત દેહને માટે નાશવંત જગતરૂપી માયાના
 કુપમાં અમર આત્માને નહીં હોમ ! અત્યારે તો તને સર્વ
 સાફ લાગશે, પણ પાછળથી પસ્તાઇશ. ચોર ચોરી કરી
 દ્રવ્ય સંપાદન કરે છે, ત્યારે તે પુણ્ય ખુશી થાય છે, પરંતુ
 તે ચોરી પકડાતાં ન્યાયાસન પાસે ઉભો રહે છે, ત્યારેજ
 વિચાર થાય છે, કે મેં આવું કર્મ ના કર્યું હોત, તો આ
 દશને પ્રાપ્ત ન થાત, અને આ દીવશ ન આવત. માટે
 સુખ વિચાર કર, અને તે સાચા ધણીમાં ચિત્ત પરોવી,
 જગતના ક્ષણિક માયાવી સુખને છોડી, સ્વર્ગના અવિચળ
 સુખને ગ્રહણ કર. જો પાપીઆ જો ? આજસુધી તેં શું
 સુખ ભોગવ્યું ? શું જાણ્યું ? શું માણ્યું ? કશુંએ

નહી, તો વિચાર કર. કે આ સંસાર અટવી ઉપર કેને સુખ છે ? કાઢનેજ નહી. તો તું વિષયરૂપી વીણામાં સુખ માની હરામી હાડીયાની માફક દોડે છે તેનો વિચાર કરવ અને મનને મારવ.

જેટલું કષ્ટ પરદારામાં છે, તેટલું કષ્ટ પરદારા ત્યાગમાં નથી. પરદારા ત્યાગમાં માત્ર મનને શાસ્ત્ર મર્યાદા, ધર્મ, એવા નિતિ રૂપ ઉપદેશથી સમજાવવું એટલુંજ છે. તેને જ્યારે આપણે કુળ, ધર્મ, શાસ્ત્ર, લોકલજ્ઞ, વડી-લોપાઈત પ્રતિષ્ઠા, પતિ પ્રેમ, આદિ વિષયો મન સન્મુખ અડા કરી, મનને ઉપદેશીએ, તેમ છતાં પણ મન શાન્તિ ન પામે, તો ધર્માત્મા પુરુષાના ચરિત્રાનું અવલોકન કરવાથી, તેમ છતાં પણ મનને શાન્તિ ન મળે, તો ઉપરા ઉપર પુરક, રેચક અને કુંભકરૂપ પ્રાણાયામ કરવાથી, મનને સત્વર શાન્તિ મળે છે,

એ પ્રમાણે મનના નિંદ્ય વિષય વસ્તુ પ્રતિના વેગને માત્ર બે ત્રણ વાર અટકાવાથી મનને એવો એવો સ્વતઃ અભ્યાસજન પડી જાય છે. તે અસંખ્ય સ્વરૂપવાન પરદારાઓના સમુહમાં પણ વીકારવાન થતું નથી. માટે પરદારાના ત્યાગમાં, અને મન રૂપી હાથીને જ્ઞાનઅંકુશથી વશ રાખવામાં કષ્ટ છે, પણ તે કીંચીત કાળનુંજ. અને આનંદ ભવો તો અપુર્વ; આ લોક અને પરલોક બંને જગોએ છે.

હે મુખ્યા ! એવા કીંચીત કષ્ટ અર્થે જીવન પર્યંત દુરાચારના ખાડામાં શા માટે પડે છે ? નિતિ બ્રહ્મ, ધર્મ બ્રહ્મ, પતિવ્રત બ્રહ્મ, પ્રતિષ્ઠા બ્રહ્મ, તન અને મન બ્રહ્મ, એવો અધમ શા માટે બને છે ? માટે જરી વિચાર કરવ,

અને તે કીંચીત કષ્ટ સહન કરી મોક્ષ પદની પ્રાપ્તિ મેળવ.

વિપયાનંદનો વિકાર મીરાંબાઈના બોધથી દુર થયો, અને તે મીરાંના ચરણ કમળમાં પડ્યો. હે જગત જનુની ! તું મારી ગુરુ છો, તું મારી ઈષ્ટ છો તું મારી માતૃ છો. દેવી ! દેવી ! તારા ઉપદેશથી આ માયાના કુપમાં બુડતો અમર આત્મા બચ્યો છે. તુંજ મારી સુક્તિદાતા છો, અને આ પાપી હૃદયથી જે કાંઈ અપશબ્દો તમને કહ્યા, તેની તનમનથી માફી આપો. અને તમારી પવિત્ર શેવામાં આ પાપીને સ્વીકારી બોધ રૂપી ભક્તિતું દાન આપો.

મીરાંએ કહ્યું બાઈ વિપયાનંદ ! આટલી લાગણી થઈ તે કાંઈ બોધા નથી. મને તમોએ કહેલાં પાપ વચ્ચેના માટેની લાંગણી મને તો છેજ નહીં. મારી માફ તો શું, પણ તમોએ કરેલ પાપ કર્મના પરતાવાથી મારા ધણી નોધારાના આધાર શ્રી ગિરિધરલાલને ત્યાં પણ માફી મળી ચુકી, તેના માટે સંદેહ નહીં લાવતાં, ધર્મ કાર્યમાં પ્રવર્તી અહોનીશ તે મયાળુની મયા મેળવવા શક્તિવાન થા.

વિપયાનંદે કહ્યું પવિત્ર માતા ! તમારાં વચનને ગુરુ સમાન સમજી માથે ચઢાવીશ, અને તમારા પતી અર્થાત, જગતના પતી શ્રી ગિરિધરલાલજીનું તનમનથી રટણ કરીશ.

ઉપર પ્રમાણે બોધ મળતાં તેના વિપદ વિકારો દુર થયા. અને તે સંતોમાં ઇશ્વરનું ભજન ગાવામાં પડ્યો. આ બતાવ જોઈ કુમતીએ વિચાર્યું આ ઇચ્છા પણ ફળી-ભુત થઈ નહીં, માટે બીજી કાંઈ સુક્તિ કરવા દુર્મદસીંહને સુચવણી આપું, એવો વિચાર કરી તે દુર્મદસીંહને ઘેર ગઈ.

દુર્મદસીંહને ઘેર જઈ દુર્મદસીંહને તેણે વિષયાનંદ સખંધી સર્વે હકીકત જાહેર કરી, અને કહ્યું 'મીરાંબાઈએ તેને એવો ઉપદેશ આપ્યો, કે તે તો તેમાં વિનજ બની ગયો, અને મીરાંબાઈને પગે પડી દીલવાઓના ટોળામાં બજન ગાવામાં પડ્યો.

દુર્મદસીંહ આથી અજ્ઞયજ્ઞ થયો, અને રાણાજીને આ વાત જણાવવાના હેતુથી કુમતીને સાથે લઈ દરબારમાં ગયો. દરબારમાં જઈ રાણાજીને આ વાતથી વાકેફ કર્યા. રાણા આથી આશ્ચર્ય પામ્યો, અને કહ્યું એ જાદુગરણીને મારવામાં આપણે સાંમે મ્હોંઢે ફાવનાર નથી, તેને માટે તો કાંઈ છુપી યુક્તિઓ કર્યા શિવાય તે પાપ ટળશે નહીં.

દુર્મદસીંહે કહ્યું મહારાજ ! એવી છુપી યુક્તિઓ શું કરીશું ? કુમતીએ કહ્યું 'ગિરિધરલાલનું ચરણામૃત કહી તેને વિષ આપો, તે શિવાય તે પાપ ટળશે નહીં. રાણાએ કહ્યું તે રસ્તો ઉત્તમ છે, પણ ત્યાં જશે કોણ ? કુમતીએ કહ્યું તે કામ માફ. રાણે કહ્યું શી રીતે ? કુમતીએ કહ્યું 'શ્રીકૃષ્ણ ચરણામૃતનું બહાનું કરીને જઈશ, અને કહીશ કે દાન્ડિકાંથી એક મહાત્મા લાગ્યા છે, તે તમોને આપવા મોકલી છે. રાણો આ સાંભળી ખુશ થયો, અને એક વાટકામાં હળાહળ ઝેર કે જેનો શ્વાસ લેતાં પણ પ્રાણ રહિત બને તેવું તૈયાર કરી કુમતીને આપ્યું. દુર્મદસીંહને તેની ખાત્રા કરવા તેની પાછળ મોકલ્યો, કે તે મીરાંને આપે છે કે નહીં.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

મી રાંબાઇ શ્રી ગિરિધરલાલનું સ્મરણ કરી રહ્યાં છે, ત્યાં કુમતી વીશ બરેલો ચાંદીનો વાટકો લઇને આવી, અને તે મીરાંબાઇને આપ્યો. મીરાંબાઇએ કહ્યું, કુમતી આ શું છે ? કુમતીએ કહ્યું એક મહાત્મા રાણાજીના દરબારમાં આવ્યા છે, તેઓ દારિકાંથી શ્રી કૃષ્ણ ચરણામૃત લાવ્યા છે, તેમાંથી રાણાજીએ તમને પ્રસાદી મોકલી છે.

મીરાંબાઇ કે જેને સાક્ષાત ગિરિધરલાલજીની સાથે, તેનું તે કાંઈ અજ્ઞપણું રહે છે ? મીરાંબાઇએ કહ્યું આજ તો સોનાના સુરજ ઉગ્યા. મારા કૃષ્ણજીનું ચરણામૃત રાણાજીએ મોકલ્યું એટલો ભાવ જોઈ મારું મન પ્રસન્ન થયું છે. પણ આ પ્રેમથી મોકલેલી પ્રસાદી ગ્રહણ કરતાં પહેલાં તેજ ભગવાનનું સ્મરણ કરી લેવા દે.

ગાયન.

ધૈર્ય સ્તુતી.

(રઠીઆળા રણધીર) એ રાહ.

ગિરિધર ગુણવંત, રત્ન હું તો રાખી ખંત,

રટણ હું ચુક નહી—ગિરિધર.

બહાર કરો લક્ષ્મી કંથ—સત્ય તુજ ગ્રહ્યો પંથ,

રટણ હું ચુક નહી—ગિરિધર.

તુમ ચણૈદક નામથી, આવ્યું હજાહજ વીપ;

પાન કર અતિ પ્રેમથી, સાચવજે જુગદીશ.

પાપીઓની ભાગો બ્રાંત, કરો નિજ ચિત શાન્ત

પત તુમ સાચવો અહીં—ગિરિધર.

આવે પાપી પાપ અંત, સહેજે ગ્રહે ભક્તિપંથ;

તારનાર સત્ય તું સહી—ગિરિધર.

ઉપર પ્રમાણે ભગવાનની સ્તુતિ કરી વિપત્તિ પાન કર્યું. તે વિપત્તિ પાન કરતાં પહેલાં તેમની સ્તુતિથી, પદ્મા-
આએ તથા સુમતીએ જાણ્યું કે રાણાએ કૃષ્ણ ચર્ણામૃતને
નામે વિષ મોકલ્યું છે. તેવું જાણતાં તેમણે કુમતીને કહ્યું
હે પાપીણી ! માતૃ પુત્ર્ય જગતજનુંનીને વિષ આપતાં તારું
હૃદય કાટી કેમ ન ગયું ? કૃષ્ણ ચર્ણાદકતું ખોટું નામ
દેતાં તારી જીભ કેમ તુટી ના પડી ? અહીં સુધી લાવતાં
જે લાથે ગ્રહણ કર્યું, તે હાથ તુટી કેમ ના પડ્યા ?
પાપીણી ! એ દેવીને કાંઈ થયું, તો તારી શી દશા થશે
તનેા વિચાર કર્યો ? અરે ! આ વિષ તો શું, પણ ગમે
તેવી પ્રાણુ હતા ચીજ લાવ્યને, પણ પાપીણી જાણજે તેને
તો કાંઈજ થવું નથી. હે દુષ્ટ પાપણી ! પાપીઓના પાસમાં
રહી ગમે તેટલાં કારસ્તાન કર, પણ તું અને તારાં કાર-
સ્તાન જખ મારે છે. શંખણી વીચાર કર્ય, રાણાએ તેને
મારવા બંધે તલવારો ઉઘડીને ઘા કરવા ગયો, પણ તે
કરી શક્યો ? ઉલટાં શળ ગુમાવ્યાં; તેવી રીતે તું પણ
ગમે તેટલી યુક્તિઓ કર, પણ નક્કી સમજજે કે જેને
શામળાઓ સાલ્યકાર છે, તેને મારવાના પ્રયત્નો કરનાર
તારા જેવાં જખ મારનાર છે સમજ ?

મીરાંએ કહ્યું સંતો ! ખાલી કુથલી શા માટે કરો
છો ? વખતની કીમત જાણો, ને તેને વ્યર્થ નહી ગુમાવો.
આલો કુડો પડો જયગિરિધરલક્ષ્મીવર પ્રભુ જયગિ-
રિધરલક્ષ્મીવર ભજન ગાવાનું શરૂ થયું.

ભજન.

(૩૫ ૩૫ શું કરે મુરખજન) એ રાહ.

કૃષ્ણ કૃષ્ણ સહ સ્મરે, મુરખજન કૃષ્ણ હૃદયમાં ધરે;
માયા ઉપાધી અળગી કરીને. ભવજળદધીથી તરે;
અકળ છે માયા અવિનાશી, હરીજન રહે છે બહુત્રાસી.
હરી નામ છે બે અક્ષરનું, ભવજળ પાર કરે છે;
તેને તજતાં, માયા રટતાં, લક્ષ ચોર્યાશી શ્રે છે-અકળ છે.
હરી ભજન વિષ્ણુ જાણે જગમાં, કાંઈ નથી કરવાનું;
વિરક્ત થાતાં તેનાથી, નવ મળે ક્યાંઈ કરવાનું,
જાણજો કાયા છે કાચી રહો તમે ભજનમાં રાચી.
ભક્તિ વશ ભુદર છે સાચો, ભક્તની વારે ધાયે,
ન્યારે ભક્તને બીડ પડે ત્યારે, જાતે આવી કરે સાંભે,
ભક્તની ભક્તિ કરતો કરે, ભક્તને માટે પ્રાણ પાથરે,
સુદામાની ભક્તિ સાચી, ભક્તની કાંધી શેવા,
પ્રલ્હાદ સ્થંભે આવી વશીઆ, પોતે દેવાધી દેવા.
દોપદી ગીર પુર્યાં ભુદરે, ભક્તને માટે પ્રાણપાથરે.

ઉપર પ્રમાણે ભજનની ધુન ઉપર ધુન ચાલી. વિષ-
પાન કરવાથી મીરાંબાઈને કાંઈ અસર થઈ નહી, તે જોઈ
દુર્મદસીંહ તથા કુમતી અજાણ થયાં, અને રાણાજીને તે
વાત વીદીત કરવા રાણાજી પાસે ગયાં.

રાણાજી પાસે જઈ મીરાંબાઈએ વિષપાન કર્યાના સ-
માચાર રાણાને કહ્યા. રાણે કહ્યું ત્યારે તો તે મરી ગઈ
હશે. કુમતીએ કહ્યું મહારાજા તમારા વિષથી તેને કાંઈ
અસર થઈ નહી; તમોએ આપેલ વીપનો વાટકો તેની પાસે
જઈ કૃષ્ણ ચરણામૃતનું નામ દઈ તેના હાથમાં આપ્યો,
ત્યાં તેણે કૃષ્ણજીની સ્તુતી કરી, વાટકો પી ગઈ. કુમતીએ

અને પદ્મામાએ મને ઘણા કઠોર વચનો દહ્યા, પણ તે મેં ગણુકાર્યા નહી. મીરાંએ તે બંનેને વાર્યા, અને બજન ગાવામાં પડ્યાં.

ઘણીવાર સુધી હું અને દુર્મદસીંહ ત્યાં ઉભા રહ્યાં, પણ મીરાંને વિપત્તી અવર થએલાં જોવામાં આવી નહી, તેથી તેની પાસેથી આપને સર્વે હપ્તીકત જણાવા આપની પાસે આવ્યાં.

રાણાએ કહ્યું દુર્મદસીંહ ! હળાહળ ઝેર કે જોતો શ્વાસ લેતામાં જીવ નીકળી જાય, તે ઝેર પચાવી ગઇ, તો હવે તેને શું કરવું? જે હળાહળ ઝેર પચાવી ગઇ, તે શું ના કરે ?

દુર્મદસીંહ કહે ખરૂં છે મહારાજા તેનાથી તો બહી-
તું સાર. વ્યાધિ અને વેરીને મુળથી ઉખાડી નાંખવા; કાર-
ણ, તે એક હાની કર્તા છે તેમાં શક નથી.

રાણા—દુર્મદસીંહ ! કેવી રીતે તેને મારવી, તે સમજ પડતી નથી.

દુર્મદસીંહ—મહારાજ ! કેવી રીતે શું ? તેની પાસે જઈ
જીવહા જોરી ચલાવવી, ને તેમાં તેનો વાંક લા-
વી કાપી નાંખવી. એ શિવાય બીજા ઉપાય હું
જોતો નથી.

રાણા—તે દીવશે કાપી નાંખવા ગયો હતો, ત્યારે તહારી
અને મહારા તલવારોનાં ફળ ગુમાવ્યાં હતાં તે
તને યદ છે.

દુર્મદસીંહ—હા મહારાજા પણ તે ફળ તલવારની મુઠ-
માં ઠેક નહોતાં, તેમાં તેના જાડુએ અસર

કરી ઉડાવી દીધાં, પણ મહારાજા લોઢાના
એકજ કટકામાંથી મુઠ સમેત અખંડ તલવાર
લઇને જાઓ, અને તે જાદુગરણીને દાર કરે
નહીતર કોક દીવશ ખરાબી થશે.

રાણા—હીક, તે પણ ખરું. અખંડ તલવારની મુઠમાંથી
ફળ કેવી રીતે ઉડાવી દેશે ? કાલ તે યુક્તિ કરવી
પણ ગમે તે પ્રયાસે તેને દાર તો કરવીજ.

દુર્મદસીંહ—મહારાજ ! તે યુક્તિ બરાબર છે, પણ જોજો
મનને પાછું ફેરવતા નહી.

રાણા—કાલ જરૂર તે યુક્તિ કરીશું, ને આ હાથેજ તેનો
વધ કરીશ.

દુર્મદસીંહ આથી ખુશી થયો, અને બીજે દીવશે
સવારમાં રાણા પાસે આવ્યો. રાણાને કહ્યું મહારાજ
આલો. રાણો તૈયાર થયો અને ભુતના મહેલ તરફ ગયા.

ભુતના મહેલમાં જઈ રાણાએ કહ્યું મીરાં ! તું કોની
સાથે વાતો કરતી હતી ? મીરાંએ કહ્યું રાણાજી ! હું મારા
નાથ ! મારા ઘણી ! નોધારાના આધાર શ્રી ગિરિધરલા-
લજી સાથે વાતો કરતી હતી. રાણો કહ્યું હું તારી સમક્ષ
ઉભો છું, છતાં તું બીજાને નાથ કહેનાર કોણ ? મીરાં કહે
રાણાજી જોને હું નાથ કહું છું, તે મારો તો નાથ છેજ,
પરંતુ આખા જગતનો પણ નાથ છે. રાણો કહે એતો જોયો
તારા અનાથના નાથને. મીરાં કહે મારા અનાથના નાથ
શ્રી ગિરિધરલાલજીને જોયા હોય, તો તમારી વૃત્તિ આવી
હોયજ નહી. રાણો કહે મીરાં ! મારી વૃત્તિ કેવી જુએ છે ?
મીરાં કહે કેવી શું ? સફેદ કપડા ઉપર મેલ ચઢતાં જોવું
મલીન બને છે તેવી મલીન, રાણો કહે વાઝ ! કપડું તો

સાચુથી ધોવાય છે, અને મેલ રહીત બને છે, તેમ વૃત્તી
 શી રીતે મેલ રહીત બને? તે તું બતાવ. મીરાં કહે રાણાજી
 કપડાનો મેલ સાચુથી જાય છે, અને મેલ રહીત બને છે,
 તેમ મનોવૃત્તીનો મેલ જ્ઞાન રૂપી સાચુથી જાય છે, એ-
 ટલે મનોવૃત્તિ વિકાર વીનાની બને છે. રાણો કહે મેલની
 કાળાશ હોય છે તે નજરેથી દેખાય છે, પણ મનોવૃત્તી
 ઉપરનો મેલ કેવો હશે ? મીરાં કહે રાણાજી મનોવૃત્તીનો
 મેલ પાપરૂપી કાળાશજ છે. જ્ઞાન સાચુ લગાડવાથી પાપ
 મેલ ધોવાતાં મન નિર્મળ એટલે પાપ રહીત બને છે.
 રાણો કહે વાર ! મારૂ મન મલીન શાથી બન્યું, તે તું કહીશ?
 મીરાં કહે હા. પાપીઓની સોબતથી પાપનો પાસ લાગ્યો
 છે, તે સોબત તજી મારા ગિરિલાલજીમાં ચિત્ત લગાડો
 અને સંત સંગત કરો, એટલે મનનો પાપરૂપી મેલ જઈ
 જ્ઞાનરૂપી ઉજ્જવળતા આવશે. રાણો કહે શું સંતની સંગ-
 તમાં નાંખી સાધુ કરવો છે ? મીરાં કહે રાણાજી ! તમારૂ
 એવું ક્યાંથી ભાગ્ય જાગે, કે સાધુ બનો ! ભગવાં કપડાં
 ધારણ કરવાથી સાધુ થવાય છે તેમ સ્વપ્ને પણ સમજ-
 તા નહીં; તેમ ભગવાં વેશધારીને સાધુ માનતા નહીં.
 સાધુ એટલે પવિત્ર મન, પ્રભુ પ્રત્યે પ્રિતિ, અને સત્ય
 નિષ્ઠા ગ્રહણ કરો, તો તમે પણ સાધુ કહેવાશો. રાણો કહે
 મીરાં તારૂ મન પવિત્ર છે ? મીરાં કહે હા. રાણો કહે તું
 સતી છું? મીરાં કહે હા. રાણો કહે સતીઓના ધારા તને
 યાદ છે? મીરાં કહે હા. રાણો કહે તે કહી બતાવો. મીરાં
 કહે રાણાજી સાંભળો. સતીએ પતીનું સાચા દીલથી શેવન
 કરવું, અને પતિને પ્રભુ સમજી તેમાં ચિત્ત પરાવવું તેજ.
 રાણો કહે મીરાં તું સતીનો ધર્મ જાણે છે તેવીજ રીતે
 વર્તે છે ? મીરાં કહે હા. રાણો કહે પતીની આજ્ઞાનું પાલન

કરવું તે સતીનો ધર્મ ખરો કે નહીં ? મીરાં કહે ખરો. રાણો કહે જ્યારે તે ધર્મ ખરો સમજે છે, ત્યારે મારી આજ્ઞાનું ઉત્તરન શા માટે કરે છે ? મીરાં કહે તમારી ખોટી આજ્ઞા હું ઉઠવું ? રાણો કહે હું તારો પતી નથી ? મીરાં કહે ના. રાણો કહે કારણ ? મીરાં કહે તમે પતી શેના ? રાણો કહે તારી જોડે લગ્ન કર્યું તેના. મીરાં કહે તમારી જોડે લગ્ન કર્યું છે કાણે ? રાણો કહે મીરાંએ. મીરાં કહે રાણાજી તમે ભુલો છો. રાણો કહે ના હું ભુલ-તો નથી. તું જુદું બોલે છે. મીરાંએ કહ્યું રાણાજી ! તમે કીધ મીરાં સાથે લગ્ન કર્યું છે ? રાણો કહે તું મીરાં સાથે. મીરાં કહે વાર ! આમાં મીરાં દોને માનો છો ? રાણો કહે તનેજ મીરાં માનુંછું. મીરાં કહે આ દેહને ? રાણો કહે હા. મીરાં કહે આ દેહને મીરાં સમજી લગ્ન કર્યું હોય, તો તે દેહનું તમારી મરજીમાં આવે તે કરો. રાણો કહે તારે માનવું નથી ? શું ખીખની સાથે મનેચ્છા પ્રમાણે વર્તી મારા કુળને લાંચન લગાડવું છે કેમ ? મીરાં કહે આ કાયા તમને વરી છે, કાંઈ મન વર્યું નથી, સમજ્યા ? મીરાં તારૂં જુરૂ થશે. નાહકની સ્ત્રી હત્યા કરવી પડશે. મીરાં કહે આ કાયાના તમે મુખ્તીઆર છો. તેનું ગમે તે કરવા તમે મુખ્તીઆરી ધરાવો તોભલે. પણ આ મનની મુખ્તીઆરી મારાગિરિધરલાલ શીવાય કોઈને આપી નથી. રાણો કહે ત્યારે તું પરણી તે મનને મુક્તિને ? મીરાં કહે હા, મન વગરનું લગ્ન તેલગ્ન કહેવાયજ નહીં. રાણો કહે વાર મન કાયાથી જુદુ હશે ? મીરાં કહે હા. જો તેમ ના હોત તો પછી તમને કેવી રીતે કહી શકત ! રાણો કહે મીરાં કહ્યું મન, આમાંથી સાર નહીં નીકળે. મદતમાં પ્રાણુ ગુમાવીશ. મીરાં કહે રાણાજી ! કોઈ-

થી કોઈના પ્રાણ લેવાતા નથી. મારા પતિની મરણ મુજબજ બને છે. શું તારો પતી એવો સમર્થ છે? મીરાં કહે હા. રાણો કહે મારે તેનું શું કામ છે, પણ કહું છું કે કહું માન, અને એવાં દુરાચર્ય તજ દે. મીરાંએ કહું જો તમે દુરાચર્ય સમજતા હો તો બસે. તેજ દુરાચરણથી વર્તીશ, પણ મારા સાચા ધણીને નહી તજુ નહી તજુ ને નહીંજ તજું.

રાણો આથી ગુસ્સે થયો, અને કહું વાર નહી તજે? મીરાં કહે ના. લે લ્યારે જોઉં છું કે તારો પતી મને શું કરે છે, એ પ્રમણે કહી, રાણો તત્તવાર લઈ મીરાં ઉપર ધસ્યો.

જેને ભગવાન સહાય તેને પામરથી શું થાય? મીરાંના સાચાપતિ શ્રી ગિરિધરલાલજી પ્રત્યક્ષજ હતા. તેમણે રાણાને મીરાંનાં બે સ્વરૂપ બતાવ્યાં. રાણો આથી ચક્રીત થયો, પણ ગુસ્સાનો માર્ગો બે મીરાંને મારવા ધસ્યો.

ભગવાને વિચાર્યું કે મુઠ મતીનાને હજી પણ સુજ ન પડી; તેથી ભગવાને મીરાંનાં ચાર સ્વરૂપ બતાવ્યાં. આથી રાણાનો ગુસ્સો નમી ગયો, અને ચાર મીરાંને જોઈ ડાગળી છટ થઈ ગયો.

દુર્મદસીંહ કે જે પાસે ઉભો હતો તે રાણાની આવી સ્થિતિ જોઈ ગાભરો બની ગયો, અને રાજમાતા મોટાંબાને તેડવા સારૂ દરબારમાં ગયો.

દરબારમાં જઈ તેણે રાણાની ઘેલછાની સ્થિતિ મોટાંબાને જણાવી, બનેલી વાતથી વાકેશ કર્યો મોટાંબા આથી દુર્મદસીંહ ઉપર ગુસ્સે થયાં, અને કહું અમાગી.

આ, રાણાને એ જાદુગરણી પાસે કેમ લઈ ગયો ? તેને સમ્પત્ત ઠગકો આપ્યો, અને તેની સાથે જીતના મહેલ તરફ જવા તૈયાર થયાં.

જીતના મહેલમાં આવતાં રાણાને ચિત્તભ્રમ જોયો. અ. ને મીરાંનાં ચાર સ્વરૂપ જોયાં, તેથી તે અચંબો પામ્યાં અને કહ્યું, અમાગણી મને ખબર છે કે તું સૌના જીવ લેવા આવી છું. ગોઝારી કીયા જાદુના બળે તેં મારા કુંવરને ગાંડો કર્યો.

મીરાં કહે માતાજી ! મેં તમારા કુંવરને ગાંડો કર્યો નથી. તે ગાંડો થયો તે તેની કરણીનું ફળ, તેમાં મારો કાંઈ દોશ નથી. મોટાંબા કહે તારો દોશ નહીં ત્યારે કોનો તારો બાપનો ? કહું છું કે તારૂં જાદુ ખેંચી મારા કુંવરને તેની અસલ સ્થિતી ઉપર લાવ્ય, નહીંતર આનું પરિણામ સાફ નહીં આવે.

મીરાંએ કહ્યું જોડું પરિણામ લાવવાની બીક બતાવતાં હો, તો તેની મને પરવા નથી, પણ ઉભાં રહો હું મારા પતી ગિરિધરલાલજીની સન્મતિ માગું, અને રાણાને અસલ સ્થિતી ઉપર લાવવાની વિનવણી કરૂં. મોટાંબાએ કહ્યું ગમે તેમ કર, પણ મારા છોકરાને તેની અસલ સ્થિતી ઉપર લાવ્ય, એટલે જાણે ગંગા નાલાં.

મીરાંએ રાણાને તેની મુજબસ્થિતી ઉપર લાવવા ગિરિધરલાલજીની વિનવણી કરી. ભગવાને મીરાંની વિનવણીથી તેને એટલે રાણાને તેની મુજબસ્થિતી ઉપર લાવી મુક્યો, એટલે ઘેલછા દૂર કરી.

અસલ સ્થિતી ઉપર આવતાંજ રાણો તો મુઠીએ વાળીને દોડ્યો. દોડતો જાય, અને પાછું વાળી જોતો જાય, કે રખેને મીરાં પાછળ તો આવતી નથી.

રાણા દોડ્યો તેની સાથે દુર્મદસીંહ તથા મોટાંબા પણ રાણાની પાછળ ગયાં. રાણા પોતાના દરબારમાં આવ્યો. દરબારમાં આવવા છતાં મીરાંની બીતી તેના મનથી ગમ નહીં. તે તો એક મીરાં ! એ મીરાં ! ત્રણ મીરાં ! ચાર મીરાં ! એ પ્રમાણેજ બડબડવા લાગ્યો.

થોડી વાર પછી દુર્મદસીંહ તથા મોટાંબા પણ આવી પહોંચ્યાં. તેમને જોઈ રાણાએ કહ્યું એક મીરાં ! એ મીરાં ! ત્રણ મીરાં ! ચાર મીરાં ! દેડો, દોડો, માજી પેટી મીરાં આવી. મોટાંબાએ કહ્યું રાણાજી ! અહીંયાં મીરાં નથી. ચિતને ઠેકાણે લાવી સાવધ થાઓ.

રાણાએ કહ્યું શું માજી ! આ સત્ય છે ? મોટાંબાએ કહ્યું હા સત્યજ છે. રાણાને મોટાંબાનું કહેવું ખરૂં લાગતાં બાન ઠેકાણે આવ્યું. અને કહ્યું માજી ! તેનું જાદુ તો અજબજાજ ! મોટાંબા કહે કેમ ? રાણા કહે કેમ શું ? હું તેને ઉઘાડી તલવારે મારવા દોડ્યો, ત્યાં એક મીરાંની એ મીરાં થઈ, અને બેને મારવા દોડ્યો, ત્યાં ચાર મીરાં થઈ.

મોટાંબાએ કહ્યું રાણાજી ! તમે ભુલે ચુકે તે જાદુગરણીના મહેલમાં જશો નહીં, નહીં તો જાન ગુમાવશો. રાણાએ કહ્યું હવે ભુલે ચુકે પણ તેના મહેલમાં જવાનો નથી. દુર્મદસીંહે કહ્યું માજી ! એ જીવતી હશે તો રાણાને જીવ લેતાં પાછી નહીં હડે. માટે તેને તો ઠેકાણે કરવાની બરાબર પેરવી કરવી. મોટાંબાએ કહ્યું ઉઘાડી તલવારથી જીવ ન લેવાયો, હળાહળ વિપ પચાવી ગઈ, હવે તેથી વધુ યુક્તિ કઈ છે ?

દુર્મદસીંહે કહ્યું માજી ! તે બક્તિનો ખોટો ડોળ રાખે છે, અને જાદુના જોરથી ઘણા ભગતડાં એકઠાં કર્યા છે, તેને માટે મને એક સરસ યુક્તિ સુઝી છે.

મોટાંબા કહે શી યુક્તિ સુઝી છે ? દુર્મદસીંહ કહે એક

કરંડીયામાં મ્હોટા વિકાળ નામ પુરી તેને મોકલવો, અને કહેવરાવવું કે એક મહાત્મા દરબારમાં પધાર્યા છે, તેમણે સાલીંગનામની મુર્તિ રાણાને ભેટ કરી છે. તે મુર્તિ જુથાએ તમને બેટ દાખલ મોકલી છે. સાલીંગનામની મુર્તિનું નામ સંભળી તરત તેમાં હાથ ધાલશે. હાથ ધાલવાની સાથેજ તે નાગના તે ભોગ થશે.

મોટાંબાએ કહ્યું હજાલગ વિપ સરખુ પચાવી ગર્જ, તો નામનું કેર તેના શું હીસાબનું ? દુર્મદસીહે કહ્યું માતાજી ! વિપ નેણે પીધું તેની ખાત્રી શી ? પીવાનો ડોબ કરી દેળો દીધુ હોય તો કાને ખબર ? મોટાંબા કહે પણ તે કરંડીએ લઇ તેની પાસે જશે કાણ ?

દુર્મદસીંહ કહ્યું કુમતીને મોકલવી. તે શીવાય તે બીજાનું માન્ય નહી કરે. કુમતી આપણો બોલ કથાપે તેમ નર્મ. મોટાંબા આશી ખુશી થયાં અને તે પ્રમાણે કરવા દુર્મદસીંહને સન્મતી આપી નણવામ તરફ ગયા.

દુર્મદસીંહ એક કરંડીએ લાવી તેમાં મ્હોટા વિપધર પુર્યો, ને તે કરંડીએ બંધ કરી કુમતીને બોલાવી કુમતીએ આવાને કહ્યું દુર્મદસીંહજી, મને શા માટે તેણી ? દુર્મદસીંહ કહ્યું આ કરંડીઆમાં મોટા વિપધર પુર્યો છે. તે કરંડીએ મીરાંબાઇને પહોંચાડવા.

કુમતીએ કહ્યું કેવી રીતે ? દુર્મદસીંહ કહ્યું કેવી રીતે શું ? ત્યાં જઈને કહેવું કે એક મહાત્મા પધાર્યા છે, તેમણે નાણાજને આ સાલીંગનામની મુર્તિ ભેટ આપી છે, તે ભેટ નાણાજએ તમને મોકલાવી છે કુમતીએ કહ્યું ખરૂં સાર. નહીં વિપધર પુરેલો કરંડીએ લઇ જુતના મેલ તરફ જઇ કુમતી ગઇ પણ દુર્મદસીંહને બનેંસો પડ્યો નહીં તેથી તે પણ નાણાજની આજ્ઞા લઇ કુમતીની ખાજી જુતના મેલ તરફ ગયો,

પ્રકરણ ૧૭ મું.

ગવાન શ્રીગિરિધરલાલજીનાં ગૃહપીઠપવિત્ર
મીનાંજ ઇસાક્ષાત ગિરિધરલાલજીના આ-
ત્રય નીચે સંતોનો અખાડો જમાવી બ-
ગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીનું પ્રેમ લક્ષણ
બક્તિથી ભજન કરે છે. અતિથીની આ-
નાવાસના કરી તેને બેઠકપી દાન આપી સંતુષ્ટ કરવા-
ના નિયમ ધારણ કર્યો છે. તેથી ગમે તેવા અતિથી આ-
વે તેને ખાવા પીવા, સુવા બેસવા વીગેરેની સોઝ કરી,
તેની સાથે જ્ઞાનના વાતો કરી, તેને સંતુષ્ટ કરે છે. અને
ધધર ભજનમાં લેહે લગાડી ભજન કિતન કર્યા કરે છે.

ભજન.

પ્રભુ રાખે તેમ રહીએ, હો સંતો પ્રભુ રાખે તેમ રહીએ,
આપણુ ચીડીના ચાકર છઠએ, હો સંતો

પ્રભુ રાખે તેમ રહીએ;

કામદાજ સૌ અગમુ કરીને, નામ મોઢારીનું લઈએ
અનેક બકતેનાં કામ કર્યા જોણે તેનું ભજન ન લ્ય ગાઈએ.-હો
સોળ શદસ્ત્ર ગોપીને વરીયા, ગાયો ચારી એ કન્દપએ,
આઠ મીરા કહે પતિ એ સાચો સલ્ય શણુ નીજ સહીએ-હો

ઉપર પ્રમાણે ભજન ઉપર ભજન અને કીર્તન
ઉપર કીર્તન થાય છે. ત્યાં કુમતી વિપદા પુરેલો કંડી-
ઓ લગ મીનાંજ પાસે આવી, અને કરંડીઓ મીનાંજા-
ઈની પાસે મુકયો.

કરંડીઓ જોઈ મીરાંબાઈએ કહ્યું કુમતી ! આમાં શું છે ? કુમતીએ કહ્યું મીરાંબાઈ ! રાણાજીના દરબારમાં કોઈ સંત મહાત્મા પધાર્યા છે, તેમણે રાણાજીને આ સાલ્વીંગ રામ ભેટ કર્યા છે. તે ભેટ રાણાજીએ તમારા માટે મોકલી છે.

મીરાં આથી ખુશ થઈ કહ્યું, ઓહો ! શું રાણાજીનો બાવ મારા ઉપર થયો ! પ્રથમ મને મારા સાલ્વીંગરામનાં દર્શન કરવા દો, કહી કરંડીઓ છોડી તેમાંથી સાક્ષાત સાલ્વીંગરામની મુર્તિ બહાર કહાડી, તેનું પૂજન કરી, પાછી કરંડીઆમાં પધરાવી.

વાહા ! ભગવાન તારી લીલા ! તરણાનો મેરૂ અને મેરૂનું તરણું પલકમાં બનાવે, તારી અગાધ લીલાનું વર્ણન કોઈથી કરી શકાય તેવું નથી.

કર્તા—

ગાયન.

છે અકળીત લીલા તુજ અતિરે, વાહા વાહા જગતપતિ.
પાર ન પામ્યા કોઈ મુવામથી, રતી પણ જાણી શક્યા નહી
તુજ ગતીરે.....વાહા

વિપધર સાલ્વીંગરામમાં, બદલાયા નહી ફેર;

બકિત વશ તું ભુલરો, બકિતોને તુજ મ્હેર...પાર.

ચરણામૃતના નામથી, મોકલ્યું સતીને વીપ;

વિપ તે અમૃત થઈ ગયું, સાચો ધણી જીમદીશ--પાર.

રાણે સતીને મારવા, હસ્ત ગ્રહી તલવાર;

પ્રભુએ પરચો આપીઓ, મીરાં બતાવી ચાર--પાર.

અકળમતી પ્રભુ તાલરી, કદી ન વર્ણવી જાય;

એવા પ્રભુજી ચરણમાં, પ્રેમે લાગું પાય--પાર.

મીરાંબાઈએ સાલીંગરામની શેવા કરી મુર્તિને પા-
છી કરંડીઆમાં પધરાવી પોતે શ્રી ગિરિધરલાલજીનું
ભજન ગાવામાં ગુંથાયાં.

ભજન.

નામ તાર સુખદાઈ, ગિરિધર નામ તાર સુખદાઈ.
ધીરજતા ધ્રુવની ઉર લાવી, અવિચળ પદ દીધું ત્યાંહી-ગિરિ.
કુંડે પકડયો ગજને જ્યારે પૂજમાં લીધો છોડાવી;
પ્રહલાદજીની પીડા પીછાણી, પ્રગટ્યા સ્થંભે નર્મ-ગિરિ-
હિરણ્યકસીપુ માર્યો હરીએ, નૃસીંહ રૂપ બનાવી;
લાખાગ્રહથી પાંડવ બચાવ્યા, ઘોડી આવ્યા પ્રભુ ધામ-ગિરિ-
પંચાળીને ચીર પુર્યા તમે, તો દુષ્ટ કૌરવથી બચાવી;
જ્યાં જ્યાં ભગતને બીડ પડે પ્રભુ, ત્યાં ત્યાં થ્યો હસ્ત સાહી-ગિરિ-
અગણીત ગુણ પ્રભુ જાય ન ગણીયા, શેવા અતિ સુખદાઈ;
જેઠો કહે પ્રભુત્વ ગુણ ગણતાં, જન્મ મરણ કદી નાંહી-ગિરિ.

ઉપર પ્રમાણે ભજનની ધુન થવા માંડી. કુમતી
વિષધરના કરંડીઆમાંથી સાલીંગરામની મુર્તી કાઢી ત્યારથી
જ અચંબો પામી વીચારમાં પડી હતી. તેને દુર્મદસીંહે કહ્યું
કુમતી શું કર્યું ? કુમતી કહે શું કર્યું શું ? તમે તે કરંડી-
આમાં વિષધર પુર્યો છે, કે મોટો પહાણો ? દુર્મદસીંહ કહે
કેમ ? કુમતી કહે કેમ શું ? મારી સમક્ષ તેણે કરંડીઆમાં
થી મોટો પહાણો કાઢી તેનું પુજન કરી કરંડીઆમાં મુક્યો.
દુર્મદસીંહ કહે તું જુઠ્ઠી છું. મેં મારી જાતે વિષધર પુર્યો
છે, ને તું કહે છે કે પહાણો છે, તે હું કેવી રીતે કમુલ કરું ?
કુમતીને આથી ક્રોધ ચઢ્યો. અને કરંડીઓ લાવી
તેણે દુર્મદસીંહની સમક્ષ ઉઘાડ્યો. ને પહાણો કાઢવા હાથ
લાધ્યો. હાથ ધાલતાંની સાથે વિષધર ઉછળીને બહાર ની-

કળી કુમતીને ડર્યો. વિપધરના ડસવાથી કુમતી સંજા વિ-
નાની જેટલે મહુ થઇને પડી.

આ બનાવ જોઇ દુર્મદસીંહ બહીકનો માર્યો નાશી મયો,
અને રાણા પસે જઈ તેણે સધળી બાના વિદિત કરી.
રાણાએ કહ્યું હવે કેમ કરવું? દુર્મદસીંહે કહ્યું કેમ કરવું
શું? તમારી એકે યુકિતને તેના પેતાના જાડુના જો-થી
શવવા દેનાર નથી. માટે તેને તો હવે દેશપાર કરવી રા-
ણો કહે હું તો ત્યાં આવનાર નથી. તું તારી મેજે
જઈને તેને કહી દેજે. દુર્મદસીંહ કહે મહારાણા! ગબગ-
ઓઝો શા માટે! હું તમારી મેજે જ આવીશ રાણે કહ્યું
ક્યારે જઈયું દુર્મદસીંહે કહ્યું મહારાજ! હવે તો
સાંજનો થપત થયો છે, માટે કાલ સવારમાં જઈ તેને દે-
શ પાર જવાની આજ્ઞા આપવી. રાણાએ તેમ કરવા કમુઝ
કર્યું. રાણાએ કમુલ કર્યું તેથી દુર્મદસીંહ ખુશી થયો.

બાલા વાંચકદંડ! કુમતિ કે જે વિપધર ડસવાથી સં-
જા વિનાની થઇને પડી છે, તેની તંદર નજરે દેશીએ કુમતીને
સંજા વગની પડેલી જોઈ મીરાંબાઈ તેની પસે ગયાં. અને
તેને કૃષ્ણચર્યામૃતનું પાણી છાંટ્યું. કૃષ્ણચર્યામૃતના પ્ર-
તાપથી કુમતી-વિપધર ડસવાથી જે વિપ વ્યાપ્યું હતું, તે
દુર થયું, અને આજ્ઞ મરડી બેઠી થઈ. પછી થેડી વારે તેને
ભાન આવ્યું.

ભાન આવતાં તે ઉભી થઈ. ત્યાં તેને વિપધર ડસા-
તું ભાન આવ્યું અને વિચારમાં પડી. તેને વિચારમાં પડે-
લી જોઈ કુમતીએ કહ્યું, પાપણી! શું વિચાર કરેછ? વિ-
પધર ડસાતું ભાન છે? કુમતી કહે હા. પણ વાર મને
કોણે બચાવી? કુમતી કહે કોણે બચાવી! જરા વીચાર

કાર્ય પાપિણી । તેં દુર્મદસીદના સામેલ રહી મારવા અનેક ઉપાયો કર્યા, પણ કર્ય અને જો. તે કહેવતનો વિચાર કર. સતીને મારવા સાલોંગરામનું જીવુ નામ દહા વિપવર મેકલ્યો, પણ પાપણી તેજ વિપવરનો ભોગ તું બની. ભગવાનના લીલાથી તેમણે સાલોંગરામ રૂપે પુજન કર્યું, પણ પાપણી તારી પાપવૃત્તિએજ તને ઘેરી, અને તેમાં જુજ સપગણી. પાપણી વિચાર કર્ય ને હજુ પણ પાપને દુર કર્ય, તૃણાને તજ.

તૃણારૂપી મેઘ છે, તેમાંથી દુઃખ રૂપી છાંટ-મુદ વરસે છે. તૃણારૂપી કાળી નાગણુ છે. તેનો સ્પર્શ સુવાળે લાગે છે; પણ ઝેરથી પરિપુર્ણ છે. તેના કરડવાથી મનુષ્ય જન અને જનવર મરણને શરણ થાય છે. તૃણારૂપી વાદળું છે; તે આત્મારૂપી સુર્યની આગળ પડદો કરી દે છે. જ્યારે જ્ઞાનરૂપી પવનની ઝપટ વાગે છે, ત્યારેજ તે વાદળાનો નાશ થાય છે, અને આત્મપદ્મું સાક્ષાત સ્વરૂપ જણાય છે. અસીના સ્પર્શથી, તલવારના ઝડકાથી, ઘેરના કડોર વજ્ર પ્રદારથી જે દુઃખ થાય છે, તેથી અધિક દુઃખ તૃણાથી થાય છે. તૃણાના પ્રદારથી જે ધાયત્ર થાય છે તે મહા દુઃખ પામે છે. તૃણારૂપી દીવો બળ્યા કરે છે, તેમાં સંતોષદિ મુજોરૂપી પતંગીઆં બળી મરે છે.

જેમ પાણીમાં મગરમચ્છ-માંછલાં રહે છે. તે પાણીમાંની રેતીને કે કાંકરીને માંસ ગ્રંથીના બરોસે મુખમાં ગ્રહણ કરે છે પરંતુ તેનાથી તેની કશી પણ કાર્યસીદ્ધિ અર્થાત ભુખ ભાગતી નથી; તેમ તૃણા પણ જે કાંઈ પદાર્થ જીવે છે તેની તરફ ઉડી પડે છે, અર્થાત કોમ્પરી તે તેને તૃપ્તા તો થતીજ નથી. જ્યારે એવી અતૃપ્ત તૃણા

છે, ત્યારે તેને શા માટે રાખવી જોઈએ ?

જો ! જો ! લગાર આંખ ઉઘાડ ! આટલા આ-
ટલા પ્રયાસો કર્યા, પણ એકે પ્રયાસમાં ફાવી? જોને પ્રભુની
મહેર તેને સદાયે લીલાદહેર. જોને પ્રભુની સાથ, તેને
પામરથી શું થાય ? જો સાંભળ, પ્રભુના પ્રેમની બલિદારી
છે. તેના ઉપર પ્રેમ હોય, તો તેતો પ્રેમનાજ ભુખ્યો છે.

ભજન.

પ્રેમને વશ છે મોરારી, જો સાંભળ પ્રેમને વશ છે મોરારી;
તેમાં ન ફેર લગારી, જો સાંભળ પ્રેમને વશ છે મોરારી,
કરમાખાધનો ખીચડો આરોગ્યો, વિદુરની ખાધી ભાજ;
જુદાં બોરશવરીનાં ખાધાં, મુઝ્યાછપનભોગ, વિસારી-જો સાં
વિદુરજીને ઘેર પ્રભુ પધાર્યા, ત્યાં ન્હાતાં હતાં ભક્તનારી,
પ્રેમને વશ દોડ્યાં નગ્ન સ્વરૂપે, વસ્ત્રને દીધાં વિસારી-જો સાં
આવા માગ્યું ત્યાં કેળાં લાગ્યાંને, કહ્યું બેસો દઉં સુધારી;
પ્રેમમાં ભુલીને છોતરાં આપ્યાં, ગર્ભને મુઝ્યો વિસારી-જો સાં
પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ છે ન્યારી, નીંદે સર્વ સંસારી;
જોડો કહે તેને નીંદે જો પામર, પામે પરતાવો ભારી-જો સાં

ઉપરનું ભજન સાંભળી કુમતીનું હૃદય પીંગળ્યું, અને
એકદમ મીરાંખાધના ચરણમાં પડી, પોતે કરેલ કમોંની
માફી માગી. હે પવિત્ર સતીમાતા ! મેં પાપણીએ તમને
સંતાવામાં ખાટી રાખી નથી. પાપીઓ સાથે મળી તમને
મારવા અનેક ઉપાયો કર્યા, જગતવંદનીય જગતજનુનીને
વિષનો પ્યાસો આપી પાપનો ભોજો માંથે ઉઠાવ્યો. પાપીઓની
સંગતથી વિષધરનો કરંડીઓ સાળીંગરામનું જુદું
નામ દેઈ હે પવિત્ર માતૃ ! તમને મારી નાંખવાના હેતુથી

આપ્યો. ત્યાં ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીની કૃપાથી પ્રત્યક્ષ પરચો બતાવ્યો, અને તેજ વિષધરથી આ પાપી કાયાનો અંત આવ્યો. ધન્ય છે મીરાંબાઈ તમારી નિર્વિકાર વૃત્તિને ! આટલું આટલું કરવા છતાં મનપર કાંઈ નહીં આણુતાં, આ પાપી આત્માને બચાવ્યો ! છેવટમાં પાપણીનો કર સાંભો, અને સુમતીએ સદ્બોધ સુણાવ્યો.

મીરાંબાઈ કહે કુમતી ! આટલેથીજ સુધરીશ, તો ધણું છે. હજી કાંઈ વહી ગયું નથી. જેમ ખોએલી આખર મેળવી શકાય છે, તેમ પ્રભુની ખોએલી કૃપા પણ મેળવી શકાય છે. કુમતી કહે માતાજી ! હવે આ કુમતી નથી. હવે તો કુમતી મટી સતસંગતથી સુધરી ગયેલ સુમતી સમજાવે. કુમતી એ નામનો ભાવ આ આપી કાયાએ ભજવ્યો. આ પાપાત્માને પ્રભુ ચરણથી લગાવ્યો. ઘણી થઈ માતાજી ! ઘણી થઈ ! હવે આવી રહી. સુમતી કહે ધન્ય છે કુમતી ! આટલેથી તું સુધરી તેથી સર્વે સારાં વાનાં થશે. કુમતી કહે કીધેલ કમોની માશી મળશે ? સુમતી કહે હા. હવેથી બીજી મનેચ્છા તજીનેજ હરી ચરણમાં ચિત્ત લગાડ, જેથી સેજે ભવ સાગર તરીશ, અને શીવપદ સુખને વરીશ.

કુમતીને પુરણ બોધ લાવ્યો, અને ભજનમાં બળી સાધુ મંડળે ભજન ગાવું શરૂ કર્યું.

ભજન.

- જીવડા શીદને ચિંતા કરે, હરીને કરવું હોય તે કરે.
- શીદને અંતર ઉદ્દેગ ધરે, કહે તેથી થું કારજ સરે;
- પ્રભુએ ધાર્યો જે મનસુખો, હર બ્રહ્માથી ન શરે-હરીને.
- દારી સર્વની ધણીના હાથે, બરાવ્યું ડગલું બરે;

જેવો જન્મ વગારે જન્મી, તેવો સુર નીસરે—હરીને.
 જેવું જેટલું જે જેમ કાળે, તે તેને કંઈ દરે;
 એમાં ફેર પડે નહીં જરીએ, શીદ કુટર્ષ જીવ મરે-હરી.
 તારૂં ધાર્યું થાય એટલું, હરી ઈચ્છા અનુસરે;
 સદા કાળ એ રીત નીભે નહીં, હુંપદ મન શીદ ધરે-હરી.
 થાવાનું અણુચિત્તનું થાશે, ઉપનીષદઃ આચરે;
 રાખ બરસો રાધાવરનો, નહીં પસ્તાવું પડે-હરી.

દિલ્લી શહેઃમાં મીનાંની બક્તાઇની વાન બાદશાહને કા-
 ને ગઇ, કે મેવાડમાં મીર બાદશાહ જેવો પરમ બક્ત કોઇ જ નથી.
 જેને સાક્ષાત પ્રભુની સાલ્લ છે. અકબર બાદશાહએ આ
 વાત સાંભળી તેને જેવાની ચટપટી થઈ. તેથી પોતાના
 કપી તાનસેનને લઇ છુપા વેશથી મેવાડ તરફ ગયા.

મેવાડમાં ચિતોડ પાસે આવ્યા, ત્યારે તેમણે સંત
 મહાત્માનો પોશાક પહેર્યો. બનાવટી દાદી મુઝે રિ-
 ગેરે બનાવી ભુતનો મ્હેલ જ્યાં મીરાંબાઇનું મંદીર છે
 ત્યાં આવ્યાં.

છેટેથી મીરાંબાઇનું મંદીર જોઈ બાદશાહ તો દોંગ
 બની ગયો, અને વિચાર કર્યો કે આને શું ! આ મં-
 દીર છે કે રંગ મ્હેલ ? આવો રંગ મ્હેલ મારી ઉ-
 મ્મરબરમાં આજેજ જોયો.

તાનસેન કહે મહાનજ ! અંદર જાકે દેખો શીર
 બાત. તાનસેનની વાત સાંભળી બાદશાહે પોતાના મનની
 આશ્ચર્યતા દુર કરી મીરાંબાઇના મંદીરમાં ગયા.

મીરાંબાઇના મંદીરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં સંતોએ એક
 બજન ઉપાડ્યું.

ભજન.

સુખ છે તમારા શરણમાં, હો શામળીઆજી.

એ મારા બહાલાએ કહ્યું કંણનાં હો શામળીઆજી.

જપ તપ તીર્થ ચારે પદારથ; (૨)

એ મારા બહાલાજીના ચરણમાં હો શામળીઆજી—સુખ.

પ્રેમે કરીને બહાલો મંદીર પધાર્યા પોને (૨)

જેવું નહીં જાત કુળ વરણમાં હો શામળીઆજી—સુખ.

બાર્ધ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ બહાલા (૨)

ગણ્યા ન જાય લોક તરણમાં હો શામળીઆજી—સુખ છે.

ભજન પુર થયું ત્યાં મીરાંબાર્ધ સંતોનો વેશધારી
બાદશાહ અકબર તથા તાનસેનના ચરણમાં પડ્યાં. મીરાંની
સંતો પ્રત્યે આવી પ્રેમ નીષ્ઠા જોઈ બાદશાહે તેને આર્શશ
આપી ઉઠાડી. મીરાંએ કહ્યું મહાત્મા ! આજે આપે પધારી
મને આબારી કરી આ મંદીર પાવન કર્યું.

વેશધારી સંતોએ કહ્યું મીરાંબાર્ધ ! હમ તુમારી ખ્યા-
તી સુનકે આયે હે. ઓર સુના હે કે આપ બહોત જ્ઞાન-
વંત સિદ્ધ હો. તો હમકુ કુચ જ્ઞાન સુનાઓ. બોધ ગ્રહન
કરનેકે લીયે હમ તુમારી પાસ આયે હેં.

મીરાંબાર્ધએ કહ્યું મહાત્માઓ ! હાલનો રાત ધણી
ગાઢ, માટે હાલનો તમે સામેના ઓરડામાં શયન કરો. સ-
વારમાં શેવાળી પરવાની તમારી મનેચ્છા પરિપુર્ણ થશે.
તેમને સુવા માટે એક ઓરડાનાં મોકલ્યા.

મીરાંબાર્ધએ ઈશ્વર સ્તુતિ કરવા માંડી, કે હે પ્રાણુ
પ્રભુ ! આ દેહીના બાદશાહ અકબર તથા તાનસેન મારી
પરિક્ષા કરવા આવ્યા છે, માટે તારા બહાલાની પત રા-

ખવી તારા હાથમાં છે. એ પ્રમાણે કહી મીરાંબાઈએ ગિ-
રિધરલાલજીની સ્તુતી કરવા માંડી.

ભજન.

(બહારેષા વીઠલા બહેલો) એ રાહ.

બહારે આવજો ગિરધારી ખરીપત રાખજો તહારીરે,
એહી સત્યે બહાનું ધારી.—

બહાનાની પત રાખવી તહારે, રાખ્ય તું ગિરિધર નાથ,
પત જશે તો હાંશી થશે તુજ, આખર તહારે હાથ,
વધુ શું કહું વિસ્તારી—ખરીપત.

વૈભવ આવા જોઈ શંકાણો, પોતે મનથી રાય;
પ્રગટ પરચો બતાવ્ય આપે, શંકા દુર પળાય,
ત્વકરને નાંખ્ય નિવારી—ખરીપત.

પ્રલ્હાદ સ્થંભે જઈને વશીયા, શીતળ કીધો લાંચ;
તેવી રીતેથી શંકા નિવારો, દીલ્હીશ્વરની આંહ,
તજી ગર્વ શેવે લાચારી—ખરીપત.

બાદશાહ તાનસેનસહ સુવાના ઓરડામાં ગયો, અને
લાંબો વૈભવ જોઈ બાદશાહ તો લીનજ બની ગયો. ત્યાં-
ના દાડ અને વૈભવ જોઈ બાદશાહે વિચાર્યું કે આવા વૈ-
ભવ માણે છે, તો તે સાધવી શેની? સાધુ પુરૂષો હમેશાં
ભોગથી વિરક્ત હોય છે, એટલે કે તે સુખ ભોગનો તો
પ્રથમથી જ ત્યાગ કરે છે. સુખ ભોગ ત્યાગ્યા શિવાય સા-
ધુતા રહેતી જ નથી.

તાનસેને કહ્યું બાદશાહ સલામત! તુમેરા કહેના સચ
હે. એસા વૈભવ મેનેલી આજેજ દેખા હય. પન જીસકું
જૈસા ચાહીએ એસા માલીક દીયા જતા હય. આપ
જૈસા સોનેવાલેકું માલીકને હાંહાંબી પલંગ બેજ દીયા.
વોહ ખુદ તાલાકી ગત ન્યારી હે.

અકબરશાહે કહ્યું વોતો સચ, લેકીન અપના દીક્કા અદેશા કીસ તરેહસે દુર હોયગા, વો બાત કુચ ખ્યાલમે નહી આતી હે (ખામુમાં જોઈ) પત વો કયા હે વોતો બડા ખીપધર હે ચાલો, ભાગો, નહીતર કાટ ખાયગા.(ખ-ને જણા મીરાંબાઈ પાસે આવ્યા,) કહ્યું મૈયા હમકે તો ઈધર તુહી સોના.

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા ! ઉમદામાં ઉમદા પલંગ દાળેલા છે. મુખમલની તળાઈએ ખીછાવેલી છે, સુવાસીત અત્તરો છાંટેલાં છે, છતાં નાપસન કેમ કરો છો ?

બાદશાહે કહ્યું વો સખ જાવે જહાનમમે. બહાં એસા બડા ખીપધર હે, કે એક ટુંકસે દમ નીકાલ દેવે, તો શીર બહાં સોયા કીસી તરેહસે જાય !

મીરાંએ કહ્યું મહાત્માઓ ! બોધ મળ્યો. અકબર-શાહ કહે કેસો ! મીરાં કહે જે છત્ર પલંગ અને સુખ વૈભવ તમે એક વિપધરની બ્હીકથી ભોગવી શક્યા નહી, તેમ કાળરૂપી વિપધરની બ્હીકથી આ દેહ તેમાંનું કશું પણ ભોગવી શકતી નથી.

હે અકબર બાદશાહ ! હે તાનસેનજી ! સંસાર સાગરમાં દેહરૂપ લતા શીણવત ક્ષણભંગુર છે; તેને પામી અભિમાન કરે છે તે મહા મુર્ખ છે. જેમ ખીલાડી ઉદરને પકડવા માટે શ્રે છે, તેમજ આયુષ્ય પણ જીવને નર્કમાં નાંખવા માટે શ્રે છે. જેમ અંજળીમાં પાણી કેરી શકતુ નથી, તે અંચળપણે પલાયણ કરી જાય છે; તેમ આયુષ્ય પણ અંચળ છે, તે એક સ્થળે સ્થીર નહી રહેતાં. ચાલ્યું જાય છે; તેથી તે ક્ષણભંગુર આયુષ્ય અને શરીરને પામી જે ભોગની વાંચળતા કરે છે તે મુર્ખધિરાજ છે. કેમકે મૃત્યુના મુખમાં હોવા છતાં પણ જીવવાની આશા કરે છે. કારણ, એક પછી એક ચરાચર પ્રાણીને કાળ કોળીઓ કરી જનારજ છે, છતાં મોટા મોટા બોટા મનસુખા આદરી વેર વિરોધ કરતો મનમાં મદ સહીત મકલાય છે.

જેમ સાપના મ્હોમાં ફસાએલું દેહકુ મચ્છરને ખાવાની ઇચ્છા કરે છે, તેમ પ્રાણી માત્ર પણ કાળના કેદી બન્યા છતાં, મુછ ઉપર તાર દેતા ભોગની ઇચ્છા કરે છે. જેથી તેઓ મુર્ખ શીરોમણીજ છે, એતો નીસંશયજ છે.

મીરાંબાઈએ કહ્યું હે દીલ્હીશ્વર બાદશાહ ! આ સં-સારની માયા ઘણી સુંદર દેખાય છે, પરંતુ આખરબાજી-ગરની બાજી પ્રમાણે 'દો ઘડીકા દેખના ઝોર અંત ધુ-લકી ધુલ' તેમ જોતજોતામાં વૃક્ષ (જાડ) ની અંદર સજો કીવા ઉધેધ લાગે છે ને જાડને અંદરથી ખાઈ ખો-ખુ કરી મુકે છે, પણ ઉપરથી ઠીક જણાય છે, તેમ મ-નુષ્યો ઉપરથી ઘણાં સારાં શોભીતાં નજરે પડે છે, પરંતુ તેમના શરીરની માંદીલી બાજુએથી તૃણા રૂપી ઉધેધએ કાળજી કોરી ખાધેલ છે, તેવા શરીરને જે સત્ય અને સુ-ખરૂપ સમજી એટલે જાણી તેનો સુખના નીમીત્તે આશ્રય લે છે, તે કદાપી કાળે સુખી થતોજ નથી. જેમ નદીના પુરમાં તણાતો મનુષ્ય સર્પને પકડીને પાર ઉતરવા ચાલ્યો, તે પાર ઉતરી શકતોજ નથી, પણ ઉલટો પોતાની મુર્ખાઈ વડે મરે છે. તેમજ સંસારના પદાર્થોને સુખરૂપ સમજી તેનો આશ્રય કરે છે, તે સુખ પામતોજ નથી, પણ ઉલટો સંસાર સમુદ્રમાં ડુબે છે. એટલાજ માટે મેં આ જગતને અસત્યરૂપ જાણી વાસના રહીત થવાની ઇચ્છા કરી છે.

મીરાંબાઈના આ બોધથી અકબર બાદશાહનું હૃદય પીંગળ્યું, અને કહ્યું મીરાંબાઈ ! તેં મને ગુરૂસમાન બોધ આપ્યો છે. વેશ પલટાવીને આવ્યા હતા છતાં, તારા ભક્તિના બળે તું અમને ઝોળખવા પામીછું. તેને માટે હું તને મારા તનમનથી ધન્યવાદ આપુ છું.

મીરાંબાઈ કહે હે દીલ્હીશ્વર ! હું તો એક પામર પ્રાણી છું. મારા પ્રભુના ગુણ ગાઉં છું. અકબરશાહ કહે મીરાં-બાઈ મારા મનમાં એક સંદેહ રહ્યો છે, તે દુર કરો; મારા સાંભળવા પ્રમાણે સંત શીવાય બીજાને તમે નમતાં નથી, તેથી તમે ઝોળખવા છતાં મને નમી તમારી નેમ ચુકી મયાં કે કેમ તેનો ખુલાસો કરો.

મીરાં કહે દીલ્હીશ્વર । તમે એમ સમજતા નહી, કે
મીરાં તમને નમી છે, તેથી પોતાની નેમ ચુકી છે. પ્રભુ પ્ર-
તાપથી અડગ નેમી પોતાની ટેક છવ જતાં સુધી મુકેજ
નહિ, તે ખાત્રીપુર્વક સલ્ય સમજવું. હું તમને ઓળખવા છતાં
નમી છું તે તમને નહી, પણ આ તમારા સંતના સ્વાંમને.
આદર્શાદ આથી ચક્રીત થયો, અને મીરાંને કહ્યું.

દેશ વિદેશ જોયાં ઘણાં, જોયાં ભક્ત અનેક;
માયાવી સહુ પ્રાણીઆ, સાચી ભક્ત તું એક.

મીરાં કહે આદર્શાદ । મારા કરતાં પણ ખીજા ઘણા
ભક્તો થયાં, તેના તુલ્ય ભક્તિ મારી નથી; ધ્રુવજી કે જો-
ણે બાળપણમાં ઉગ્ર તપ કરી અવિચળ પદવી મેળવી.
પ્રદહાદ જોણે બાળપણમાં સાચા રટણથી તેના પીતા
હીરણ્યકસીપુએ લોહના સ્થંભે બ્રજાડ્યો, તે સ્થંભ શીત-
ળ બનાવી મારા વ્હાલાએ તેમાં વાસ પુર્યો, અને હીરણ્ય
કસીપુને નૃસીંગ અવતાર ધારણ કરી હણ્યો. **મુધનવાની**
સાચી ભક્તિથી તેના પીતાએ પાપી પ્રધાનોની ચઢવણી-
થી તેલની તાતી કઢામાં નાંખ્યો. તે તેલ મારા વ્હાલાએ
શીતળ કર્યું, એવા એવા અનેક ભક્તો થયા તેની તુલ્ય-
તો શું, પણ પાશંગમાં પણ ગ્યાવું તેમ નથી.

અકબરશાહ કહે મ્હોટા પુરૂષો પોતાનાં વખાણ
પોતાને મ્હોટે સાંભળતાંજ નથી, પણ મીરાં । તારા આજના
બોધથી મારૂ મન શીતળ બન્યું છે. આજ તે એક
ગુરૂની ગરજ સારી છે. ધન્ય છે તને અને તારી ભક્તિને!
હવે હમે રજા લઇએ છીએ.

મીરાંબાઈએ કહ્યું અકબરશાહ ! જે બોલે શ્રવણ
કર્યો તેનું મનન કરી તેજ સાચા ધણીમાં ચિત પરોવજો.
જેથી આ લોકમાં અને પરલોકમાં બંને જગોએ કલ્યાણ થશે.

અકબરશાહે કહ્યું હે મતી સાધવી ! તમને તમનથી
પ્રણામ કરીએ છીએ. પ્રણામ કરી બંને જણ દીલ્હી
તરફ ગયા. મીરાંબાઈ પ્રભુ સ્મરણ કરવામાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

જે દીવશ સવારમાં ઉડી સ્નાન આદિ કર્મથી પરવારી ગિરિધરલાલજીની શેવામાં હતાં, ત્યાં મહાત્મા તુળસીદાસ મીરાંબાધના દર્શનાર્થે પધાર્યા. તુળસીદાસજીને જોઈ મીરાંતુળસીદાસજીના ચરણમાં પડી.

તુળસીદાસ પણ મીરાંના ચરણમાં પડ્યા, અને જય શ્રી કૃષ્ણ મીરાંબાધએ તુળસીદાસને કહ્યા. જય રઘુવીર એવા શબ્દો તુળસીદાસે મીરાંને કહ્યા.

મીરાંબાધએ કહ્યું આજ મારાં અહો ભાગ્ય કે આપ મહંતની પધરામણી મુજ રંકને ઘેર થઈ ! તમારા પધારવાથી આ મંદીર પાવન થયું છે. એમ કહી આસન આપી તેમને બેસાડ્યા, અને કહ્યું મહાત્મા ! તમારા પરમ સાધુની પધરામણીથી મને અતિશય હર્ષ થયો છે. તમારા સમાગમથી મને અધિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે.

તુળસીદાસે કહ્યું મીરાંબાધ ! તમારી ભક્તિની બલીહારી છે. તમે ભગવાન કે જે નોધારાના આધાર, દિનનો બેલી, ભક્ત વત્સલ છે, તેમને તમે પોતાના કરી લીધા છે તો તમારી ભક્તિની અવધી !

મીરાંબાધએ કહ્યું મારા એકલીના શેના ? સકળ જગતના છે. સકળ મનુષ્યોના છે. સર્વે સ્થળે મારા બહાલાનો વાસ છે, તો પછી મારી એકલીના શાના ?

તુળસીદાસે કહ્યું મીરાંબાધ ! તમાર કહેવું સત્ય છે, પણ તે આ કળીકાળમાં કોણ સમજે છે ? જે એવું સમજી તેને તનમનથી સ્મરે છે, તે સહેજમાં ભવસાગર તરે છે; ને મુંઢ મતીનાઓ કાળના પાસમાં સપડાઈ હાથ હાથ કરતા મરે છે.

મીરાંબાઈ કહે મહાત્મા ! તમારૂં કહેવું સત્ય છે, પરંતુ મારા નાથ ગિરિધરલાલજી પરમ દયાળુ છે. પામર જીવોની કરણી સામું જોતાં નથી. જો મનુષ્યની કરણી સામું જોવે, તો પામર જીવોની શી દશા થાય, તે કહી શકાતુજ નથી.

તુળશીદાસ કહે મીરાં ! રામજીની એવીજ લીલા છે. દુષ્ટીઆનો તે સાથી છે. અંતનો તે દામ છે, એવો દયાળુ મારો રામ છે.

મીરાંબાઈ કહે મહાત્મા ! મારા ગિરિધરલાલજીને તમારા રામ તે કાંઈ જુદા નથી, તે તો અખંડાનંદ ધનશામ એકજ સ્વરૂપ છે.

તુળશીદાસ કહે જ્યારે એવું સમજીએ, ત્યારે મારા રામનું રટણ કેમ કરતાં નથી? ગિરિધરલાલજીનું રટણ કેમ કરે છે ?

મીરાંબાઈ કહે રામનું અને મારા ગિરિધરલાલજીનું રટણ કાંઈ જુદું નથી. તમને રામ રૂપે પ્રિય છે, તો તમે રામ રૂપે બળે છો. મને ગિરિધર રૂપે પ્રિય છે, તેથી હું ગિરિધર રૂપે બળુ છું. તો કહો તમે કેમ ગિરિધર રૂપે બળતા નથી ?

તુળશીદાસ કહે મારો રામ કે જેમણે એક પત્નીવ્રત ધારણ કર્યું હતું, જેમની વૈરાગ્ય વ્રતી હતી, જે લક્ષ્મીને તેમણે તન મનથી ધિક્કારી હતી, તે સ્વરૂપ મુકી સોળ સહસ્ત્ર એકસોને આઠ ગોપીકાઓ સાથે ક્રિડા કરનાર, શૃંગારિક વ્રતી ધારણ કરનાર, અને જે લક્ષ્મીને મારા રામજીએ ધિક્કારી હતી તેને આહવાર એ સ્વરૂપને કેવી રીતે બળુ !

મં રાંજાઈએ કહ્યું મહાત્મા । રામચંદ્રજીએ જે લક્ષ્મી
મારા પ્રાણુ પ્રભુને અતિ પ્રિય છે તેને શા માટે ચિંકારી
હતી તે કહેશો ।

દુળશીદાસે કહ્યું ઘણી ખુશીથી. મારા રામજીના ગુ-
ણ ગાવા મને અતિ પ્રિય છે. મારા રામચંદ્રજીએ લક્ષ્મીને
ચિંકારવાનું કારણ એ છે, કે લક્ષ્મી તે મહા અનર્થ, જો-
તાં કમોતે કરાવનારી છે. કેમકે, લક્ષ્મી તેજ હજા હજા
વિપ છે. વિપના પાસમાં સપડાતાં નિંદ્રા, તંદ્રા, પ્રલાપ,
ઉન્માદ અને મૃત્યુની મુલાકાત કરાવે છે; પરંતુ લક્ષ્મી
રૂપી વિપ નજરે પડતાંજ કીંવા સ્પર્શ કરવાથીજ આંખ
ખુલ્લી જતાં ઉંઘ, ઉન્માદ, તંદ્રા, પ્રલાપ અને મૃત્યુની
મુલાકાત કરાવે છે, એ વિશેષ આશ્ચર્યજનક છે. ઝેર
હજાહજા સાર, કે તે પ્રાણુ લઈને તુરત છુટકો કરે છે; પરં-
તુ લક્ષ્મી રૂપી વિપ તુરત પ્રાણુ લેતી નથી; તે તો અ-
નેક અનર્થ કરાવી, રીખાવી રઝળાવી, પ્રાણુ લઈ રૈ રૈ
નકંતાં દુઃખ આપે છે. પામર જીવો એવી અનર્થકારિણી
લક્ષ્મી પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાંસુધી તેને પેદા કરવાના પ્રયત્નો
કરે છે; અનર્થ કર્યા શિવાય લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થતીજ નથી.
પ્રાપ્ત લક્ષ્મી થએથી પણ અનર્થજ કરાવે છે, એટલે લક્ષ્મીના
મદે કરી આત્મામાં રહેલ શીજતા, સંતોષ, ધર્મ, ઉદારતા,
નમ્રતા, વૈરાગ્ય, નિયંત્ર, વિવેક અને દયાદી સર્વે સદ્ગુ-
ણોનો નાશ કરે છે, અને એ સર્વે સદ્ગુણોનો નાશ થયો,
તો પછી તેમાં સુખ આંથીજ હોય । કેવી મહા આપદા
વિપત્તિ પ્રાપ્ત છે । માટે મહા દુઃખનું કારણરૂપ જાણી
તે લક્ષ્મીનો મારા રામે ત્યાગ કર્યો છે.

ન્યારે જીવને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે, ત્યારે તેથી
મ્હોટા સુખો ભોગવાય છે, અને ન્યારે તેની અછત થાય

છે, ત્યારે તૃષ્ણા૩પી અગ્નિવડે બળે છે. અર્થાત હાય વાય કરતો જ્યાં ત્યાં માથા મારતો જીવ રખાયા કરે છે અને પારકાની સંપત્તિ જોઇ બળી મરે છે, મનુષ્ય માત્રમાં ઉત્તમ ગુણો ક્યાંસુધી રહે છે, કે જ્યાંસુધી તૃષ્ણાનો સ્પર્શ નથી થયો ત્યાંસુધી. જ્યારે તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યારે ઉત્તમ ગુણોનો સંહાર થઇ જાય છે. દુધનો સ્પર્શ જ્યાંસુધી સર્પે કર્યો નથી, ત્યાંસુધી તે ઉત્તમ દુધ છે; પરંતુ જ્યારે તે દુધને સર્પનો સ્પર્શ થાય છે, ત્યારે તે દુધ કેવળ વિપરિત થઈ જાય છે; તેમ ઉત્તમ ગુણો ૩પી દુધ મીઠું ક્યાં સુધી રહે છે, કે તૃષ્ણા ૩પી નાગણે સ્પર્શ કર્યો નથી ત્યાંસુધીજ.

હે મીરાંબાઈ ! મારા રામજીએ કહ્યું છે કે લક્ષ્મી દેખાવા માત્રજ સુંદર છે, પરંતુ સ્પર્શ કરવાથી અનેક ઉપાધીઓને જન્મ આપે છે. અર્થાત પ્રાપ્ત થતાં વેતન સર્વે સદગુણોનો નાશ કરે છે. જે આત્માનંદને પ્રાપ્ત કરનારો ભક્તિ માર્ગ છે, તેનો નાશ કરનારી લક્ષ્મી છે. માટે તે લક્ષ્મી શ્રય કરવાથી આત્મા મહા અંધ બની જાય છે.

હે મીરાંબાઈ ! લક્ષ્મી દેખાવા માત્ર તો સુંદર સોહામણી છે, પરંતુ કેવળ દુઃખનુંજ કારણ છે. જેમ તલવારની ધાર જોવાથી સુંદર જણાય છે, પરંતુ સ્પર્શ કરવાથી અંગને દેહન કરી નાખે છે. તેમ લક્ષ્મી પણ તેવાજ છે. અને વિચાર૩પી મેઘનો નાશ કરવાવાળી વાયુ સમાન છે. લક્ષ્મીને આ પ્રમાણે દુઃખદાયક સમજી મારા રામે તેનો ત્યાગ કર્યો છે. કેમકે, લક્ષ્મી જીવ કપટનો બંડાર છે. માટે તેને જીવ ૩પ સમજીનેજ તજી છે. અને તેજ લક્ષ્મીને પ્રિય સમજી તમારા ગિરિધરલાલજીએ પટસણી કરી સ્થાપી છે.

એવી દેખીતી અનિતિ પ્રાપ્ત કરનારી લક્ષ્મીને રામે તજી છે, તેજ લક્ષ્મીને તમારા ગિરિધરલાલે પ્રિય ગણી છે, તો તેવા રામજીને મુકા ગિરિધરલાલજીને કેવી રીતે બચ્ચુ!

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા ! તમારું સમજવું ફેર છે લક્ષ્મી એ મારા ભગવાનની માયા છે. મારા ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીની માયા અકળાત છે. તેનો પાર કોઈ પામવાને સમર્થ નથી. તેની અકળ લીલા કળી શકવાને કોઈ પણ શક્તીવાન નથી.

તુળશીદાસે કહ્યું શી ? મીરાંબાઈ કહે મહાત્મા તુળશીદાસજી ! તમે તો કહો છો કે શ્રી ગિરિધરલાલજી સાળ હજાર એકસોને આઠ ગોપીકાઓ સાથે ફિડા કરે છે, પણ મારા ગિરિધરલાલજી તો બાળપ્રહ્લયારી છે. તેમની વૃત્તિ તમે શ્રંગારિક કહો છો, પણ તેમની વૃત્તિ વૈરાગ્યજ છે; અને લક્ષ્મી એતો મારા પ્રભુની માયા છે.

તુળશીદાસ કહે મીરાંબાઈ ! આ તમારું બોલવું ગેર વ્યાજબી છે, ચાર વેદ, ખટ શાસ્ત્ર, અરાદ પુરાણ, તેનું મનન કરો તો સમજશે કે કૃષ્ણજીને સાળ સસ્ર એકસોને આઠ રાણીઓ છે, તો પછી બાળપ્રહ્લયારી કેવી રીતે !

મીરાંબાઈ કહે તુળશીદાસજી ! ભગવાનની અકળકળા કોઈથી કળાય તેવી નથી. તેની લીલા ન્યારીજ છે, ને સત્ય સમજો, કે તેજ મારો નાથ ગિરિધરલાલ બાળ પ્રહ્લયારી છે.

તુળશીદાસ કહે મીરાંબાઈ ! તમારું આ બાપણુ કેવળ અસલ છે. મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા ! તેનું એક દ્રષ્ટાંત છે તે સાંભળો તુળશીદાસ કહે મીરાંબાઈ ! તમે ગમે તે

દ્રષ્ટાંત કહો, પણ મારી તો સંપૂર્ણ ખાત્રી છે. મીરાંબાઈ કહે પણ મહાત્મા સાંભળોતો ખરા, પછી તમારી જ્ઞાન દ્રષ્ટિમાં તે દ્રષ્ટાંત બેસે તો કબુલ કરજો. તુળશીદાસ કહે સુખેથી તે દ્રષ્ટાંત કહો, હું સાંભળવા તૈયાર છું.

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા ! જે પ્રમાણે તમે મારા ગિરિધરલાલજીને સોળ હજાર એકસો આઠ ગોપીઓ સાથે કૃમણ કરનાર કહો છો, તેમ ગોપીજનના મનને પણ સંદેહ થયો, અને થાયજ, તેમાં નવાઈ નહી. કારણ, જે ભગવાનની પોતે સ્ત્રીઓ છે, તો તેઓ ભગવાન બાળાચલચારી છે એમ કેમ કબુલ કરે ?

ગોપીઓની આ વૃત્તિ ભગવાને જાણી. કારણ, તે તો ઘટ ઘટ વ્યાપક છે, એટલે તેમનું કાંઈ અજાણ્યું નથી. આવી વૃત્તિ જાણી પોતે વિચાર કર્યો, કે જો આ ભાવ તેમના મનમાં આવશે, તો ભક્તિ વિરક્ત થશે. માટે તેમની અજ્ઞાન ચક્ષુ ઉઘાડવી, અને તેમને જ્ઞાન વૃત્તિમાં દોરવી.

કારણ, એક માણસ ન્યાયાધિશ હોય તેના છોકરાને ગુન્હો કરવાની શીકર શેની હોય ? કારણ, તે તો જાણે છે, કે વખતે ન્યાયાસન પાસે લઈ જશે, તો ન્યાય કરનાર મારો પીતા છે, એટલે ચીંતા શી છે ? પરંતુ તેજ ન્યાયાધિશને પોતાના પુત્રને ગુન્હો કરતાં અટકાવે તો તેની ફરજ છે; તેવી રીતે ભગવાને જમુના નદીને સામે કાંઠે દુર્વાસા રૂપી તપ કરતા હતા, તેમને વાસ્તે રસોઈના થાળ તૈયાર કરાવરાવ્યા, અને સર્વે પટરાણીઓને દુર્વાસારૂપીને જમાડી આવવા આજ્ઞા કરી.

આજ્ઞા મળતાં સર્વે પટરાણીઓ રસોઈના થાળ લઈ જમના ત્રહે આવ્યાં. જમુના ત્રહે આવતાં જમુના મહારા.

શ્રી ચારે કાંઠે ભરપૂર જોસથી વહેતાં હતાં. તે જોઈ સર્વે પટરાણીઓ શ્રીકૃષ્ણ પાસે આવી કહેવા લાગી, કે મહારાજ ! જમુનાજી ચારે કાંઠે ભરપૂર જોસથી વહે છે, તો અમે સામે કીનારે કેવી રીતે જઈએ ?

કૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું જાઓ, જમુના ત્રહે જઈ કહેજો કે હે જમુના મહારાણી ! જો કૃષ્ણજી સદા બાળપ્રજાચારી હોય, તો અમને સામે પાર જવા માર્ગ આપો. એટલે તે તમોને જવા માર્ગ આપશે.

કૃષ્ણ મહારાજનું આવું વચન સાંભળી સર્વે રાણીઓ જમુના ત્રહે આવી કહ્યું, કે હે જમુના મહારાણી ! જો અમારા કૃષ્ણજી સદા બાળપ્રજાચારી હોય, તો અમને સામે કાંઠે જવા માર્ગ આપો. આટલું કહેતાની સાથેજ જમુનાજીના બે ભાગ થયા, અને માર્ગ આપ્યો. આ જોઈ સર્વે રાણીઓ અષ્ટપટરાણીઓસહ વિસ્મય થઈ, સામેપાર દુર્વાસા રૂપી તપ કરે છે ત્યાં ગયાં. તેમને ધ્યાન મુક્ત થયા પછી ભોજન કરાવી પાછાં વળ્યાં.

પાછા જમુના ત્રહે આવતાં જમુનાજી ચારે કાંઠે ભરપૂર વેગથી વહેતાં જોઈ દુર્વાસા રૂપી પાસે ગયાં, અને કહ્યું મહારાજ ! જમુનાજી ચારે કાંઠે ભરપૂર જોસથી વહે છે, તો હમે સામે પાર કેવી રીતે જઈએ ? દુર્વાસા રૂપીએ કહ્યું હે મહાદેવીઓ ! તમે આવ્યા સ્ત્રી રીતે ? અષ્ટપટરાણીઓ કહે હે રૂપીસ્વર ! કૃષ્ણ ભગવાને આવતાં કહ્યું હતું કે કૃષ્ણ સદા બાળપ્રજાચારી હોય, તો હે ! જમુના મહારાણી અમને સામે પાર જવાનો માર્ગ આપો. એટલે તમને માર્ગ આપશે. એ પ્રમાણે જમુના ત્રહે આવી કહેતાં શ્રી જમુનાજીના બે ભાગ થઈ વચમાં માર્ગ

આપ્યો તેથી અમો અત્રે આવ્યાં હતાં.

દુર્વાસાએ કહ્યું હવે જાઓ, અને જમુના મહારાણીને કહેજો, કે દુર્વાસા રૂપી સદા અપવાસી હોય, તો હે જમુના મહારાણી માર્ગ આપો. એટલે તમોને માર્ગ આપશે. આવું દુર્વાસા રૂપીનું વાક્ય સાંભળી અષ્ટપટરાણીઓસહ સર્વે રાણીઓ જમુનાજી ત્રડે ગયાં, અને કહ્યું હે જમુના મહારાણી ! જો દુર્વાસારૂપી સદા અપવાસી હોય, તો અમોને ત્રીજમાં જવા માર્ગ આપો. આવું કહેતાં એ કદમ જમુનાજીના એ ભાગ થઇ ગયાં અને માર્ગ આપ્યો. આથી સર્વે રાણીઓ અષ્ટપટરાણીઓસહ આશ્ચર્ય પામી, અને માંહોમાંહી કહેવા લાગી કે આ શું કહેવાય ! હાલ આપણે તેમને આપણા હાથેજ જમાડીને આવ્યાં છીએ, છતાં જમુનાજીએ કહેતાં વાંતજ એ ભાગ થઇ માર્ગ આપ્યો.

સર્વે રાણીઓ ઘેર આવી કૃષ્ણ મહારાજને કહ્યું કે હે પ્રાણ પ્રભુ ! તમો બાળ બ્રહ્મચારી ક્યારના ? અને દુર્વાસા રૂપી, કે જેમને અમો જાતે જમાડીને આવ્યાં છીએ, તે દુર્વાસા રૂપીએ અમોને કહ્યું કે જાઓ જમુના મહારાણીને કહેજો કે દુર્વાસા રૂપી સદા અપવાસી હોય તો હે જમુના મહારાણી માર્ગ આપો, એટલે તમને માર્ગ આપશે. આટલું કહેતાં જમુનાજીએ એ ભાગ થઇ માર્ગ આપ્યો. તે જોઇ અમો આશ્ચર્ય પામ્યા, તો દુર્વાસા સદા અપવાસી કેવી રીતે ! આ વાતનો અમોને મ્હોટો સંદેહ છે, માટે હે પ્રભો ! હે નાથ ! અમારા ઉપર કૃપા કરી અમોને સંદેહ મુક્ત કરો, એવી અમારી વીણવણી છે.

કૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું હું બાળ બ્રહ્મચારી કેવી રીતે છું. તે તમે સર્વે ધ્યાન લગાડી એક ચીતવડે શ્રવણ કરો.

હે લક્ષ્મી ! હું સર્વેને વિશે સમાન છું. હું જળ સ્થળને વિશે સર્વે અને ઠેકાણે વ્યાપક છું. અર્થાત વાસ કરી રહ્યો છું. હું સદા છું. ત્રણે લોકને વિશે ઉત્પત્તિ, પાલણ અને લયનો કર્તા તે હું જ છું. પ્રાણી માત્રને જોવાં કર્મ કરે છે તેવાં તેમને જળનો દાતા અર્થાત આપનાર તે હું જ છું. મારા વિના આખા બ્રહ્માંડમાં કંઈ પણ હામ ખાલી નથી. હું નિરંજન છું. હું નિરાકાર છું, છતાં સુખ લોકો મને સાકાર માને છે, હે લક્ષ્મી ! મને કંઈ કર્મ પણ કર્તવ્ય નથી છતાં હું કર્મ કરું છું, અને અકર્તા રહું છું; જો કે હું કર્મ ન કરે તો માણસનો સમૂહ ઠેકાણા વીનાનો થઈ જાય. માટે જગતના સર્વે પ્રાણી માત્રના હિતાર્થે જ હું કર્મ કરું છું. તેથી હું બાળબ્રહ્મચારી કહેવાણો. આ સાંભળી અષ્ટપટરાણીઓ સહ સર્વે રાણાઓની આસ્થા ચોટી અને એક શંકા નીવારણ થઈ.

કૃષ્ણ ભગવાન કહે હે લક્ષ્મી ! હે સતમામા ! તમરી સર્વેની શંકા દૂર થઈ ? ત્યારે અષ્ટપટરાણીઓ કહે હા મહારાજ. તમારા વિશેની શંકાનું નીવારણ થયું. પણ પેલા દુર્વાસા રૂપી સદા અપવાસી કેદલાડાના, કે જેમને અમો અમારી જાતે જ માડી આવ્યા છીએ છતાં જમુના મહારાણીએ માર્ગ આપ્યો; આ અમને એક મહોટો સદેહ રહે છે. માટે હે નાથા હે કૃપાળુ ! અમો અમળા ઉપર કૃપા કરી અમારી શંકાનું નીવારણ કરો. ભગવાન કહે હે અષ્ટપટરાણીઓ ! તમો વીત દષ્ટ સાંભળજો; દુર્વાસા રૂપી જમુના ત્રે માર્ગ ધ્યાન કરે છે. તેમની વાંચના અન્ય પદાર્થમાં છેજ નહી. વળી તે એકલુક્તા છે. તેનો ભોજન પોતે કર્તાજ નથી. જે ભોજન તેમના આગળ મુકે તે મને અર્પણ કરી મારી પ્ર-

સાદી લે છે. તે નિયકામી છે, તેમને કોઈ વાતની અપેક્ષા નથી, બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળે છે, સદા ઉપવાસી રહે છે. તેમને ખાવા પીવાનું બાનજ નથી. તેથી તે સદા અપવાસીજ છે. જે માણસ હમેશાં એકલુક્તા હોય, બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળે, અને ખાવાને સાફ ભોજન પોતાને માટે બનાવતા નથી, પરંતુ કેવળ મારે અર્થેજ બનાવે છે. અને તે સુદ્ધપણે આચાર વીચારથી રસોઈ બનાવી મને ચરણુ કરી પ્રસાદી લે છે. તે સદા અપવાસી છે. એ મારો સીદ્ધાંત છે.

ભગવાનનાં આવાં અમૃત સરખાં વચન સાંભળી, અષ્ટપટગણીઓસહ સર્વે રાણીઓની શંકા દુર થઈ. અને સર્વે કૃષ્ણજીના ચરણમાં પડી. માટે મહાત્મા મારા ગિરિધર-લાલજી તો સદા બાળબ્રહ્મચારીજ છે.

તુળસીદાસજીએ કહ્યું તેતો ઠીક, પણ જો તેમને રામ રૂપે માનું, તો તમો તેમનાં પરણેલ અધાંગના સાક્ષાત સીતાજી તે તમેજ, એમજ માનવું જોઈએ, પણ કોઈ રીતે મારી ખાત્રી નજ થાય. જો તમારા ગિરિધરલાલજી રામ સ્વરૂપે દર્શન આપે તો હું સત્યમાનું.

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા! હું મારા ગિરિધરલાલજી ને પુછી જોઉં, એ પ્રમાણે કહી ભગવાનની સન્મતી માગી. ભગવાને તેમને સન્મતી આપી, અને રામ રૂપે દર્શન આપવા કહ્યું.

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા! મારો જ્ઞાતો તમને રામ રૂપે દર્શન આપે છે, એટલે તમારી ખાત્રી થશે. મારા ગિરિધરલાલજી જોને જોયો ભાવ તેને તેવાં દર્શન આપે છે. રામ રૂપે બજે તેને રામ રૂપે, કૃષ્ણ રૂપે બજે તેને કૃષ્ણ રૂપે, એ પ્રમાણે જોયો ભાવ ધરે છે, તેવી ભક્તિ મળે છે, અને તેજ સ્વરૂપે દર્શન આપે છે.

તુળસીદાસ કહે મીરાંબાઈ! શું અહીંયાંજ તે દર્શન મળશે ? મારાં કહે હા. હ્યો કરો દર્શન. ભગવાનનાં રામ રૂપે, અને મીરાંનાં જાનકી રૂપે દર્શન થાય છે. તુળસીદાસ

મીરાંબાઈ તથા ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીના ચરણમાં
પડે છે અને સ્તુતી કરે છે.

સ્તુતિ.

શ્રી રામચંદ્ર કૃપાલુ ભજમન, હરનુ ભવ ભય દારુણ
નવ કંજ લોચન, કંજ મુખ કર, કંજ પદ કંજારુણં ॥
કંદ્રપ અગણીત, અમીત છબી, નમ નીર નીરજ સુંદીરં ॥
પટપીત માનૌ તડીત રુચી, સુચી નવમી જનક સૂતાવરં
શિર કિરિટ કુંડલ, તીલક ચારુ, ઉદાર અંગ વિભુષણં ॥
આજાન મુજ સર ચાંપધર, સંગ્રામ જિત સ્વરદુષણં ॥
મજો દિનબંધુ દિનેશ દાનવ, દહન દુષ્ટ નિકંદનં ॥
રઘુનંદ, આણંદ કંદ, કૌશલ્યચંદ, દસરથ નંદનં ॥
ઈતીવધીત તુલસીદાસ, સંકરશેષ મુનીમન રંજનં ॥
મમહૃદય કંજ નિવાસ કરુ, કામાદિ સ્વલદલ ગંજનં ॥

ઉપર પ્રમાણે સ્તુતી કરી તુળશીદાસ મહારાજ કહે
હે સીતાપતા ! તમે તમારા ભક્તની ટેક રાખી સાક્ષાત
દર્શન અને તે પણ મનવાંચ્છિત દર્શન આપી પાવન કર્યો.
હે નોધારાના આધાર ! અનાથના નાથ ! જે ભાવે જે
બળે તેમનો તે ભાવ તમે પરિપૂર્ણ કરો છો.

ભગવાને કહ્યું તુળશીદાસ ! રામ કહો, કૃષ્ણ કહો,
જે કહોતે હું એકજ છું, જુદો નથી. માટે તે શંકા દુર
કરી તમે તમારી ઈચ્છા પ્રમાણે બળે. રામનું રટણ ક-
રનાર પણ મને એટલાજ પ્રિય છે.

તુળશીદાસે કહ્યું હે ભગવત્સલ ભગવંત ! તમારી
લીલા ન્યારી છે. રૂપી મુની સરખા તમારી લીલાનો પાર
પામ્યા નથી, તો હું તે કાણુ માત્ર ! હે મારા નાથ ! હે
મારા ધણી ! પુણ્ય પવિત્ર મીરાંબાઈના દર્શનથી, અને બો
ધથી મારો આત્મા સફળ થયો છે, અને તમારા સાક્ષાત
દર્શન કરવા ભાગ્યશાળી બન્યો છું.

રામ સ્વરૂપે દર્શન આપી ભગવાન અંતરધ્યાન થયા. ત્યાં મીરાં કે જે જનકી સ્વરૂપ દીસતાં હતાં, તે મીરાં સ્વરૂપે દીસવા લાગ્યાં. તેથી તુળશીદાસને અચંબો થયો, અને પુછ્યું કે હે મીરાંબાઈ ! તમે તે જનકી કે મીરાંબાઈ ?

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા ! હું જનકી નહી, પણ મીરાંજ છું. તુળશીદાસજી મીરાંના ચરણમાં પડ્યા, અને કહ્યું સાક્ષાત જનકીનો અવતાર તે તું જ છું,

આ પ્રમાણે મીરાંના ચરણ કમળમાં પડી, તુળશીદાસજી મીરાંની સ્તુતી કરતા હતા, ત્યાં રાણો દુર્મદસીંહસહ આવી પહોંચ્યા. અને આ મહાત્માને મીરાંના ચરણ કમળમાં પડેલા જોઈ રાણો અજાયબ થયો. તુળશીદાસને કહ્યું હે બુઢીયા ! તારૂં બાંન ક્યાં ગયું ? મરદ થઈ એક અબજાને પગે પડતાં શરમાતો નથી ?

તુળશીદાસે કહ્યું બાઈ, આ મીરાંબાઈને તું અબજા કહે છે ? ના ! ના ! જોજો ઉંધું સમજતો ? તે અબજા નથી, પણ આખા જગતને વંદનીય સીતાજીનો અવતાર છે મુર્ખા ?

રાણો કહે એતો જોયો તને, અને તારી વંદનીયને. તું પગે પડે છે તે થોડું છે ! ઘોળાંમાં ધુળ નાંખ્ય. તને પણ તે જાદુગરણીએ જાદુ કર્યું હોય તેમ દેખાય છે.

તુળશીદાસ કહે મુર્ખા ! તું આ મીરાંબાઈને શું સમજે છે ? રાણો કહે શું કેમ ? મારી રાણી, મારી સ્ત્રી, તુળશીદાસ કહે, સાક્ષાત ભગવાનની ગ્રહણી તારે જનેતા તુલ્ય વંદવા યોગ્ય, તેને સ્ત્રી કહેતાં શરમાતો નથી ?

રાણો કહે બુઢીયા તું મને ઓળખે છે ? હું કુભો રાણો પોતે છું. છાનો માનો ચાલ્યો જ, નહીતર યોગ્ય શાસન આપવું પડશે.

તુળશીદાસે કહ્યું મુર્ખા ! તારી કરણીનાં ફળ તને મળશે. જ્યાં મન નથી, ત્યાં ઉભા રહેવામાં પણ સાર નથી.

તુળશી માન ન પામીએ, કીજે તેનો ત્યાગ;
માન જતાં જે રહે પડી, તે જાણો હીણભાગ્ય.

આ પ્રમાણે કહી તુળશીદાસજી ચાલી ગયા. તુળશીદાસ ગયા તેમને સમજવા મીરાંબાઈ તેમની પાછળ જતા હતાં, તેમને રાણાએ કહ્યું ક્યાં જાય છે? મીરાંબાઈએ કહ્યું તમ તે મહાત્માનું અપમાન કર્યું, તેમને સમજવા. રાણા કહે સમજવવાની કાંઈ જરૂર નથી તને પણ કહું છું, કે તારે મારો મહેલ છોડી એકદમ નીકળી જવું.

મીરાંબાઈ કહે રાણાજી! તમને લાગેો ધન્યવાદ છે. હું મારા વહાલાને રોજ વીનવણી કરતી હતી, પણ મારા વહાલાનું કહેવું એવું હતું કે રાણાની આજ્ઞા મળેથી હું તને લઈ જઈશ. તેજ મારો વહાલો આજ તમારા ઘટમાં હત્યો અને અન્યાયે મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ મને આજ્ઞા આપી.

રાણા કહે હા! હા! એકદમ ચાલી જા. મીરાં કહે મારા ગિરિધરલાલજીને પુછું. (ગિરિધરલાલ) કેમ ગિરિધરલાલજી હવે તો તમારી સાથે લઈ જશેને! ગિરિધરલાલ કહે ધણી ખુશીથી. હવે તમને મારી સાથે તેડી જવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો છે.

મીરાંએ કહ્યું પ્રાણ પ્રભુ! આ રાણાના મહેલમાં આપણે વાસ કર્યો તો તેનું શ્ર કરવું જોઈએ. તે જાતે પાપી નથી, પણ પાપીઓના પામથી પાપી બન્યો છે માટે તેનું કલ્યાણ થાય તેવો રસ્તો બતાવો.

ભગવાને કહ્યું, તેને પાવન કરવાનો રસ્તો હાલ કરવો નથી. આ કુમતીને અત્રે રાખો. તે ગણાને બોધ આપી ઠેકાણે લાવશે. મીરાંએ કહ્યું પણ તેમનો મેળાપ પવિત્ર બન્યા બાદ થશે કે નહિ? ભગવાને કહ્યું તેમનો મેળાપ દારીકાંમાં થશે.

મીરાંએ કુમતીને કહ્યું કુમતી! તું રાણાજી પાસે રહે, અને તેમને સદ્બોધ આપજે, અને તેમને દ્રષ્ટાંતો સિધાંતો બતાવી તેમની પાપી વૃત્તિ દુર થઈ પવિત્ર બને તેવા પ્રયાસો કરજે.

કુમતી કહે હે પવિત્ર માતા! તમારાં દર્શન ક્યાં મળશે ? મીરાંબાઈએ કહ્યું હું અહીંથી વૃજમાં યઈ દારીકા જઈશ, ત્યાં રાણાજીસહ તને દર્શત મળશે, એવી મારા ભગવાનની ઇચ્છા છે. કુમતી કહે જેવો તમારો આજ્ઞા. પણ જો જો, આ દાશાને વાસારશો નહીં.

મીરાંબાઈએ કહ્યું એક ઘડી પણ નહીં વીસાર. તને અતાબ્યા કામમાં ફતેહ મેળવી, તું દારીકાં રાણાજીસહ આવજો. હાલનો અમો વૃજમાં જઈએ છીએ.

મીરાંબાઈએ રાણાને કહ્યું રાણાજી હું જઈ છું. ચાલો સંતો સાવધ થાઓ વૃજમાં જઈએ. સંતોએ શ્રી ગિરિધરલાલજી કી જય. એ પ્રમાણે જય નાદ કર્યો, ત્યાં મંદીર અદ્ધર ઉપડ્યું, ને સર્વે વૃજમાં આવીને ઉભાં રહ્યાં. ભગવાનની લીલાનો પાર કોઈ રીતે પમાય તેવો નથી. તેની લીલા તો ન્યારીજ છે.

વૃજમાં આવી સૌ સંતોએ ભજન ગાવા માંડ્યાં.

ભજન.

જે કોઈ પ્રેમી અંમ અવતરે, પ્રેમ રસ તેના ઉરમાં હરે.
સીંહણ કેર દુધ હોય તે, સીંહણ સુતને જરે (૨)
કનક પાત્ર પાપે સઉ ધાતુ, શરીને નીસરે-પ્રેમ રસ
સક્કર ખોરતું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણુજ હરે (૨)
ક્ષીર સીંધુનું માંછલકુ જેમ, મીઠા જળમાં મરે-પ્રેમ રસ.
સોમ વેલી સગ પાન શુદ્ધ જે, આલંણ હોય તે કરે (૨)
વગલ વંશીને વમન કરાવે, વેદ વાણી ઉચ્ચરે-પ્રેમ રસ.
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વીના મળે, તદ્દપિ અર્થના સરે. (૨)
મચ્છ ભોગી બગલો મુક્તાશળ, દેખી અંચુ ના ભરે-પ્રેમ રસ.
પ્રેમ વિના કોટી સાધને, પુરૂષોત્તમ પુઠ ન હરે (૨)
એવા પ્રજુજી શ્રી ગિરિવરધર, પ્રેમ ભક્તિએ વરે-પ્રેમ રસ.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

ગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજી, મીરાંબાઈ તથા સંતોસહ વૃજમાં ગયાં, અહીંયા ભુતનો મ્હેલ અસલ સ્થિતિમાં બદલાયો. ભગવાનનો વાસ ગયો ત્યાં ભુતણં ખાઉં ખાઉં કરતાં ખુમો બરાડ પાડવા લાગ્યાં. આ જોઈ રાણો ગભરાયો, અને થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો. દુર્મદસીંહ રાણાને મુકી બીકનો માર્યો એકલો નાશી ગયો, ભુતના બચથી રાણાને લેવા સરખો પણ ન રહ્યો.

રાણોતો આ દેખાવથી બહાવરો બની ગયો, અને બહેબાકજો બની આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. કુમતી, કે જેને રાણાને શીક્ષણ આપવા સારું મુકી હતી, તેણે આવી રાણાનો હાથ ઝાલ્યો અને કહ્યું, રાણાજી ! રાણો બડક્યો, ત્યાં કુમતીને જોઈ હીમત આવી, અને કહ્યું કુમતી તું ક્યાંથી !

કુમતીએ કહ્યું રાણાજી ! મીરાંબાઈ પાસેથી; તમારી પાપી સંગત કરી હતી તેથી મને મુકીને ચાલી ગયાં. રાણો કહે કુમતી ! આ ભુતોની ખુમો અને કાકીયારીઓ સાંભળી તને કાંઈ અસર થતી નથી ? કુમતી કહે રાણાજી ! પ્રજા નામનો પ્રતાપ એવો છે, કે કાંઈ રીતે કાંઈ અસર થાયજ નહિ.

રાણો કહે એતો જાણ્યો તારો પ્રતાપ ! કુમતી કહે રાણાજી ! આમ થયરો છો શા માટે ? આમ કંપવાતું કારણ ? ભુતનો ભય ખરો કે નહીં ? જુવો જ્યાં સાક્ષાત્ ભુત ? તમે થયરો છો છતાં મને થયરતી જુઓ છો ? એ સધળો ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીનો અને પવિત્ર જગતજગુની મીરાંબાઈનો પ્રતાપ.

રાણો કહે એતો જાણ્યો તારો પ્રતાપ. જ્યારે એવો

પ્રતાપ હતો ત્યારે તને સાથે શા માટે ન લીધી ? પ્રતા-
 પ પ્રતાપ કહેવાનો. જાડુ સમેટ્યું ત્યાં અસલ પ્રમાણે
 બન્યું. કુમતી કહે મહારાજ તમારી ભુલ છે. તે નામનો
 પ્રતાપ જુદો છે. તમે જો તે નામનું બાવે કે કબાવે રટ-
 લુ કરો, તો તમને પ્રલક્ષ પરચા મળશે. રાણો કહે, આ
 ભુતનો બચ જાય, તો હું પ્રતાપ સત્ય માનું. કુમતી કહે
 મહારાજ ! તે પણ દુર થશે. તમે ગિરિધરલાલના નામનું
 સ્મરણ કરો, તો મારી માફક તમે પણ નિર્ભય થશો. આ
 વાત ઉપર વિશ્વાસ આવવાથી સણે ગિરિધરલાલનું સ્મરણ
 કર્યું. ગિરિધરલાલનું સ્મરણ કર્યું, તેથી ભુતનો બચ કમી
 થયો. રાણાને નીડર થતા જોઈ કુમતીએ કહ્યું કેમ મહા-
 રાજ ! ગિરિધરલાલજીના નામનો પ્રભાવ જોયો ? રા-
 ણો કહે હા, ભુતનો બચ કમી થયો. કુમતીએ કહ્યું રાણાજી
 તેજ નામનો પ્રતાપ. જુઓ ! મીરાંબાઈને મારવા વિષ
 મોકલ્યું તે અમૃતસમ થઈ ગયું, તેજ નામનો પ્રતાપ. મી-
 રાંબાઈને મારવા વિષધર મોકલ્યો તેના સાલોંગરામ બ-
 ન્યા, તે પણ તેજ નામનો પ્રતાપ; મીરાંબાઈને મારવા ગ-
 યા, ત્યાં ચાર મીરાં બની ગઈ, તે પણ તેજ નામનો પ્રતા-
 પ. રાણો કહે કુમતી તારૂં કહેવું અક્ષરે અક્ષર સાચું છે.
 અહાહા ! પણ મારા જેવો મુખ્ય કોણ ! કે તે દેવી રત્ન ગુ-
 માવ્યું ? હવે તે ક્યાંથી મળે ? જ્હેન પડ્યા ! તે તારો ભવ
 રત્ન સુધાર્યો, મેં પાપીએ પાપી દુર્મદસીહના પાસથી બ-
 ગાડ્યો. અહાહા ! તે સતીને મારવા અનેક અનેક પ્રયાસો
 કર્યા, પણ જેને આવા પ્રતાપી ધણી સહાય, તેને મારા જેવા
 પામરથી શું થાય. બસ હવે તો તેજ પ્રતાપી ધણીનું
 સાચા દિલથી સ્મરણ કરીશ, પાપીનો પાસ દુર કરીશ,
 અને તે પ્રતાપી નામવાળાની માળા હાથમાં ધારણ કરીશ.
 કુમતી ! આજ તું મારી સથેજ રહેજે. મારી થતી
 ભુલને સુધારી આ પાપી કાપાને, આ પાપાત્માને આ-
 ભારી કરજે.

કુમતીએ કહ્યું, રાણાજી ચાલો ઘર તરફ પધારો. રાણો કુમતી સાથે દરબાર તરફ ગયો; દુર્મદસીહે દરબારમાં જઈ ભુતની વાતથી રાજમાતા મોટાંબાને વાકેશ કર્યાં. મોટાંબા દુર્મદસીહની વાત સાંભળી ચોંક્યાં, અને દુર્મદસીહને દબડો આપ્યો.

દુર્મદસીહે કહ્યું, માતા ! તેમાં મારો ખીજકુલ દોશ નથી. ભુતોની ભયંકર ખુમો સાંભળી મારે કાળજી હાથ રહ્યું નહીં, તેથી હું અને રાણાજી બન્ને ત્યાંથી નાશી જીવતા પડી ગયા.

મોટાંબાએ કહ્યું તુ રાણાને ત્યાં શા માટે લઈ ગયો ? રાણાજી ક્યાં ગયા હશે ? ચાલ્ય પાપીઆ ! મારા કુંવરને બતાવ્ય, નહીતર હું તારો જીવ લઈશ.

દુર્મદસીહ આથી ગભરાયો, અને રાજમાતાસહ દરબાર ગઈ તરફ આવ્યો. દરબાર ગઈ આગળ આવતાં રાણાજી તથા કુમતી બન્ને મળ્યાં. મોટાંબાએ રાણાને ખુશ બખર પુછી. રાણાએ કહ્યું માણ ! હું આજથી પુરો ખુશી બન્યો છું. અણચિંતવ્યો હીરો હાથ આવી ગયો છે. હવે મારા જેવું ખુશી અને સુખી કોઈ જ નથી.

મોટાંબાએ કહ્યું, અણચિંતવ્યો હીરો હાથ આવ્યો તે ક્યાં છે ? રાણે કહ્યું મારા ઘટધરમાં. મોટાંબા કહે તે હીરો કીયો ? રાણો કહે હરીનું નામ. મોટાંબા કહે રાણાજી તમારી ખુદ્દિ ફરી છે કે શું ? તે જાદુગરણીના જાદુની અસર લાગી છે કે શું ?

રાણો કહે માતાજી ! જે તેના જાદુની અસર આ પાપી કાયા ઉપર પહેલેથી લાગી હોત, તો ક્યાણુ યજ્ઞ ગયું હોત; પણ મનુષ્ય માત્રના ઘટધરમાં વાસ કરી રહેલા છે સાચા દુષ્મનો પણ માયાની જાળે ફસાઈ. મુખ જીવે ગણેલા વહાલેશરીઓ, તે જાદુની અસર કેમ લાગવા દે ? શું તેમને સદાને માટે હેયાનો કુટો અને મનનો મુખ સાથી મળ્યો તેને છોડી દેવો છે, કે તે જાદુની અસર

થવા દે, અસર ન થવા દે તે તો કીક, પણ તે રસ્તે પણ કેમ જવા દે ?

મોટાંબા કહે રાણાજી ! તેવા બદાલેશરી થઇ બેઠેલા શત્રુઓ કીયા ? રાણો કહે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મન્સર અને અમીમાન. જે માયાની જાળે સપડાઇ મુજબ જીવે બદાલેસરી ગણ્યા છે તે-માજી વિચાર કરો તે સાચા શત્રુ ખરા કે નહીં ?

મોટાંબા કહે પણ તેને અને જાળને શો સંબંધ છે ? રાણો કહે સંબંધ કેમ નહીં ? હરી નામ રૂપી જાદુ જીવને અસર કરે, તો તેમને તો સચોટો દેશવટોજ મળે, એટલે તેઓ તે જાદુની અસર કેવી રીતે થવા દે ?

મોટાંબા કહે હરી નામનું જાદુ તે કીયું ? રાણો કહે માજી હરી નામના જાદુનો પ્રભાવ ન્યારો છે, તં જાદુની અસર થતાં માયાની જાળે બદાલા બની બેઠેલા સાચા દુઃસ્મનોને સદાને માટે દેશવટો મળે છે; તે દુઃસ્મનો આત્માનું નાખોડ વાળી બવ અટવીમાં રખડાવનાર, અને લક્ષ્ય ચોરાસીમાં હોમનાર છે. હરી નામના જાદુની અસર થતાં તે પામરોની ઓળખાણ આત્માને પડે છે. અને તેથી તેમના ઉપર રીસ થતાં આત્મા તેમનાથી સંબંધ રાખતોજ નથી. માટે માજી ! માજી ! જે તે જાદુની અસર આ પાપી કાયા ઉપર પહેલેથી જ થઇ હોત, તો હું મને પોતાને પુરો બાગ્યશાળી સમજત.

મોટાંબા કહે શુ એ જાદુગરણીનું જાદુ ? રાણો કહે હા, તે પવિત્ર જાદુગરણીનું જાદુ. બાળુ નહીં. તે જાદુનો અસર પદ્માને થયો તેથી તેના આત્માનું કલ્યાણ થઇ ગયું. મને તે પવિત્ર બહેને બોધ આપવામાં બાકી મુકી નથી, પણ હું કામાંધ, લોમાંધ, વિપયાંધને તે પવિત્ર બહેનનો, અને માતૃ તુલ્ય મીરાંનો, બોધ અસર કરી શક્યો નહીં. પદ્માએ કહેલું કે રાણાજી ઘેર ગંગાજી પધાયાં છે, તો તે ગંગાજી રૂપી બોધ માંથે ચડાવો, નહીં તો 'આજસુને

ધેર ગંગાજી પધાર્યા, ને આગસુ ઉડી નવ નાહો, જ્યારે ગં-
ગાજી અલોપ થયાં, ત્યારે મુરખ મન પસ્તાયો: તેમ થશે.
માટે રાણાજી વિચાર કરો, પણ તે વખતે જહાલેશરી બની
એડેલા છ સાચા શત્રુઓએ ઉંધી સલાહ આપી, અને ઉં-
ધે રસ્તે દોર્યો, પણ તે પવિત્ર જહેનના કલ્યા મુજબ ગં-
ગાજી રૂપી મીરાંબાઈ જતાં પાપી પસ્તાયો, પુરો પસ્તાયો.

મોટાંબા કહે રાણાજી ! મીરાંતો એટલો બધો મોહ
કેમ લાગ્યો છે ? એ મીરાં શું લીધું વાળવાની હતી ?
મરતા માંટીને બાપ કહે જીવવાનો હતો ? ને જીવે તો પ-
છી કામતોએ શું ? રાણો કહે હે મુંઢ મતીનાં માજી !
હે પાપના પાપમાં ઘેરાયેલાં માજી ! પાપ વૃત્તિ દુર કરો.
એ મીરાંથી થાત એટલું તમો જનુની છો છતાં તમારાથી
બનવાનું નથી. અરે એટલું તો શું ? પણ તેનાથી બન-
ત તેમાંનું કીંચિત પણ તમારાથી બનવાનું નથી.

મોટાંબા કહે એહો ! એટલું બધું એ શું કરવાની
હતી ? પદ્માને બક્ષાણી બનાવી, તેમ તને સાધુ બનાવત,
બીજું શું કરત ?

રાણો કહે, જો એ મીરાં અત્યારે આવી સાધું તો
શું ! પણ બાવો બનાવે તો બનવા તૈયાર છું. પણ મારાં
એવાં બાગ્ય ક્યાંથી કે તે મીરાં, તે પવિત્ર મીરાં, પા-
છી આવે, અને આ પાપીઆને સદ્બોધ આપી પાપ
વૃત્તિ દુર કરાવે.

મોટાંબા કહે રાણા તું માળા લઈ એ મીરાંનું રટ-
ણુ કર્ય, કે તે પાછી આવે, ને તેમ ન આવે તો જઈને
તેના પગે પડ્ય. પણ હું તો તે જાદુગરણીને ગામમાં સર-
ખીએ પેસવા ન દઉં સમજ્યો ? ગઈ તો આઘડી ગઈ. ટાઢા
પાણીએ ખસ ગઈ.

રાણો કહે માજી ! તે પવિત્રને કહુ વચન કહેતાં
વિચાર કરો, નહીતર આતુ પરિણામ સાફ નહી આવે.
તેના પગે પડવાનું કહો છો પણ પગે પડુ તે તો પડુજ,

પણ તેના ચરણ ઘોષ પીઉ સમજ્યાં ? તેના પગની રજ
પણ તમારા પાપી હૃદયને આડતાં પાછી પડે, પણ તે
પવિત્ર માતૃ તુલ્ય મીરાંનાં પવિત્ર પગલાં ક્યાં છે ?

મોટાંબા કહે તું તારે તેના પગ ઘોષ પી. હમારે તે
જાદુમરણીનાં પગલાં શું કરવાં છે ? તે અભાગણીએ મારી
છોડીને ભક્તાણી બનાવી, અને અમારા સંગથી તળવી.

રાણો કહે પાપીઆ ! જરા વિચાર કરો. પદ્માને તે
સુભાગીના સતસંગે, અને સદ્ગોષે, પાપ વૃત્તી તળવી
આત્મજ્ઞાની બનાવી, ભવોદ્ધીથી બહાર કાઢી. તેને તમે
અભાગણી કહેતાં શરમાતાં નથી ? અભાગી તો તમે, કે
સંસારમાં આવી કુટાઓ, કામ ક્રોધથી કુટાઓ, ને છેવટે
નર્કનાં અધિકારી થાઓ. માતાજી ! દુષ્ટ દુર્મદસીંહ ! હું
તમને સાક્ષ કહું છું, કે તમારે મારા મ્હેલમાં કદી આવવું
નહીં. આ કુમતી મારી શેવા ચાકરી કરશે. બસ, હવે આ
કાયાએ તેજ ગિરિધરજાલનું રંગણ કરવું છે, અને તેથીજ
બવસાગર તરવું છે. કુમતી તું એક આત્મગોષનું બજન
કહે, જો આ પાપીઆને તેનો કાંઈ અસર થાય તો.

કુમતી—જેવી રાણાજીની ઇચ્છા

ભજન.

(કામ છે દુષ્ટ વિકારી) એ રાહ.

સમર ગોવરધનધારી, મુરખ મન સમર ગોવરધનધારી;
ધન દોલતને માલ ખળના, તે સઉ મુક વિસારી,
એક દીવસ જાવુ છે નક્કી, કાળ ભમે શિર દાંડી-મુરખ.
કૌરવ પાંડવ રામ ગજાતન, વળી કંસ મોરારી;
રાવણ પણ રોળાણો પલકમાં, કીધી કાષ્ટ પથારી-મુરખ.
સત્યવાદી હરીચંદ્રને તારા, વળી હાકમ અધીકારી;
વીર ગયા ને ધીર ગયા વળી, અમીર ગયા જો વીચારી-મુરખ.
મ્હોટા મ્હોટા બાહુ બળી પડ્યા, રણમાં જશ વિસ્તારી;
ચક્રવર્તી ગયા વૈભવ મુકી, વિચાર્ય જીવ ગતી તારી-મુરખ.
માત પીતા સુત બાંધવ નારી, તે સૌ સ્વાર્થ સંસારી;

પ્રાણુ જતાં જીવ જનું એકલું, તજ શક્તા મુખ તારી-મુરખ.
 ધાઈ ધુતી ધન ભેળ કીધું, વળી કીધી રખવાળી;
 એક કોડી જીવ સાથે ન આવે, અન્યબને ભાગદારી-મુરખ.
 પાપ પુન્ય જીવ સાથે આવે, વળી સત્ય ધર્મ સુખકારી;
 જોડો કહે પ્રભુ ગિરિધર ધ્યાને. દુર્ગતી દુર મનારી-મુરખ.

રાણો કહે કુમતી તને લાખોવાર છે. અહાહાહા ! શું
 ભગવાન તારી માયા ! માણ ! માણ ! સાંભળ્યું ? એક દી-
 વશ જનું છે તે ખરૂં છે. માણ ! માણ ! કાળની ખીક રા-
 ખી તે પરમાત્મા શ્રી ગિરિધરલાલજીમાં ચિત્ત લગાડો.

મોટાંબા કહે રાણા ! તને તેજ મીરાંએ જાહુના જો-
 રમાં ખેંચ્યો છે. તું તારે ગિરિધરલાલને ભજ, અમારે ભ-
 જવા નથી. તું તારે ખાવો ખન, અમારે ખનવું નથી દુર્મ-
 દસીહ ચાલો તેને તેનું કુટવા દો. હાલ તેનો જીવ ઠેકાણે
 નથી. જીવ ઠેકાણે આવશે એટલે એની મેળે સમજશે.

રાણો કહે બહુ સારૂં માણ પધારો, અને કહુ છું કે
 મહેરબાની કરી તમારાં પાપી પગલાં આ મહેલમાં મુકશે
 નહીં. તમને તો શું પણ તમારાં પગલાંને જોવા પણ હું
 ખુશી નથી. હાથ જોડીને કહું છું કે હવેથી આ મહેલમાં
 આવશે નહીં.

મોટાંબા કહે આવું ભક્તાણું કુટવા નવરી નથી તે
 અહીં આવીશ, સમજ્યો ? દુર્મદસીહ ચાલો.

મોટાંબા તથા દુર્મદસીહ રાણાથી અપમાન પામી ચલી
 ગયા. રાણાએ કહ્યું કુમતી ! હવે મને તેજ ગિરિધરલાલ-
 જીની મર્તી લાવી આપ. બસ તેનું તનમનથી રટણું કરીશ
 અને પરમાત્માની શેવા પૂજા કરીશ

ભગવાન શ્રીગિરિધરલાલજીના પ્રતાપથી રાણાનું
 હૃદય પવિત્ર થયું, ત્યાં દેવી મંદીર કે જેની રાણો અહીં-
 નીશ શેવા કરતો હતો તે મંદીરમાં ગિરિધરલાલની
 મુર્તિ રાણાની નજરે પડી.

(ગિરિધરલાલજીની મુર્તિ જોતાં રાણાજીને પ્રેમ ભાવ ઉત્પન્ન થયો, અને ત્યારે તે મુર્તિ હૃદયકમળ સાથે ચાંપી (એટલે કે તે બેટયે).

રાણાએ તે મુર્તિની પુજા સાચા દીલથી સપ્રેમ કરી. પુજન કરતાંજ રાણાજીમાં જે પાપી વિકારો હતા, તે દુર થયા, અને ઇશ્વરતું ભજન સાચા દીલથી કરવા લાગ્યો.

ભજન.

(તાતનો બડસો નથી) એ રાહ.
સાચો છે બેલી તુંહીરે, એ ગિરિધર પ્યારા.
સાચો છે બેલી તુંહીરે.

તુજ વિષુ કો અન્ય નહીરે—ઓ ગિરિધર.
ભક્તવત્સલ પ્રભુ દીનદયાળુ,
ભક્તિનો દાતા તું છે સાચો સહીરે—ઓ ગિરિધર
સાખી.

પાપ પાસ આવી પડ્યો, સમયો નહી લગાર;
પાપ દોષની ક્ષમા કરે ક્ષમાવંત કિરતાર—સાચો.
અગણીત પાપે છુ ભર્યો, જીવે કીધાં અપાર;
તે નહી ઉરમાં લાવશો, પ્રેમે કરે ભવ પાર—સાચો.
સતીને સંતાપી અતી, સુણ્યો ન બોધ લગાર;
હવે અતિ મુંઝાઉછું, પસ્તાઉ પારાવાર—સાચો.

કુમતી કહે ધન્ય છે રાણાજી તમારી વૃત્તિને । જે-વી રીતે પાપ કુંપમાં પડ્યા હતા તેવીજ રીતે બહાર પણુ આગ્યા. રાણાજી । આ વૃત્તિ ચુકશો નહી. તે ગિરિ-ધરતું રટણુ ચુકશો નહી. તે પાપ કર્મમાં હુકશો નહી.
રાણા કહે કુમતી । તે વાત સ્વપ્ને પણુ સમજશ નહી. કુમતી કહે તો તો તમારૂં કલ્યાણ સહેજમાં થઈ જશે, અને ભવસાગર સહેજમાં તરી જશે. રાણા કહે હવે એક પણ પણુ વ્યર્થ ગુમાવાનો નથી. બસ તેતું રટણુજ કર્યા જવાનો. જય ગિરિધર લક્ષ્મીવર પ્રભુ. જય ગિરિધર લક્ષ્મીવર એ પ્રમાણે તેના નામની ધુનમાં લાગ્યા.

પ્રકરણ ૨૦ મુ.

જમાં જઈ મીરાંબાઈએ ગિરિધરલાલજીને
કહ્યું પ્રાણ પ્રજ્ઞા આ દાશીની એક અભિલાશ
છે, તે પતિપુણ્ય કરો. પ્રજ્ઞ કહ શી ઇચ્છા છો
મીરાંબાઈ કહે મહારાજ ! દાણલીલાની, પ્રાણ
પ્રજ્ઞ ! વૃજ વિષે તમે સર્વે ગોપીઓ સાથે
કૃષ્ણાવતારમાં દાણલીલા કરી હતી, તે વૃજ આજ; રો
મારાનાથ ! મારા ધણો ! હું પણ તમારી પરણેત સ્ત્રી છું,
તો મને પણ દાણલીલા બતાવો.

ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! તારી દાણલીલા જો
વાની ઇચ્છા છે તો જૂઓ, પેલી ગોપીઓ આવે, તેમની
સાથે તમે પણ મદુદી લઈ આવો, પછી દાણલીલા બ-
તાવું. મીરાંબાઈ (ગોપીઓને જોઈ) વાહ ! ભગવાન ત-
મારી લીલા ! અહીંયા ગોપીઓ કેવી ! એ સમજો તમા-
રી લીલાનોજ પ્રતાપ; તેમાં શક નહીં.

ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! શો વિચાર કરો છો ?
જાઓ મદુદી લઈને આવો, તમને દાણલીલા રમાડું. ભ-
ગવાનનું આ વચન શ્રવણ કરી મીરાં ગોપીઓ પાસે ગઈ.
ભગવાને વિચાર કર્યો કે મારે મીરાંને પુરે પુરી
દાણલીલા બતાવવી, પણ તે શરમાય છે માટે પ્રથમ તેની
શરમ મુકાવી. પછી દાણલીલા બતાવું. એના વાચાર કરે
છે ત્યાં મીરાંવિના સર્વે ગોપીઓ મહીનાં મટકાં લઈને
આવી.

જ્યાં સર્વે ગોપીઓ આવી ત્યાં ભગવાન શ્રી ગિરિ-
ધરલાલજી વીંટાઈ વળ્યા, અને દાણલીલા શરૂ કરી.

દાણુલીલા.

કૃષ્ણ-જવહીં આઈ યુવતી સવ, દેસ્ય કૃષ્ણ મહી લાજા ॥

કૂદી પડોતવ ગિરિધર, દે દાન મારો આજ ॥

ગોપી--પહીલી વાત હમમે સુનો, નહીં મુનો ગો આજ ॥

સ્વર દેઈ જઈ કંસલો, તો પુની હોય અકાજ ॥

કૃષ્ણ--

જેવો તારો કંસ કામની, એ છે શું કરવાનો;
સત્ય વચન લહો ચિતમાં પ્રેમદા, વિણ મ્હોતે મન્વાનો;
તેથી શું હું ખ્હીવાનો, દાણુ મુકી દેવાનો—

ગોપી--

કંસ જેવો નહીં બળીયો યોધો, કહો તમથી શું થાયે,
વાત સાંભળી આવી તમારી, નક્કી કરે મળયે;
મ્યાને તણવાર રહેવા દો, કહીએ હરી જવા દો.

કૃષ્ણ--

જવાવાળી જેમ તમને, કંસ મળ શું કરશે,
સત્ય કહું છું માનો પ્રેમદા, આ હાયે તે મરશે;
સાચુ પ્રેમદા જાણો, મને શું નદા પીછાણો.
બકા અધાસુર માર્યો મેં તો, ગોવર્ધન કર ધાયો;
માસી મારી દાશી તારી, વળી પ્રલંબ સંહાર્યો;
તેજ હું સત્ય પ્રમાણો, ગર્વ નહીં કરું જરી આણો.

ગોપી

તે લીલા સહ ન્યાણી કૃષ્ણજી, પણ તમે દાણી દેવા,
મહાં માખણ તમે ચેર ખાઓ, શેના દેવા ન દેવા;
એતો જાણ્યા તમને, નાહક નહીં નોકો હમને;
જો દાણી તમે હતા કૃષ્ણજી, આજ મુધી ક્યાં ગ્યાતા;
માત જશેદા ફેરી ખ્હીકથી, શું તમે છુપા રહ્યાતા;
સમજાને જાવા દહએ, માત ખાઉ માને રહીએ.

કૃષ્ણ—

હુટ ચોરી એ ધંધો મારો, વળી મહી માખણ દાણી;
ખાલી મહેણાં મારે મુજને, એતો તમને જાણી;
રીતસર સમજી જવો, દાણ હમાર લાવો.

ગાંધી—

દાણખાણુ હમે નહી દેવાનાં, આજ સુધી નવ દીધું;
આડી અવળી વાત જવાદો, બોલો આપે સીધું;
નવા ધારા ક્યાં ધાર્યા, કહીએ રહોને વાર્યા.

કૃષ્ણ—

દીન સર્વતું બેળુ ગણીને, દાણ આજ લેવાનો;
નકી જણો તમે ગોવાલન, જવા નહી દેવાનો;
દાણ સધળુ ચુકવો, દાણપર મારો દાવો.

ગાંધી—

દાવો સાચો ક્યારે જાણું, સાચ હમારી ચાલો;
માત જશોદા પાસે જઈને, ન્યાય હમાને આલો;
તે વીણુ જાણું જુઠ્ઠા, ખરેખર પડશે ભોંઠા.

કૃષ્ણ—ભોંઠો પાડવા વાળી જાણી, કહું છું દાણ આપી દો;
લાજ સમેત હું લુટીશ તમને વચન ઉર રચાપી દો;
જુઠું કદી નહિ કહેવાનો, દાણ નકી લેવાનો.

ગાંધી—ખતી ઠગારા ઠગવા માગો, પણ તેમાં નહી ફાવો;
દાણ હમે કાઈ નહી દેવાનાં, શું છે તમારો દાવો;
કહો તમે શું કરવાના, લાજ તમે શું હરવાના.

કૃષ્ણ—

ક્ષત્રીકલંક.

જોયો ગાંધીકાઓ તમારો મેં તોર—દાણ હું કદી
નહી છોડુરે.

તમે બતાવોછો ફરીયાદનું જોર—નકી હું તુમ માનમોડુરે.

કોણ ઠગારો તમે મને કહેનાર—	દાણુ.
નકી લાજ તુમ આજ હુ લેનાર—	નકી.
કહો આપોછો કે બનાવું હુ લાય—દાણુ.	દાણુ.
બલે જાઓ જઈ કહો જ.શોદા માત—	નકી.
મૂકો મટુકી કહું મુકો રાદ—	દાણુ.
દાણુ આપતાં કહો શું ચઢે છે તાદ—	નકી.
પહેલી આવ્ય રાધે રદીઆળી નાર—	દાણુ.
મુકી માત તુજ મટુકી ઉતાર્ય—	નકી.
ગાપી—	ગાયન.

જેયા છે જેયા છે તમારા ફેલ,
 છળેથી છળાવી, લાલચથી લોભાવી,
 શું અમને બતાવી, શાવી જશો છેલ.
 જાણી લીધો સહ અંગનો મેલ,
 જાણશો નહી તમે અમને દબેલ.
 રસ્તામાં ફસાવી, જશો નહી ફાવી,
 શું લજ્જા લુંટાવો, બનીને છટેલ; જેયા.

કામતી લુંટી કૃષ્ણજી, ફેડ્યાં મહીનાં માટ;
 રેલમછેલ ત્યાં થઈ રહી, રેલ્યું ઉભી વાટ.

કૃષ્ણજી—છેટથી મીરાંબાધને મહીઆરીના સ્વાંગમાં આ-
 વતી જોઈ ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું
 ગાયન.

(તુજ મુરખ કોટી ધીક્કાર) એ રાહ.

છે મીરાં તુજ બલીદાર (૨)
 બની છે ગ્વાલન નાર. જોઈ હરણુ અપાર. ટેક.
 સાચા દીલથી કરે છે ભક્તિ, સત્ય તારી તારી;
 ભક્તિ વશ કીધો મુજને, સત્ય ટેક ધારી ધારી;
 દાણુલીલા સાર, જેવા કીધો તેં વીચાર—છે મીરાં.

ફમ ઝુમ આવે બાવે, હુમ હુમ થાવે થાવે;
 રટણ તે માર કરે, ઉર મહી બાવે બાવે;
 ગણી બરથાર આવે સુલક્ષણી નર—છે મીરાં.
 (મીરાં આવે છે.)

કૃષ્ણ—મુન ગોવાલન અચન હમેરા સત્ય કરી ઉર સ્થાપો;
 મહીની મટકી ઉતારીને દાણ હમાર આવો;
 તે વીણ જાવાનાં મ્યાં, રોકીને ઉભો છું મ્હાં.

મીરાં—મહી માંખણનું દાણ ન કોયે, વાત ન માનુ સમી;
 એવી રીતે આપી દઉં; હું નથી ભોળા કે કામી;
 મોહન જણ્યા તમને, નહી સતાવો અમને.

કૃષ્ણ—સતાવ્યા વિણ નહી દેવાનાં, વાત તમારી જણી;
 સીદ્ધિ રીતે આપો નહીતર, મટકી લેશું તાણી;
 જોર નહી ચાલે તાર, કરીશ હું માર ધાર્યું.

મીરાં—એમ નહી જહીવાની, હુંતો દાણ નહી દેવાની;
 ગમે તેમ રોકો તમે કહાના, પણ નહી રોકવાની;
 જુઓ આ ચાલી હુંતો, કહો શું કરો તમે તો.

કૃષ્ણ—હાથ જાલી મેં રોક્યાં તમને, કહો હવે કેમ જાશો
 ઝટપટ દધ થો દાણ હમાર, નહી તો આપ પરતાશો;
 ગોરસ લુંગી લખશું, પણ નહી જવા દમશું.

મીરાં—હાથ મુકોને કહાના મારો, હાથ મારો મનગરી;
 અવર જનની નજરે પડતાં, નાહકતા બહેમારી;
 નણુંદ મુજ મહેણાં દેશે, સાસુ નહી માંખી રહેશે.

કૃષ્ણ—ધણી ધણીઆણી રાજી ત્યાં, કહો નણુંદ સાસ શુંકરશે
 નણુંદ સાસની જહીક રાખશે, કામ ન એકે સરશે;
 જહીકને બાળુ મૂકો, જહીકતા મોંમાં થુકો.

મીરાં—લોક લાજ કેમ તજીએ કહાના, લોકડીઆમાં રહેવું;
 મહેણાં ટુંણાં સાંખી આવાં, નથી તમારે રહેવું;

માટે લજ્જા ધારો, જરા આધા ઉભા રહો.

કૃષ્ણ—બહાલ કરી કેમ છેટો કહાડો, પ્રીત કરી શા માટે;
શાને માટે યાદ કરોછો, ટોછો વાટે ધાટે;
આ નહી રીત તમારી, લોક લજ્જા ઘો વીસારી.

મીરાં—ધન્ય ધન્ય છે ગિરિધર સ્વામી, સાચી પ્રીતી બાવી;
દાણુ લીલાની પુરી ગમ્મત, પ્રભુ તમે તો બતાવી
પ્રભુ આવુ નિત્ય માણું, પ્રેમથી પાયે લાગુ.

ગિરિધરલાલએ કહ્યું મીરાં! કેમ હવે ખુશી
ચમતે! મીરાં કહે પ્રાણુ પ્રભુ! તમારી લીલા ન્યારી છે,
લીલાની બલીહારી છે. ગિરિધરલાલે કહ્યું મીરાં! હવે
વૈકુંઠમાં આવવું છે?

લજ્જન.

મીરાં—તજ બહાણુંરે, વૈકુંઠ નહી આવું:

મને નથી ગમતું, ચતુરુજ યાવું—તજ.

ત્યાંતો નંદ કુવર કયાંથી લાવું—તજ.

એક લલીતા સન્ભંગી મારે ગિરિધારી;

સંગે શામે શ્રી રાધે પ્યારી;

એમને જોતામાં આંખ ઠરે મારી—તજ.

ત્યાંતો શ્રી વદ્રાવન રાસ નહી;

સંગે પ્રિજ વિનતા વિલાસ નહી;

ત્યાંતો શ્રી જુમતા ગિરિરાજ નહી—તજ.

એક વરખ વરખ વેણું ધારી;

ત્યાંતો પત્રે પત્રે હરી ભુજારી;

એતો રજ રેતી છે મુક્તિવારી—તજ.

તજ વસવાને શીવ સખી રૂપ થયા;

હજી એ વૃજના પ્રભુ તરશ્યા રહ્યા;
એક ઓધવ સરીખા એમને સખા થયા—વૃજ.

સૌ જન વૈકુંઠ સુખ શોધી વળ્યા;
ત્યાં ન ગમ્યું તે વલ્લભકુળ જઈને ભળ્યા;
એતો સેવા સ્મરણમાં અતીશે પળ્યા—વૃજ.

પ્રભુ શું કરે હું સાહ્યર પામી;
એક ઠામ તમે ન રહ્યા સ્વામી;
એવી દાસપણમાં શું ખામી—વૃજ.

તુમ પ્રતાપે શ્રી ગોકુળ જઈએ;
પ્રભુ વલ્લભ ચરણે જઈ રહીએ;
હરી પ્રિતમ રસીક રસ જશ ગાઈએ—વૃજ.

ગિરિધરલાલ—મીરાં ! વૃજ કરતાં વૈકુંઠની લીલા ન્યારી છે.
મીરાંબાઈ—તે ગમે તેવી હો, પણ વૃજની તુલ્ય નહી.

ગિરિધરલાલ—એમ કેમ ?

મીરાંબાઈ—વૈકુંઠ એ તો સ્વર્ગનું ધામ એટલે તે શા-
ભા ન્યારી હોય તેમાં ફેર નહી, પણ જે વૃ-
જમાં તમારા ચરણ કમળની રજ રમી રહી
છે, અને અનેક લીલાઓ કરી છે, તેને કેમ
ભુલી જવાય ?

ગિરિધરલાલ—ત્યારે શું વૈકુંઠમાં લીલાઓ જોવાની નથી ?

મીરાંબાઈ—પ્રાણુ પ્રણુ તો હું કહી ચુકા છું કે તેતો
એક મોક્ષનું ધામ છે, એટલે તેની તુલના થાયજ
શેની ? પણ મૃત્યુ લોકમાં સાક્ષાત વૈકુંઠ
તેતો એક વૃજ.

ગિરિધરલાલ—કારણ !

મીરાંબાઈ—જે વૃજની વેળુ મારા નાથના ચરણે શુંદાણી,
તે વેળુ મસ્તકે ચઢાવવા જેવી, તો વૃજ વૈ-

કુંઠ તુલ્ય કેમ નહીં ?

ગિરિધરલાલ—મીરાં તાર કહેવું સલ છે. મૃત્યુ લેકતું

વૈકુંઠ તેતો એક વૃજળ છે. કે જે મને

પ્રાણથ: પણ પ્રિય છે; પણ હવે તો વૈકુંઠમાં

માં ચાલો ?

ભજન.

મીરાં—વૈકુંઠમાં નવ ગમે, વૃજ વિષુ વૈકુંઠમાં નવ ગમે;

ચિત્ત ભમે આ ચંચળ માર, વૃજ વેળમાં રમે;

આરે વૃજમાં પ્રભુ દાણ લીલા કીધી;

તે નવ વિસરાવો તમે—વૃજ.

મનુષ્ય જન્મની ભક્તિ છે ન્યારી;

રહેજમાં વશ થાઓ તમે—વૃજ.

તન કરી તુંબા ને મન કરી પાણી;

ભવ જળ રહેજે તરે—વૃજ,

ઢાળ ધીરજ ધરી ભક્તિને શહસ્ત્રે;

ભવ અટવી ભલે ભમે; વૃજ.

મોહ મમતવને અહંકાર શત્રુ;

જીવને કદી ન દમે—વૃજ.

ચરણ પદ પ્રભુ રહેજમાં પામે;

ભક્તિથી દુઃખ સહુ સમે—વૃજ.

ગિરિધરલાલ—ધન્ય છે મીરાં તારી દ્રઢતાને ! પણ વાર

તને તારા પુર્વ જન્મનું જ્ઞાન છે ?

મીરાં—મારો પુર્વ ભવ ?

ગિરિધરલાલ—હા ! હા ! તારો પુર્વ ભવ.

મીરાં—વાંકું હું પુર્વે કાણ હતી ?

ગિરિધરલાલ—તે બધું તમને દારીકામાં જણાવીશ.

મીરાં—પ્રભુ હાલ કેમ નહીં કહે ?

ગિરિધરલાલ—એક કારણ છે તેથી.

મીરાં—એવું તે શું કારણ છે ?

ગિરિધરલાલ—તે કારણ તમે આપો આપ સમજશો,
માટે દારીકા ચાલે.

મીરાં—પ્રાણ પ્રભુ, વૃજમ રૂપ ગોસામી મહાત્મા છે તે-
મનાં દર્શન કરવાની સર્વે સંતોને અભિલાષા છે
માટે હું સંતોસહ તે મહાત્માનાં દર્શન કરી દા-
રીકામાં આવી પહોંચું છું.

ગિરિધરલાલ—મને તમે તે મહાત્માનાં દર્શન કરીને
આવો, હું તમને દારીકામાં મળીશ.

મીરાં—બહુ સારું કૃપાનાથ પધારો. પણ જો જો દા-
શાને દર્શનથી વિમુખ રાખતા નહીં.

ગિરિધરલાલ—મીરાં ! તું તો માત્ર તનમન અને ધન
છે, તને તે દર્શનથી વિમુખ રખાય !

મીરાં—બહુ સારું કૃપાનાથ ! ત્યારે પધારો.

મીનાં—કહ્યું બહાલા ! તમારી દાણલીલાની બલીહારી
છે. બગવાને કહ્યું કેમ ? મીરાંએ કહ્યું કૃપાનાથ ! આ
લીલા કરી તમે જનસમુદાયને સારું શિક્ષણ આપ્યું છે.
તમે અદ્વૈત ન્યાય છો, તમારી પ્રાણપ્રિય ગોપીકાઓ પા-
સેથી પણ તમારો ભાગ મુન્નો નથી. જોર જીલમ કરી
લીધો છે, તો મહાનજી ! જે મનુષ્ય ખુશીથી તમારો ભાગ
ના આપે, તેની પાસેથી તમે કેવી રીતે લ્યો છો ?

બગવાને કહ્યું મીરાં આ સવાલ તારો ઉત્તર છે.
જનસમુદાયને શિક્ષા મેલણ કરવા જેવો છે. ગોપીકાઓ

પાસેથી પ્રલક્ષ રીતે લીધો છે કારણ તેઓએ બક્ષિ કરી મારા પ્રલક્ષ દર્શનનો અધિકાર મેળવ્યો છે, પણ જન્મને અધિકાર નથી, તેમની પાસેથી હુડીને લેવાની રીત ન્યારી છે.

મીરાંબાઈ કહે પ્રાણપ્રજ્ઞ ! તે શી ? ભગવાન કહે ચોર બની ચોરી કરું છું, હુંટારો બની હુંડું છું, અરી થઈ લઉં છું, પણ તે જવા દેતો નથી. અર્થાત મારો ભાગ હું કોઈ રીતે છોડતો નથી.

મીરાંબાઈ કહે ધન્ય છે કૃપાનાથ તમારી કળાને ! મોટા મોટા રૂપી મુની સરખા તમારી કળાનો પાર પામ્યા નથી. તમારી લીલા ન્યારીજ છે.

ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! હું દારકાં જાઉં છું. તમે સતોસહ દારીકાં આવો. મીરાંએ કહ્યું બહુ સારૂ કૃપાનાથા હું રૂપ ગોસાધનાં દર્શન કરી દારીકામા આવું છું. તમે સાધાવો.

મીરાં—

ગાયન.

(પધારો મુખે પ્યારા.)

સિધાવા મુખે નાથ, મારા છે પ્રણામરે,
છે પ્રણામ, છે પ્રણામ, છે પ્રણામરે—સિધાવો.
કરી વિયોગી પાછા થાજે સયોગી.

તુમ દર્શન વિણ નહી જરી આરામરે;
જરી આરામ, જરી આરામ, જરી આરામરે—સિધાવો.

ગિરિધરલાલ—દારિકામાં વહેલા અવીને મળજો,

મીરાં—દર્શન તીલાં દેખે, મારા વહાલા સ્યામરે,
વહાલા સ્યામ, વહાલા સ્યામ, વહાલા સ્યામરે—સિધાવો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

તોડમાં રાણાજી પ્રભુના ભક્ત બની બેઠા છે, અને સાચા દીલથી પ્રભુનું સ્મરણ શેવન, પુજન આદિ કાર્યો કરે છે. એક ધડી પણ પ્રભુને વિસારતા નથી. દ્રક્ષા પરમ વૈરાગ્યવૃત્તીનુંજ બાન નથી.

કુલશૈયા ઉપર આરામ કરવો, સ્વાદીષ્ટ ભોજન કરવું, માર તાર સમજવું વિગેરે માયારૂપી અજ્ઞાન દુર થવું નથી, તેથી કુમતિએ વિચાર કર્યો, કે રાણાજી ધન્ય સ્મરણ તો સાચા દીલથી કરે છે, પણ માયાનું આવ્રણ દુર થવું નથી. માટે તેમને ગમે તે પ્રકારે તે આવ્રણ દુર કરાવવું.

આવેા વિચાર કરી રાણાજીની કુલ સંન્યા ઉપર જઈને સુધ ગમ્મ. તેને ખબર હતી, કે રાણો પોતાની સંન્યા ઉપર સુતેલી જોઈ ગુસ્સે થશે. જ્યારે ગુસ્સે થશે ત્યારેજ તેમને શિક્ષણ આપવાનું બનશે. તે શિવાય હું શિક્ષણ આપીશ તો તેમના હૃદયમાં ઉતરશે નહીં. માટે રાણો આવે ત્યાં સુધી ઉંઘવાનો ઢોંગ કરી પડી રહી.

વેડીવારે રાણો પોતાના શયન મહેલમાં આવ્યો, ત્યાં પોતાના પલંગ ઉપર કુલ સંન્યા ઉપર કુમતીને સુતેલી જોઈ, રાણાએ કહ્યું, તોફર જતને મેં ઢેચઢાવામાં શયદો નહીં. કુતરાની માફક મોંઢો ચાટે, માટે યોગ્ય સાશન આપવું જોઈએ. એવો વિચાર કરી પોતાની પાસે જરૂરન તૈયાર હતો, તેના બે દટકા કુમતીને જડાવી દીધા.

ગેરજ્ઞાનના બે ફટકા પડતાં કુમતી બેઠી થઈ ગઈ, અને હસવા મંડી. રાણો આથી અન્યથા થયો, અને કુમતીને પુછ્યું, કુમતી તને બે ફટકા પડવાથી તારે ઉદાશી બનવું જોઈએ, છતાં તું હસે છે શા માટે ?

કુમતીએ કહ્યું રાણાજી ! મારા હસવાનો ભાવાર્થ જુદોજ છે. રાણે કહ્યું શો ? કુમતીએ કહ્યું રાણાજી ! આ કુલ જે ભગવાનને ચઢે છે, તે કુલની સંખ્યા ઉપર એક ઘડી આજોટી, તો બે ગેરજ્ઞાનની સજ્જ થઈ, તો તેજ કુલની સંખ્યા ઉપર આપ અહોનીશ શયન કરો છો, તો તેની શું સજ્જ તમેને થશે તેનો વિચાર આવવાથી હસવું આવ્યું.

રાણો આથી કમકમીત થયો, અને કહ્યું કુમતી ! તારૂં કહેવું અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. અહા ! હા ! મારા જેવો પાપાંધ, વિષયાંધ, કામાંધ કોઈજ નહીં; જે પુણ્ય પમ તજે આવતાં દોશીત થવાય, તે પુણ્ય ઉપર આ મળમુત્ર ભરેલી કાયા અહોનીશ આજોટે છે, તો મારા જેવો દોષિત બીજો કોણ ?

કુમતી કહે રાણાજી ! તમારૂં જ્ઞાન જોઈ મારૂં મન ચક્રિત બન્યું છે. સહેજ વાતમાં આટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, તે પ્રતાપ તમારા પુન્યોદયનોજ. રાણો કહે કુમતી ! તે બોધ મળ્યો તે પ્રતાપ પ્રકટ ત્હારોજ છે. વારૂ કુમતી ! આ સદ્બોધ તને કોણે શીખવ્યો ? કુમતી કહે રાણાજી ! મારો પ્રતાપ શેનો ? પ્રતાપ સઘળો તે પ્રભુ પરાયણ દેવીનો.

રાણો આ સાંભળી ચક્રિત બન્યો. અને કહ્યું, કુમતી ! શું આ બધું તને તે દેવીએ શીખવ્યું ? કુમતી કહે હા રાણાજી. તે પવિત્ર જગતજનુનીએ તમારા ઉપર મયા કરી મને અત્રે રોકી છે. આ બધા સદ્ગુણો તમે ગ્રહણ કરો છો,

અને કરેલ પાપનો પસ્તાવો કરો છો, તે બધો તે પ્રભુ પરમ્પણ દેવીનોજ પ્રતાપ છે; હુતો શક્ત ચીઠીનીજ ચાકરધું.

રાણો આ સાંભળી પારાવાર પસ્તાવામાં પડ્યો. મન સાથે રાણાએ કહ્યું ધન્ય છે પવિત્ર જગતજનુની ! આહા ! હા ! મારા કરેલ અપકાર સામુ નહીં જોતાં, ઉપકાર કરવા ચુકી નહીં. મીરાં ! મીરાં ! આ પાપીને પાપ મુક્ત કરવા તે આવા આવા પ્રયાસો રચ્યા છે ? તારા ઉપકારનો બદલો કાંઈ રીતે આ પામરથી વળી શકે તેમ નથી. આ તનની ખાલનાં ખાસડાં કરીને પહેરાવું, તો પણ તારા ઉપકારનો કિંમ્મત બદલો વળે તેમ નથી. આ પાપાત્માને બચાવિ લેવા શું શું પ્રયાસો કર્યા છે ? ધન્ય છે પવિત્ર તારી પવિત્રતાને ! ધન્ય છે સાધુ તારી સાધુતાને ! કેટલા કેટલા અપકાર આ પાપી જીવે કર્યા, પણ છે કાંઈ રીસ ! છે કાંઈ રોષ ! છે કાંઈ ઝેર ! છે કાંઈ ખાર ! ધન્ય છે સમ દ્રષ્ટિથી જોવાવાળી તારી સાધુતાને ! એ બધો હરીને હાથ કર્યાનો પ્રતાપ, એ પ્રમાણે વિચારમાં પડ્યો.

કુમતી કહે રાણાજી ! રાજ ભોગનો વખત થઈ ગયો છે. રાણો વિચારમાંથી જાગૃત થયો, અને કહ્યું, જા કુમતી ઠાકોરજી સાડ ભોગનો થાળ લઈ આવ્ય.

કુમતી ભોગનો થાળ લેવા ગઈ, અને રાણો ઠાકોર મંદીરમાં જઈ હાથમાં માળા લઈ પ્રભુનું સ્મરણ કરવામાં ગુંથાયો.

કુમતી થાળ લઈને આવી, ત્યાં રાણાને ધ્યાનસ્થ જોઈ તેણે વિચાર કર કર્યો, રાણાનું ધ્યાન કેવા પ્રકારનું છે તેની ખાત્રી કરવી.

ખાત્રી કરવાના હેતુથી રાણો જે દુશાસો ઓઢીને બેઠો હતો, તે દુશાલા ઉપર કુમતીએ પગ મુક્યો, અને આ-

ચમની અને પવાલું જે રાજા પાસે પડ્યું હતું, તેને લાત મારી ઢોળી નાંખ્યું. પવાલાના તથા આચમનીના અખડાટથી રાણો ચમક્યો, અને વિચાર કર્યો કે, મારો દુશાલો બગડશે. ત્યાં કુમતીને જોઈ રાણે કહ્યું, આંધળી! જરા વિચાર નથી? આ પવાલું ઢોળીને, અને મારા દુશાલા ઉપર પગ મુકીને મારો દુશાલો બગાડ્યો.

કુમતી કહે રાણાજી! આ એક દુશાલો જે એક નજીવી ચીજ છે, ને જે બીજને મળી શકે છે, તેને માટે આટલા દિલગીર બન્યા, તો આ મનુષ્યરૂપી ભવ રત્ન તેને માયાના કીચમાં શા માટે રોજો છો? એક પળની કીંમત શી છે તે તો તમે સમજો છો, તો સમજ્યા છતાં પ્રભુ ભક્તિનો લાગેલો તાર તોડી, માયામાં મનુષ્યરૂપી ભવ રત્નને નાહક ગુમાવો છો, એ તે તમારી રીત ?

રાણો કહે કુમતી! તારૂં કહેવું અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. ગયો વખત ફરીથી મળતો નથી. એક પળ પણ પ્રભુ રટણમાંથી ખોવી તે નીરર્થક છે. પણ કુમતી તને આ જ્ઞાન કોણે શીખવ્યું ?

કુમતી કહે રાણાજી! કોણે કેમ ? તેજ પ્રભુ પરાયણ દેવીએ, તેજ જગતજનુંનીએ. રાણો કહે શું તે જગતજનુંનીએ આ જ્ઞાન શીખવી મને પામરને બોધ આપવા તને અત્રે મુકી છે ?

કુમતી કહે હા. રાણો કહે મીરાં ! તું ક્યાં છું ? વાર કુમતી તે મીરાંના ! અરે તે પવિત્ર દેવીનાં દર્શનનો લાભ આ પામરને મળશે ? શું તે દેવીનાં દર્શન કરવા આ પાપાત્મા ભાગ્યશાળી બનશે ? ના ! પણ આ પાપાત્મા સુધી તે પવિત્ર દેવીનાં દર્શન હોયજ શાનાં !

કુમતી ! કુમતી ! બસ તું મને મીરાંબાઈ પાસે લઈ જા ! આ પાપાત્માને તેના ચરણ કમળમાં પડી માફી માગવા દે, ગમે તે પ્રયાસે એકવાર તે દેવી ચિતોડ પધારે તેમ તેની વીનવણી કરીશ. શું તે દેવી પધારશે ? ના ! ના ! શેની પધારે ? પધારેલી દેવીનાં પગલાંને મેં પાપાત્માએ નહીં પુજતાં તેનો અનાદર કર્યો, તે શેની પધારે શું તે મારી વીનવણી નહીં કબુલ કરે ? તું એકવાર મને તે દેવી પાસે લઈ જા. તારા પગે પડુ છું, જો એકવાર તે દેવીનાં દર્શનનો લાભ મળે, તો તારો ઉપકાર જન્મ પર્યંત નહિ વિસરું તારો ગુલામ બની રહીશ. પણ એકવાર તે દેવીનાં દર્શન કરાવ્ય. તને તો ખબર હશે કે તે દેવી ક્યાં છે ? બતાવ્યા, કુમતી બતાવ્ય. નામે કુમતી, પણ તે પવિત્ર સતી માતાના પ્રતાપથી બનેલી સુમતી, કહે ? કહે ? તે દેવી ક્યાં છે ? મને તેની પાસે લઈ જા.

કુમતીએ કહ્યું રાણાજી ! તે દેવી ક્યાં છે તે હું જાણું છું. હું ઘણી ખુશીની સાથે તે દેવી પાસે તમને લઈ જઈશ.

રાણો કહે પણ તે ક્યાં છે, તે તો બતાવ્ય ? ખોટાં બહાનાં શા માટે કાઢે છે.

કુમતી કહે રાણાજી ! તેઓ ભગવાન શ્રી ગિરિધર-લાલજી સાથે સંતોસહ વૃજમાં ગયાં છે, અને ત્યાંથી બારોબાર દારીકાં જવાનાં છે.

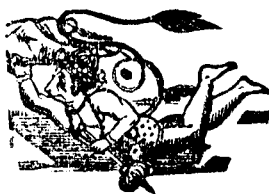
રાણો કહે શું તે દેવી ભગવાનની સાથે વૃજમાં ગઈ છે ? ચાલ્ય, ચાલ્ય, કુમતી ચાલ્ય ! આપણે વૃજમાં જઈ તે દેવીના ચરણમાં વંદન કરી ચિતોડ પાછા પધારવાની વીનવણી કરીએ.

કુમતી કહે ભલે, પધારો જોવો રાણાજીનો હુકમ. રાણો કહે કુમતી ! હુકમ નહીં પણ પ્રાર્થના. તારો આ આ-ભાર હું જન્મ પર્વત વિસરનાર નથી.

કુમતી કહે રાણાજી મને એટલી બધી મ્હોટાઈ ન આપો, તે મ્હોટાઈને લાયક હું નથી, તે મ્હોટાઈ અ-ને માન તે દેવીનેજ ઘટે છે. હું તો ફક્ત ચીકીનીજ ચાક-ર છું.

રાણો કહે કુમતી ! તારૂં કહેવું અક્ષરે અક્ષર હું માંથે ચઢાવું છું. આ મન તે દેવીનાં દર્શન કરી કરેલ પાપનો પસ્તાવો તે દેવીના ચરણ કમળમાં કરવા અધીરૂં બની બેઠું છે, માટે જલદીથી તું મને તે દેવી પાસે લઈ જા. કુમતી કહે ભલે ચાલો, અને જયમલ રોડાડને ખબર આ-પો કે તે બારોબાર દારીકાં મીરાંબાઈનાં દર્શન કરવા સાડ આંવે.

રાણો તરત એક અનુચર તૈયાર કરી મેડતા મોકલ્યો, અને પોતે કુમતી સાથે વૃજમાં મીરાંબાઈના દ-ર્શનાર્થે જવા તૈયાર થયો.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

મીરાંબાઈ સંતો પાસે આવ્યાં; ત્યાં સંતો ઇશ્વર સ્મરણ કરતા પ્રભુ ભજનમાં ગુલતાન બની રહ્યા છે, અને માયા દીલથી સ્તુતી કરે છે. તે જોઈ મીરાંબાઈ પ્રસન્ન થયાં, અને સંતો સાથે ભજન ગાવા મંડી ગયાં.

ભજન.

ભુલ્યો ભટકે શીઘ્ર ભોગી બ્રમર.

તારે માથે મરણનો છે ભાર—જગત તો જુહું છે.

ખલક પલકમાં ફના થશેરે, તજી વલખ અલખ સંભાળ—જગત.

કેનાં છોડને કેનાં વાછડ, વળી કેનાં છે માને વળી બાપ—જગ.

પાપ અમાપ કરી પેટ ભરેછે, કેમ સહીશ તું શ્રાપના સંતાપ—જગત.

સાખી.

માડ માડ થું કરે, તાડ નહી તલભાગ;

વહારે નાવે લક્ષ્મી, અલખ એક સંભાળ—જગત.

સાખી.

પંચ ભુતનું પ્રતણ, મગથી ભર્યું અપાર;

પંચ રંગી ઉપર ક્યું, કારીગર કીરતાર—જગત.

સાખી.

બાજીગર બાજી કરે, નજરખ ધના ખેલ;

ધંધો કરતાં ઢળી જશે, જેમ ધાણીનો ખેલ—જગત.

ભજન પુરૂ થયું ત્યાં મીરાંબાઈએ કહ્યું સંતો ! ચાલો રૂપગોસાંધનાં દર્શન કરી દ્વારીકાં જવું છે. સંતો સર્વે તૈયાર થયાં અને રૂપગોસાંધના મંદિર તરફ ગયાં.

રૂપગોસાંધના મંદીર પાસે મીરાંબાઈએ જઈ, રૂપગોસાંધને ખજર કહેવરાવી, કે મીરાંબાઈ તમારાં દર્શન કરવા આવે છે.

૩૫ ગોસાઈને આ ખબર પહોંચતાં તેમણે આડા પડદા નંખાવી મીરાંબાઈને અંદર આવવા કહ્યું. મીરાંબાઈને આજ્ઞા મળતાં તેઓ મંદીરમાં ગયાં, અને ૩૫ગોસાઈ ના ચરણમાં પડ્યાં.

મીરાંબાઈએ કહ્યું એવો તે આ દર્શનો શું અપરાધ છે કે, જે દર્શન આશયી આવી તે દર્શન મળ્યાં નહીં? ૩૫ગોસાઈએ કહ્યું મીરાં! હું કોઈ જીતું મુખ જોતો નથી તેથી આડા પડદા કર્યા છે.

મીરાંએ કહ્યું માહાત્મા? આથી મને અચંબો ઉપજે છે, કે તમે પોતે પોતાને પુરુષ સમજો છો? ગોસાઈએ કહ્યું કેમ? મીરાંએ કહ્યું નં કહેતાં અર્જુન, અને નારાયણ કહેતાં ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલ તે શિવાય હું કોઈને પુરુષ સમજતીજ નથી, પરંતુ તમે પોતાને પુરુષ માનો છો તે અચંબાની વાત છે!

૩૫ગોસાઈએ કહ્યું કારણ? મીરાંએ કહ્યું તે ચત્રુભુજના નામની ચુડી પહેરી આવા ઉત્તમ મહાત્માપદને પામ્યા છો, છતાં તમે પોતે પોતાને પુરુષ શા માટે સમજો છો?

૩૫ગોસાઈએ કહ્યું ચત્રુભુજ નામની ચુડી પહેરી તેથી શું પુરુષ મટી ગયો? મીરાં કહે હા. આ અને પુરુષનો આત્મા એકજ છે, આત્મા જુદો નથી. તેને ત્યાં તો સર્વે જી પુરુષ સરખાંજ છે.

૩૫ગોસાઈએ કહ્યું તેની ખાત્રી શી રીતે થાય? જો કદાપી તેવો પરચો મળેતો ત્રીયમ મુકી દર્શન આપું.

મીરાં કહે માહાત્મા ! તમે શું દર્શન આપતા હતા ? મારી ઇચ્છા છે તો તે જ્ઞામણીઓ લાલ દર્શન કરાવાવાળો તૈયાર છે. રૂપગોસાઇ કહે તે શી રીતે ? મીરાં કહે જુવો—જે ભક્તિના બળે તમે માહાત્મા પદને પામ્યાછો. તેજ ભક્તિના બળે. એમ કહી મીરાંએ ઇશ્વર સ્તુતી કરવા માંડી.

હે ભક્ત વત્સલ દિનદયાળ વહાલા સ્વામી ગિરિધર પ્રભુ ! જે હું સત્ય નિષ્ઠાથી ગોસાંધનાં દર્શન કરવા આવી હઉં અને તમે સર્વને સરખાં ગણતા હો, તો મને તે દર્શન પ્રાપ્ત થાઓ.

ઉપર પ્રમાણે સ્તુતી કરી ત્યાં રૂપગોસાઇએ પડદા નંખાવ્યા હતા તે ડહો ફડ ફાટી ગયા, અને મીરાંબાઈને ગોસાંધનાં દર્શન થયાં.

મીરાંબાઈની આ ભક્તિથી ગોસાંધજી ચન્નિત બન્યા, અને મીરાંબાઈના ચરણમાં પડ્યા. મીરાંબાઈ પણ તે મહાત્માના ચરણમાં પડ્યાં, અને અન્યો અન્ય હર્ષનાં આંસુ લાવી ભેટ્યાં.

ગોસાંધજી કહે ધન્ય છે મીરાંબાઈ તમારી ભક્તિને ! તમારી ભક્તિની બલીહારી ! આજ સુધી અજ્ઞાનતાથી હું ગોતાને પુરૂષ સમજતો હતો, તે અજ્ઞાનતા તમારા પ્રતાપે દુર થઈ છે, અને ઇશ્વરને ત્યાં સ્ત્રી અને પુરૂષ સર્વે સરખાં છે, તે આજ તમારા બોધથી જાણ્યું છે.

મીરાંબાઈ કહે મહાત્મા ! તમે તો મહોટા મહાત્મા પુરૂષ છો. ગોસાંધ કહે હું મહાત્મા ખરો, પણ તમારી માહાત્મના જુદી છે; આજ તમે મારી અજ્ઞાનવૃત્તિ દુર કરાવી સદ્બોધ અપી ગુરુનું કામ બજાવ્યું છે. મીરાં કહે

મહાત્મા ! એવી ખાલી કુથલી મુકી ચ.લો. ભગવાનનું
ભજન કરીએ; મહાત્મા ખુશી થયા, અને સંતો સાથે
ભજન ગાવામાં પડ્યા.

ભજન.

વિસરશો નહી હરી, મનથી વિસરશો નહી હરી.
ગોકુળ અને શુભ મથુરા નથી, વચમાં જીમનાજી ભરી-મનથી.
જળ જીમનાં જળ ભરવા ગયાંત, સીરપર ગાગર ધરી-મનથી.
મેર મુગટને કાંનેરે કુંડલ, મુખપર મેરલી ધરી-મનથી.
વંદ્રાવનને મારગ જતાં, અમુલ્ય વસ્તુ જડી.
વંદ્રાવનમાં ગૌધન ચારતાં, લીલાવટ તીલક ધરી-મનથી.
રાણી રાધીકાજીનો મહેલ તજીને, કુખજી શું પ્રિતિ કરી-મનથી.
મીરાંબાઈકહે ગાઉ ગિરિધરના ગુણ, ચરણકમળ ચિત્તધરી-મનથી

ભજનથી મુક્ત થઈ મીરાંબાઈ સંતોસહ રૂપગોસાં-
ઈની રજા લઈ દારીકાં તરફ જવા તૈયાર થયાં. રૂપગોસાં-
ઈએ મીરાંબાઈને દંડવત કર્યા, અને કહ્યું હે પવિત્ર દેવી!
તમેાએ અત્રે પધારી મને ઉત્તમ બોધ આપી મારી અ-
જ્ઞાન ચક્ષુ ખોલી છે. તમારાં દર્શનથી હું પાવન થયો છું.
હું પદમાં ભળી ખોટો ટેક ધારી પુરૂષ બનેલો, તે હું પદ
આજ દુર થયું છે. મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા! પ્રભુના પ્ર-
ત્યક્ષ પરચા શિવાય સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવુંજ નથી. અને
તેવા પરચાથી તમને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, તેથી હું ધણી
જ ખુશી થઈ છું.

રૂપગોસાંઈએ કહ્યું હે પવિત્ર દેવી ! અત્રેથી ક્યાં સી-
ધાવવા ધારો છો ? મીરાંબાઈએ કહ્યું હું અત્રેથી સંતો
સહ દારીકાં તરફ જવાનું ધારું છું, રૂપગોસાંઈએ કહ્યું ચા-
લો, હું પણ, સંતોસહ દારીકામાં પરમ કૃપાળુ રાધાવર-
નાં દર્શન કરવા આપની સાથેજ આવું છું.

મીરાંબાઈએ કહ્યું મહાત્મા ! તમારા આવવાથી મને હર્ષ થશે. મીરાંબાઈની આજ્ઞા મળતાં રૂપગોસાંઘ પણ મીરાંબાઈ સાથે દારીકાં જવા તૈયાર થયા; ત્યાંથી દારીકાં જવા સાડ બજન ગાતાં સર્વે નિકળ્યાં.

બજન

બજ મન કૃષ્ણ મોરાર મુરખડા,
મનવા મમત શીદ ધારેજી,
માત તાત સુત બાંધવ વનિતા
તે સહ માયા મારેજી.
હરી હીરો છોડીને મુરખ કાચ થું ગ્રહવા ધાવેજી;
પ્રભુ ચરણપદ છોડી પ્રાણી, નર ભવ શીદ ગુમાવેજી;
માયામાં આમકત રહીને, ચાલે ચાલ તુ ગજનીજી,
પડીશ સપાટે કાળ કપાટે, ગિરિધર પ્રભુ બજનેજી.

બજન.

છો પતિત પાવનકાર, શરણુ તુજ ચહ્યું ચીત ધારી—છો.
છે અનંત તુમ ઉપગાર, તેમ આપો શરણું ભારી—છો.
કીધાં અનંક ભક્તોનાં કાજ, રાખો તેમ લાજ;
ગરીબ નાવાજ, ભક્ત વતસલ છો મોરારી—છો.
પ્રભુ બજન કરૂં ધરી પ્યાર, કરો દીન બહાર;
અરજ ઉરધાર, સ્વીકારોજી અરજ છે મારી—છો.
વસ્યા પ્રહ્લાદ સ્થંભે નાથ, પાંડુનો સાય;
ગણો જગનાથ, દીધા છે બળતા ઉગારી—છો.

ઉપર પ્રમાણે બજન કરતું સંત મંડળ રૂપ ગોસાંઘ સહ દારીકા શ્રી ગિરિધરલાલજીના દર્શનાર્થે ગયું.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

તોડથી કુંભો રાણો અત્ર પાણીનો ત્યાગ
કરી કુમતીસહ વૃજમાં મીરાંબાઈના દર્શનાથે
નીકળ્યો હતો તે વૃજમાં આવી પહોં-
ચ્યો. વૃજમાં આવી મીરાંબાઈની તપાસ

કરી તો મીરાંબાઈ દારીકાં ગયાના ખખર મળ્યા. ખખર
મળતાં અનંત ઉપકારિણી મીરાંબાઈનાં દર્શન માટે ઘેલો
ખનેલો રાણો કુમતીસહ દારીકાં જવા નીકળ્યો.

દારીકાના રસ્તામાં જતાં ઝાડને પુછતો કે જગતજગુ-
ની મીરાંબાઈને જોયાં. વૃજથી દારકાંને રસ્તો તો આજ,
માટે આ રસ્તે તે દેવીનું આવાગમન થયું હશે માટે મા-
રી ખાત્રી છે કે તમે તે દેવીનાં દર્શન માટે મારા જેવાં
નિર્ભાગી નહી હો; તમને તો દેવીનાં દર્શન મળ્યાં હશે.
પણ હુંજ અભાગી કે તે દેવીનાં પવિત્ર દર્શન મળવા
છતાં તે દર્શનનો અનાદર કર્યો અને છેવટમાં પસ્તાયો.

કુમતી કહે રાણાજી ! નાહકનો પસ્તાવો શા માટે
કરો છો ? ગદ્ય ગુદરી વાત ને વીસારો; તે દેવીનાં દર્શન
મળશે, તેનો પુર્ણ વિશ્વાસ રાખી મારી સાથે પધારો; ગર્હ
તક બ્રાહ્મણ પણ વાંચતા નથી.

રાણો કહે શું તે દેવીનાં દર્શનનો લાભ આ પામ-
રને મળશે ! કુમતી કહે મળશે રાણાજી મળશે; માટે પુ-
ર્ણ વિશ્વાસ રાખો અને જલહીથી પગ ઉપાડો.

કુમતીનાં આવાં વચન શ્રવણ થતાં રાણાના ચિત્તને
કાંઈક શાંતિ મળી, અને તે પવિત્ર દેવીનાં દર્શનનો જી-

માસુ રાણો તે પવિત્ર દેવી અને મહાપ્રભુ શ્રીગિરિધરલાલજીનું સાચા દિલથી ચિંતવન કરતો ઉતાવળેથી ચાલવા લાગ્યો.

થોડે દુર ગયા બાદ ધણે લાંબે એક રિસાલો આવતો જણાયો. કુમતીએ કહ્યું મહારાજા કોઈ રિસાલો આવતો હોય તેમ જણાય છે. રાણો આથી અજબબ થયો અને કહ્યું શું તે પવિત્ર દેવીનો રિસાલો તો નહિ હોય ! કુમતી કહે રાણાજી તે શી રીતે સમજાય ! બરોબર નબરે પડે તો કહું; મીરાંના દર્શનનો જીમાસુ રાણો અનાયાસે દર્શન મળવાની આશાથી તે રિસાલો જોવા માટે રોકાયો; કુમતીએ કહ્યું રાણાજી ચાલો. રાણો કહે કુમતી ઉભી રહે કદાપિ આ અભાગીને તે પવિત્ર દેવાંગનાનાં દર્શન મળેતો ! કુમતી કહે રાણાજી ! હવે પરતાવો શાનો કરોછો ? માતાના ગર્ભવાસમાં જે ધ્યાન ધરતા હતા તે ધ્યાન બુલી માયામાં બુલી પાપમાં પ્રવર્ત બન્યા, તે ન બન્યા હોત તો આ દશાને પ્રાપ્ત થાત ! રાણો કહે કુમતી તાર કહેવું સત્ય છે. તે અભાગી જીવે ગર્ભવાસમાંથી મુક્ત થવા ભગવાનની અનેક આજીજી કરી પુન્ય કર્મ કરવા બંધાઈ, ગર્ભવાસમાંથી મુક્ત થતાં જ સંસારનો માયાવી પવન ખાઈ, તે બધું બુલી પાપ કર્મ કરવામાં પ્રવર્ત થયો. અને છેવટમાં પ્રભુ નામનો મહીમા તે પવિત્ર દેવીના પ્રતાપથી જાણતાં વારંવાર પસ્તાવામાં પડ્યો છે. અહા હા ! માર પાપ કેટલું ! ન જોયું પાપ ન જોયું પુન્ય ! ન ઝોળખ્યા સંત ! ન ઝોળખ્યાં મહંત ! મેં પાપીઆએ તે પ્રભુ પારાયણ દેવીને પણ નહીં ઝોળખી. હવે આ પાપીઆના પાપનો અં કવી રીતે આવશે ? પસ્તાઉ હું, મુંઝાઈ છું. કુમતી ! કુમતી ! હવે આવા પાપાત્માનું શું થશે ?

રાણો—

ગાયન.

પસ્તાકિ હું હું પાપી પુરો, હે । દયા નિધાન;
 પાપ પુરમાં તણાયો, છેવટ આવ્યું બાન— પસ્તાકિ
 પુણ્ય આજીજી કરતો, માતું ગર્ભમાં પડી,
 તેથી મુક્ત ડિધો પ્રભુજી, વિનતી ઉર ધરી— પસ્તાકિ.
 ઝેરી માયા પવન અડતાં, પામર તેમાં કશ્યો;
 આગળ શું થાશે જીવનું, વીચાર ન આણ્યો કશ્યો—પસ્તાકિ.
 ઉદ્ધારવાને કારણુ આણી, દયા દિનની;
 પધાર્યા પણ નહી ઝોળખ્યાં, તે જગત જનુની— પસ્તાકિ
 દર્શન દેખે માત, તજી રોપ કાળને;
 લાજને હું શરણુ માગુ, આપો બાળને—

કુમતી કહે રાણાજી । નિશ્ચય રાણો, તે દેવી જરૂર
 શરણુ આપશે. (રિસાલા સામુ જાઈ) અરે । આતો પ્રભુ
 ભક્ત જયમલ રાઠોડનો રિસાલો । જીવે પેલાં મીરાંબાઈનાં
 કહેવાતાં માતુ । તેઓને ખખર મળતાં તેઓ પણ મીરાંબા-
 ઈના દર્શનાર્થે આવતા હોય તેમ જણાય છે.

રાણો કહે હા । હા । એતો એજ । ચાલ્ય સામા
 જઈ તે પ્રભુ ભક્તના ચરણમાં પડી તે પવિત્રની માફી
 માગું. કુમતી કહે ચાલો એતો આવી પહોચ્યાં,

રાણો અને : કુમતી જયમલ રાઠોડના સામે ગયાં,
 અને જયમલ રાઠોડને મળતાંજ રાણો તે કુમતીસહ તે
 હરિ ભક્તના ચરણમાં પડ્યો.

જયમલ રાઠોડે રાણાનો અને કુમતીનો હસ્ત ગ્રહી
 ઉઠાડ્યાં. રાણાને અને કુમતીને એકલાં જોઈ જયમલ રા-

જાએ કહ્યું રાણાજી ! તમે એકલા કેમ ? તમારો રિસાલો ક્યાં ગયો ? મારી મીરાં ક્યાં ?

રાણાએ કહ્યું હે પવિત્ર ભક્તરાજા તમેએ આ પાપાત્માનું કલ્યાણ કરવા આપેલું દેવી રત્ન મેં પાપીએ નહીં ઝોળખતાં કાચનો કટકો ગણી તે રત્નનો અનાદર કર્યો. છેવટમાં તે રત્નની પરિક્ષા મળતાં પામર પ્રાણી પારાવાર પસ્તાવાને વર્ચો, અને તેની મયાથી પ્રભુને ઝોળખી તે દેવી રત્નની ક્ષમા માગવા આ મુસાફરનો વેશ ધારણ કર્યો. મીરાં ! મીરાં ! તું ક્યાં છું ? આ પાપાત્મા ઉપર મયા કરી હરી હીરો દાનમાં આપી આ પાપાત્માનો ભવ સુધર્યો તેવી રીતે મયા કરીઃ કરેલ પાપની ક્ષમા કરજો. દેવી ! દેવી ! આ પાપાત્માએ તને સતાવવામાં બાકી મુકી નથી.

જયમલ રાજા કહે રાણાજી ! ધીરજ ધરો; તમે કરેલ કર્મનો પસ્તાવો કરો છો, તો તે સધળાં પાપ ધર્મર માફ કરશે; રાણો કહે ભક્ત રાજા હવે પુરો પસ્તાઉં છું, કરેલ પાપ કર્મ માટે પુરો મુઝાઉં છું. જયમલ કહે રાણાજી હવે તે પસ્તાવો કરે શું વળનાર છે. બનવાનું હતું તે બની ગયું. પણ મીરાંબાઈ ક્યાં છે ?

રાણો કહે તે સધળું આ કુમતી જાણે છે. હું તો આ કુમતીની કૃપાથી પાપને ઝોળખીને તે છોડી, પ્રભુનું અને તે દેવીનું રટણ કરનાર પ્રભુનો અને તે પ્રભુ પરાયણ દેવીનો ગુન્હેગાર છું. મારી અજ્ઞાન અક્ષુના પાણ ખોલી, અજ્ઞાન અંધારૂ દુર કરનાર, આ કુમતીનો તામેદાર છું. તે દેવીના દર્શનાર્થે લઈ જાય ત્યાં જવા તૈયાર છું.

જયમલ કહે શું આ કુમતીના બોધથી તમે પવિત્ર બન્યા ! રાણો કહે હા. કુમતી કહે ના મારા શેના ? તે

દેવીના. હું તો શક્ત ચિઠ્ઠીનીજ ચાકર છું, જયમલ કહે કેમ ? કુમતી કહે, તે દેવી મને રાણાજીને બોધ આપવા સારૂ ચિતોડ મુકી પોતે વૃજમાં થઈ દારીકાં ગયાં. મેં તેમની આજ્ઞાનું પાલન કર્યું. પ્રભુજીના તથા તે પ્રભુપરાયણ દેવીના પ્રતાપથી રાણાની પાપ વૃત્તિ દુર થઈ, અને દેવીની આજ્ઞા મુજબ તેમનાં દર્શનાર્થે દારીકાં રાણાજી સહ જઈશું, માટે મારો પ્રતાપ શેનો ? સઘળો પ્રતાપ તે દેવિનો અને મહા પ્રભુ શ્રી ગિરિધરલાલજીનો.

રાણો કહે કુમતી ! તે બધું ખરૂં, પણ આંધળાની લાકડી તો તુંજને ? કુમતી કહે હા. પણ તે દેવિની પ્રેરણાથી.

જયમલ કહે રાણાજી ચાલો દારીકાં જઈ તે દેવીનાં દર્શન કરવા ભાગ્યશાળી બનીએ. રાણો કહે ચાલો. સર્વે રસ્તે પડ્યાં; જયમલ રાજાએ કહ્યું રાણાજી ! તમારા કોમળ ચરણને લીધે તમો થાકી ગયા હશે ? આ ઘોડા ઉપર ખીરાજો. રાણો કહે આ ગંદી કાયાને જોટલી માયા લગાડીશું તેટલી માયા તે ગ્રહણ કરશે, કદાપી કાળે ના કહેનાર નથી. આ કાયાને તો કટવીજ સારી. જોઈ કટના લીધે પણ તે હરી નામનો ઉચ્ચાર કરે. સુખની વખતે તે પાપાત્મા સ્વપ્ને પણ ઇશ્વરને યાદ નહીં કરે, માટે તેને તો કટવાજ દો. જયમલ રાજા કહે રાણાજી ! આ બોધ કાંઈ થોડો ગ્રહણ કર્યો નથી. હવે તે બોધ તમો વિસરનાર નથી, માટે આ ઘોડા ઉપર ખીરાજમાન થાઓ.

રાણો કહે ખીરાંને મળતાં સુધી અન્ન જળનો ત્યાગ કર્યો છે, તો પછી ઘોડા ઉપર કેમ બેસી શકાય ? માટે તે હું કદાપિ કાળે ગ્રહણ કરનાર નથી.

રાણાની આ ટેકથી જયમલ રાજા ખુશી થયો, અને સર્વે પંથે પડ્યાં, તે ઘોડા દીવશે દારીકાં આવી પહોંચ્યાં.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

શંખાષ્ટ સંતોસહ દારીકાં આવી, પ્રથમ
ગોમતીજી સ્નાન કરી, ભગવાન શ્રીગિરિ-
ધરલાલજીના મંદીરે આવી, ભગવાનની
મુર્તિનાં દર્શન કરી, ભગવાનની રટુતી ક-
રવા માંડી.

ગાયન.

મીરાં—જય જય દિનાનાથ, મેંતો ગ્રહયો હેતે હાથ;
નહી છોડુ કદી સાથ, ગ્રહા સાચા હરી;
તમે અનાથના નાથ, સાચા દુખીઆંના સાથ;
બજું હુંતો બલી ભાત, નમુ હર્ષ ધરી;

સંતો—આવ્યા સંતો તુમ પાર, તેની કરો તમે બહાર;
કાઠો ભવો દંધી બહાર, પ્રભુ મયા કરી.
ધર્યું ભક્તવત્સલ નામ, કરો ભક્ત તણાં કામ;
સાચી ભક્તને તુમ હામ, બેઠા ભક્તિ વરી.

મીરાં—પ્રાણુ પ્રભુ જન્મદી આવો, સાચો તુમપર દાવો
દર્શન દીયો રહેમ લાવો. પ્યારી ઉરે ધરી.

ગિરિધરલાલ—

આવ્યો આવ્યો મીરાં પ્યારી, મુકુ તને કેમ વિસારી;
જપુ સાચી માળા તહારી, લીધો તહારો કરી.

મીરાંબાઈએ કહ્યું પ્રાણુપ્રભુ પધાર્યા ? ગિરિધરલાલજી
એ કહ્યું હા. તારી વીનવણીનો અનાદર તે થાય ? મીરાં-
બાઈએ કહ્યું પ્રાણુ પ્રભુ ! તેવીજ કૃપા આ દિન દાશી

ઉપર અહોનિશ રાખજો, એટલી પ્રાર્થના છે. પણ મહારાજ હવે તો મારો પુર્વ ભવ જણાવો.

ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! હજી વાર છે. મીરાંબાઈએ કહ્યું મહારાજ ? આમ નાહક શા માટે અધિરી બનાવો છો ? ભગવાને કહ્યું મીરાં ધિરજ રાખો, તમારો પુર્વ ભવ હું તમોને જણાવીશ, પણ જૂઓ ! પેલાં તમારાં સંસારી માતા પીતા ત્યાં રાણાજી તામરાં દર્શનાર્થે આવે છે, તેમનો સત્કાર કરો.

મીરાં કહે પ્રાણુ પ્રભુ ! તમો શિવાય મારાથી શી રીતે તેમનો સત્કાર થવાનો છે ? ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! હું ત્હારોજ છું. જે કહે તે કરવા તૈયાર છું. મીરાંબાઈએ કહ્યું કૃપાનાથ ! રાણો હવે તમારા પદને પામ્યો હોય તેમ જણાય છે. ભગવાને કહ્યું હા, તેની પાપ વૃત્તી દુર થઈ છે. તેણે પાપનો પુર્ણ પસ્તાવો કરી, ભક્તિને વરી, મારા પદને પામવાનો આધકાર મેળવ્યો છે.

મીરાંબાઈએ કહ્યું તો પ્રાણુ પ્રભુ ! સર્વેને સાક્ષાત્ દર્શન આપી પાવન કરો. ભગવાને કહ્યું મીરાં ! તે પણ ક્યુલ છે, પણ પ્રથમ તેમની શું ઇચ્છા છે, તેતો સાંભજો. મીરાંએ કહ્યું જેવી પ્રાણુ પ્રભુની ઇચ્છા (જ્યમલ રાણો કુમતી વીંગેરે આવે છે, અને સર્વે મીરાંબાઈના ચરણમાં પડે છે) જ્યમલ રાઠોડે કહ્યું હે પ્રભુ પરાયણ દેવી ! તને ચિતોડ વરાવી મેં મુદમતીનાએ અતિશય કષ્ટ આપ્યું છે. પાપીયા કુલાંગાર ધર્મે બ્રહ્મ ક્ષત્રીઓથીમને બચાવાને આ અભાગીઆએ પ્રભુ પરાયણતા જાણવા છતાં ચિતોડ વરાવી અથાગ દુઃખ વેઠાવ્યું છે, તેની માફી આપી મને કૃતાર્થ કરો.

દેવી ! દેવી ! દયાની નજર કરી જુવો, હું તો એક પામર પ્રાણી છું. માયાવી જીવ છું. માયાના અંધારામાં જે કર્તવ્ય થયું તેને માટે પુરો પસ્તાઉ છું. માટે દેવી ! પ્રભુ પરાયણ દેવી ! તે દોશની ક્ષમા કરી અભય વચન આપો?

મીરાંબાઈએ કહ્યું હે ઇશ્વરના પરમ ભક્ત રાજા ! તમારો બીલકુલ દોશ નથી. માયાની જાળ ન્યારી છે, અને તેવી માયા રચનાર મારા નાથની બલીદારી છે.

રાણાએ કહ્યું હે પરમ સાધવી જગત જતુની ! આ પાપાત્માએ તને દુઃખ દેવામાં કયાશ રાખી નથી. તારો ઉત્તમ બોધ તે પણ નહીં ગણતાં તને મારવા બંધે વખત ઉઘાડી તલવારે ધસ્યો. એકવાર કૃષ્ણ ગુમાવ્યાં, બીજીવાર તેજ નોધારાના આધાર શ્રી ગિરિધરલાલજીએ તારાં ચાર સ્વરૂપ બતાવ્યાં. એવો પ્રત્યક્ષ પરચો આપવા છતાં, આ પાપાંધની તને મારવાની જીજ્ઞાસા તૃપ્ત થઈ નહીં. મીરાં ! મીરાં ! તે કમો સંભાઈ છું, ત્યાં જીવને કમકમી આવે છે, વાચા બંધ થઈ જાય છે. મારા જેવો પાપાંધ દુનિયામાં બીજો કોણ હશે ? કુતરૂ કરડવા આવે, તેને એક વખત લાકડી મારતાં તેની તે જીજ્ઞાસા દુર થઈ નાશી જાય છે, પણ મને કુતરાને સાન ના વળી. પ્રત્યક્ષ પરચા રૂપી લાકડીઓ ખાવા છતાં પણ તને મારવાની જીજ્ઞાસા તૃપ્ત ન થઈ. તને મારવા કૃષ્ણ ચર્ણામૃતનું નામ દઈ ઝેર મોકલ્યું તે ઝેર તેજ સાચા ધણીના પ્રતાપથી અમૃત થઈ ગયું, તેટલું કરતાં પણ પામર ધરાયો નહીં. સાલ્કીગરામનું નામ આપી વિપદર મોકલ્યો, તે વિપદર પ્રભુના પ્રતાપે સાલ્કી ગરામ રૂપે બન્યો; અને પાછો વિપદર બની પાપ વૃત્તિએ

ચાલનાર કુમતીનેજ ડક્યો. આટલા આટલા પ્રયત્નો તને મારવા માટે કર્યા, પણ જેર કે ખાર નહીં રાખી, તેજ કુમતીને સર્પના જેથી મુક્ત કરી, અને છેવટે તેના ઉપર મયા કરી ઉત્તમ શીક્ષણ આપી તેને પ્રભુ ચરણની અનિકારીણી કરી. અહા હાહા! તારા ગુણ હું કેટલા વખાણુ. તને દેશવટો આપ્યો તેથી તું નારાજ નહીં બનતાં મારો ઉપકાર માની ચાલી ગઈ. જતાંજતાં પણ ઉપકાર કરવો ભુલી નહીં. આ પાપીઆને પાવન કરવા કુમતીને સદ્બોધ શીખવી મારી પાસે મોકલી. હું પામરને તે કુમતીએ સદ્બોધ શીખાવ્યો, અને પ્રભુ ભક્તિનો રસ્તો બતાવ્યો. મને મુઠ મતીનાને ઠેકાણે લાવવા અનેક અનેક પ્રયત્નો કર્યા. તે પાપ વૃત્તિ તેના પ્રતાપે દુર થઈ. મીરાં ! મીરાં ! તારાજ પ્રતાપે સદ્બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ. આજસુધી પાપી સોબતીઓ મારી પાસેથી શાળ્યા હશે, પણ હરી હીરો ઓળખતાં તે પાપી સોબતી દુર થયા. સત સંગાથ મળ્યો, તે પણ તારાજ પ્રતાપ. મેં આંધળાએ પાપી સોબતીઓથી સ્વર્ગ સુખ અનુંભવનું ધાર્યું હતું, પણ માયાના અધકારમાં પામર જીવને ન સમજાયું કે પાપરૂપી ઘાસનું બાજર પહેરી સ્વર્ગની શાન્ત આગમાં કેવી રીતે જઈશ ? માયારૂપી કાગળના નાવમાં બેસી ભવજળે શી રીતે તરીશ ? માયારૂપી લાકડીના ઘોડે બેસી ભવ અટવીની મુસાફરી કેવી રીતે પાર પાડીશ ? ન જોયું પાપ ! ન જોયું પુન્ય ! ન ઓળખ્યા સંત ! ન ઓળખ્યા મહંત ! મેં અભાગીઆએ પોતાને મળેલી ભવજળધીથી તારનાર નાવ રૂપી તું, તેને પણ નહીં ઓળખી તરછોડી માયા સમુદ્રમાં ગોથાં ખાવાં હું ગમારને ગમ્યાં. પણ તારી કૃપાથીજ ભવજલથી ત-

રવા શક્તિવાન થયો. જો તારી મયા ન હોય તો આ પા-
પી જીવને રૌ રૌ નર્કમાં પણ વાસ ના મળે. મીરાં ! મીરાં !
તે સર્વે દોષની માશી આપ. પસ્તાઉ છું, મુંઝાઉ છું, કરે-
લ પાપોની માશી માગતાં શરમાઉ છું. કહે ! કહે ! મીરાં એ-
કવાર કહે, કે સઘળાં પાપોની ક્ષમા આપું છું. તારી ક્ષ-
મા મળશે, ત્યારેજ આ અધમને શાન્તિ મળશે; ત્યાંમુધી
જીવને શાન્તિ મળવાની નથી; પસ્તાવાનો અંત આવવાનો
નથી. હે મયાળુ મંમાયા ! હે દયાળુ દેવી ! એકવાર
તારા પવિત્ર મુખેથી પાપની માશી બક્ષી, આ પામર પ્રાણી-
ને કૃતાર્થ કર્ય. તારા પગે પડું છું, તને માત્ર સમજીશું,
છોડકછોડ થાય, પણ માવિત્ર કમાવિત્ર કદાપી કાળે
નજ થાય.

મીરાં કહે રાણાજી ! કરેલ પાપનો પસ્તાવો થયો, તેથી
તે સઘળાં પાપની માશી મળી ચુકી છે. અરે મારી તો શું,
પણ મારા પ્રભુ અનાથોના નાથ શ્રી ગિરિધરલાલજીના
પણ માશી મળી ચુકી છે. અને હવે તે પાપનો પસ્તાવો
હૃદયી જાહે થયો છે, માટે તે તજી તેજ અનાથનાનાથનું
રટણ સાચા દિલથી કરો.

રાણો કહે મીરાંબાઈ ! તમારા અનંત ઉપકારનો કિં-
ચિત બદલો આ પાપીથી આપી શકાય તેમ નથી. આ
ખાલનાં આસડાં કરી પહેરાવું, જન્મો જન્મ ગુલામ બની
રહું, તો પણ આ ઉપકારનો કિંચિત બદલો વળે ! નહીજ.
પણ દેવી ! મારી એક નમ્ર અરજ છે, પણ હું પામર
કહેતાં શરમાઉં છું.

મીરાંએ કહ્યું શી ? રાણાએ કહ્યું દેવી ! એકવાર
ચિનોડ પધારી આપનાં પવિત્ર પગલાંથી મને પાવન કરો.

મીંગંબાઇ ! આટલી માગણી સ્વીકારો, અને આ દિનના ઉપર દયા ભાવ રાખી એકવાર પધારો. જો તનમનથી મારી આપી હશે, તો તો ના નહીજ કહો, પણ ઉપરથી મારી આપી હશે, તો નહીજ આવો. તમે એક વખત દયા કરી પધારવાની ના કહેશો, તો આ પામર જીવ જ્યાં સુધી આ પાપી કાયામાં ટકશે ત્યાંસુધી પસ્તાવો મુકતાર નથી. દેશવટો આપી મેં અમાગીએ વહેરેલી કાળાટીલી દુર કરો. મીરાં ! મીરાં ! આ પહેલીજ માગણી છે, બીજી કાંઈ ઇચ્છા નથી. માટે હે દેવી ! હે પવિત્ર દેવિ ! આ જગા-સુની આશા ફળીભુત કરો. આશાવંતને નિરાશ કરી આશા ભંગનું પાપ વહેરશોનહી. આટલી બધી મયા કરી પાપા-ત્માને ઠેકાણે પાડ્યો, તો આટલી આશા તૃપ્ત કરો, અને એકવાર પાછા ચિતોડ પરવરો.

મીરાંબાઇએ કહ્યું રાણાજી ! તમારો પ્રશ્નાતાપ સાંભળી મારૂ હૃદય કુમળુ બન્યું છે. ઉભા રહો, હું મારા નાથને પુછુ, જો તેમની આજ્ઞા મળે તો આવવા તૈયાર છું. તેમની ઇચ્છાની તાબેદાર છું. જો તેમની ઇચ્છા ન હોય તો લાચાર છું.

રાણાએ કહ્યું, જો તેમની ઇચ્છા ન હોય, તો મારી ઉપર દયા લાવી મારી તરફથી વીનવણી કરી તેમની ઇચ્છા કરાવો.

મીરાંએ ગિરિધરલાલજીને કહ્યું પ્રાણ પ્રભુ ! રાણાના હૃદયભેદક પ્રસ્તાવાથી મારૂ દિલ કુમળુ બન્યું છે. કૃપા-નાથ ! રાણાની ઇચ્છા એકવાર ચિતોડ લઈ જવાની છે. તમારી ઇચ્છા શું છે, તે જાણવાની ઇતેજાર છું. હુકમની તાબેદાર છું.

।ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! તમારો પુર્વ જન્મ જાણ્યો નથી ? મીરાં કહે પ્રાણ પ્રભુ ! તે વાત તો બુદ્ધીજ નવાય છે. કહો કહો કૃપાનાથ કહો ?

. ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! પ્રથમ સર્વ સંતોને, રાણાને, જયમલ રાંદેડ વિગેરે સર્વને મળી લ્યો. મીરાંએ કહ્યું કારણ ? ભગવાને કહ્યું કારણ પછીથી આપો આપ સમજશે, પ્રથમ જાઓ મળી લ્યો !

મીરાં જયમલ રાંદેડ, કુંભો રાણો, કુમતી, સુમતી, પદ્મા વિગેરે સર્વે સંતોને ભેટી. ત્યાં સર્વે સંતોએ ભગવાનનાં સાક્ષાત દર્શનની માગણી કરી, મીરાં એ કહ્યું ભગવાનને વિનવણી કરીશ, અને દર્શન અપાવીશ.

મીરાંઆગળે ભગવાનને કહ્યું પ્રાણ પ્રભુ ! એકવાર સંતોને તમારા પવિત્ર ચતુભુજ દર્શન આપી પાવન કરો. તેમની તેવી ઇચ્છા છે તે પરિપુર્ણ કરો, અને મને મારો પુર્વ જન્મ બતાવો.

ભગવાને કહ્યું જો મીરાં ! હું ચતુભુજ દર્શન મંદીરમાં જઈને આપુ છું અને તને તારો પુર્વ જન્મ જણાવું છું, કહી ભગવાન મંદીરમાં જઈ ચતુભુજ રૂપે ઉભા રહ્યા; સંતોએ પ્રેમપૂર્વક દર્શન કર્યા, અને સ્તુતિ કરવા માંડી.

સ્તુતિ.

દર્શન ચતુભુજ આખ્યારે, નાથ મોરારી.

ભવોભવનાં પાતીક કાખ્યારે, લીધાં ઉગારી;

અકળીત લીલા પ્રભુ તમારી, મુખથી ન વર્ણવી જાય;
મ્હોટા મ્હોટા પાર ન પામ્યા, તો અમથી શું પમા-

યરે-દર્શન.

ચરણ પદને ચિત્તે ધરીએ, અવર નહી કાંઈ આશ
તે ઇચ્છા અન પુરણ કરજો, જાણીને દીન દાસરે-દર્શન.

ભગવાન શ્રી ગિરિધરલાલજીએ કહ્યું મીરાં ! તમારા

પુર્વ જન્મનું જ્ઞાન છે ? મીરાં કહે ના. ભગવાને કહ્યું,
ગંગાજીમાં કુબકી મારી છે તે સાંભરે છે ?

મીરાંબાઈએ કહ્યું કાણ હું લક્ષ્મી ! ભગવાને કહ્યું
હા હું સાક્ષાત વિષ્ણું અને તું મારી મહા માયામાં ગરક
થઈ પોતાના મુળ સ્વરૂપને વિસરી જતા : લક્ષ્મી.

મીરાંબાઈએ કહ્યું પ્રાણુ પ્રભુ ? આ દારી ઉપર પણ
તમારી માયાએ પોતાનું જોર બજાવ્યું, તે પામર પ્રાણીઓ
શું હીસાબમાં ?

ભગવાને કહ્યું તમે તે માયાથી મુક્ત થતાં મને
ઓળખવા પામ્યાં છો, તેમ દરેક પ્રાણી પણ તે માયાથી
મુક્ત થાય, તોજ મારા સ્વરૂપને ઓળખી છેવટ મારા પદને
પ્રાપ્ત થાય.

મીરાંબાઈએ કહ્યું પ્રાણુ પ્રભુ ! જે લક્ષ્મીને તમે ક્ષણ
પણ ઓળખી ન શકો, તેને પામર પ્રાણીઓના કલ્યાણાર્થે
ઓળખી કરી, પણ હવે તો ભેટીને કૃતાર્થ કરો, અને વિ-
ષ્ણુ રૂપે દર્શન આપો.

ભગવાને તુર્ત વિષ્ણુ રૂપે સર્વને દર્શન આપ્યાં : ત્યાં
લક્ષ્મીજી દોડીને વિષ્ણુસ્વરૂપને સપ્તેમ ભેટી પડ્યાં. ભેટતાં-
નીસાથે ભગવાનના સ્વરૂપમાં ભળી ગયાં. અને ભગવાન
ત્યાંથી અંતરધ્યાન થયા.

સંતો, જયમલ, રાણો વિગેરે સાક્ષાત લક્ષ્મીજી પ-
ધારવા છતાં, તેમનું યોગ્ય સનમાન કર્યું નહીં તેથી પારા-
વાર પરતાવામાં પડ્યાં, અને ઇશ્વરનું તનમનથી ભજન
કરવા નીશ્ચય કરી દારીકામાં એક મઠ બનાવી બાકીની
જીંદગી પ્રભુ ભજનમાં ગાળી, અને છેવટમાં તે પરમકૃપા-
ળુના ચણપદને પ્રાપ્ત થયાં.

વહાણા વાંચકવંદ ! આ મીરાંબાઈનું જીવન ચરિત્ર
તેજ ગિરિધરલાલજીની કૃપાથી પુર થયું, આવાં પ્રેમી
ભગતનું ચરિત્ર લખું એવું મારૂં ગળુ નથી, એતો મતીનો

આપનાર તેજ છે, અને તેની આપેલ મતી પ્રમાણેજ લખાયું છે. માટે સર્વે સજ્જનો તે કૃપાળુની કૃપાની કલમનું લખાણ વાંચી, પાપ કર્મને તનમનથી ધિક્કારી, ભક્તિ માર્ગે દોરાઈ, તે કૃપારીધુનો કૃપાને પાત્ર થઈ, તેના ચરણપદને મેળવવા શક્તિવાન થાયો, એવી સર્વે સજ્જનોને મારી પ્રાર્થના છે. અને આવું ઉત્તમ ભક્તિ બોધનું પુસ્તક તેની કૃપાથી સંપૂર્ણ થયું, તેથી તે કૃપાળુની કૃપા મેળવવા, અને કુમતી કાપી સુમતી મેળવવા, પ્રાર્થના કરું છું.

(આજે આનંદ આનંદ) એ રાહ.

પ્રભુ છોજી આનંદ કંઈ આપ અતિ;
ભક્ત ગુણને ગાવાને દિધી શુભ મતી;
લખ્યાં પુર્ણ મીરાં સતી, વ્રમ પ્રતાપ અતિ (૨)જય જય.
બોધ ભક્તિ લખાણી. સલ તુજ પ્રતાપે;
સલ્ય દીલે સમરતાં, પાપ તાપ કાપે;
સાચો એક તુહી પતી, જાણી શકાય ન મતી (૨)જય.
હાથ જોડી જાયું છું, દીન આપ પાસે;
શુભ મતી કરોને, શેવું સલ આશે;
માગે જોઈ મંદમતી, કૃપાળુ છો આપ અતિ (૨)જયજય.

સમાપ્ત.

